

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΤΥΞΗΣ

ΠΜΣ

ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Μεταπτυχιακή Διατριβή

«Η Εφαρμογή της Κ.Π. LEADER για τη Λήμνο»

Μαρία Δ. Μιμή

ΑΘΗΝΑ

2013

Επιβλέπων καθηγητής: Κουτσούρης Αλέξανδρος

Μεταπτυχιακή Διατριβή

«Η Εφαρμογή της Κ.Π. LEADER για τη Λήμνο»

Μαρία Δ. Μιμή

Επιβλέπων καθηγητής: Κουτσούρης Αλέξανδρος

Μέλη εξεταστικής επιτροπής: Μπεόπουλος Νικόλαος

Κίζος Αθανάσιος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το θέμα το οποίο πραγματεύεται η παρούσα εργασία είναι η αξιολόγηση της εφαρμογής των τριών προγραμματικών περιόδων της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER (LEADER I, LEADER II, LEADER +) στο νησί της Λήμνου.

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης εξετάζεται α) η αντίληψη της Ομάδας Τοπικής Δράσης (ΑΝ.Ε.Λ.) σχετικά με το σχεδιασμό και την υλοποίηση των τοπικών προγραμμάτων και τα προβλήματα που αντιμετώπισε και β) από την πλευρά των επενδυτών αφενός η κατανόηση της προσέγγισης της Κ.Π. LEADER και του ρόλου της στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων και της περιοχής και αφετέρου τα προβλήματα που αντιμετώπισαν σε σχέση με τις επενδύσεις τους.

Η παρούσα μελέτη επικεντρώνει στα ζητήματα που σχετίζονται με την «εκ των κάτω» προσέγγιση, τα οποία εξετάζονται τόσο από την πλευρά της Αναπτυξιακής Εταιρείας όσο και από την πλευρά των επενδυτών στο πλαίσιο της Κ.Π. LEADER.

Επιστημονική περιοχή εργασίας: Λήμνος

Λέξεις κλειδιά: Κ.Π. LEADER ,LEADER I, LEADER II, LEADER +, Λήμνος, Αειφόρος Αγροτική Ανάπτυξη, συμμετοχή, «εκ των κάτω προσέγγιση», εμπύχωση, Ομάδα Τοπικής Δράσης.

SUMMARY

«The implementation of the Community Initiative Leader for Lemnos»

The issue addressed by the present study is to assess the implementation of the three programming periods of the Community Initiative LEADER (LEADER I, LEADER II, LEADER) on the island of Lemnos.

In the present study examined a) the perception of the Local Action Group (AN.E.L.) on the design and implementation of local programs and the problems encountered, and b) from the perspective of investors both understanding approach of CI LEADER and its role in business development and the region and other problems encountered in connection with their investments.

This study focuses on the issues related to the "bottom" approach, which examines the Development Company and from the side of investors under the CI LEADER.

Scientific Location: Lemnos

Keywords: CI LEADER, LEADER I, LEADER II, LEADER, Lemnos, sustainable rural development, participation, "bottom-up approach ", animation, Local Action Group

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Εισαγωγή: Σκοπός της μελέτης

Κεφάλαιο 1^ο : «Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER και η πορεία της στην Ελλάδα»

- 1.1** Εισαγωγή
- 1.2** Η Αειφορική Αγροτική Ανάπτυξη
- 1.3** Η συμμετοχή στην Αγροτική Ανάπτυξη
- 1.4** Ο ρόλος της εμπύχωσης στην Αγροτική Ανάπτυξη
- 1.5** Η Κ.Π. LEADER
- 1.6** Η πορεία της Κ.Π. LEADER στην Ελλάδα
  - 1.6.1** Οι Κ.Π. LEADER I, II
  - 1.6.2** Η Κ.Π. LEADER +

Κεφάλαιο 2^ο : «Η Λήμνος ως περιοχή εφαρμογής των τοπικών προγραμμάτων LEADER I, II, +»

- 2.1** Εισαγωγή
- 2.2** Η φυσιογνωμία της περιοχής
  - 2.2.1** Γεωγραφική θέση
  - 2.2.2** Η ιστορική αναδρομή της Λήμνου-Αγ.Ευστράτιου
  - 2.2.3** Αναδρομή κοινωνικό-οικονομικής εξέλιξης
  - 2.2.4** Φυσικό περιβάλλον
    - 2.2.4.1** Κλιματολογικά στοιχεία
    - 2.2.4.2** Προστατευμένες περιοχές
    - 2.2.4.3** Περιοχές εντεταγμένες σε δίκτυα προστασίας
    - 2.2.4.4** Υπαρκτές εν δυνάμει απειλές στο περιβάλλον
    - 2.2.4.5** Χαρακτηριστικά Λήμνου ως τοπίο ιδιαίτερου κάλλους

2.2.4.6 Χρήσεις γης

2.3 Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού

- 2.3.1** Μεταβολή πληθυσμού
- 2.3.2** Κατανομή πληθυσμού κατά φύλο και ομάδες ηλικιών
- 2.3.3** Νοικοκυριά
- 2.3.4** Κοινωνικά χαρακτηριστικά
- 2.3.5** Μετακινήσεις πληθυσμών

2.4 Οικονομικές επιδόσεις

- 2.4.1** Οικονομικά χαρακτηριστικά πληθυσμού
- 2.4.2** Οικονομικές δραστηριότητες
  - 2.4.2.1** Πρωτογενής τομέας
  - 2.4.2.2** Δευτερογενής τομέας
  - 2.4.2.3** Τριτογενής τομέας
- 2.4.3** Τουρισμός

2.5 Χωροταξική-Πολεοδομική οργάνωση

- 2.5.1** Βαθμός έλξης και επιρροής κέντρων
- 2.5.2** Παραδοσιακοί οικισμοί

2.6 Τεχνική υποδομή

- 2.6.1** Δίκτυα συγκοινωνιών-μεταφορών
- 2.6.2** Οδοποιία
- 2.6.3** Λιμενικές υποδομές-Ακτοπλοϊκές μεταφορές
- 2.6.4** Αεροπορικές μεταφορές
- 2.6.5** Υποδομές ενέργειας και τηλεπικοινωνιών
- 2.6.6** Τηλεπικοινωνίες
- 2.6.7** Υποδομές διαχείρισης απορριμμάτων
- 2.6.8** Υποδομές διαχείρισης υδάτινων πόρων

2.7 Κοινωνική υποδομή

- 2.7.1** Υγεία
- 2.7.2** Κοινωνική πρόνοια
- 2.7.3** Εκπαίδευση-Κατάρτιση
- 2.7.4** Αθλητικές υποδομές

2.8 Πολιτιστικό περιβάλλον

- 2.8.1** Διαχείριση τοπίου-κληρονομιάς
- 2.8.2** Ιστορικοί-Πολιτιστικοί χώροι

Κεφάλαιο 3^ο: «Το προφίλ της ΑΝ.Ε.Λ. και η εφαρμογή των τοπικών προγραμμάτων LEADER»

- 3.1** Η εταιρική σχέση
- 3.2** Η ταυτότητα της ΑΝ.Ε.Λ.
- 3.3** Η διάρθρωση του μετοχικού κεφαλαίου
- 3.4** Ο σκοπός της εταιρίας
- 3.5** Χρηματοδοτικά στοιχεία των προγραμμάτων
- 3.6** Επίπεδο λήψης αποφάσεων
  - 3.6.1** Γενικά στοιχεία
  - 3.6.2** Τεκμηρίωση της επιλογής των φορέων που συμμετέχουν στο επίπεδο λήψης αποφάσεων
- 3.7** Στελεχιακή δομή
  - 3.7.1** Το συνολικό προσωπικό που ασχολείται
- 3.8** Καθορισμός ρόλων και αρμοδιοτήτων
- 3.9** Η Κ.Π. LEADER I
  - 3.9.1** Στόχοι προγράμματος
  - 3.9.2** Δράσεις του προγράμματος ανά Μέτρο
  - 3.9.3** Προβλήματα
- 3.10** Η Κ.Π. LEADER II
  - 3.10.1** Στόχοι προγράμματος
  - 3.10.2** Δράσεις του προγράμματος ανά Μέτρο
  - 3.10.3** Προβλήματα
- 3.11** Η Κ.Π. LEADER +
  - 3.11.1** Θέμα συσπείρωσης και χαρακτηριστικός τίτλος προγράμματος
  - 3.11.2** Στόχοι προγράμματος
  - 3.11.3** Δράσεις του προγράμματος ανά Μέτρο και Άξονα προτεραιότητας
  - 3.11.4** Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας
- 3.12** Αποτελέσματα

Κεφάλαιο 4^ο: «Μεθοδολογία»

Κεφάλαιο 5^ο: «Αποτελέσματα»

- 5.1** Η Κ.Π. LEADER και η ΑΝ.Ε.Λ.
- 5.2** Η Κ.Π. LEADER από την οπτική γωνία των επενδυτών

Κεφάλαιο 6^ο: «Συμπεράσματα-Συζήτηση»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Παράρτημα 1^ο: «Πίνακες έργων LEADER ανά προγραμματική περίοδο»

Παράρτημα 2^ο: «Ερωτηματολόγιο συνέντευξης από επενδυτές»

Παράρτημα 3^ο: «Στοιχεία επενδυτών και επιχειρήσεων»

Παράρτημα 4^ο: «Ερωτηματολόγιο συνέντευξης από διευθύντρια ΑΝ.Ε.Λ.»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εφαρμογή της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER ξεκίνησε το 1991 στην Ελλάδα και αποτέλεσε την αρχή μιας νέας προσέγγισης στη πολιτική αγροτικής ανάπτυξης. Η πρώτη εφαρμογή, γνωστή ως LEADER I, τυπικά αφορά τις χρονιές από 1991 έως το 1993. Η δεύτερη εφαρμογή, LEADER II, αφορά στις χρονιές 1994 έως το 1999. Η εφαρμογή της πρωτοβουλίας συνεχίστηκε κατά την Γ΄ Προγραμματική Περίοδο μέσω της LEADER+ (2000-2006), η οποία κινήθηκε, με μικρές τροποποιήσεις, στη φιλοσοφία των προηγούμενων.

Η Κ.Π. LEADER αφορά, συνοπτικά, στη συγχρηματοδότηση από την Ε.Ε. των κρατών-μελών για την εκπόνηση και εφαρμογή σε τοπικό επίπεδο καινοτόμων και πιλοτικών σχεδίων αγροτικής ανάπτυξης και μάλιστα στις πιο προβληματικές - μειονεκτικές περιοχές τους (τουλάχιστον στις δύο πρώτες γενιές της Κ.Π.).

Τα κύρια χαρακτηριστικά της προσέγγισης LEADER που διαφοροποιούν την Πρωτοβουλία από άλλα κοινοτικά προγράμματα είναι : η χωρική προσέγγιση, η «εκ των κάτω προς τα πάνω» προσέγγιση, η εταιρική σχέση (Ομάδες Τοπικής Δράσης), ο καινοτόμος πιλοτικός χαρακτήρας των δράσεων, η διασύνδεση μεταξύ δράσεων, δηλαδή η ολοκληρωμένη και πολυτομεακή προσέγγιση, η δικτύωση (συμπεριλαμβανομένης της διακρατικής συνεργασίας) και οι αποκεντρωμένες μέθοδοι διαχείρισης και χρηματοδότησης.

Η πρωτοβουλία LEADER λοιπόν, είναι πολύ στενά συνδεδεμένη με τους τοπικούς αναπτυξιακούς φορείς, παράγοντες και πληθυσμούς, που φυσικά διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή.

Οι περιοχές παρέμβασης της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER είναι αγροτικές περιοχές όπου η γεωργία (στην ευρεία της έννοια, δηλ. συμπεριλαμβάνοντας τη φυτική παραγωγή, την κτηνοτροφία, την αλιεία και τη δασική παραγωγή) αποτελεί την κύρια απασχόληση των κατοίκων.

Το θέμα το οποίο πραγματεύεται η παρούσα εργασία είναι η αξιολόγηση της εφαρμογής των τριών προγραμματικών περιόδων της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER (LEADER I, LEADER II, LEADER +) στο νησί της Λήμνου.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύονται βασικές έννοιες για την κατανόηση του προγράμματος, όπως η «Αειφόρος Αγροτική Ανάπτυξη», η συμμετοχή και η εμπύχωση. Επίσης παρατίθενται γενικά στοιχεία για την Κ.Π. LEADER και την

πορεία της στην Ελλάδα. Στο επόμενο κεφάλαιο αναλύονται τα χαρακτηριστικά της Λήμνου ως περιοχή παρέμβασης και στο τρίτο κεφάλαιο το προφίλ της Αναπτυξιακής Εταιρίας της Λήμνου (ΑΝ.Ε.Λ.) καθώς και στοιχεία για την εφαρμογή των τριών τοπικών προγραμμάτων LEADER στο νησί. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της μελέτης (έρευνα επενδυτών LEADER στη Λήμνο). Τέλος, στα δύο τελευταία κεφάλαια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας (ΑΝ.Ε.Λ. και επενδυτών) και τα συμπεράσματα της μελέτης αντίστοιχα.

Η παρούσα μελέτη επικεντρώνει στα ζητήματα που σχετίζονται με την «εκ των κάτω» προσέγγιση, τα οποία εξετάζονται τόσο από την πλευρά της Αναπτυξιακής Εταιρείας όσο και από την πλευρά των επενδυτών στο πλαίσιο της Κ.Π. LEADER με βάση τόσο της επιτόπιας έρευνας όσο και της βιβλιογραφικής ανασκόπησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ LEADER ΚΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.1 Εισαγωγή

Η εφαρμογή της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER (Liaison Entre Actions de Developement de l' Economie Rurale) ξεκίνησε το 1991 στην Ελλάδα και αποτέλεσε την αρχή μιας νέας προσέγγισης στη πολιτική αγροτικής ανάπτυξης. Βάσει των χαρακτηριστικών της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER, αφενός τον πολυτομεακό και ολοκληρωμένο και αφετέρου τον καινοτόμο και πιλοτικό χαρακτήρα της, την έμφαση στη συνεργασία-δικτύωση, τη στήριξη τοπικών ομάδων δράσης, κλπ. (Σιάρδος-Κουτσούρης, 2011), δόθηκε η ευκαιρία στις τοπικές κοινωνίες να σχεδιάσουν και να επιλέξουν οι ίδιες το στόχο και τον τρόπο ανάπτυξής τους.

Τα ενθαρρυντικά αποτελέσματα της πρώτης εφαρμογής, LEADER I (1991-1993) και η διαπίστωση ότι η Πρωτοβουλία συνέβαλε στην ενεργοποίηση του τοπικού πληθυσμού, οδήγησαν σε ένα πιο συστηματικό και ολοκληρωμένο σχεδιασμό της LEADER II (1994-1999). Η εφαρμογή της πρωτοβουλίας συνεχίστηκε κατά την Γ' Προγραμματική Περίοδο μέσω της LEADER+ (2000-2006), η οποία κινήθηκε, με μικρές τροποποιήσεις, στη φιλοσοφία των προηγούμενων.

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνουν αναφορές στη διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφία που σκοπό έχουν να γίνουν αντιληπτές ορισμένες βασικές έννοιες, όπως της *αιεφορίας*, της *συμμετοχής*, και της *εμπύχωσης*, οι οποίες συνδέονται άμεσα με τα Προγράμματα Τοπικής ανάπτυξης, και συγκεκριμένα με την Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER.

1.2 Η Αειφόρος Αγροτική Ανάπτυξη

Η έννοια της αειφορίας, παρά το γεγονός ότι αφενός αποτελεί έννοια κλειδί και αφετέρου χρησιμοποιείται κατά κόρον, δεν είναι σαφώς προσδιορισμένη (Σιάρδος-Κουτσούρης 2011). Η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη

(the Brundtland Commission), με την έκθεσή της «Το Κοινό μας Μέλλον» (1987), προέβαλε την αειφορία (sustainability), ως τη σύγχρονη απάντηση στο πρόβλημα των υλικών ορίων της οικονομικής μεγέθυνσης (www.environment-develop.ntua.gr). Ο όρος αειφόρος ανάπτυξη (sustainable development) ορίστηκε για πρώτη φορά στην έκθεση αυτή ως «η ανάπτυξη που είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τις παρούσες ανθρώπινες ανάγκες, χωρίς όμως να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των επερχόμενων γενεών να αντιμετωπίζουν τις δικές τους ανάγκες». Σύμφωνα με το «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας» του Γ. Μπαμπινιώτη (2002), *αειφόρος ανάπτυξη* ορίζεται ως το μοντέλο διαχείρισης των φυσικών οικοσυστημάτων και των ανανεώσιμων φυσικών πόρων, σύμφωνα με το οποίο η περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική δραστηριότητα πρέπει να εξασφαλίζει την διαρκή αξιοποίηση των φυσικών πόρων, να μην προκαλεί ανεπανόρθωτη βλάβη στο περιβάλλον υπονομεύοντας το μέλλον των επερχόμενων γενεών, αλλά να επιτυγχάνει τη σταθερή περιβαλλοντική ποιότητα και ισορροπία. Συνεπώς η διεπιστημονικότητα (περιβάλλον, οικονομία, κοινωνία) κατέχει πρωτεύοντα ρόλο στην κατανόηση του όρου της αειφορίας.

Από την άλλη, η ανάπτυξη του αγροτικού χώρου έχει αναδειχθεί ως ένα νέο ζητούμενο στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) και ιδιαίτερα της εθνικής και περιφερειακής ανάπτυξης στη Νότια Ευρώπη. Σε αυτό έχει συμβάλλει σημαντικά το γεγονός ότι η αγροτική ανάπτυξη έχει σταδιακά αναδυθεί ως ένας από τους δύο πυλώνες της ΚΑΠ που εστιάζει κυρίως την βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων, τη διατήρηση του κοινωνικού και οικονομικού ιστού και την προστασία των περιβαλλοντικών αγαθών (Παπαδόπουλος και συν, άγνωστο).

Σύμφωνα με τους Σιάρδο-Κουτσούρη (2011), η πρόκληση της αειφορίας συνεπάγεται, στην περίπτωση της γεωργίας, τη δημιουργία γεωργικών συστημάτων που θα «εστιάζουν τόσο στα άτομα όσο και στη τεχνολογία, τόσο στους πόρους όσο και στην παραγωγή, τόσο σε μακροχρόνια προοπτική όσο και σε βραχυχρόνια».

Το ζήτημα της αειφόρου αγροτικής ανάπτυξης, αφορά συνολικά στην αναζήτηση, σχεδίαση και υλοποίηση ενός νέου αναπτυξιακού μοντέλου για τον αγροτικό χώρο. Πρόκειται, δηλαδή, για την αναζήτηση μιας πολυεπίπεδης και πολυτομεακής προσέγγισης όπου εμπλέκονται πολλές πρακτικές και πολλοί δρώντες. Στόχος είναι η ενδυνάμωση των τοπικών οικονομιών σε μια πορεία εξόδου από την έλλειψη προοπτικών, όπως αυτές εκφράστηκαν κατά το πρόσφατο παρελθόν, λόγω της στόχευσης στη μεγέθυνση και τη βιομηχανοποίηση της γεωργικής παραγωγής.

Τα τελευταία χρόνια λόγω της ανάδυσης της έννοιας της πολυλειτουργικότητας της υπαίθρου έχουν πράγματι δοθεί νέες ευκαιρίες απασχόλησης γενικότερα στους πληθυσμούς της υπαίθρου και ειδικότερα στους γεωργούς. Ο εναλλακτικός τουρισμός, οι νέες καλλιέργειες, η ανάδειξη και αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος είναι μερικά μόνο από τα νέα πεδία απασχόλησης στον αγροτικό χώρο (ύπαιθρο).

Στην παρούσα φάση ζητούμενο, για ένα μεγάλο αριθμό αγροτικών νοικοκυριών, είναι η διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων του αγροτικού νοικοκυριού. Θεωρείται, πλέον, απαραίτητος ο συνδυασμός της γεωργίας με άλλες προσοδοφόρες δραστηριότητες στα πλαίσια μιας στρατηγικής που θα διευκολύνει τα αγροτικά νοικοκυριά να αξιοποιήσουν τις πολλαπλές ευκαιρίες που παρουσιάζονται στις αγορές.

Με την έννοια αυτή, η αγροτική ανάπτυξη αφορά στη δημιουργία νέων δικτύων, την επαναξιοποίηση και τον ανασυνδυασμό των πόρων, τη συνεργασία και την αναδιάπλαση του κοινωνικού και του παραγωγικού ιστού, άρα και στην καινοτόμο χρήση του κοινωνικού, του πολιτισμικού και του οικολογικού κεφαλαίου (Σιάρδος-Κουτσούρης 2004)

1.3 Συμμετοχικές Διαδικασίες και Αγροτική Ανάπτυξη

Η επίτευξη ενός αειφόρου μέλλοντος δεν είναι μια πορεία με καθορισμένο τέλος αλλά μια συνεχής διαδικασία τοποθέτησης ερωτημάτων, διαλόγου, συνεργασίας, σχεδιασμού και δεσμεύσεων όσον αφορά στην ανάληψη δράσεων στις οποίες θα εμπλέκονται όλα τα κοινωνικά υποκείμενα (Κουτσούρης 2011). Κατά συνέπεια, ως ιδιαιτέρως σημαντικό στοιχείο της επίτευξης ενός αειφόρου μέλλοντος αναδεικνύεται το ζήτημα της συμμετοχής.

Όσον αφορά στη συμμετοχή, πρέπει καταρχήν να σημειωθεί ότι οι ερμηνείες και οι διαστάσεις της έννοιας της συμμετοχής είναι πολλές και ποικίλουν ανάλογα και με το πεδίο στο οποίο αναφέρονται και την προσέγγιση που ακολουθείται.

Μια βασική διάκριση (Nelson and Wright 1997) είναι από τη μία, η έννοια της συμμετοχής ως μέσου (για την επίτευξη κάποιων σκοπών με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα) και, από την άλλη, η έννοια της συμμετοχής ως σκοπού (για τη δρομολόγηση διαδικασιών ώστε μια κοινωνική ομάδα να αποκτήσει τον έλεγχο της

ανάπτυξής της). Στην πρώτη περίπτωση, πρόκειται για μια βραχύβια και παθητική μορφή συμμετοχής όπου ο τοπικός πληθυσμός κινητοποιείται για την επίτευξη κάποιου συγκεκριμένου σκοπού και η οποία παύει να υφίσταται όταν τα αναπτυξιακά προγράμματα ή σχέδια ολοκληρωθούν.

Στη δεύτερη περίπτωση, η συμμετοχή θεωρείται ως μια διαδικασία που εκτυλίσσεται χρονικά, με απώτερο στόχο την ανάπτυξη και ενίσχυση των ικανοτήτων των τοπικών πληθυσμών, ώστε να μπορούν να παρεμβαίνουν ενεργά στις αναπτυξιακές πρωτοβουλίες και διαδικασίες. Αφορά, λοιπόν, σε συλλογική προσπάθεια των τοπικών πληθυσμών οι οποίοι μέσα από κάποιο οργανωτικό πλαίσιο (συλλογική οργάνωση) συντονίζουν τις προσπάθειες ή τους πόρους τους, για την επίτευξη σκοπών που αποφασίζουν οι ίδιοι οι συμμετέχοντες. Έτσι, ως συμμετοχή, εδώ νοείται (α) η οργανωμένη δραστηριότητα των αγροτικών πληθυσμών, στοιχείο που συνεπάγεται συλλογικότητα (οργάνωση, ομαδικότητα κλπ.) η οποία (β) παίρνει πρωτοβουλίες και (γ) αναλαμβάνει συλλογική δράση που στηρίζεται στη σκέψη, στις ανάγκες και στις διαβουλεύσεις των συμμετεχόντων οι οποίοι (δ) έχουν, τελικά, τον έλεγχο των διαδικασιών και των δράσεων που προκύπτουν κατ' αυτόν τον τρόπο. Πρόκειται, συνεπώς, για μια ενεργή και δυναμική μορφή συμμετοχής που δίνει τη δυνατότητα στους τοπικούς πληθυσμούς να διαδραματίσουν έναν αυξανόμενα σημαντικό ρόλο στις αναπτυξιακές διεργασίες (Κουτσούρης, 2011).

Η έννοια της συμμετοχής, που συχνά αναφέρεται ως η « από - τα - κάτω » (από τη βάση προς την κορυφή) προσέγγιση, συνεπάγεται λοιπόν, μεταξύ άλλων, ότι οι πολιτικοί και αναπτυξιακοί στόχοι δεν διαμορφώνονται από την κεντρική κυβέρνηση αλλά προκύπτουν ως αποτέλεσμα μιας διαδικασίας συγκρότησης των αναπτυξιακών στόχων μέσω διαβουλεύσεων στο τοπικό επίπεδο.

Όπως προαναφέρθηκε η έννοια της συμμετοχής έχει ποικίλες «εκφάνσεις». Ενδεικτικά, αναφέρεται εδώ η γνωστή από τα προγράμματα γεωργικής και αγροτικής ανάπτυξης προσέγγιση του Pretty (1995) σύμφωνα με τον οποίο είναι δυνατόν να συγκροτηθεί μια τυπολογία της συμμετοχής, αποτελούμενη από επτά επίπεδα (Πίνακας 1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3: Τύποι Συμμετοχής

Τύπος συμμετοχής	Χαρακτηριστικά
Χειραγωγούμενη	Η «συμμετοχή» είναι πλήρως ελεγχόμενη, με τη συμμετοχή εκπροσώπων των τοπικών πληθυσμών σε συμβούλια στα οποία όμως αφενός δεν έχουν εκλεγεί και αφετέρου δεν έχουν καμία δύναμη
Παθητική	Οι τοπικοί πληθυσμοί συμμετέχουν απλά πληροφορούμενοι για το τι έχει αποφασιστεί ή συμβεί. Πρόκειται για μια μονοδιάστατη πληροφόρηση, χωρίς να «ακούγεται» η φωνή των τοπικών πληθυσμών.
Συμβουλευτική	Οι «εξωτερικοί» αναπτυξιακοί φορείς προσδιορίζουν τα προβλήματα και τη διαδικασία συλλογής των στοιχείων και ελέγχουν την ανάλυση. Οι τοπικοί πληθυσμοί απλά παρέχουν τη γνώμη τους ή απαντούν σε ερωτήσεις χωρίς να έχουν λόγο στη λήψη αποφάσεων, που λαμβάνονται από τους «ειδικούς» οι οποίοι δεν έχουν καμία υποχρέωση να λάβουν υπόψη τους τη γνώμη των τοπικών πληθυσμών.
Ανταλλακτική	Οι τοπικοί πληθυσμοί συμμετέχουν συνεισφέροντας κάποιους πόρους τους έναντι κάποιων υλικών κινήτρων-παροχών. Για παράδειγμα, οι γεωργοί συνεισφέρουν στους ερευνητές κτήματα και εργασία, χωρίς όμως να εμπλέκονται στη διαδικασία του πειραματισμού ή της μάθησης.
Λειτουργική	Η συμμετοχή αφορά στην επίτευξη προαποφασισμένων στόχων. Στη διαδικασία αυτή οι τοπικοί πληθυσμοί μπορεί να οργανωθούν και να λάβουν κάποιες αποφάσεις οι οποίες όμως είναι δευτερεύουσας σημασίας και στη βάση των προειλημμένων στόχων.
Διαδραστική	Οι τοπικοί πληθυσμοί συμμετέχουν από κοινού με τους «εξωτερικούς» αναπτυξιακούς φορείς στη λήψη αποφάσεων, την ανάπτυξη του σχεδίου δράσης και τη δημιουργία και ενδυνάμωση τοπικών οργανώσεων/θεσμών. Η διαδικασία πραγματοποιείται στη βάση πολυεπιστημονικών μεθοδολογιών όπου επιζητείται η άποψη όλων των εμπλεκόμενων και γίνεται χρήση συστημικών

	διαδικασιών μάθησης.
Αυτόνομη κινητοποίηση	Οι τοπικοί πληθυσμοί κινητοποιούνται για την αλλαγή, χωρίς παρέμβαση εξωτερική. Αναπτύσσουν επαφές για την απόκτηση πόρων και τεχνική βοήθεια που τους είναι απαραίτητα, ωστόσο διατηρούν τον έλεγχο επί των πόρων και των χρήσεών τους. Αυτή η αυτόνομη κινητοποίηση ενδέχεται να είναι ανατρεπτική του status quo.

Μια επιπλέον διάσταση της έννοιας της συμμετοχής αφορά στη ‘συμμετοχή ως οργάνωση’ (Oakley et al. 1991). Σε αυτή την περίπτωση, ενώ, από τη μια αποτελεί κοινό τόπο ότι η οργάνωση των τοπικών πληθυσμών συνιστά θεμελιώδες αναπτυξιακό εργαλείο, από την άλλη υπάρχουν διαφωνίες όσον αφορά στη μορφή της οργάνωσης ώστε αυτή να εξυπηρετήσει, κατά τον καλύτερο δυνατόν τρόπο, ως ‘φορέας’ της συμμετοχής. Η διαφωνία έγκειται στο εάν η οργάνωση των τοπικών πληθυσμών πρέπει να ακολουθήσει τις γνωστές, παραδοσιακές και εισαγόμενες ‘από τα έξω’ μορφές και διαδικασίες (συνεταιρισμοί, ενώσεις, φορείς κλπ.) ή εάν πρέπει να αναδυθεί και δομηθεί μέσα από την ίδια τη συμμετοχική διαδικασία.

Από την πλευρά του, το Ινστιτούτο Κοινωνικής Ανάπτυξης του ΟΗΕ έχει ορίσει τη συμμετοχή ως την οργανωμένη προσπάθεια αύξησης του ελέγχου επί των πόρων και των ρυθμιστικών θεσμών από τις ομάδες και τα κινήματα, εκείνων οι οποίοι αποκλείονται από έναν τέτοιο έλεγχο (Pearse and Stiefel 1979). Ο ορισμός αυτός αναγνωρίζει ότι το ζήτημα της συμμετοχής μπορεί κάλλιστα να συνεπάγεται συγκρουσιακές καταστάσεις. Σε μια ριζοσπαστική θεώρηση η συμμετοχή συνδέεται σαφώς με την κοινωνική σύγκρουση που στοχεύει στον πολιτικό και οικονομικό αποκλεισμό από τον έλεγχο των τοπικών πόρων και, άρα, με την αναδιανομή ισχύος (Fals-Borda 1998) ή, αλλιώς, στο αναπτυξιακό πεδίο η συμμετοχή αφορά στην ισχύ, την αύξηση, δηλαδή, της ισχύος των μειονεκτικών ομάδων του πληθυσμού (Slocum et al. 1995). Η συμμετοχή, χρησιμοποιούμενη με αυτό τον τρόπο, έχει ισχυρή συνάφεια με τα ζητήματα της ισότητας καθώς και της «ενδυνάμωσης» - ενίσχυσης των τοπικών πληθυσμών. Πράγματι, για να είναι δυνατόν ένας τοπικός πληθυσμός να εκτιμήσει τις προϋποθέσεις και τις συνέπειες διαφορετικών εναλλακτικών επιλογών, να συνειδητοποιήσει τις αναπτυξιακές διαδικασίες και να σχεδιάσει συνειδητά το

δικό του μέλλον, απαιτούνται σημαντικές προσπάθειες προς την κατεύθυνση της λεγόμενης «ενδυνάμωσής¹» του.

Συνεπώς, η έννοια της συμμετοχής που συχνά αναφέρεται ως η ‘από-τα-κάτω’ (από τη βάση προς την κορυφή, «bottom-up») προσέγγιση, ιδιαιτέρως στο πλαίσιο της ενδογενούς ανάπτυξης, συνεπάγεται ότι οι πολιτικοί και αναπτυξιακοί στόχοι δεν διαμορφώνονται από την κεντρική κυβέρνηση αλλά προκύπτουν ως αποτέλεσμα μιας διττής διαδικασίας: αφενός συγκρότησης των στόχων μέσω διαβουλεύσεων στο τοπικό επίπεδο και αφετέρου διαπραγμάτευσης με τα ανώτερα διοικητικά-πολιτικά επίπεδα όπου τα τοπικά υποκείμενα έχουν ισχυρή εκπροσώπηση. Η ενεργός συμμετοχή είναι από τη φύση της μια πολιτική πράξη (Shucksmith 2000, Smith et al. 1997) ενώ γενικότερα και η πορεία προς ένα αειφόρο μέλλον είναι μια πολιτική και όχι τεχνοκρατική διαδικασία (Reid 1995). Κατά συνέπεια, μια ουσιαστική συνθήκη για την επιτυχή έκβαση της διαδικασίας της συλλογικής ενδυνάμωσης είναι η δημιουργία ή η εξεύρεση από τις τοπικές κοινωνίες «πολιτικού χώρου». Άρα, ένα διαρκές ζητούμενο είναι η αποφυγή της περιθωριοποίησης της τοπικής δράσης η οποία, για να συμβάλλει ουσιαστικά στον κοινωνικό μετασχηματισμό δεν πρέπει να περιοριστεί σε έναν ελάχιστο ή διακοσμητικό ρόλο στην καθεστηκυία πολιτική διαδικασία.

Αυτό μπορεί να επιτευχθεί, πέραν της «εκ των ουκ άνευ» ενεργού συμμετοχής των πληθυσμών σε τοπικό επίπεδο, μέσω νέων μορφών συλλογικής δράσης που βασίζονται στην εγκαθίδρυση συμμαχιών και δικτύων στη βάση ενός κοινού σκοπού. Τέτοια δίκτυα, που συγκροτούνται από την περιφέρεια προς το κέντρο, μπορούν με τη σειρά τους να διευκολύνουν την οικοδόμηση δεσμών με άλλες οργανώσεις και θεσμούς σε εθνικό επίπεδο. Προφανώς, η δημιουργία συμπληρωματικών-συνεργατικών δεσμών μεταξύ των οργανώσεων που εκπροσωπούν τις τοπικές

---

¹ Η ενδυνάμωση είναι μια διαδικασία η οποία επιτρέπει, τελικά, τη συμμετοχή των τοπικών πληθυσμών και ιδιαίτερα των μειονεκτουσών ομάδων στην αναπτυξιακή διαδικασία. Στην απλούστερη μορφή της η διαδικασία αυτή ακολουθεί τρία στάδια: τον εντοπισμό κάποιου κοινού προβλήματος της ομάδας/ κοινότητας, την οργάνωσή της προκειμένου να αντιμετωπίσει το πρόβλημα και τη διαρκή ενδυνάμωσή της ώστε να μπορεί να εντοπίσει και να επιλύσει άλλα προβλήματα. Τέτοιες διαδικασίες συνδυάζουν την επιχειρηματικότητα και τη συνεργασία, διαμέσου των οποίων δημιουργούνται οι συνθήκες συνεργασίας, ενώ η ίδια η συνεργασία δημιουργεί τις ευκαιρίες για επιχειρηματικότητα. Με δεδομένο ένα σωστό οργανωτικό πλαίσιο, μπορεί να έχει διπλή διάσταση: αφενός, μια πραγματιστική διάσταση, όπου διαμέσου της δράσης οι τοπικοί πληθυσμοί (και ιδιαίτερα οι μειονεκτούντες) ικανοποιούν τις άμεσες ανάγκες τους και, αφετέρου, μια μετασχηματιστική διάσταση, όπου διαμέσου της δράσης, οι πληθυσμοί βελτιώνουν τις συνθήκες για περαιτέρω δράση. Η συνέργια μεταξύ των δύο αυτών διαστάσεων πραγματοποιείται με τη συλλογική ενδυνάμωση (Κουτσούρης, 2011)

κοινωνίες, τους θεσμούς και τις κυβερνήσεις εξαρτάται κάθε φορά από την πολιτική στάση της κάθε πλευράς (Walker 1994, Taylor 1998, Amalric 1998).

1.4 Ο Ρόλος της Εμψύχωσης στην Αγροτική Ανάπτυξη

Για την πραγματοποίηση των παραπάνω, ως πρωταρχική δηλαδή παρέμβαση για την οικοδόμηση ικανοτήτων και την ενδυνάμωση των τοπικών πληθυσμών, απαιτείται η εμψύχωση των τοπικών πληθυσμών. Ο όρος σημαίνει κατά κυριολεξία την εμψύχωση των (περιθωριοποιημένων ή αποκλεισμένων) ατόμων, έτσι, ώστε να θεωρήσουν τους εαυτούς τους ως κύρια, ενεργά υποκείμενα/παίκτες στη διαμόρφωση της ζωής τους (και όχι ως άτομα υποκείμενα σε έλεγχο άλλων κοινωνικών ομάδων), να ανακτήσουν την αυτοεκτίμησή τους, να κατανοήσουν (κριτικά) τις συνθήκες διαβίωσής τους και να εκφράσουν και να υποστηρίξουν τους εαυτούς τους στις προκλήσεις της ζωής μέσω συλλογικής δράσης (Rahman 1993). Συνεπώς, και στο αναπτυξιακό πεδίο ως εμψύχωση εννοείται είτε η ενθάρρυνση των ανθρώπων να δραστηριοποιηθούν στη βάση των δικών τους πρωτοβουλιών είτε/και η οργάνωσή τους σε υφιστάμενα ή νέα οργανωτικά σχήματα ώστε να συνεργαστούν για την επίλυση των προβλημάτων τους (Bolliger και συν. 1990). Στο πλαίσιο αυτό μπορούν να διακριθούν διάφορες, αλληλοσυνδεόμενες στην ουσία, μορφές εμψύχωσης όπως: α) η εμψύχωση ως μέσο για την επίτευξη της επαφής μεταξύ των τοπικών πληθυσμών και των κρατικών φορέων, β) η εμψύχωση ως η παρακίνηση/ενθάρρυνση των τοπικών πληθυσμών να αναστοχαστούν (με διάθεση κριτικής) τις συνθήκες και συμπεριφορές τους, να συμμετάσχουν στη λήψη κοινών αποφάσεων και να εφαρμόσουν κοινά σχέδια και γ) η εμψύχωση ως οργανωτική ανάπτυξη με στόχο την ενίσχυση της δυνατότητάς τους να επιλύουν προβλήματα, δηλαδή, η κατάρτιση των μελών των οργανώσεων και η προσαρμογή της δομής των οργανώσεων αυτών στις νέες συνθήκες.

Πράγματι, η διαδικασία της συμμετοχικής ανάπτυξης σπάνια ξεκινά ως ένα αυθόρμητο φαινόμενο. Αντίθετα, οι αγροτικοί πληθυσμοί, και ιδιαίτερα στις ορεινές – μειονεκτικές περιοχές, συνήθως χρειάζονται παρακίνηση, ενθάρρυνση και βοήθεια για να εμπλακούν σε αυτή τη διαδικασία. Για την υλοποίηση, λοιπόν, της στρατηγικής της ενδογενούς ανάπτυξης είναι απαραίτητοι οι αποκαλούμενοι ‘εμψυχωτές’. Οι εμψυχωτές έχουν ως επίσημη αποστολή τους την αναζωογόνηση των

αγροτικών περιοχών διαμέσου ποικίλων δράσεων όπως η ενθάρρυνση, η επιτάχυνση των συλλογικών και αναπτυξιακών διαδικασιών καθώς και ο δημοκρατικός διάλογος, η συνεργασία, η αμοιβαία υποστήριξη και η δικτύωση για την πραγματοποίηση επαφών. Πιο συγκεκριμένα, ως κύριοι ρόλοι ενός εμπνευστή (ή συμβούλου αλλαγής, καταλύτη, διευκολύνοντος, κλπ.) σύμφωνα με τους Oakley et al. (1991) φέρονται να είναι: α) η εμπύχωση: η διαδικασία της παροχής βοήθειας στους αγροτικούς πληθυσμούς να αναπτύξουν τις διανοητικές τους ικανότητες, δηλαδή, η παρακίνηση της κριτικής τους συνείδησης, β) η δόμηση: η οικοδόμηση εσωτερικής συνοχής και αλληλεγγύης μεταξύ των αγροτών και κάποιας μορφής δομής ή οργάνωσης, γ) η διευκόλυνση: η παροχή βοήθειας προς τον αγροτικό πληθυσμό για την ανάληψη δράσεων ενίσχυσης της συμμετοχής, συμπεριλαμβανόμενης της εκπαίδευσης/κατάρτισης, δ) η διαμεσολάβηση: η βοήθεια προς τους τοπικούς πληθυσμούς για την εγκαθίδρυση επαφών με 'έξωτερικές' υπηρεσίες/φορείς και η εισαγωγή τους σε νέες διαδικασίες και μηχανισμούς, ε) η διασύνδεση: η ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ αγροτικών πληθυσμών που αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα και στ) η απόσυρση: η σταδιακή απομάκρυνση του εμπνευστή από τους παραπάνω ρόλους και η ενθάρρυνση της ανάληψης των ρόλων αυτών από μέλη των της τοπικής κοινωνίας.

Συνεπώς, ο εμπνευστής καθιστά τους άλλους ικανούς να μάθουν διαμέσου των δικών τους εμπειριών. Πρέπει, τέλος, να επισημανθεί ότι ο εμπνευστής «δεν κάνει τη δουλειά για λογαριασμό των άλλων». Αντιθέτως, στόχος του είναι να παρακινήσει σιγά σιγά το ξεκίνημα των τοπικών συλλογικών διαδικασιών και η επιτυχία του συνίσταται, μετά την εκκίνηση και τη δρομολόγηση των συμμετοχικών αναπτυξιακών διαδικασιών, στο να καταστήσει τους άμεσα ενδιαφερόμενους πληθυσμούς ικανούς να συνεχίσουν ένα σχέδιο μόνοι τους, χωρίς τη δική του παρουσία (Κουτσούρης 2011).

1.5 Η ΚΠ LEADER

Η πολιτική της ολοκληρωμένης ανάπτυξης αποτελεί τα τελευταία χρόνια σημαντική συνιστώσα της πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης της Ε.Ε. Ορόσημο ήταν το έτος 1988 με τη μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών ταμείων με σκοπό το συντονισμό της δράσης τους για την επίτευξη του στόχου της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, σύμφωνα με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, ένα χρόνο νωρίτερα (Ανδρικοπούλου, 1995).

Εδώ αξίζει να αναφερθεί η προσέγγιση της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER της Ε.Ε. που αφορά στην ολοκληρωμένη ή ενδογενή αγροτική/τοπική ανάπτυξη ή, όπως αποκαλείται, του «φαινομένου LEADER», ενός φαινομένου που έχει χαρακτηριστεί ως το «εργαστήρι της αγροτικής ανάπτυξης» στον ευρωπαϊκό χώρο (Κουτσούρης, 2011).

Η Κ.Π. LEADER αφορά, συνοπτικά, στη χρηματοδότηση από την Ε.Ε. των κρατών-μελών, και μάλιστα των πιο προβληματικών – μειονεκτικών περιοχών τους (τουλάχιστον στις δύο πρώτες γενιές της Κ.Π.), για την εκπόνηση και εφαρμογή σε τοπικό επίπεδο καινοτόμων και πιλοτικών σχεδίων αγροτικής ανάπτυξης.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της προσέγγισης LEADER που διαφοροποιούν την Πρωτοβουλία από άλλα κοινοτικά προγράμματα είναι τα παρακάτω:

✓ Χωρική προσέγγιση.

Η περιοχή θα πρέπει να είναι αγροτική και να έχει κάποια ομοιογένεια. Κάθε περιοχή έχει τα δικά της ειδικά χαρακτηριστικά τα οποία οι τοπικοί φορείς είναι σε θέση να γνωρίζουν καλύτερα. Έτσι, με τη χωρική προσέγγιση, αξιοποιούνται καλύτερα οι πόροι της περιοχής και δημιουργούνται προοπτικές βιώσιμης ανάπτυξης.

✓ Εκ των κάτω προς τα άνω προσέγγιση.

Με τον όρο αυτό εννοείται η κινητοποίηση και συμμετοχή στην αναπτυξιακή στρατηγική όλων των τοπικών φορέων. Η λήψη αποφάσεων σε τοπικό επίπεδο μέσα από μια διαδικασία ισότιμης συμμετοχής όλων των φορέων επιτρέπει την δημιουργία νέων σχέσεων συνεργασίας και εμπιστοσύνης μεταξύ των τοπικών φορέων. Διευκολύνει τους τοπικούς παράγοντες (πληθυσμούς, ομάδες, συλλόγους, συνεταιρισμούς, τοπική αυτοδιοίκηση κλπ.) να εμπλακούν – συμμετάσχουν στη

διαδικασία καθώς και να ληφθούν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής. Με τον τρόπο αυτό γίνεται περισσότερο αποτελεσματική η πολιτική της αγροτικής ανάπτυξης.

✓ Ομάδες Τοπικής Δράσης.

Ως Ομάδα Τοπικής Δράσης (ΟΤΔ) νοείται ένα σύνολο ιδιωτικών και δημοσίων φορέων, που συνδέονται μέσω εταιρικής σχέσης με στόχο την διαμόρφωση κοινής στρατηγικής για την ανάπτυξη μιας αγροτικής περιοχής. Η Ομάδα Τοπικής Δράσης επιλέχθηκε ως θεσμός για τη διαχείριση του LEADER προκειμένου να επιτευχθεί μεγαλύτερος βαθμός αποτελεσματικότητας για την προώθηση τοπικών πρωτοβουλιών.

✓ Καινοτόμος χαρακτήρας των δράσεων.

Η ανάληψη καινοτόμων ενεργειών είναι κεντρικός στόχος της πρωτοβουλίας LEADER. Κυρίως ο καινοτόμος χαρακτήρας αφορά νέα προϊόντα, νέες μεθόδους και νέες μορφές οργάνωσης.

✓ Διασύνδεση μεταξύ δράσεων, δηλαδή ολοκληρωμένη και πολυτομεακή προσέγγιση.

Αυτό σημαίνει ότι οι δράσεις πρέπει να σχεδιάζονται και να λειτουργούν ως ένα συνεκτικό σύνολο και όχι ως μια σειρά αποσπασματικών ενεργειών. Ο όρος πολυτομεακή προσέγγιση παραπέμπει στη δημιουργία μιας αντίληψης συμμετοχής όλων των φορέων της περιοχής και δράσεων οι οποίες επηρεάζουν ή επιφέρουν συνέργια ή πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα σε πολλούς τομείς.

✓ Δικτύωση, περιλαμβανομένης της διακρατικής συνεργασίας.

Οι εμπειρίες που αποκτώνται από την πρωτοβουλία LEADER είναι απαραίτητο να ανταλλάσσονται ανάμεσα στα άτομα ή φορείς που συμμετέχουν στις δράσεις αγροτικής ανάπτυξης, και αυτό επιτυγχάνεται μέσα από δικτύώσεις και διακρατική συνεργασία.

✓ Αποκεντρωμένες μέθοδοι διαχείρισης και χρηματοδότησης.

Η χρηματοδότηση αποτελεί επίσης ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό δεδομένου ότι οι Τοπικές Ομάδες καθορίζουν τον προϋπολογισμό τους βάσει των κατευθύνσεων του προγράμματός τους, κατανέμουν τους πόρους στα διάφορα μέτρα, εγκρίνουν τις δράσεις και τροποποιούν ή προσαρμόζουν τις χορηγήσεις κατά τη διάρκεια εφαρμογής και γενικά, είναι υπεύθυνες για τις αποφάσεις τους.

Η πρωτοβουλία LEADER λοιπόν, είναι πολύ στενά συνδεδεμένη με τους τοπικούς αναπτυξιακούς φορείς, παράγοντες και πληθυσμούς, που φυσικά διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή. Στο πλαίσιο αυτό, οι βασικότεροι στόχοι του προγράμματος LEADER είναι:

- ✓ η παροχή τεχνικής υποστήριξης για τη διεύρυνση και εφαρμογή νέων στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης,
- ✓ η διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων της περιοχής,
- ✓ η βελτίωση του επιπέδου ενημέρωσης- πληροφόρησης και επαγγελματικής κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού,
- ✓ η ανάδειξη και αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής, και
- ✓ η αύξηση της απασχόλησης και του εισοδήματος.

Οι περιοχές παρέμβασης της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER είναι αγροτικές περιοχές όπου η γεωργία (στην ευρεία της έννοια, δηλ. συμπεριλαμβάνοντας τη φυτική παραγωγή, την κτηνοτροφία, την αλιεία και τη δασική παραγωγή) αποτελεί την κύρια απασχόληση των κατοίκων. Πρόκειται συνήθως για περιοχές που κατορθώνουν, λίγο πολύ, να επιβιώνουν και οι οποίες όμως διασπώνται αργά, πολύ αργά.

Σύμφωνα με τον Ray (2000) ο νεωτερισμός της παρέμβασης LEADER είναι οι αρχές και οι δράσεις της που ρυθμίζουν (συντονίζουν) τα δρώντα υποκείμενα της αγροτικής/τοπικής ανάπτυξης μέσω της δημιουργίας των Ομάδων Τοπικής Δράσης (Ο.Τ.Δ.), της επιλογής των συμμετεχόντων, και της εφαρμογής της ιδεολογίας της «από τα κάτω» και «συνεργατικής» ανάπτυξης και της «οικοδόμησης ικανοτήτων», ενώ, οι δράσεις ως προς την αγορά των εν λόγω υποκειμένων δεν ελέγχονται άμεσα. Αντί, λοιπόν, να αντιπροσωπεύει μια μορφή άμεσης ρύθμισης της αγοράς, η LEADER στην ουσία παρεμβαίνει μέσω της συγκρότησης των δικτύων των δρώντων υποκειμένων και της άσκησης επιρροής επί των αποτελεσμάτων των αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Έτσι, η Κ.Π. LEADER παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί έχει τη δυνατότητα να γίνει η κύρια αρχή -και πρακτική- της ευρωπαϊκής πολιτικής για την αγροτική ανάπτυξη (και, άρα, υπό προϋποθέσεις η βασική ευρωπαϊκή απάντηση στην

παγκοσμιοποίηση). Η πολιτική για την αγροτική ανάπτυξη αποτελεί πλέον επισήμως, στη βάση της Ατζέντα 2000, το Δεύτερο Πυλώνα της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Ο Πυλώνας αυτός σταδιακά ισχυροποιείται απέναντι στο Πρώτο Πυλώνα που αφορά σε μέτρα στήριξης των αγορών των γεωργικών προϊόντων διαμέσου πληθώρας ρυθμίσεων και επιδοτήσεων. Η Κ.Π. μπορεί, λόγω ακριβώς των επιμέρους χαρακτηριστικών της, να θεωρηθεί ως μια προωθημένη πρόταση για το σχεδιασμό και την υλοποίηση της αγροτικής πολιτικής, μέσα από την ιδεολογία και την πρακτική της Κ.Π. είναι δυνατό να ανιχνευθεί το πρωτογενές υλικό μιας νέας αντίληψης για την αγροτική πολιτική.

1.6 Η Πορεία της ΚΠ LEADER στην Ελλάδα

1.6.1 Οι ΚΠ LEADER I και II

Στο πλαίσιο της νέας θεώρησης της αγροτικής ανάπτυξης, υιοθετήθηκε από την Ελλάδα η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I για την περίοδο 1991-1994. Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της χώρας. Η έκταση της περιοχής εφαρμογής έφτασε περίπου το 30% της συνολικής έκτασης της χώρας ενώ ο συνολικός πληθυσμός ανήλθε στο 14% του συνολικού πληθυσμού της (1,38 εκ. κατοίκους). Στα πλαίσια της Πρωτοβουλίας εγκρίθηκαν 25 προγράμματα, τα οποία υλοποιήθηκαν από 25 Ομάδες Τοπικής Δράσης (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων 1996).

Κατά τη διάρκεια της εφαρμογής της LEADER I στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκαν συνολικά 1.732 έργα και δημιουργήθηκαν 904 νέες μόνιμες και 1.087 εποχιακές θέσεις εργασίας ενώ διατηρήθηκαν άλλες 2.627 θέσεις (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων 1996). Η πλειοψηφία των παρεμβάσεων στη χώρα (807, που αντιστοιχεί στο 46,6% επί των συνολικών έργων) αφορούσε το Μέτρο του αγροτικού τουρισμού. Αν και η φιλοσοφία του προγράμματος στόχευε στην ανάληψη ιδιωτικών πρωτοβουλιών, ωστόσο το 45,85% των έργων του Μέρου (370) υλοποιήθηκε από Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ). Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι μόλις το 10,41% των έργων (84) υλοποιήθηκε από γεωργούς. Ωστόσο, στο σύνολο των γεωργών που ήταν δικαιούχοι της LEADER I στην Ελλάδα,

το μεγαλύτερο ποσοστό τους (58,33%) δραστηριοποιήθηκε στο Μέτρο του αγροτικού τουρισμού.

Άλλα 161 έργα, εκτός Μέρου του αγροτικού τουρισμού, υλοποιήθηκαν από ατομικές επιχειρήσεις και 95 από νομικά πρόσωπα. Η πλειοψηφία των έργων αυτών, αναφερόταν στη δημιουργία υποδομών, όπως μονοπάτια και παρεμβάσεις προστασίας περιβάλλοντος (259), αξιοποίηση κτιρίων και οικισμών (137) και αναπλάσεις (14). Μέσω της ενίσχυσης του προγράμματος LEADER I δημιουργήθηκαν, σε εθνικό επίπεδο, 253 νέες αγροτουριστικές μονάδες ενώ εκσυγχρονίσθηκαν ή επεκτάθηκαν 100 υφιστάμενες, δημιουργήθηκαν 279 μονάδες παροχής φιλοξενίας ενώ ο αριθμός των νέων κλινών ανήλθε σε 2.700 (περίπου 10 κλίνες ανά μονάδα, δηλαδή μικρό μέγεθος μονάδων). Με την υλοποίηση των παρεμβάσεων του Μέρου του αγροτικού τουρισμού διατηρήθηκαν 135 θέσεις εργασίας και δημιουργήθηκαν άλλες 834 θέσεις, εκ των οποίων 358 μόνιμες και 476 εποχιακές.

Επιπλέον, στο πλαίσιο του Μέρου της επαγγελματικής κατάρτισης, πραγματοποιήθηκαν 31 προγράμματα κατάρτισης με θέματα που σχετίζονταν με τον αγροτικό τουρισμό.

Η επιτυχής πορεία της Κ.Π. LEADER I οδήγησε στη συνέχισή του και μάλιστα σε ένα πιο συστηματικό και ολοκληρωμένο σχεδιασμό της LEADER. Το LEADER II (1994-1999) υλοποιήθηκε στην Ελλάδα με στόχο την εξομάλυνση των δυσμενών επιπτώσεων που εμφανίστηκαν από την εφαρμογή της αναθεωρημένης Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων 1995). Στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας εγκρίθηκαν 49 τοπικά και 7 θεματικά προγράμματα, τα οποία υλοποιήθηκαν αντίστοιχα από 49 Ομάδες Τοπικής Δράσης και 7 συλλογικούς φορείς (όπως ενώσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, επιμελητήρια, κ.λπ.) (Δίκτυο LEADER/ANKO Α.Ε., 2001). Η έκταση της περιοχής εφαρμογής κάλυψε το 70% της συνολικής έκτασης της χώρας ενώ ο πληθυσμός που επωφελήθηκε άγγιξε το 25% του συνολικού πληθυσμού.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του εθνικού προγράμματος ανήλθε στα 345 εκ. ευρώ περίπου. Συγκεντρώνοντας και το μεγαλύτερο ποσοστό των πόρων της LEADER II, ο μεγαλύτερος αριθμός παρεμβάσεων στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε και πάλι στο πλαίσιο του Μέρου του αγροτικού τουρισμού, αν και απέιχε σημαντικά από τους ποσοτικούς στόχους που είχαν τεθεί. Ενώ ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε

υπερδιπλάσιο αριθμό έργων στο Μέτρο του αγροτικού τουρισμού, κατά τη διάρκεια εφαρμογής του LEADER II, αφενός μεν άλλα προγράμματα υλοποίησαν επίσης επενδύσεις αγροτικού τουρισμού και αφετέρου η πράξη έδειξε ότι οι ανάγκες οδήγησαν στην αύξηση των παρεμβάσεων στον τομέα της αξιοποίησης της τοπικής παραγωγής.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των Koutsouris and Hatzantonis (2002), συγκρινόμενη η εφαρμογή της Κ.Π. LEADER II στην Ελλάδα ως προς τα βασικά χαρακτηριστικά της Κ.Π., παρουσίασε συγκεκριμένα ισχυρά σημεία και αδυναμίες.

Καταρχάς, η Κ.Π. πέτυχε να κινητοποιήσει, στις περιοχές όπου εφαρμόστηκε, το τοπικό δυναμικό και να συμβάλλει, σε κάποιον τουλάχιστον βαθμό, στην οικονομική αναδιοργάνωση – αναδιάρθρωσή τους. Επίσης, η συγκρότηση των Ο.Τ.Δ., δηλαδή, ομάδων με τη συμμετοχή ενός φάσματος τοπικών φορέων οι οποίες ανέλαβαν, μέσα από λιγότερο ή περισσότερο διαφανείς διαδικασίες, το έργο του σχεδιασμού και της παρακολούθησης των τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων, αποτέλεσε εκ των πραγμάτων μια σημαντική επιτυχία. Η επιτυχία αυτή αναδεικνύεται ακόμα περισσότερο, εάν ληφθεί υπόψη ότι στις περιοχές εφαρμογής της Κ.Π. LEADER II (χαρακτηριζόμενες ως ορεινές–μειονεκτικές) οι κοινωνικοί και επαγγελματικοί φορείς εμφανίζουν ιδιαίτερες αδυναμίες έως και μια κατ’ επίφαση, τυπική μόνο, λειτουργία. Επιπλέον, οι Ο.Τ.Δ. κατόρθωσαν να δημιουργήσουν στις περιοχές παρέμβασής τους ένα ‘αναπτυξιακό κλίμα’ και να βοηθήσουν πολλαπλά τους επωφελούμενους– επενδυτές. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι επενδυτές δεν έτυχαν μόνο της οικονομικής στήριξης της LEADER διαμέσου των Ο.Τ.Δ. αλλά και ότι οι Ο.Τ.Δ. υπήρξαν πολύτιμοι σύμβουλοί τους σε όλα τα στάδια σχεδιασμού και υλοποίησης, όπως και εκ των υστέρων των επιχειρηματικών σχεδίων - επενδύσεων.

Όμως, και οι αδυναμίες υπήρξαν εξίσου σημαντικές. Βασική διαπίστωση της αξιολόγησης της Κ.Π. LEADER II είναι, σε πρώτο επίπεδο, η έλλειψη σε επαρκώς και κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό των Ο.Τ.Δ. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ανεπαρκή λειτουργία των Ο.Τ.Δ. ως μηχανισμών τόσο σχεδιασμού καινοτόμων τοπικών προγραμμάτων όσο και εμπύχωσης και τεχνικής στήριξης (δηλαδή ως μηχανισμού Αγροτικών Εφαρμογών - εμπυχωτών) των τοπικών πληθυσμών.

Όσον αφορά στο σχεδιασμό, η ανεπαρκής κατανόηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Κ.Π. σε συνδυασμό με τις σχετικά περιορισμένες δυνατότητες

πολλών στελεχών των Ο.Τ.Δ., οδήγησαν σε τοπικά προγράμματα που ήταν ‘περιορισμένα’ ως προς βασικά ζητήματα όπως η οριοθέτηση της περιοχής εφαρμογής, η πολυτομεακή σύνθεση των δράσεων και η μεταξύ τους συνέργια, ιδίως η συνεργασία και δικτύωση των επιχειρήσεων. Σημαντική, επίσης, υπήρξε και η απροθυμία ή η αδυναμία των ελληνικών Ο.Τ.Δ. να συμμετάσχουν, εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις, σε διακρατικές συνεργασίες με στόχο την υλοποίηση κοινών επιχειρηματικών σχεδίων. Πρέπει, όμως, να τονιστεί εδώ ότι σημαντικός παράγοντας της μη εμπλοκής των Ο.Τ.Δ. στα εν λόγω σχέδια είναι και ο ίδιος ο χαρακτήρας των αγροτικών πληθυσμών των περιοχών παρέμβασης και ιδιαίτερα ο δισταγμός ‘ανοίγματος προς τα έξω’ και η προσπάθεια αποφυγής ανάληψης ρίσκου.

Όσον αφορά στην επαρκή λειτουργία των ΟΤΔ ως μηχανισμών υποστήριξης της αγροτικής ανάπτυξης, πρέπει να επισημανθούν τα εξής: α) κάθε Ο.Τ.Δ. απασχόλησε κατά μέσο όρο 7 άτομα από τα οποία πάνω από τα 2/3 ήταν πανεπιστημιακού επιπέδου, πλην όμως β) ήταν εμφανής η αδυναμία προσέλκυσης στην επαρχία στελεχών αυξημένων προσόντων και, μεταξύ άλλων λόγων, εξαιτίας του προσωρινού καθεστώτος εργασίας που προσφερόταν στα 3/4 των στελεχών των Ο.Τ.Δ. Σε κάθε, όμως, περίπτωση υπήρξε εμφανής η αδυναμία των στελεχών των Ο.Τ.Δ. σε ζητήματα εμπύχωσης–ενδυνάμωσης και τεχνικής στήριξης των τοπικών πληθυσμών. Κάποια παραδείγματα αρκούν για να δείξουν τη σοβαρότητα των ελλείψεων αυτών. Επισημάνθηκαν, λοιπόν, περιπτώσεις Ο.Τ.Δ. στις οποίες υπήρξε εμφανής σύγχυση μεταξύ της “από τα κάτω” προσέγγισης και της δημοσιοποίησης του προγράμματος. Παρότι η τελευταία υπήρξε εντυπωσιακή, συγκρινόμενη με άλλα προγράμματα και σχέδια, σε καμία περίπτωση δεν συμπίπτει με την “από τα κάτω” προσέγγιση αλλά ούτε και έχει σχέση με την έννοια και πρακτική της στρατηγικής επικοινωνίας. Επίσης, σε πολλές περιπτώσεις, η “από τα κάτω” προσέγγιση ανάχθηκε απλώς στη συλλογή προτάσεων από ενδιαφερόμενους επενδυτές οι οποίες συμπεριλήφθηκαν στα τοπικά προγράμματα, χωρίς εμβάθυνση ή επεξεργασία-σύνθεση ούτως ώστε να συμβάλλουν γενικότερα στην ανάπτυξη της περιοχής μέσω αφενός της υλοποίησής τους και αφετέρου της συνέργιας τους με άλλες δράσεις και των (αναμενόμενων) πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων τους. Επιπλέον, εμφανής ήταν η αδυναμία στο ζήτημα της κατάρτισης των τοπικών πληθυσμών. Εκτός του ότι αρκετές Ο.Τ.Δ. δεν ενεπλάκησαν στο εν λόγω ζήτημα, τα περισσότερα από τα σεμινάρια που πραγματοποιήθηκαν αφορούσαν στην κατάρτιση ελάχιστων ατόμων

(στη συντριπτική τους πλειοψηφία επενδυτών) σε στενά επαγγελματικά θέματα και όχι στην υποβοήθηση των τοπικών πληθυσμών για την κατανόηση της αναπτυξιακής διαδικασίας και την παρακίνηση της συμμετοχής τους σε αυτή.

Η έλλειψη εμπνευστών υπήρξε πασιφανής. Στο ελληνικό πρόγραμμα LEADER II δεν έγινε δυνατή η αποφυγή φαινομένων περιθωριοποίησης ή αποκλεισμού μερίδων των τοπικών πληθυσμών των περιοχών παρέμβασης (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι υπήρξε τέτοια πρόθεση από την πλευρά των Ο.Τ.Δ.). Αυτό έγινε φανερό από τη σύνθεση των επενδυτών της Κ.Π. LEADER II, που κατά κύριο λόγο δεν ήταν γεωργο-κτηνοτρόφοι, μόνιμοι κάτοικοι των περιοχών παρέμβασης, αλλά κάτοικοι ή επιχειρηματίες από την ευρύτερη περιοχή (συνήθως το Νομό) οι οποίοι ξεκίνησαν για πρώτη φορά ή επέκτειναν τις επιχειρηματικές δραστηριότητές τους στις ορεινές περιοχές, εκμεταλλευόμενοι τη σχετική χρηματοδότηση. Μια τέτοια εξέλιξη, όμως, θέτει εν αμφιβόλω τη δυνατότητα να θεωρηθεί ότι τα εν λόγω τοπικά προγράμματα συμβάλλουν στην ενδογενή ανάπτυξη των περιοχών παρέμβασης. Η αμέλεια ή καλύτερα η μη συνειδητοποίηση από την πλευρά των στελεχών των Ο.Τ.Δ. ως προς το σημείο αυτό κάνει φανερή την έλλειψη εκπαίδευσης – κατάρτισής τους σε αναπτυξιακά ζητήματα. Μια έλλειψη που, δυστυχώς, δεν μπόρεσαν να καλύψουν ούτε το Δίκτυο των Ο.Τ.Δ. κατά τη διάρκεια των 10 συνόδων που πραγματοποίησε ούτε, πολύ περισσότερο, η Μονάδα Εμπύκωσης Δυναμικού (ΜΕΔ) της LEADER II. Εξ ου και όπως επισημαίνουν οι Koutsouris and Hatzantonis (2002) εμφανής ήταν ο κίνδυνος μετατροπής των Ο.Τ.Δ. σε γραφειοκρατικούς μηχανισμούς – απλούς διαχειριστές κονδυλίων.

Πρέπει να επισημανθεί, τέλος, η σοβαρή έλλειψη συνεργασίας των Ο.Τ.Δ. με τα κατά τεκμήριο κέντρα καινοτομίας, δηλαδή, τα ερευνητικά κέντρα και τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Η έλλειψη αυτή είχε ως αποτέλεσμα την πραγματοποίηση κοινότυπων, κατά μια έννοια, επενδύσεων (π.χ. καταλύματα για τον αγροτικό τουρισμό, επενδύσεις σε κτίρια και εκσυγχρονισμός του εξοπλισμού για τις μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις κτλ.), ενώ, εν πολλοίς, απουσίασαν δράσεις όπως η αξιοποίηση των τοπικών φυσικών και πολιτιστικών πόρων, η εγκαθίδρυση συλλογικών σχημάτων και η δικτύωση, νέα χρηματοοικονομικά εργαλεία, το μάρκετινγκ, η χρήση των νέων τεχνολογιών κ.ο.κ. Χωρίς να υποτιμούνται οι δράσεις που υλοποιήθηκαν, είναι φανερό ότι μέσα στο τρέχον, κατά τη διάρκεια της υλοποίησης της ΚΠ, κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον η επιδίωξη υλοποίησης σημαντικού αριθμού δράσεων όπως

αυτές που προαναφέρθηκαν ως ελλείπουσες ήταν η μόνη εγγύηση για τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των επενδύσεων και των ίδιων των περιοχών.

Οι πρωτοβουλίες LEADER I και II, οι οποίες εφαρμόστηκαν στη Χώρα μας επέφεραν σημαντικά αποτελέσματα στον αγροτικό χώρο.

Επιχειρώντας έναν ποιοτικό απολογισμό της επίδρασης των πρωτοβουλιών αυτών διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

- ✓ Έφεραν τις τοπικές κοινωνίες σε επαφή με τη λογική των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων και καλλιέργησαν στον τοπικό πληθυσμό την ανάγκη ενεργοποίησής του για συμμετοχή τόσο στο σχεδιασμό, όσο και στην εφαρμογή πρωτοβουλιών που θα του δώσουν νέες διεξόδους απασχόλησης και εισοδημάτων.
- ✓ Αφυπνίσθηκε το τοπικό επιστημονικό δυναμικό και δημιουργήθηκαν “τοπικοί πυρήνες” που στην πλειοψηφία τους, επιτέλεσαν το ρόλο που τους ανατέθηκε, δηλαδή αυτόν των αναπτυξιακών εκείνων μονάδων, που αναλαμβάνουν να εντοπίσουν τις ανάγκες της περιοχής τους σε συνεργασία με τον τοπικό πληθυσμό, να προτείνουν ολοκληρωμένες λύσεις ανάπτυξης και να εφαρμόσουν τη διαδικασία της αποκεντρωμένης χρηματοδότησης – ενίσχυσης και παρακολούθησης των έργων με διαφάνεια και ευελιξία.
- ✓ Έγινε κατανοητή η ανάγκη σχεδιασμού και υλοποίησης ολοκληρωμένων παρεμβάσεων με έμφαση στην αξιοποίηση έργων και δραστηριοτήτων, που υλοποιήθηκαν ή υλοποιούνται στα πλαίσια άλλων προγραμμάτων, ώστε να υπάρχουν πολλαπλασιαστικά οφέλη για τις περιοχές.
- ✓ Δόθηκε η δυνατότητα “διαφοροποίησης της απασχόλησης και της παραγωγής” και προώθησης της τοπικής παραγωγής με αυξημένη προστιθέμενη αξία. Αποκτήθηκε εμπειρία και αναπτύχθηκαν νέες μέθοδοι προγραμματισμού και διοίκησης με κατεύθυνση την άμεση στήριξη των κοινών τοπικών πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών.
- ✓ Ενισχύθηκαν μικρές επενδυτικές πρωτοβουλίες, προωθήθηκε η τοπική αγροτική παραγωγή, αξιοποιήθηκαν τα τοπικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, αναδείχθηκαν αξιόλογοι φυσικοί και ιστορικοί χώροι και δημιουργήθηκαν προϋποθέσεις εναλλακτικού εισοδήματος.
- ✓ Δόθηκε η δυνατότητα πρόσβασης του πληθυσμού των περιοχών παρέμβασης στις νέες τεχνολογίες για τον εκσυγχρονισμό της διαδικασίας παραγωγής,

πληροφόρησης και επικοινωνίας (χρήση πληροφορικής και τεχνική στήριξη) με αποτέλεσμα να δοθούν νέες διέξοδοι στην ανταγωνιστικότητα της κάθε περιοχής.

- ✓ Στηρίχθηκε η καινοτομία και η μεταφορά της σαν "πολλαπλασιαστής" που δρα σε όλα τα επίπεδα έκφρασης των κατοίκων της υπαίθρου.
- ✓ Δημιουργήθηκαν και διατηρήθηκαν θέσεις εργασίας σε περιοχές με έντονα προβλήματα ανεργίας και αυτό λειτούργησε θετικά, στο μέτρο του δυνατού, στον περιορισμό της εσωτερικής μετανάστευσης.
- ✓ Έγινε κατανοητή η σημασία της ανταλλαγής εμπειριών μεταξύ αγροτικών περιοχών της Ελλάδας και άλλων αγροτικών περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- ✓ Δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για προβληματισμό και σωστή προετοιμασία του αγροτικού πληθυσμού με σκοπό την αντιμετώπιση των πιθανών προβλημάτων που θα επιφέρει η αναμόρφωση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.

Ωστόσο και παρά τα παραπάνω θετικά αποτελέσματα, η εφαρμογή των πρωτοβουλιών συνάντησε και δυσχέρειες, οι οποίες λήφθηκαν ιδιαίτερα υπόψη κατά το σχεδιασμό του επόμενου προγράμματος. Τα σημαντικότερα από τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν είναι:

- ✓ Εξαιτίας της ανάγκης κάλυψης διαπιστωμένων αναγκών πολλών περιοχών, εγκρίθηκε σχετικά μεγάλος αριθμός τοπικών προγραμμάτων, γεγονός, που σε συνδυασμό με τους μικρούς σχετικά διαθέσιμους πόρους, οδήγησε στη μη αποτελεσματική συγκέντρωση οικονομικών πόρων και την επιλογή Φορέων μικρής σχετικά δυναμικότητας, με συνέπεια την μη αξιοποίηση οικονομικών κλίμακας, τη μη κινητοποίηση όλων των συντελεστών παραγωγής και την ύπαρξη προγραμμάτων πολλών ταχυτήτων που οδήγησαν σε μείωση της συνοχής και της ισόρροπης αποτελεσματικότητας του Εθνικού προγράμματος.
- ✓ Στην προσπάθεια κάλυψης των μεγάλων αναγκών, σε ορισμένες περιοχές, οι υιοθετηθέντες στόχοι ήταν λιγότερο ρεαλιστικοί, ξεκάθαροι και υλοποιήσιμοι, ενώ οι δεσμοί μεταξύ των προτεινόμενων ενεργειών ήταν χαλαροί, με συνέπεια τη μειωμένη αποτελεσματικότητα και ποιοτική διαφοροποίηση στις περιοχές αυτές.

- ✓ Παρατηρήθηκαν ευάλωτες εταιρικές σχέσεις, γεγονός που οφείλεται κυρίως στο ότι ορισμένοι Φορείς συγκροτήθηκαν με στόχο μόνο την ανάληψη υλοποίησης του συγκεκριμένου προγράμματος. Σε αυτές τις περιπτώσεις η δημιουργία των Φορέων αυτών δεν αποτέλεσε προϊόν προβληματισμού των τοπικών εταίρων για την καθιέρωση μιας συνεχούς αναπτυξιακής διαδικασίας στην περιοχή τους, πράγμα που επηρέασε σημαντικά τόσο τη διοικητική διάρθρωση, όσο και τον τρόπο λειτουργίας τους, ο οποίος αποδείχθηκε λιγότερο αποτελεσματικός. Σε πολλές περιπτώσεις, παρατηρήθηκαν καθυστερήσεις στην εφαρμογή των προγραμμάτων, γεγονός που οφείλεται στη μη ετοιμότητα των φορέων υλοποίησης, στην έλλειψη εμπειρίας στη διαχείριση ευρωπαϊκών προγραμμάτων και στις διαδικασίες διαχείρισης δημόσιου χρήματος από ορισμένους Φορείς Υλοποίησης.
- ✓ Η πρωτοτυπία της LEADER για αποκεντρωμένη συνολική επιχορήγηση μέσω *“τοπικών διαχειριστικών και αναπτυξιακών δομών”* είχε σαν συνέπεια να εφαρμοσθούν διαδικασίες για την ορθολογική διαχείριση του δημόσιου χρήματος που, κατά κανόνα, ήταν χρονοβόρες.
- ✓ Η κάλυψη της ίδιας συμμετοχής αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα έγκαιρης υλοποίησης του προγράμματος και ιδιαίτερα στις περισσότερο μειονεκτικές περιοχές. Το γεγονός αυτό παρατηρήθηκε κυρίως στους μικρούς ΟΤΑ.
- ✓ Το ιδιοκτησιακό καθεστώς, το οποίο, σε ορισμένες περιπτώσεις δεν ήταν σαφές, είχε ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση στην έναρξη των εργασιών ή και την εξαίρεση έργων από το πρόγραμμα.
- ✓ Καθυστερήσεις που διαπιστώθηκαν κυρίως στην υλοποίηση δημοσίων έργων, εξαιτίας των αναγκαίων χρονοβόρων διαδικασιών δημοπράτησης και ανάθεσης (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2004).

1.6.2 Η ΚΠ LEADER+

Παρά τα σημαντικά βήματα που είχαν γίνει στη χώρα μετά την εφαρμογή των Α' και Β' Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης (ΚΠΣ), το πρόβλημα της «προσαρμογής» της ελληνικής αγροτικής οικονομίας παρέμενε, και παραμένει, πάντα επίκαιρο, και γι' αυτό υιοθετήθηκε και από την Ελλάδα η Πρωτοβουλία LEADER+ (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων 2002).

Η Κ.Π LEADER+ στη χώρα μας εφαρμόστηκε και πάλι στις ορεινές (σύμφωνα με την οδηγία 75/268/ΕΟΚ) καθώς και σε νησιωτικές περιοχές. Σε αιτιολογημένες περιπτώσεις η περιοχή εφαρμογής επεκτάθηκε σε μειονεκτικές περιοχές της Χώρας, εφόσον αυτές:

- ✓ ήταν γεωγραφικά εφαιπόμενες με τις ορεινές περιοχές,
- ✓ αντιμετώπιζαν διαρθρωτικά προβλήματα,
- ✓ παρουσίαζαν σημάδια αναπτυξιακής προοπτικής και
- ✓ συνέβαλλαν στην αναπτυξιακή προοπτική της ορεινής περιοχής, αποτελώντας πόλο έλξης και ανάπτυξής της.

Οι βασικές αρχές της πρωτοβουλία LEADER+ ήταν:

- ✓ Η ενεργή συμμετοχή των ανθρώπων της υπαίθρου, στην προσπάθεια για αειφόρο ανάπτυξη της περιοχής τους.
- ✓ Η διαχείριση των πόρων της Πρωτοβουλίας μέσω της δημιουργούμενης οριζόντιας εταιρικής σχέσης σε κάθε περιοχή παρέμβασης.
- ✓ Ο ολοκληρωμένος και πολυτομεακός σχεδιασμός με παράλληλη διασύνδεση των ενεργειών μεταξύ τους.
- ✓ Η ανάπτυξη συνεργασιών σε κρατικό ή διακρατικό επίπεδο που συμβάλλει στην εξωστρέφεια της κάθε περιοχής και της οικονομίας της.
- ✓ Μια νέα προσέγγιση στην ανάπτυξη της υπαίθρου, η οποία χαρακτηρίζεται από δράσεις που στοχεύουν στην πολυαπασχόληση και στην πολλαπλή δημιουργία εισοδήματος από εναλλακτική ή συμπληρωματική απασχόληση.
- ✓ Η ενεργοποίηση και επένδυση της τοπικής ενδογενούς ιδιωτικής αποταμίευσης, η οποία αποτελεί τη βάση αυτοτροφοδοτούμενης βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης. (Σιάρδος-Κουτσούρης 2002)

Η νέα πρωτοβουλία κλήθηκε να συμπληρώσει τα καθιερωμένα προγράμματα με την ενθάρρυνση ολοκληρωμένων ενεργειών που σχεδιάζονταν και υλοποιούνταν στο πλαίσιο εταιρικών σχέσεων σε τοπική κλίμακα. Στόχος, λοιπόν, της LEADER + ήταν η παρότρυνση και στήριξη των φορέων των αγροτικών περιοχών ώστε να εξετάσουν το δυναμικό της περιοχής τους κάτω από μια πιο μακροπρόθεσμη οπτική,

αποβλέποντας, τελικά, στην προώθηση της εφαρμογής ολοκληρωμένων, πρωτότυπων στρατηγικών αειφόρου ανάπτυξης. Θεμελιώδες στοιχείο της πρωτοβουλίας ήταν η «συνεργασία» δηλ. οι εταιρικές σχέσεις ποιότητας μεταξύ διαφόρων φορέων στο πλαίσιο αγροτικών περιοχών, μεταξύ περιοχών του ίδιου κράτους-μέλους ή κρατών μελών αλλά και, κατά περίπτωση, εκτός ΕΕ.

Κατά τον εθνικό σχεδιασμό της LEADER+ κρίθηκε αναγκαίο, προκειμένου να αποφευχθεί ο κατακερματισμός των πόρων του προγράμματος, να τεθεί ο περιορισμός συγκεκριμένου αριθμού τοπικών προγραμμάτων, που δεν θα υπερέβαινε τα 40. Ο συνολικός πληθυσμός που επωφελήθηκε από τις παρεμβάσεις της Πρωτοβουλίας ανήλθε σε περίπου 2,2 εκ. κατοίκους, ήτοι το 20% του πληθυσμού της χώρας.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του εθνικού προγράμματος, με την αρχική έγκριση το Νοέμβριο του 2002, ανερχόταν σε 392,6 εκ. ευρώ (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων 2003) ενώ στη συνέχεια μειώθηκε σε 368,7 εκ. ευρώ περίπου (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων 2006). Και στην περίπτωση της LEADER+, σε εθνικό επίπεδο οι δράσεις του αγροτικού τουρισμού συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό (34,47%) του προϋπολογισμού του προγράμματος. Μέχρι τον Μάρτιο του 2006, από το σύνολο των 1.773 ενταγμένων έργων σε εθνικό επίπεδο, τα 528 (29,73%) αναφέρεται σε παρεμβάσεις αγροτικού τουρισμού (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2006).

Στα πλαίσια της πρωτοβουλίας LEADER+ εγκρίθηκε η εφαρμογή τοπικών προγραμμάτων 40 Ομάδων Τοπικής Δράσης. Συνολικά εγκρίθηκε η υλοποίηση 2.599 έργων και δράσεων, η συνολική Δημόσια Δαπάνη των οποίων ανέρχεται σε 61.406.520 εκ. ευρώ περίπου. Ειδικότερα, εγκρίθηκαν 14 σχέδια διατοπικής συνεργασίας, 12 σχέδια διακρατικής συνεργασίας, , 799 ενημερωτικές εκδηλώσεις με 22.537 συμμετέχοντες, 808 έργα αγροτικού τουρισμού και ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, 394 επενδύσεις μικρών επιχειρήσεων και βιοτεχνιών, 717 επενδύσεις προστασίας και ανάδειξης περιβάλλοντος και πολιτιστικής κληρονομιάς (Υπουργείο Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, 2009).

Σήμερα βρισκόμαστε στη φάση υλοποίησης της λεγόμενης «προσέγγισης LEADER» στο Πλαίσιο του ΕΣΠΑ (2007-2013), που αφορά κυρίως αγροτικές περιοχές με σκοπό την τοπική ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, με τη συμμετοχή 43 Ο.Τ.Δ. Από το 2007 η χρηματοδότηση του άξονα LEADER προέρχεται από τα

συνολικά κονδύλια που λαμβάνει κάθε κράτος μέλος από την ΕΕ στο πλαίσιο του νέου Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης. Τα κύρια χαρακτηριστικά της «προσέγγισης LEADER» εξακολουθούν να είναι: η καινοτομία, η συνεργασία, η δικτύωση, οι στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης βασισμένες στην περιοχή, η χάραξη και εφαρμογή των στρατηγικών από τη βάση προς την κορυφή, οι ολοκληρωμένες και πολυτομεακές δράσεις και οι συμπράξεις μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα σε τοπικό επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο:

Η ΛΗΜΝΟΣ ΩΣ ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ LEADER I, II, +

2.1 Εισαγωγή

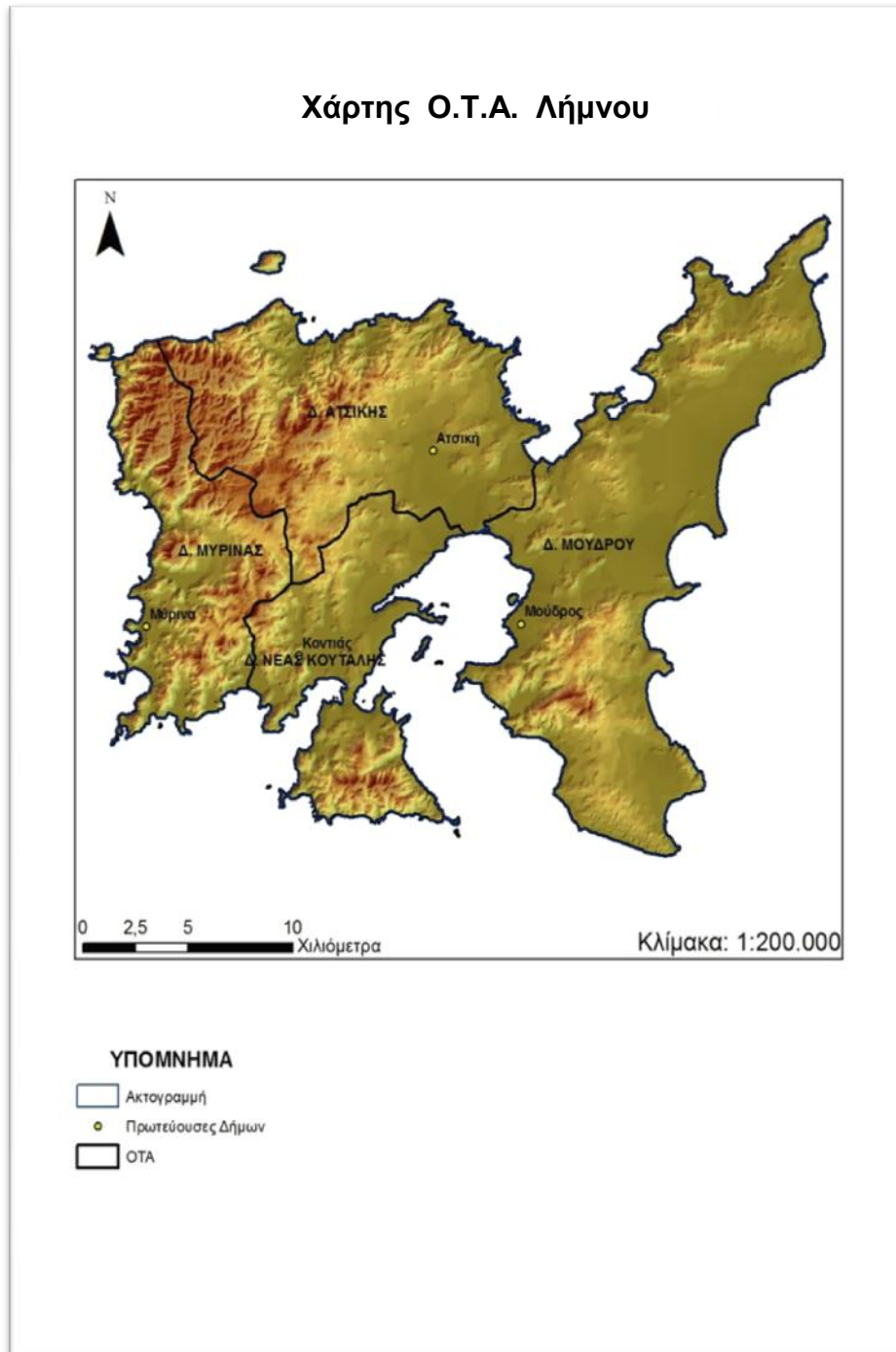
Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται η υφιστάμενη κατάσταση της νήσου Λήμνου, καθώς και της περιοχής εφαρμογής του τοπικού προγράμματος LEADER I, II και PLUS. Η περιοχή όπου υλοποιείται η Κ.Π. LEADER είναι μία «τυπική» περιοχή παρέμβασης. Η ανάλυση της περιοχής παρέμβασης αποτέλεσε σημαντικό κριτήριο κατά την αξιολόγηση των τοπικών προγραμμάτων, από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, για την ένταξη αυτών στο εθνικό πρόγραμμα, δεν αποτέλεσε όμως περιοριστικό κριτήριο τις επιλογές των δράσεων του κάθε τοπικού προγράμματος.

Τα στοιχεία που θα παρατεθούν στο κεφάλαιο αυτό έχουν αντληθεί από τις εκθέσεις που έχουν συνταχθεί από την ΑΝ.Ε.Λ. και από την ΕΛ.ΣΤΑΤ..

2.2 Η φυσιογνωμία της περιοχής παρέμβασης

Η περιοχή παρέμβασης περιλαμβάνει τα δύο νησιά της επαρχίας Λήμνου του Νομού Λέσβου, δηλαδή την Λήμνο και τον Άγιο Ευστράτιο. Η Λήμνος και ο Άγιος Ευστράτιος βρίσκονται σχεδόν στο κέντρο του Βορείου Αιγαίου. Η Λήμνος είναι το 8ο κατά σειρά μεγέθους, νησί της Ελλάδας με συνολική έκταση 477 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Ο Άγιος Ευστράτιος είναι ένα μικρό νησί τριγωνικού σχήματος στα Ν-ΝΔ της Λήμνου και έχει έκταση 43,23 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Το νησί απέχει από τη Μύρινα 21 ναυτικά μίλια. Στον Χάρτη 1 απεικονίζεται ο διαχωρισμός των Ο.Τ.Α..

ΧΑΡΤΗΣ 1: Διαχωρισμός Ο.Τ.Α. Λήμνου

(Μιμή και συν, 2010)

Τα νησιά Λήμνος και Άγιος Ευστράτιος του νομού Λέσβου περιλαμβάνονταν στις περιοχές της χώρας οι οποίες έχουν επιλεγεί από το Υπουργείο Γεωργίας για την εφαρμογή Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης. Στο Π.Ε.Π. Βορείου Αιγαίου και συγκεκριμένα στον 4^ο Άξονα Προτεραιότητας, «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανάπτυξη της Υπαίθρου», συμπεριλήφθηκαν τα «Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου» σε συνδυασμό με άλλους τύπους παρεμβάσεων όπως οι «οριζόντιες δράσεις» και τα «ολοκληρωμένα τομεακά προγράμματα». Σαν γενική κατεύθυνση, οι δράσεις του τοπικού προγράμματος LEADER+, δεν περιλάμβαναν παρεμβάσεις που περιέχονταν στο ΟΠΑΑΧ της Περιφέρειας.

Στον Πίνακα 2.2.1 παρουσιάζονται οι 4 Δήμοι της Λήμνου με τα δημοτικά τους διαμερίσματα, καθώς και η Κοινότητα Αγίου Ευστρατίου ως προς την έκταση, τον πληθυσμό και το χαρακτηρισμό τους με βάση την οδηγία 75/268/ΕΟΚ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.1: Δήμοι και Δημοτικά Διαμερίσματα με την αντίστοιχη έκταση και πληθυσμό (2001)

Νομός / Δήμος / Κοινότητα	Δημοτικό Διαμέρισμα	Έκταση (km ²)	Πληθυσμός (στοιχεία 2001)	Χαρακτηρισμός Περιοχής
Δήμος Ατσίκης	Ατσική	37,1	1074*	Μειονεκτική
	Άγιος Δημήτριος	11,9	638*	Ορεινή
	Βάρος	13,0	439*	Μειονεκτική
	Δάφνη	17,1	190*	Ορεινή
	Καρπάσι	5,2	190*	Μειονεκτική
	Κατάλακκος	21,9	127*	Ορεινή
	Σαρδές	28,5	401*	Ορεινή
Σύνολο Δήμου Ατσίκης		134,7	2888	
Δήμος Μούδρου	Μούδρος	19,1	1038*	Μειονεκτική
	Καλλιόπη	12,1	359*	Μειονεκτική
	Καμίνια	12,8	323*	Μειονεκτική
	Κοντοπούλι	37,0	650*	Μειονεκτική
	Παναγιά	16,2	448*	Μειονεκτική
	Πλάκα	17,0	365*	Μειονεκτική
	Ρεπανίδι	12,3	302*	Μειονεκτική
	Ρουσσοπούλι	10,9	215*	Μειονεκτική
	Ρωμανό	10,0	544*	Μειονεκτική

Νομός / Δήμος / Κοινότητα	Δημοτικό Διαμέρισμα	Έκταση (km ²)	Πληθυσμός (στοιχεία 2001)	Χαρακτηρισμός Περιοχής
	Λύχνα	3,7	315*	Μειονεκτική
	Σκανδάλι	17,4	100*	Μειονεκτική
	Φυσίνη	16,6	208*	Μειονεκτική
Σύνολο Δήμου Μούδρου		185,1	4081	
Δήμος Μύρινας	Μύρινα	8,7	4342*	Ορεινή
	Θάνος	14,4	472*	Ορεινή
	Κάσπακας	34,1	941*	Ορεινή
	Κορνός	18,4	369*	Ορεινή
	Πλατύ	6,3	694*	Ορεινή
Σύνολο Δήμου Μύρινας		81,9	7447	
Δήμος Νέας Κούταλης	Ν. Κούταλη	2,0	438*	Μειονεκτική
	Κοντιάς	31,0	551*	Μειονεκτική
	Αγκαριώνες	3,8	153*	Μειονεκτική
	Καλλιθέα	5,6	211*	Μειονεκτική
	Λιβαδοχώρι	7,3	607*	Μειονεκτική
	Πεδινό	2,9	398*	Μειονεκτική
	Πορτιανό	4,7	251*	Μειονεκτική
	Τσιμάνδρια	18,5	292*	Μειονεκτική
Σύνολο Δήμου Νέας Κούταλης		75,8	2869	
Κοινότητα Αγίου Ευστρατίου	Άγιος Ευστράτιος	43,3	354	Μειονεκτική
ΣΥΝΟΛΟ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΛΗΜΝΟΥ		477,5	17639	

(ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2001)

2.2.1 Γεωγραφική θέση

Η Λήμνος έχει περίμετρο 260 χιλιομέτρων και στο μήκος των ακτών της υπάρχουν μικροί και μεγάλοι κόλποι με αμμουδερές παραλίες. Το τοπίο της χαρακτηρίζεται από τις απαλές γραμμές των λόφων της και τις εκτεταμένες πεδινές περιοχές. Η ψηλότερη της κορυφή (Βίγλα) έχει ύψος 470 μέτρα από την

επιφάνεια της θάλασσας. Στην ανατολική της πλευρά υπάρχουν τρεις λίμνες (Αλυκή, Χορταρολίμνη και Ασπρολίμνη).

Σε ό,τι αφορά στο ανάγλυφο του εδάφους η Λήμνος διαθέτει, λόγω της γεωμορφολογίας της το μεγαλύτερο στην Περιφέρεια, αλλά και ενδεχομένως στα νησιά του Αιγαίου, ποσοστό πεδινών εκτάσεων. Επιφανειακά νερά δεν υπάρχουν και οι θαλάσσιες περιοχές χαρακτηρίζονται από τα μικρά βάθη στα ανατολικά και την καλή κατάσταση των οικοσυστημάτων με την εκτεταμένη παρουσία των λιβαδιών της *Posidonia*.

Το νησί Άγιος Ευστράτιος έχει περίμετρο 30,5 χιλιομέτρων και η υψηλότερη κορυφή του είναι 303 μέτρα. Γύρω από το νησί υπάρχουν αρκετά μικρονήσια και βραχονησίδες από τις οποίες οι σημαντικότερες είναι το Δασκαλιό, η Βέλια και οι Δώδεκα Απόστολοι. Η θάλασσα ελάχιστου βάθους 200 μ και οι βραχώδεις ακτές του νησιού φιλοξενούν σημαντικούς πληθυσμούς προστατευόμενων ειδών.

Ο ευνοϊκός διαμελισμός των ακτών της Λήμνου φέρνει το νησί σε εξαιρετικά πλεονεκτική θέση ως προς τους διαθέσιμους φυσικούς πόρους για τουριστική αξιοποίηση. Αντίθετα ο Άγιος Ευστράτιος παρουσιάζει χαμηλό δείκτη πολυπλοκότητας ακτών, οι οποίες, όμως (κατά κανόνα βραχώδεις) έχουν εξαιρετικό οικολογικό ενδιαφέρον

2.2.2 Η ιστορική διαδρομή της Λήμνου-Αγίου Ευστρατίου

Η Λήμνος, το όγδοο σε μέγεθος νησί της Ελλάδας, βρίσκεται στο κέντρο του Βορείου Αιγαίου, στην έξοδο των στενών των Δαρδανελίων, απέναντι από τις μικρασιατικές ακτές και την Τρωάδα, σε απόσταση 36 ν. μιλίων από την χερσόνησο του Άθωνα. Η γεωγραφική της θέση καθόρισε και την ιστορική της διαδρομή, από την πρώτη αρχαιότητα, συνδέοντάς την, με τους σημαντικότερους ελληνικούς μύθους την αργοναυτική εκστρατεία και τα ομηρικά έπη, την ναυτική δύναμη της Αθηναϊκής Δημοκρατίας, τους αγώνες του Βυζαντίου, των Ενετών και των Οθωμανών για τον έλεγχο του Αιγαίου, και στον εικοστό αιώνα με τις νικηφόρες ναυμαχίες του Ελληνικού στόλου για την απελευθέρωση των νησιών και τις μεγάλες συμμαχικές επιχειρήσεις του πρώτου παγκοσμίου πολέμου στην Καλλίπολη.

Η ιστορία της Λήμνου ξεκινά από την προϊστορική αρχαιότητα. Αρχαιολογικές ανασκαφές έχουν φέρει στο φως ευρήματα που δείχνουν την ύπαρξη

πρώιμου πολιτισμού στο νησί από την τέταρτη χιλιετία π.χ. Το όνομα «Λήμνος», κατά μία εκδοχή, είναι Φοινικικής προέλευσης και σημαίνει «Λευκή».

Οι αρχαίοι Έλληνες τη θεωρούσαν ως το ιερό νησί του Ηφαίστου, του θεού της φωτιάς και της μεταλλουργίας. Εκεί κατά τη μυθολογία κατέφυγε ο θεός Ηφαιστος, όταν ο Δίας τον εκδίωξε από τον Όλυμπο. Πρόσφατες έρευνες επιβεβαιώνουν την πρώιμη ανάπτυξη της μεταλλουργίας στην Λήμνο και πιθανολογούν την διάδοσή της στο Νότιο Αιγαίο από Λήμιους τεχνίτες. Η προέλευση των πρώτων κατοίκων της των «αγριόφωνων Σιντίων» από την Θράκη η τη Φρυγία αμφισβητείται, αλλά θεωρείται βέβαιο ότι είναι οι πρώτοι που κατασκεύασαν χάλκινα όπλα με μέταλλα από την Μικρά Ασία.

Η αρχαία Ελληνική μυθολογία παρουσιάζει ως πρώτο βασιλιά της Λήμνου τον Θόαντα, γιο του Διόνυσου και της Αριάδνης, ο οποίος έλαβε το νησί ως δώρο από τον βασιλιά της Κρήτης. Η άφιξη στο νησί των Μυνίων από την Θεσσαλία δηλώνεται με τον γάμο του Ιάσονα, αρχηγού των Αργοναυτών με την κόρη του Θόαντος, Υψιπύλη, ενώ ο Ηρόδοτος αναφέρει την μετοίκηση των Πελασγών της Αττικής, που ονομάζονταν Τυρρηνοί στη Λήμνο και στις απέναντι ακτές της Μ. Ασίας.

Η ενδεχόμενη παρουσία στη Λήμνο, Τυρηνικών φύλων, προκάλεσε το ενδιαφέρον της Ιταλικής Αρχαιολογικής Σχολής η οποία άρχισε σημαντικές ανασκαφές στο νησί την δεκαετία του 1930. Οι αρχαιολογικές έρευνες που συνεχίζονται μέχρι σήμερα με την συνεργασία της Ελληνικής Αρχαιολογικής υπηρεσίας, έφεραν στο φως την προϊστορική πόλη της Πολιόχνης, την Ηφαιστία και το Καβείριο, καθώς και εξαιρετικής σημασίας πρωτοελλαδικά, κλασσικά και ελληνιστικά ευρήματα στην περιοχή της Μύρινας.

Η θρησκεία των Λημνίων εστιάζεται στην λατρεία του Ηφαίστου, του θεού της φωτιάς και της μεταλλουργίας και των Καβείρων που λατρεύονταν ως θεοί της θάλασσας, της γονιμότητας και του αμπελιού. Η ανακάλυψη της φωτιάς από τους πρώτους κατοίκους του νησιού αναβίωνε κάθε χρόνο με την τελετή της Πυρφορίας η οποία περιλάμβανε το σβήσιμο κάθε φωτιάς στο νησί για εννέα ημέρες, μέχρι το πλοίο να φέρει από την Δήλο την ιερή φλόγα.

Σημαντική ήταν και η λατρεία της Μεγάλης Θεάς, εδώλια και αγάλματα της οποίας βρέθηκαν σε όλη την Λήμνο, ενώ η Αθηνά και ο Απόλλωνας άρχισαν να λατρεύονται στο νησί με την άφιξη των Αθηναίων.

Την κατάληψη της Λήμνου από τους Πέρσες το 512 π.Χ. διαδέχεται μετά την οριστική νίκη των Ελλήνων, η ηγεμονία των Αθηναίων, που αποίκισαν το νησί το 440 π.χ. εγκαθιστώντας «κληρούχους», οι οποίοι όπως φαίνεται έζησαν ειρηνικά με τους Λήμιους στις δύο μεγάλες πόλεις την Ηφαιστία και την Μύρινα. Έκτοτε η Λήμνος εθεωρείτο Αθηναϊκό έδαφος.

Οι στενοί δεσμοί με την Αθήνα διαρκούν μέχρι και το 2ο μ.Χ. αιώνα. Η Λήμνος στη συνέχεια περνά υπό τον έλεγχο των εκάστοτε κυρίαρχων του Ελλαδικού χώρου: των Μακεδόνων, των Ρωμαίων και των Βυζαντινών.

Στους Βυζαντινούς χρόνους η Λήμνος έχει στενούς δεσμούς με την Κωνσταντινούπολη και αποτελεί τόπο καταφυγίου ή εξορίας σημαντικών ηγεμονικών οικογενειών της αυτοκρατορίας, γεγονός που υποδηλώνεται και από την έντονη παρουσία βυζαντινών ονομάτων μέχρι σήμερα. Σημαντικές είναι επίσης οι σχέσεις του νησιού με τα Μοναστήρια του Αγίου Όρους στα οποία παραχωρούνται «μετόχια» ως δωρεές των αυτοκρατόρων.

Λόγω της σημαντικής της θέσης, η Λήμνος, καθ' όλη τη διάρκεια της μεσαιωνικής και νεώτερης ιστορίας της, υπέφερε από πειρατικές επιδρομές. Με την άλωση της Πόλης από τους Φράγκους το 1204, περιέρχεται στην εξουσία των Ενετών από τους οποίους απελευθερώνεται από το ναυτικό του Βυζαντινού Αυτοκράτορα Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου το 1276. Το 1355 καταλαμβάνεται από τους Γενουάτες. Το 1464 καταλαμβάνεται και πάλι από τους Ενετούς μέχρι το 1479 οπότε και κυριεύεται από τους Οθωμανούς Τούρκους. Το νησί, που σε όλα τα χρόνια της μακραίωνης ιστορίας του διατήρησε έντονο τον ελληνικό του χαρακτήρα, απελευθερώνεται από τους Τούρκους το 1913.

Σημαντικότερη ιστορική περίοδος της σύγχρονης ιστορίας της Λήμνου θεωρείται η περίοδος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου κατά την διάρκεια του οποίου ο κόλπος του Μούδρου απετέλεσε την κύρια ναυτική βάση του συμμαχικού στόλου και των αποβατικών δυνάμεων που έλαβαν μέρος στις επιχειρήσεις κατάληψης των στενών του Βοσπόρου και της χερσονήσου της Καλλίπολης.

Μεταπολεμικά το νησί χρησιμοποιήθηκε ως χώρος εξορίας κατά την διάρκεια και μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου, σηματοδοτώντας σε ένα βαθμό και την αντίληψη του Ελληνικού κράτους για την περιφερειακότητα και τα χαρακτηριστικά απομόνωσης από τον Ελλαδικό πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό χώρο.

Μετά το 1974 σε συνθήκες κρίσης των Ελληνοτουρκικών σχέσεων και αμφισβήτησης από την πλευρά της Τουρκίας των συνθηκών που διαμόρφωσαν μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την Μικρασιατική καταστροφή το διεθνές δίκαιο στην περιοχή, η Λήμνος αποτελεί πεδίο αντιπαράθεσης στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ με αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του νησιού.

Ο Άγιος Ευστράτιος τόσο λόγω του μικρού του μεγέθους όσο και της γεωγραφικής του θέσης στο κέντρο της θαλάσσιας περιοχής μεταξύ Λήμνου, Αγίου Όρους και των Β. Σποράδων φαίνεται ότι διατήρησε σε όλη την ιστορική του διαδρομή τον χαρακτήρα του δυσπρόσιτου και απομονωμένου τόπου.

Η έλλειψη συστηματικής αρχαιολογικής έρευνας και οι εξαιρετικά περιορισμένες αρχαιακές πηγές δεν επιτρέπουν την συστηματική παρουσίαση της ιστορικής διαδρομής του νησιού, παρά το γεγονός ότι σύμφωνα με τις ενδείξεις φαίνεται να έχει κατοικηθεί ήδη από τους μυκηναϊκούς χρόνους.

Στην αρχαιότητα το νησί του Αγίου Ευστρατίου ονομάσθηκε «Νέα» καθώς σύμφωνα με όσα υποστήριξε ο Πausανίας, αναδύθηκε από τη θάλασσα την εποχή που καταποντίστηκε η Ομηρική Χρύση, νησί που κατά πάσα πιθανότητα βρισκόταν κοντά στο ακρωτήριο Μέθωνες, στο βόρειο τμήμα της Λήμνου. Καθόριζε επίσης και το χρόνο των γεωλογικών μεταβολών, το 197 π.Χ.

Το νησί κατοικήθηκε ήδη από τους μυκηναϊκούς χρόνους. Άφθονα είναι τα λείψανα της ιστορικής περιόδου που περιλαμβάνουν κίονες, νομίσματα, θραύσματα αγγείων και γλυπτά.

Το νησί πήρε το σημερινό του από τον Όσιο Ευστράτιο ο οποίος στα παραγμένα χρόνια της Εικονομαχίας, αποβιβάστηκε στο νησί που είχε ως μοναδικούς κατοίκους ένα βοσκό και τον γιο του και βρήκε καταφύγιο σε μια σπηλιά που και σήμερα ονομάζεται «Άη Στρατιού».

Η Μονή της Μεγίστης Λαύρας κατείχε το μεγαλύτερο μέρος του νησιού ήδη από το 1021, έτος που ο Βασίλειος Β' ο Βουλγαροκτόνος παραχώρησε το νησί στο Μοναστήρι. Χρησιμοποιήθηκε ως, «*φροντιστήριον αγένειων μοναχών*». Γεγονός πάντως είναι πως το νησί ήταν ακατοίκητο για μεγάλα χρονικά διαστήματα κατά το 15ο και το 16ο αιώνα και λεηλατήθηκε πολλές φορές από Άραβες και Τούρκους πειρατές.

Στα μέσα του 16ου αιώνα εγκαταστάθηκαν στο νησί οι πρόγονοι των σημερινών κατοίκων. Την ίδια περίοδο φαίνεται ότι χτίστηκε το χωριό στην θέση

όπου βρισκόταν μέχρι το σεισμό του 1968. Στα 1693 χτίστηκε μέσα στο κάστρο που μάλλον προϋπήρχε ο ναός των Πέντε Μαρτύρων, μάλλον πάνω σε παλιότερα θεμέλια.

Δεν υπάρχουν στοιχεία για την οικονομική κατάσταση αν και σύμφωνα με τις ελάχιστες μαρτυρίες περιηγητών φαίνεται ότι από το 16ο αιώνα, η οικονομία του νησιού στηριζόταν σε μεγάλο βαθμό στη συλλογή βελανιδιών και την κτηνοτροφία.

Στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα λίγα χρόνια μετά την απελευθέρωσή του (1912) ο Άγιος Ευστράτιος άρχισε να χρησιμοποιείται ως τόπος εξορίας. από το 1928 μέχρι το 1963 το νησί συνδέθηκε άμεσα με τις χειρότερες στιγμές της νεώτερης ελληνικής ιστορίας φιλοξενώντας χιλιάδες πολιτικούς κυρίως, κρατουμένους

Τη σημερινή φυσιογνωμία του νησιού καθόρισαν αποφασιστικά οι επιλογές της Ελληνικής Πολιτείας καθώς μετά το σεισμό του 1968 ο παλιός οικισμός κρίθηκε ακατάλληλος για κατοίκηση, το χωριό μεταφέρθηκε στην πιο εύφορη γη του νησιού χωρίς να ληφθεί καμιά μέριμνα για την αποκατάσταση του παλιού οικισμού, ο οποίος ήταν ένας από τους πλέον αξιόλογους του Β. Αιγαίου.

Ο οικισμός και το λιμάνι του Αγίου Ευστρατίου βρίσκονται στο βορειοδυτικό τμήμα του νησιού. Το χωριό είναι σχετικά νέο δεδομένου ότι μετά τον καταστροφικό σεισμό του 1968 οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα παλαιά σπίτια τους και να στεγαστούν στον νέο οικισμό που ανεγέρθηκε. Οι σεισμοί απείλησαν και απειλούν τις παραθαλάσσιες σπηλιές που αποτελούν καταφύγια της μεσογειακής φώκιας. Ως αποτέλεσμα της εγκατάλειψης του νησιού από μεγάλο μέρος καλλιεργητών και βοσκών και του συνακόλουθου περιορισμού των καλλιεργούμενων εκτάσεων ή βοσκοτόπων, έχει αρχίσει η σταδιακή εισβολή φυτών διαφόρων καλλιεργειών, που όμως δεν έχουν δημιουργήσει ακόμη έναν οικότοπο με σταθερά χαρακτηριστικά (ΑΝ.Ε.Λ.,2008).

2.2.3 Αναδρομή της κοινωνικο-οικονομικής εξέλιξης

Οι σχετικά περιορισμένες ιστορικές πηγές μετά την κλασική εποχή και η έλλειψη στοιχείων και πηγών για την Βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο της ιστορίας των νησιών της επαρχίας, δεν επιτρέπει την ουσιαστική αποτίμηση ή και την απλή παράθεση σημαντικών κοινωνικο-οικονομικών μεταβολών πέραν των γενικών αναφορών που λαμβάνουν ως δεδομένη την επιρροή των γειτονικών κέντρων

εξουσίας και την αναλογική εφαρμογή των μεθόδων διοίκησης και των μέτρων άσκησης οικονομικής πολιτικής που ίσχυαν για τον ευρύτερο γεωπολιτικό χώρο.

Η αντίστοιχη προσπάθεια για τον Άγιο Ευστράτιο συναντά ακόμη μεγαλύτερες δυσκολίες καθώς η ακόμη εντονότερη έλλειψη ιστορικών αναφορών, πηγών και στοιχείων δυσχεραίνει το έργο της σκιαγράφησης της ιστορικής διαδρομής του νησιού.

Ως κυρίαρχο στοιχείο στον προσδιορισμό των βασικών χαρακτηριστικών της ιστορικής διαδρομής της Λήμνου σε σχέση με τον ευρύτερο χώρο αναφοράς αναδεικνύεται διαχρονικά η «περιφερειακότητα» του νησιού και η σχετική κοινωνικο-οικονομική του αυτονομία η οποία για μακρές ιστορικές περιόδους λαμβάνει χαρακτηριστικά ουσιαστικής απομόνωσης.

Αντίστοιχα, για τον Άγιο Ευστράτιο ως κυρίαρχο χαρακτηριστικό της ιστορικής του πορείας μπορεί να προσδιορισθεί η απομόνωση του νησιού από τις εξελίξεις της ευρύτερης περιοχής και η «ασυνέχεια» της κοινωνικής και οικονομικής του ιστορίας λόγω και των μεγάλων χρονικών περιόδων ερήμωσης (ΑΝ.Ε.Λ.,2008).

2.2.4 Φυσικό περιβάλλον

Η Νήσος Λήμνος έχει έκταση 477 Km², με μήκος ακτών περίπου 260 χλμ. εκτεταμένες αμμουδερές παραλίες που διακόπτονται από βραχώδεις ακτές και έντονο διαμελισμό με μεγάλους και μικρούς κόλπους και λιμανάκια όπως απεικονίζονται και στον Χάρτη 2 .

Το ανάγλυφο του εδάφους είναι ομαλό, με το μεγαλύτερο υψόμετρο, στο δυτικό λοφώδες τμήμα του νησιού, να φθάνει τα 470 μ. Το τοπίο είναι ιδιαίτερο και σπάνιο με τις απαλές γραμμές των λόφων και τις εκτεταμένες πεδιάδες με το μωσαϊκό των καλλιεργειών σιτηρών και αμπελιών. Οι βιότοποι χαμηλής βλάστησης, με λιγοστά διάσπαρτα δένδρα, με αλμυρές και υφάλμυρες λίμνες στα ανατολικά, συνθέτουν ένα περιβάλλον με χαρακτηριστικά στέπας ή ημιορεινού στη μέση του Αιγαίου, που διατηρεί την φυσικότητά του χωρίς σημαντικές ανθρώπινες επεμβάσεις. Τα ηφαιστειακά πετρώματα με εντυπωσιακούς σχηματισμούς και χρωματική ποικιλία, στις βραχώδεις ακτές και στους λόφους συμπληρώνουν την εικόνα ενός πραγματικά ενδιαφέροντος τοπίου.

Η Λήμνος είναι το μοναδικό μεγάλο νησί του Αιγαίου, που χαρακτηρίζεται από ήπιο ανάγλυφο. Έτσι δεν υπάρχουν έντονες διαφοροποιήσεις στο μικροκλίμα του

νησιού που να επιτρέπουν την εμφάνιση και ανάπτυξη πολλών διαφορετικών τύπων βλάστησης. Χαρακτηρίζεται από τη σχεδόν πλήρη απουσία δάσους και μεγάλων δέντρων, καθώς και τη χαμηλής έντασης εκμετάλλευση των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκτάσεων.

Οι εποχιακές λίμνες, οι καλάμιώνες, οι νερόλακκοι, που εμφανίζονται διάσπαρτοι μέσα στις άνυδρες κυρίως περιοχές του νησιού και τα υγρολίβαδα, αποτελούν υγροτοπικά συστήματα σημαντικά για πολλά είδη πουλιών, που φωλιάζουν, ξεχειμωνιάζουν ή περνούν κατά τη μετανάστευσή τους.

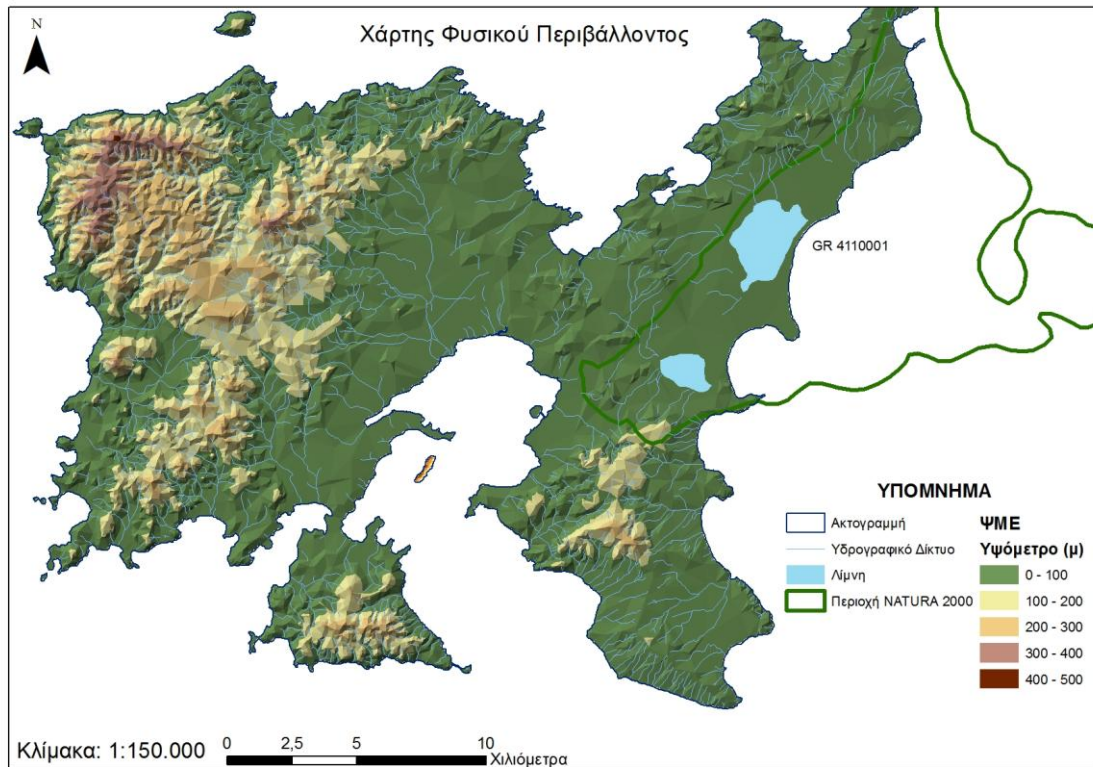
Οι φρυγανότοποι καταλαμβάνουν περίπου το 25% των βοσκότοπων του νησιού και μαζί με τις γεωργικές εκτάσεις αποτελούν ενδιαφέροντα οικοσυστήματα στα οποία ζουν αγριοκούνελα λαγοί και η περίφημη νησιώτικη πέρδικα (*Alectoris chucar*), η οποία δυστυχώς προσελκύει πολλούς κυνηγούς στη Λήμνο.

Το απολιθωμένο δάσος της Λήμνου καταλαμβάνει σημαντική έκταση στο κέντρο του Ανατολικού τμήματος του νησιού.

Οι θάλασσες της Λήμνου είναι ανοιχτές και καθαρές και οι ακτές της εκτεταμένες και αμμώδεις.

Στο θαλάσσιο περιβάλλον της Λήμνου ενδιαφέρον παρουσιάζουν τρεις κυρίως τύποι προστατευόμενων οικοτόπων, οι αμμώδεις ακτές, οι ύφαλοι με βλάστηση μακροφυκών και τα λιβάδια της ποσειδωνίας (*Posidonia oceanica*). Το θαλάσσιο οικοσύστημα βρίσκεται σε πολύ καλή κατάσταση καθώς δεν υπάρχουν τοπικές πηγές ρύπανσης.

ΧΑΡΤΗΣ 2: Φυσικό περιβάλλον Λήμνου

(Μιμή και συν, 2010)

Το έδαφος του Άγιου Ευστράτιου είναι ορεινό και ηφαιστειώδες. Το έδαφος του είναι ηφαιστιογενές και η μεγαλύτερη πεδιάδα του βρίσκεται στο βορειοανατολικό μέρος, στη θέση Αλωνίτσι, όπου παλαιότερα ήταν εκτεταμένος αμπελώνας. Μια μικρότερη κοιλάδα βρίσκεται στις παρυφές του σημερινού οικισμού. Η υψηλότερη κορυφή είναι το «Σημάδι», με υψόμετρο 303 μέτρων. Το νησί έχει λίγη βλάστηση ιδιαίτερα στα βορειοανατολικά όπου υπάρχουν διάσπαρτες μικρές δασώδεις εκτάσεις που αποτελούνται κυρίως από βελανιδιές. Χαρακτηρίζεται γενικά ως βοσκότοπος χαμηλής βοσκοϊκανότητας.

Τα πετρώματα του νησιού αποτελούνται από σχιστόλιθους, αργιλικούς σχιστόλιθους και εκρηξιγενείς τραχείτες ενώ υπάρχουν τοπικά λίγοι μόνο ασβεστόλιθοι. Μεγάλο μέρος της ακτής αποτελείται από απόκρημνους βράχους με σπηλιές στις οποίες βρίσκουν καταφύγιο οι μεσογειακές φώκιες.

Στο νησί υπάρχουν και απομεινάρια απολιθωμένου δάσους.

Γύρω από το νησί υπάρχουν αρκετά μικρονήσια και βραχονησίδες από τις οποίες οι σημαντικότερες είναι το Δασκαλιό, η Βέλια και οι Δώδεκα Απόστολοι.

2.2.4.1 Κλιματολογικά Στοιχεία

Το κλίμα της Λήμνου είναι εύκρατο αιγαιοπελαγίτικο με κύρια χαρακτηριστικά τις μέτριες θερμοκρασίες, τη χαμηλή υγρασία, τη μεγάλη ηλιοφάνεια (από τις μεγαλύτερες στην Ελλάδα) και τους συχνούς και ισχυρούς ανέμους. Τα γενικά κλιματολογικά χαρακτηριστικά του Αγίου Ευστρατίου είναι παρόμοια με αυτά της Λήμνου.

Θερμοκρασία

Η μέση θερμοκρασία του αέρα είναι 15,83°C με διακύμανση από 7,4°C (μέση θερμοκρασία Ιανουαρίου) μέχρι 25,5°C (μέση θερμοκρασία Ιουλίου) και μέση μηνιαία ελαχίστη 5°C κατά το μήνα Δεκέμβριο. Ετησίως οι ημέρες παγετού είναι 4,2. Τα θερμοκρασιακά χαρακτηριστικά του Αγίου Ευστρατίου είναι παρόμοια με αυτά της Λήμνου.

Κατακρημνίσεις

Η μέση ετήσια βροχόπτωση είναι 466,7 χιλιοστά με βροχερότερο μήνα το Νοέμβριο και ξηρότερο τον Αύγουστο. Η ξηρή περίοδος διαρκεί από το Μάρτιο έως τον Οκτώβριο. Ετησίως οι ημέρες χαλαζόπτωσης είναι 1,8 και οι ημέρες χιονόπτωσης είναι 10,2.

Υγρασία

Η μέση σχετική υγρασία κυμαίνεται από 78,6% (κατά το Δεκέμβριο) έως 58,1% (κατά τον Ιούλιο). Το φαινόμενο της δροσιάς παρατηρείται όλο το χρόνο (52,6 ημέρες). Ομίχλη εμφανίζεται σχεδόν όλο το χρόνο με μεγαλύτερη συχνότητα τους μήνες Σεπτέμβριο έως Απρίλιο. Πάχνη εμφανίζεται κατά τους χειμερινούς μήνες.

Ηλιοφάνεια

Η ετήσια ηλιοφάνεια είναι 2.734 ώρες με μέση μηνιαία ηλιοφάνεια 227,8 ώρες. Η ετήσια ηλιοφάνεια στον Άγιο Ευστράτιο είναι μικρότερη αυτής της Λήμνου.

Άνεμοι

Οι άνεμοι που επικρατούν είναι οι ΒΑ με ταχύτητα άνω των 6 μποφόρ. Άνεμοι άνω των 8 μποφόρ επικρατούν κατά μέσο όρο 11,2 ημέρες το χρόνο.

2.2.4.2 Προστατευόμενες περιοχές

Η Χλωρίδα της Λήμνου

Η Λήμνος είναι τυπικό παράδειγμα περιοχής με φτωχή βλάστηση και εξαιρετικά αξιόλογη χλωρίδα και ένα από τα κύρια γνωρίσματά της τον ενδημισμό. Μεγάλος αριθμός φυτών που εμφανίζονται εδώ χαρακτηρίζονται ως σπάνια ή απειλούνται σε κάποιο βαθμό με εξαφάνιση. Ο συνδυασμός των αλοφυτικών και των αμμοθινικών οικοτόπων σε τέτοια ποικιλία και άριστη αντιπροσωπευτικότητα είναι μοναδικός για νησιωτική περιοχή. Η σποραδική παρουσία δέντρων όπως αλμυρίκια, λυγαριές, συκιές, ροδιές, αμυγδαλιές, βελανιδιές, αλλά και φυτών όπως οι πικροδάφνες, το θυμάρι και τα δεκάδες είδη αγριολούλουδων δημιουργούν ένα μοναδικό τοπίο, που εκτός από την αισθητική του αξία παρουσιάζει μεγάλο επιστημονικό ενδιαφέρον. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η παρουσία του κρίνου της θάλασσας (*Panocratium maritimum*), στις αμμώδεις παραλίες του νησιού.

Η Χλωρίδα Του Αγίου Ευστρατίου

Το νησί παλαιότερα καλλιεργούνταν εντατικά. Η μείωση του πληθυσμού είχε ως επακόλουθο την εγκατάλειψη των περισσότερων καλλιεργειών και μείωση της βόσκησης. Σήμερα καλλιεργούνται ή χρησιμοποιούνται ως βοσκότοποι μόνο μικρές εκτάσεις. Ως αποτέλεσμα, φυτά διαφόρων προελεύσεων έχουν εισβάλει στις άλλοτε καλλιεργούμενες εκτάσεις και βοσκότοπους, και έχουν ξεκινήσει διεργασίες δευτερογενούς διαδοχής, χωρίς ωστόσο να έχουν ακόμα σχηματίσει κάποιο συγκεκριμένο τύπο βιοτόπου.

Χαρακτηριστικός τύπος βλάστησης είναι οι δασικές εκτάσεις ήμερης φυλλοβόλου βελανιδιάς *Quercus macrolepis*, η οποία παλαιότερα καλλιεργούνταν, όμως σήμερα έχει απομείνει μόνο στις απότομες πλαγιές του νησιού. Στις βραχώδεις ακτές του νησιού συναντώνται, επίσης, πολλά σπάνια είδη.

Η Πανίδα Της Λήμνου

Η Λήμνος, λόγω της θέσης της σε διάδρομο μεταναστευτικών πουλιών και λόγω των υγροβιοτόπων της, παρουσιάζει και σημαντική ορνιθοπανίδα η οποία περιλαμβάνει 64 τουλάχιστον είδη από τα οποία τα 20 προστατεύονται από το Διάταγμα περί θήρας.

Η πανίδα του νησιού περιλαμβάνει επίσης 12 σπάνια ή προστατευόμενα είδη θηλαστικών μεταξύ των οποίων και η Μεσογειακή Φώκια *Monachus Monachus* και η θαλάσσια χελώνα *Caretta Caretta*. Ο πλούτος της ερπετοπανίδας της Λήμνου, είναι μεγάλος καθώς επίσης σημαντική θεωρείται η παρουσία της νεροχελώνας *Mauremys caspica*, (είδος προστατευόμενο από ευρωπαϊκές συνθήκες).

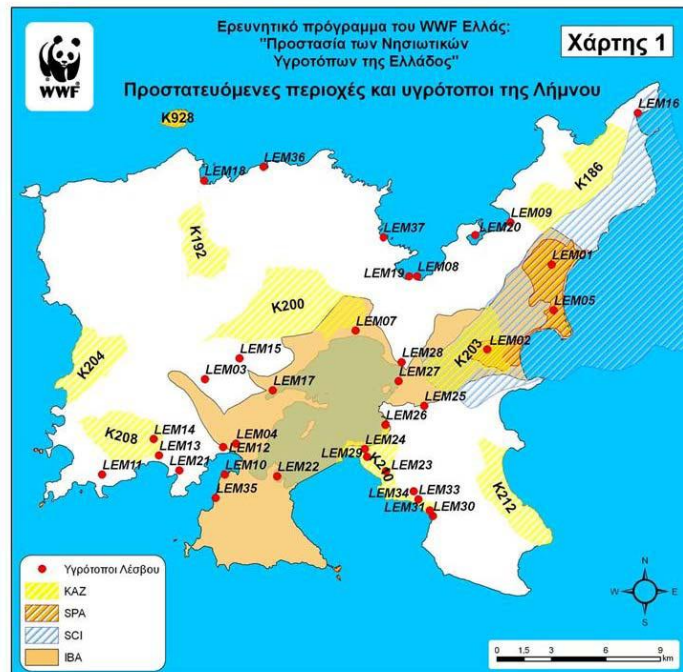
Πλούσια είναι και η ιχθυοπανίδα η οποία περιλαμβάνει τουλάχιστον 40 είδη ψαριών και οστρακοειδών. Στις θάλασσες της Λήμνου ζουν και μεγάλοι αριθμοί δελφινιών.

Η Πανίδα Του Αγίου Ευστρατίου

Μεγάλο τμήμα των ακτών του Αγίου Ευστρατίου που αποτελείται από απότομους βράχους, φωλιάζουν σημαντικοί πληθυσμοί μαυροπετρίτη (*Falco eleonora*) και θαλασσοπούλια όπως οι θαλασσοκόρακες (*Phalacrocorax aristotelis*) και οι Μύχοι (*Puffinus puffinus*).

Οι θαλάσσιες σπηλιές, που διαμορφώνονται στους βραχώδεις αυτούς σχηματισμούς, αποτελούν ιδανικά καταφύγια και τόπους αναπαραγωγής για τις μεσογειακές φώκιες *Monachus monachus*.

ΧΑΡΤΗΣ 3: Προστατευόμενες περιοχές και υγρότοποι της Λήμνου

(www.wwf.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=648&Itemid=72)

2.2.4.3 Περιοχές Ενταγμένες Σε Δίκτυα Προστασίας

Στη Λήμνο και στον Άγιο Ευστράτιο υπάρχουν περιοχές ενταγμένες στα δίκτυα CORINE και NATURA 2000.

Ζώνη CORINE

Στη Ζώνη CORINE έχουν ενταχθεί:

- Οι λίμνες Αλυκή και Χορταρολίμνη.
- Η Νήσος του Αγίου Ευστρατίου (Οι επιμέρους βιότοποι προς προστασία, έτσι όπως ορίζονται από την επίσημη τυπολογία του CORINE, είναι οι απόκρημνες βραχώδεις ακτές, οι νησίδες και οι συστάδες βράχων).

Ζώνη NATURA 2000

Στο δίκτυο NATURA 2000 έχουν ενταχθεί:

- Στην Κατηγορία Α οι λίμνες Αλυκή και Χορταρολίμνη
- Στην Κατηγορία Β η Νήσος Άγιος Ευστράτιος

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.4.α : Προστατευόμενες Περιοχές της Λήμνου

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	ΣΧΕΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ	ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
	Α		
Καταφύγια Θηραμάτων	ΦΕΚ 578/4-8-1989	Διάφορες περιοχές του νησιού	Καταλαμβάνουν έκταση περίπου 6036 στρεμμάτων. Ο κύριος λόγος δημιουργίας τους ήταν η προστασία της νησιώτικης πέρδικας <i>Alectoris chucas</i> η οποία αποτελεί αυτόχθονο θήραμα στο νησί.
Περιοχές Απαγόρευσης της θήρας περιορισμένου χρόνου	Απαγορευτικές διατάξεις Θήρας Δ/ντού	Διάφορες περιοχές του νησιού	Καταλαμβάνουν έκταση περίπου 2729 στρεμμάτων. Ο κύριος λόγος δημιουργίας τους

Η Εφαρμογή της Κ.Π. LEADER
για τη Λήμνο

	Δασών Λέσβου αρ. 2/91, 1/94 και 1/95		ήταν η προστασία της νησιώτικης πέρδικας <i>Alectoris chucas</i> , η οποία αποτελεί αυτόχθονο θήραμα στο νησί.
Περιοχές που εντάσσονται στην Οδηγία 79/409 για την προστασία της άγριας ορνιθοπανίδας.	Κοινοτική Οδηγία 79/409	Περιοχή Αλυκής Χορταρολίμνης	Η περιοχή έχει αξιολογηθεί ως υποψήφια για Ζώνη Ειδικής Προστασίας (SPA – σημαντική για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας στη Ελλάδα.
I. Β. Α. (Σημαντικές για τα Πουλιά Περιοχές) (Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία 1994)		Περιοχή Αλυκής Χορταρολίμνης	Καταλαμβάνουν έκταση περίπου 8200 στρεμμάτων και εκτείνονται στα ανατολικά παράλια του νησιού. Ο χαρακτηρισμός έγινε αναφορικά με στοιχεία για την ορνιθοπανίδα της περιοχής που περιλαμβάνει είδη τα οποία προστατεύονται με βάση διεθνείς συμβάσεις και καταλόγους.
Ζώνες Ειδικής Προστασίας (SPA)	Άρθρο 4, Οδηγία 79/409/ΕΟΚ	Περιοχή Αλυκής Χορταρολίμνης	Η περιοχή έχει αξιολογηθεί ως σημαντική για την διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας στην Ελλάδα.
Περιοχές που έχουν κηρυχθεί αναδασωτές	ΦΕΚ 123/14- 12-1932, αρ.απ.129333 (7/12/1932) ΦΕΚ 93/11-10- 1935, αρ.απ.192045 (1/10/1932) Ενέργειες Φιλοδοσικής Επιτροπής Ενέργειες Φιλοδοσικής Επιτροπής Ν. Α. αρ. 5610 (30/11/1993)		Κοντιάς – 100 στρεμ. Φρούριο – 297 στρεμ. Κούταλη – 30 στρεμ. Σωληνάρια – 42,5 στρεμ. Κάσπακας (Αγ. Αθανάσιος) – 170 στρεμ. Καλλιόπη (Χορταρολίμνη) Κοντοπούλι (Νταμάρι) – 64 στρεμ.

	Απόφαση Κοινότητας		
Σημαντικοί βιότοποι οι οποίοι περιλαμβάνονται στο δίκτυο «Natura 2000»	Κοινοτική Οδηγία 92/43	Περιοχή Αλυκής Χορταρολίμνη	Καταλαμβάνουν έκταση περίπου 8.200 στρεμμάτων και εκτείνονται στα ανατολικά παράλια του νησιού. Περιλαμβάνονται οικοτόποι και είδη προτεραιότητας με βάση την αντίστοιχη κοινοτική οδηγία.

2.2.4.3 Υπαρκτές και εν δυνάμει απειλές στο περιβάλλον

Οι μειωμένες βροχοπτώσεις, η έντονη ξηρασία, η ερημοποίηση και η επικείμενη άνοδος της στάθμης της θάλασσας που προκαλείται από το φαινόμενο του θερμοκηπίου, θεωρούνται οι σημαντικότερες απειλές όχι μόνο για την περιοχή παρέμβασης αλλά γενικότερα για τις νησιωτικές περιοχές και για τους υγροτόπους τους.

Τα φαινόμενα των κλιματικών αλλαγών σε συνδυασμό με τις ανθρώπινες παρεμβάσεις μπορούν να αποτελέσουν σημαντικούς κινδύνους για τη βιωσιμότητα αλλά και την ύπαρξη του νησιωτικού συστήματος. Δυνητικά, η υφαλμύριση, η μείωση και η υποβάθμιση υδάτινων αποθεμάτων, η ρύπανση των υδάτων (γλυκά και θαλάσσια), η διάβρωση των εδαφών, η μείωση των ιχθυαποθεμάτων, η υποβάθμιση των υγροτόπων, η μείωση της βιοποικιλότητας, η υποβάθμιση των φυσικών πόρων και η απουσία χωροταξικού σχεδιασμού, αποτελούν σημαντικούς περιβαλλοντικούς κινδύνους για την περιοχή παρέμβασης. Κάποιοι βέβαια από τους κινδύνους αυτούς, έχουν ήδη κάνει την εμφάνισή τους και αποτελούν προβλήματα προς αντιμετώπιση

2.2.4.4 Χαρακτηρισμός Λήμνου ως τοπίο ιδιαίτερου κάλλους

Σύμφωνα με την απόφαση Αριθ. Δ.Π.Α./10081 για τον «Χαρακτηρισμό ως τοπίου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους της νήσου Λήμνου του Νομού Λέσβου», που δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Τεύχος Δεύτερο, Αρ. Φύλλου 1278, 20/10/2000:

«Χαρακτηρίζεται ως τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, η νήσος Λήμνος, του νομού Λέσβου, με σκοπό την προστασία, διατήρηση και ανάδειξη τόσο του φυσικού, ιστορικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος, όσο και της πλούσιας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Στόχος του χαρακτηρισμού είναι η διατήρηση της ισορροπίας του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος που αρμονικά επί αιώνες συνυπάρχει με ιδιαίτερη επιμέλεια».

2.2.4.6 Χρήσεις γης

Η συνολική έκταση της Λήμνου είναι 511.900 στρέμματα. Από αυτά, το 35,74% είναι βοσκότοποι και το 42,67%, ήτοι 215.900 στρέμματα, είναι γεωργική γη (καλλιεργούμενες εκτάσεις και αγραναπαύσεις). Το ποσοστό της γεωργικής γης ως προς τη συνολική έκταση είναι ανάλογη με αυτή σε επίπεδο Νομού (41,57%), ενώ αντίθετα οι εκτάσεις των βοσκοτόπων εμφανίζονται να καταλαμβάνουν μεγαλύτερες οεκτάσεις ποσοστιαία σε σχέση με αυτές του νομού (24,4%).

Εκτάσεις καλυπτόμενες από νερό υφίστανται σε μικρό ποσοστό στην περιοχή του Μούδρου (Χορταρολίμνη) και στην περιοχή της Ν. Κούταλης (τεχνητή λίμνη Αγ. Δημητρίου). Δασικές εκτάσεις υφίστανται σε μικρότερο ποσοστό καθώς και η αστική δόμηση καταλαμβάνει το 4,2% της συνολικής έκτασης.

Ως προς τα μεγέθη των ιδιοκτησιών, διακρίνονται τέσσερις κατηγορίες:

- Οι ζώνες των οικισμών με συνεχή δόμηση στις οποίες κατά κανόνα παρουσιάζεται πολύ μεγάλη κατάτμηση, της τάξεως των 50 – 300 μ².
- Οι ζώνες των καλλιεργειών, στις οποίες οι αγροί είναι της τάξης των 1 έως 3 στρεμμάτων στις περιοχές με έντονες κλίσεις (Κάσπακας, Πλατύ, Τσιμάνδρια κ.λ.π.) και 2 έως 5 στρεμμάτων (κατά κανόνα) στις πεδινές περιοχές.
- Οι ζώνες των βοσκοτόπων και των άγονων εκτάσεων, όπου οι ιδιοκτησίες είναι της τάξης των εκατοντάδων και χιλιάδων στρεμμάτων.
- Οι ζώνες με τάση αλλαγής χρήσης (παραλίες, άξονες), όπου δεν υπάρχει μεγάλη κατάτμηση. Οι μικρότερες ιδιοκτησίες είναι της τάξης των 500 μ² σε παραλίες.

Αναδασμός έχει γίνει στις γεωργικές εκτάσεις των πρώην κοινοτήτων Κοντιά, Τσιμανδρίων, Μούδρου και Πλάκας. Υπό προκήρυξη βρίσκεται ο αναδασμός του Δήμου Ατσικής (ΑΝ.Ε.Λ.,2008).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.4.γ: Εκτάσεις (2001)

ΝΟΜΟΙ, ΔΗΜΟΙ, ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	ΑΡΙΘΜ ΟΣ ΔΗΜΩ N/ ΚΟΙΝΟ ΤΗΤΩ N	ΣΥΝΟ ΛΟ ΕΚΤΑΣ ΕΩΝ	ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΜ ΕΝΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΓΡΑΝΑΠΑΥΣΕ ΙΣ	ΒΟΣΚΟΤΟΠ ΟΙ	ΔΑΣ Η	ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΚΑΛΥΠΤΟΜ ΕΝΕΣ ΑΠΟ ΝΕΡΑ	ΈΚΤΑΣΕΙΣ ΟΙΚΙΣΜΩΝ (ΚΤΙΡΙΑ, ΔΡΟΜΟΙ, Κ.Α.Π.)	ΆΛΛΕ Σ ΕΚΤΑ ΣΕΙΣ
Δ. ΑΤΣΙΚΗΣ		133,5	61,6	49,8	19,2	0,0	2,7	0,2
Δ. ΜΟΥΔΡΟΥ		178,6	105,1	46,3	5,9	13,9	1,8	5,6
Δ. ΜΥΡΙΝΑΣ		82,0	13,9	40,4	23,1	0,0	1,4	3,2
Δ. ΝΕΑΣ ΚΟΥΤΑΛΗΣ		75,7	35,3	22,8	13,4	0,3	2,0	1,9
Κ. ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ		42,1	0,0	24,0	7,5	0,0	0,1	10,5
ΣΥΝΟΛΟ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΔΗΜΝΟΥ		511,9	215,9	183,3	69,1	14,2	8,0	21,4
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	18	2151,4	894,5	525,1	643,9	21,1	25,4	41,4
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	36	3839,2	1400,6	869,8	1359, 4	21,8	43,9	143,7
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΑΣ	1035	131.98 2,2	50.684,6	14.451,6	57.96 8,9	1.790,1	2.307,5	4.779,6

(ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2001)

2.3 Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού

3.3.1 Μεταβολή πληθυσμού

Την περίοδο 1951-1991, ο πληθυσμός της επαρχίας παρουσίασε μέση ετήσια μείωση της τάξης του -0,68%, με αιχμή τη δεκαετία της μετανάστευσης, 1961-1971, όταν η μείωση έφτασε το -20%, ενώ την περίοδο 1981-1991 παρατηρείται αύξηση 12%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3.α: Μεταβολή πληθυσμού στο σύνολο της νήσου από το 1951

ΈΤΟΣ	1951	1961	1971	1981	1991	2001	2011
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΛΗΜΝΟΥ	24.018	21.812	17.445	15.721	17.931	18.475	17.262
		1951-1961	1961-1971	1971-1981	1981-1991	1991-2001	2001-2011
ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΛΗΜΝΟΥ		-2.206	-4.367	-1.724	1.889	544	-1.213
ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ		-9,18%	-20,02%	-9,88%	12,02%	3,03%	-6,56%

(ΕΛ.ΣΤΑΤ. 1951-2001)

Η αύξηση του πληθυσμού μεταξύ 1981 - 1991 αποδίδεται κυρίως στην παλιννόστηση των μεταναστών, καθώς στη συγκεκριμένη δεκαετία παρατηρείται αρνητική εξέλιξη στη φυσική κίνηση πληθυσμού. Συγκεκριμένα, από τα ετήσια στοιχεία προκύπτει ότι οι γεννήσεις σε επίπεδο επαρχίας είναι κατά 36,6% λιγότερες από τους θανάτους. Κατά την περίοδο 1991 - 2001, παρατηρείται μια μικρή αύξηση του πληθυσμού, κατά 749 άτομα.

Εκτός από τον πραγματικό μόνιμο πληθυσμό της Επαρχίας σημαντικός είναι και ο αριθμός του προσωπικού των ενόπλων δυνάμεων, ενώ ο συνολικός εποχιακός πληθυσμός έχει εκτιμηθεί σε περίπου 14.000 επισκέπτες, από τους οποίους το 42,5% συγκεντρώνεται στην περιοχή της Μύρινας (Πανεπιστήμιο Αιγαίου 1989).

Ο πληθυσμός στη Λήμνο από το 1991 ως το 2001 παρουσιάζει μια μικρή αύξηση της τάξης του 2,4%, από 17.931 σε 18.359 κατοίκους, ποσοστό μικρότερο από αυτό του νομού Λέσβου. Σε όλους τους Δήμους, εκτός από αυτόν της Μύρινας και τον Άγιο Ευστράτιο, ο πληθυσμός παρουσιάζει μείωση από το 1991 ως το 2001. Τη μεγαλύτερη μείωση την παρουσιάζει ο Δήμος Ατσίκης (-171 άτομα) και ακολουθούν ο Δήμος Μούδρου και Νέας Κούταλης. Στο Δήμο Μύρινας, ο πληθυσμός αυξήθηκε κατά 629 άτομα (αύξηση 9,2%) και στον Άγιο Ευστράτιο από 286 σε 354 άτομα (23,8%). Ενώ από το 2001 ως το 2011 ο πληθυσμός στη Λήμνο μειώθηκε κατά 1.213. Στον Πίνακα 2.3.β φαίνεται η μεταβολή του πληθυσμού από το 1991 ως το 2001 (για το 2011 δεν έχουν δημοσιοποιηθεί ακόμα αναλυτικά τα στοιχεία).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3.β: Μεταβολή του πληθυσμού από το 1991 έως και το 2001

ΔΗΜΟΣ- ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	1991	2001	ΜΕΤΑΒΟΛΗ 1991-2001	ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ
Δ. ΑΤΣΙΚΗΣ	2.341	2.295	-46	-1,96%
Δ.Δ.Ατσικής	1.074	989	-85	-7,91%
Δ.Δ.Αγίου Δημητρίου	638	733	95	14,89%
Δ.Δ.Βάρους	439	405	-34	-7,74%
Δ.Δ.Καρπασίου	190	168	-22	-11,58%
Δ. ΜΟΥΔΡΟΥ	2.199	2.191	-8	-0,36%
Δ.Δ.Μούδρου	1.038	1.039	1	0,10%
Δ.Δ.Λύχνων	315	338	23	7,30%
Δ.Δ.Ρεπανιδίου	302	357	55	18,21%
Δ.Δ.Ρωμανού	544	457	-87	-15,99%
Δ. ΜΥΡΙΝΑΣ	6.818	7.488	670	9,83%
Δ.Δ.Μυριναίων	4.342	5.107	765	17,62%
Δ.Δ.Θάνους	472	459	-13	-2,75%
Δ.Δ.Κάσπακα	941	894	-47	-4,99%
Δ.Δ.Κορνού	369	355	-14	-3,79%
Δ.Δ.Πλατέος	694	673	-21	-3,03%
Δ. ΝΕΑΣ ΚΟΥΤΑΛΗΣ	836	804	-32	-3,83%
Δ.Δ.Νέας Κούταλης	438	473	35	7,99%
Δ.Δ.Πεδινού	398	331	-67	-16,83%
ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ	12.194	12.778	584	4,79%
ΕΠΑΡΧΙΑ ΔΗΜΝΟΥ	17.931	18.475	544	3,03%
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	105.082	109.118	4.036	3,84%
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	199.231	206.121	6.890	3,46%
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.259.900	10.964.020	704.120	6,86%

(ΕΛ.ΣΤΑΤ. 1991 και 2001)

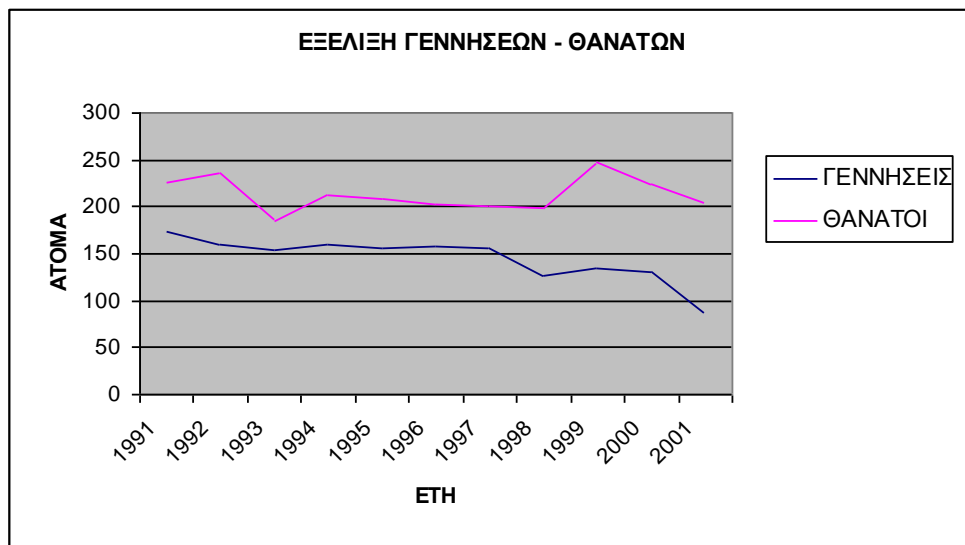
Όσον αφορά στις γεννήσεις, στο σύνολο της Λήμνου παρατηρείται αύξηση των γεννήσεων το 1995, 1996 και 1999. Στο Δήμο Μύρινας, από το 1991 ως το 2001, αύξηση παρατηρείται μόνο τα έτη 1994, 1995 και 2000. Το 2001, οι γεννήσεις αγγίζουν το μικρότερο αριθμό, μόλις 33. Στο Δήμο Μούδρου, οι μεγαλύτεροι αριθμοί γεννήσεων σημειώνονται τα έτη 1992 και το 1997. Ο Δήμος Ατσικής κατέχει τους μικρότερους αριθμούς γεννήσεων, με μηδαμινή αύξηση αυτών τα έτη 1993 και 1995. Στο Δήμο Νέας Κούταλης και στον Άγιο Ευστράτιο, οι γεννήσεις παρουσιάζουν γενικά μια αυξομείωση. Η γενική εικόνα που παρουσιάζουν όλοι οι Δήμοι, είναι πτώση των γεννήσεων για το μεγαλύτερο μέρος της

περιόδου 1991-2001, με το 2001 να κατέχει στις περισσότερες περιπτώσεις το μικρότερο αριθμό γεννήσεων.

Η εικόνα που παρουσιάζουν οι θάνατοι στη Λήμνο είναι περίπου η ίδια σε όλη τη διάρκεια των ετών, με μικρές αυξήσεις το 1992, 1994 και 1999. Τις μεγαλύτερες τιμές σε επίπεδο Δήμων τις παρουσιάζει ο Δήμος Μούδρου, ενώ τις μικρότερες ο Άγιος Ευστράτιος. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι παρά το γεγονός ότι το 2001 οι θάνατοι στη Λήμνο παρουσιάζουν τη μικρότερη σχεδόν τιμή σε όλη τη δεκαετία, το ίδιο ταυτόχρονα παρατηρείται και για γεννήσεις. Φαίνεται λοιπόν ότι οι γεννήσεις υπολείπονται σημαντικά από τους θανάτους (γεννήσεις: 86, θάνατοι: 204), μια διαφορά σημαντική, αφού οι θάνατοι αγγίζουν σχεδόν την τριπλάσια τιμή των γεννήσεων. Συμπερασματικά αυτό που διαφαίνεται από τη σύγκριση του συνδυασμού των τιμών των γεννήσεων και θανάτων στο σύνολο των Δήμων της Λήμνου είναι ότι οι θάνατοι ξεπερνούν στις περισσότερες περιπτώσεις τις γεννήσεις.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.3.α: Γεννήσεις και θάνατοι (1991-2001)

(ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2001)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3.γ: Γεννήσεις και θάνατοι τη δεκαετία 1991-2001

Η Εφαρμογή της Κ.Π. LEADER
για τη Λήμνο

	Δημ. Διαμ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ		ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ											ΘΑΝΑΤΟΙ										
		ΕΤΟΣ		ΕΤΟΣ											ΕΤΟΣ										
		1991	2001	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
ΔΗΜΟΣ ΜΥΡΙΝΑΣ	Μύρινας	4342		60	51	41	44	42	42	42	43	40	40	29	37	51	28	39	36	37	35	47	47	36	40
	Θάνος	472		4	3	5	5	10	6	5	5	8	1	8	11	4	2	10	4	0	2	8	7	7	
	Θάνος	941		5	3	7	8	7	7	7	4	4	7	1	9	12	8	11	10	6	7	6	8	11	5
	Θάνος	369		5	8	4	7	3	2	2	1	1	1	1	7	3	4	5	6	10	4	2	5	3	3
	Θάνος	694		5	3	3	1	4	3	4	3	3	3	1	6	3	7	7	4	5	8	8	5	10	5
ΣΥΝΟΛΟ		6818	7447	79	68	60	65	66	60	60	56	53	59	33	67	80	51	64	66	62	54	65	73	67	60
ΔΗΜΟΣ ΜΟΥΔΡΟΥ	Μούδρου	1038		4	11	6	7	11	7	6	6	10	6	8	11	12	13	10	16	7	13	11	12	13	13
	Καλλιόπη	359		2	5	4	5	4	3	6	2	6	1	8	10	9	10	6	6	5	6	4	9	8	
	Καμίνια	323		1	4	6	4	1	1	8	2	5	1	1	8	8	6	3	4	2	3	10	4	8	7
	Κοντοπούλι	650		11	8	8	9	11	11	11	9	9	11	6	13	15	10	2	12	10	14	8	11	9	8
	Λύχνα	315		2	1					1					4	2	3	3	2	5	1	3	3	2	1
	Παναγιά	448		7	6	5	6	1	7	5	10	4	3	3	9	7	4	7	8	8	6	6	6	7	4
	Πλάκα	365		11	7	6	5	4	3	4	2	1	7	3	7	4	4	11	4	11	5	2	3	6	7
	Ρεπανίδι	302		2	3	6	3	5	3	2	2	2	4	2	7	7	7	5	4	6	10	4	4	7	2
	Ρουσσοπούλι	215		4	3	4	4	3	4	2		4	1	2	5	4	7	5	4	5	7		4	7	4
	Ρωμανού	544		4	3	2	4	4	4	7	4	4	1	2	11	14	9	17	7	6	7	5	8	13	10
	Σκανδάλι	100		3	1		1	2	3	1	2	2	1		4	2	2	3	2	2	6	1	2	1	1
Φυσίη	208			1	2		1		1					1	3	4	5	7	2	5		13	6	2	
ΣΥΝΟΛΟ		4867	4801	51	53	49	48	47	50	44	44	41	28	88	88	78	81	76	70	82	56	74	88	67	
ΔΗΜΟΣ ΑΤΣΙΚΗΣ	Ατσικής	1074		20	13	5	15	9	11	8	10	16	2	3	14	22	10	16	12	7	16	11	6	10	8
	Αγ. Δημήτριος	638		5	10	4	7	8	8	8	5	3	4	4	6	4	2	7	6	8	9	7	6	10	8
	Βάρος	439		2	2	3	2	2	1	3	1		3	2	4	6	5	3	2	7	8	4	11	6	1
	Δάφνης	190													4	5	6	5	3	4	1	2	2	4	3
	Καρπάσι	190			1			1							3	5	6	5	5	2	7	3	5	3	4
	Κατάλακκος	127				1								1	2	6	2	1	4	1	3	3	6	1	8
	Σάρδες	401					1		1						3	6	4	5	7	1	5	3	5	2	4
ΣΥΝΟΛΟ		3059	2888	2	3	4	2	4	1	3	1	0	3	3	16	28	23	19	21	15	24	15	29	16	20
ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΚΟΥΤΑΛΗΣ	Ν. Κούταλης	438		4	5	4	2	5	4	4	3	5	2	2	4	5	3	4	6	8	4	7	6	5	4
	Κοντιάς	551		15	20	18	23	17	25	22	14	20	12	9	19	12	13	16	11	14	10	18	12	11	15
	Αγκαριώνες	153		2		1		1		1			2		3	2	1	2	4	3	2	3	2	3	2
	Καλλιθέα	211		2	1	2	3	1	2	1		2	2	2	7	3	5	8	3	2	3	6	9	4	3
	Λιβαδοχώρι	607			1		2		1	1		1	1		4	2	4	3	2	4	2	5	4	5	3
	Πεδινό	398		1			1			1		2	1		2		1	2	2	1	2	1	1	3	4
	Πορτιανό	251		3	2	4	5	6	4	6	2	1	2	2	9	4	2	3	7	12	6	12	10	6	9
Τσιμάνδρια	292		2	3	5	4	3	7	5	3	1	2	3	6	5	3	4	8	4	6	4	9	10	11	
ΣΥΝΟΛΟ		2901	2869	29	32	34	40	33	43	40	23	32	24	18	54	33	32	42	43	48	35	56	53	47	51
Αγ. Ευστράτ	Αγ. Ευστράτ	286	354	12	4	7	4	6	7	3	3	5	3	4	1	6	1	6	2	8	6	7	18	7	6
ΣΥΝΟΛΑ		17931	18359	173	160	154	159	156	158	156	127	134	130	86	226	235	185	212	208	203	201	199	247	225	204

2.3.2 Κατανομή πληθυσμού κατά φύλο & ομάδες ηλικιών

Όσον αφορά στην κατά φύλο πληθυσμιακή κατανομή, μεταξύ 1991 και 2001 παρατηρείται αύξηση του γυναικείου πληθυσμού κατά 8,3% και μείωση του ανδρικού πληθυσμού κατά 1,9%. Το ποσοστό αύξησης του γυναικείου πληθυσμού υπερβαίνει κατά πολύ το αντίστοιχο για το νομό Λέσβου (2,7%), ενώ η μεταβολή του ποσοστού ανδρικού πληθυσμού της Επαρχίας Λήμνου μειώθηκε κατά 1,9% ενώ του νομού αυξήθηκε κατά 3,4%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3.δ: Πληθυσμός κατά φύλο και Δήμο στην Επαρχία Λήμνου κατά την περίοδο 1991-2001

ΔΗΜΟΣ – ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	2001			1991			ΜΕΤΑΒΟΛΗ (%)		
	Άρρενες	Θήλειες	Σύνολο	Άρρενες	Θήλειες	Σύνολο	Άρρενες	Θήλειες	Σύνολο
Δ. ΑΤΣΙΚΗΣ	1688	1200	2888	1854	1205	3059	-9	-0,4	-5,6
Δ. ΜΟΥΔΡΟΥ	2588	2213	4801	2693	2174	4867	-3,9	1,8	-1,4
Δ. ΝΕΑΣ ΚΟΥΤΑΛΗΣ	1735	1134	2869	1867	1034	2901	-7,1	9,7	-1,1
Δ. ΜΥΡΙΝΑΣ	4007	3440	7447	3844	2974	6818	4,2	15,7	9,2
Κ. ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ	200	154	354	159	127	286	25,8	21,3	23,8
ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΗΜΝΟΥ	10218	8141	18475	10417	7514	17931	-1,9	8,3	2,4
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	55943	52351	108294	54090	50981	105071	3,4	2,7	3,1

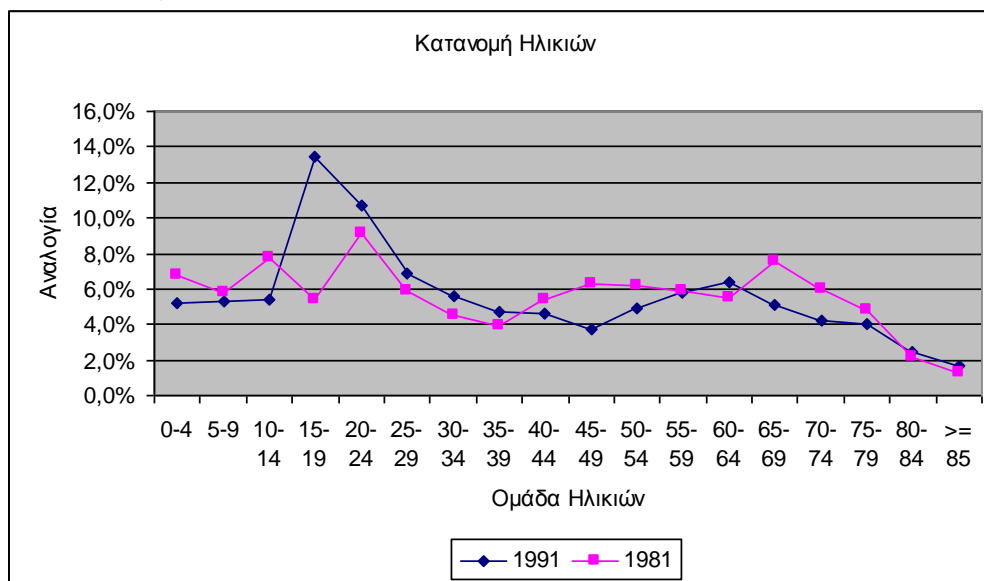
(ΕΛ.ΣΤΑΤ.,1991-2001)

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 (απογραφή 1981) παρατηρείται αύξηση των νεαρής ηλικίας ατόμων (βλ. σχήμα 2.3.β) γεγονός που θα πρέπει να αποδοθεί και στην παρουσία αυξημένου αριθμού μελών των Ενόπλων Δυνάμεων. Παράλληλα, φαίνεται να έχει ανακοπεί και το ρεύμα εγκατάλειψης των προηγούμενων δεκαετιών γεγονός που

αντανακλάται στην ηλικιακή σύνθεση του ενεργού πληθυσμού. Κατά συνέπεια, παρατηρείται μεγαλύτερη προσέγγιση των ποσοστών των μεγάλων ομάδων ηλικιών της Επαρχίας Λήμνου προς τις αντίστοιχες του συνόλου της χώρας μεταξύ 1981 και 1991. Ασφαλή συμπεράσματα για τη διαφοροποίηση της ηλικιακής σύνθεσης των νέων Δήμων δεν μπορούν να εξαχθούν λόγω της παρουσίας μεγάλων στρατοπέδων σε συγκεκριμένους Δήμους, γεγονός που οδηγεί στην εμφάνιση μεγάλης αναλογίας ατόμων ηλικίας 15-29 ετών.

Όσον αφορά στην εξέλιξη του πληθυσμού στην Επαρχία της Λήμνου κατά την περίοδο 1991-2001, όπως φαίνεται από τον παραπάνω πίνακα, ο συνολικός πληθυσμός σημείωσε μια αύξηση της τάξης του 2,4%, ποσοστό μικρότερο από αυτό του νομού Λέσβου. Σε επίπεδο Δήμου, τη μεγαλύτερη αύξηση πληθυσμού την παρουσίασε η Κοινότητα του Αγίου Ευστρατίου (23,8%), ενώ τη μεγαλύτερη μείωση ο Δήμος Ατσίκης. Οι περισσότεροι Δήμοι της Επαρχίας Λήμνου παρουσίασαν μείωση του πληθυσμού τους κατά την περίοδο αυτή, με εξαίρεση το Δήμο Μύρινας και την Κοινότητα του Αγίου Ευστρατίου.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.3.β: Κατανομή Ηλικιών Στην Επαρχία Λήμνου (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 1981 και 1991)

2.3.3 Κοινωνικά χαρακτηριστικά

Το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού της επαρχίας Λήμνου είναι γενικά χαμηλό αφού το μεγαλύτερο μέρος του έχει εκπαίδευση επιπέδου Δημοτικού. Ευνοϊκότερη παρ' όλα αυτά φαίνεται η κατάσταση μεταξύ της δεκαετίας 1991-2001, καθώς το ποσοστό των ατόμων

Όσον αφορά στις μετακινήσεις του πληθυσμού η αύξηση του πληθυσμού μεταξύ 1981 - 1991 αποδίδεται κυρίως στην παλιννόστηση των μεταναστών εφόσον παρατηρείται στη συγκεκριμένη δεκαετία αρνητική εξέλιξη στη φυσική κίνηση πληθυσμού. Συγκεκριμένα, από τα ετήσια στοιχεία προκύπτει ότι οι γεννήσεις σε επίπεδο επαρχίας είναι κατά 36,6% λιγότερες από τους θανάτους.

2.4 Οικονομικές επιδόσεις

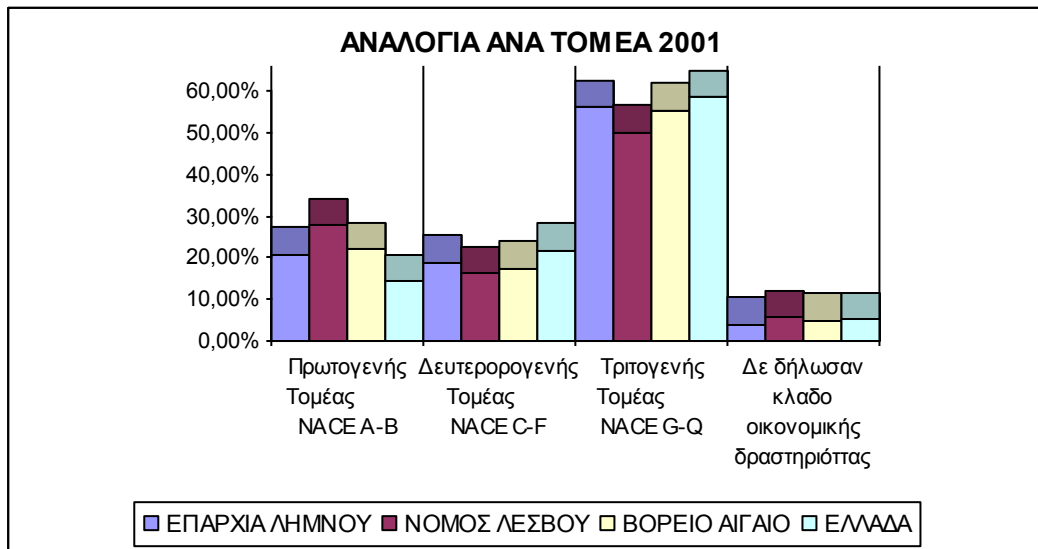
2.4.1 Οικονομικά χαρακτηριστικά πληθυσμού

Από τη δεκαετία του '80 άρχισε να σημειώνεται σημαντική στροφή προς τον τριτογενή τομέα, ενώ η μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων έπαυσε να γίνεται σε οικοτεχνικό επίπεδο και άρχισε να λαμβάνει περισσότερο βιομηχανική μορφή.

Βάσει των στοιχείων των απογραφών της ΕΛ.ΣΤΑΤ. των ετών 1991 και 2001 διαπιστώνεται αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων στον τριτογενή τομέα και μείωση στον πρωτογενή και δευτερογενή, όπως συμβαίνει στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου και στη χώρα. Διαφοροποίηση υπάρχει με το Νομό Λέσβου, αφού η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα αυξήθηκε. Όσον αφορά στη σύνθεση των ποσοστών απασχόλησης ανά τομέα παραγωγής, τα ποσοστά της Επαρχίας Λήμνου δεν διαφοροποιούνται σημαντικά από τα αντίστοιχα των ευρύτερων γεωγραφικών περιοχών, με εξαίρεση το ποσοστό απασχόλησης του πρωτογενή τομέα της χώρας, το οποίο εμφανίζεται για το 2001 αρκετά μικρότερο (χώρα: 14,42%, Επαρχία Λήμνου 20,83%).

Σε επίπεδο Δήμων και σχετικά με τον πρωτογενή τομέα παραγωγής, η απασχόληση μειώθηκε για όλους τους Δήμους, πλην του Δήμου Μύρινας και του Δήμου Νέας Κούταλης. Εκτός των Δήμων Μούδρου και Μύρινας, η απασχόληση στον δευτερογενή τομέα ακολουθεί αυξητική πορεία, ενώ τέλος για τον τριτογενή τομέα, το ποσοστό απασχόλησης βαίνει αυξανόμενο με εξαίρεση το Δήμο Νέας Κούταλης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.4.α: Απασχολούμενοι κατά τομέα, έτος 2001

(ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2001)

Όσον αφορά στη μεταβολή του απασχολούμενου πληθυσμού της περιοχής παρέμβασης κατά την περίοδο 1991-2001, αυτός αυξήθηκε σε σημαντικό ποσοστό, το οποίο ανήλθε σε 24,43%. Παρομοίως και σε όλες τις άλλες γεωγραφικές ενότητες στις οποίες περιλαμβάνεται η περιοχή παρέμβασης, ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε, αν και σε μικρότερο ποσοστό.

Πιο αναλυτικά, ο αριθμός των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα για την περιοχή παρέμβασης αυξήθηκε κατά 2,13%, ενώ η μοναδική άλλη θετική μεταβολή σημειώθηκε στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου (8,46%), αφού στις υπόλοιπες περιοχές υπήρξε μείωση του ποσοστού των απασχολούμενων στον εν λόγω τομέα. Σχετικά με την απασχόληση στον δευτερογενή τομέα, με εξαίρεση την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου στην οποία το συνολικό ποσοστό των απασχολούμενων μειώθηκε (-2,02%), σε όλες τις υπόλοιπες περιοχές αυξήθηκε. Μάλιστα η μεταβολή των απασχολούμενων στον δευτερογενή τομέα της περιοχής παρέμβασης ήταν μεγαλύτερη από τις υπόλοιπες περιοχές (Ν Λέσβου: 2%, χώρα: 4,6%), ανερχόμενη σε 13,54% και ανάλογη με τη μεταβολή για ολόκληρη την Επαρχία Λήμνου (14,01%). Τέλος, ο αριθμός των απασχολούμενων στον τριτογενή τομέα για την περιοχή παρέμβασης, σημείωσε ιδιαίτερα μεγάλη αύξηση, αφού το ποσοστό αύξησης ανήλθε σε 31,54%, παρόμοιο με τη μεταβολή σε επίπεδο χώρας (30,28%). Οι μεταβολές στις υπόλοιπες ευρύτερες περιοχές ήταν ανάλογες, αλλά πάντως μικρότερες από αυτήν της περιοχής παρέμβασης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5.4 : Ποσοστιαία μεταβολή απασχολουμένων ανά τομέα παραγωγής (1991-2001)

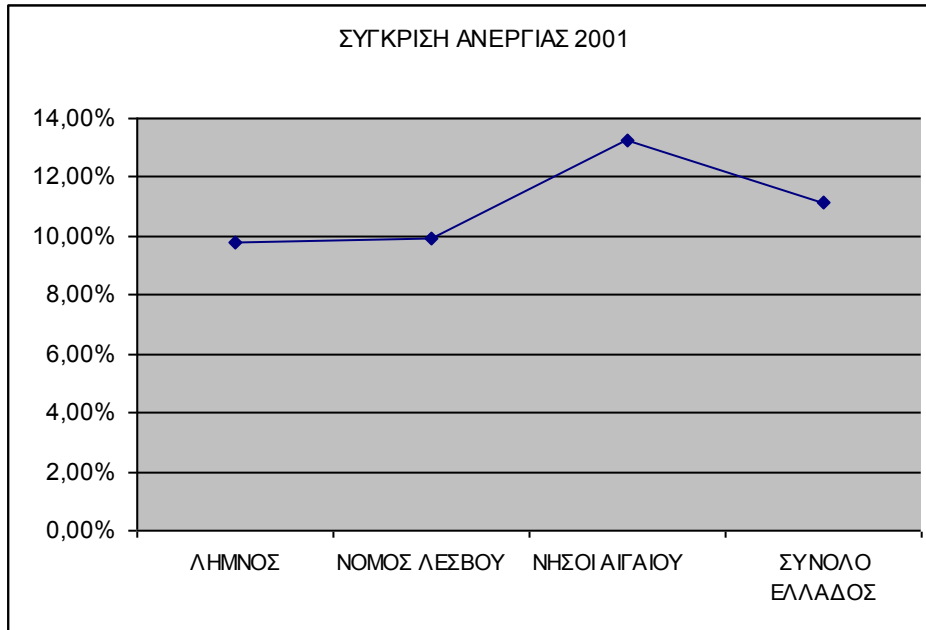
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ			
	ΣΥΝΟΛΟ	Α΄ ΓΕΝΗΣ	Β΄ ΓΕΝΗΣ	Γ΄ ΓΕΝΗΣ
ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ	24,43	2,13	13,54	31,54
ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΗΜΝΟΥ	17,12	-6,54	14,01	28,12
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	23,58	24,26	2,00	27,22
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	19,37	8,46	-2,02	29,99
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	14,84	-11,53	4,60	30,28

(ΑΝ.Ε.Λ. 2008)

Στην περιοχή παρέμβασης, το συνολικό ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε σημαντικά κατά την περίοδο 1991-2001, αφού η μεταβολή ανήλθε σε 185,16% (1991: 182 άνεργοι, 2001: 519 άνεργοι). Βάσει των στοιχείων της απογραφής της ΕΣΥΕ του 1991, το ποσοστό των νέων ανέργων αποτελούσε το 56,59% του συνόλου του άνεργου πληθυσμού, ενώ το 2001 παρουσίασε μείωση, αφού ανήλθε σε 48,55%. Παρόλ' αυτά, οι νέοι άνεργοι συνεχίζουν να αποτελούν σημαντικό ποσοστό του άνεργου πληθυσμού της περιοχής παρέμβασης.

Το ποσοστό των νέων ανέργων είναι ιδιαίτερα υψηλό και για τις άλλες ευρύτερες γεωγραφικές περιοχές, στις οποίες εντάσσεται η περιοχή παρέμβασης, ενώ κατά την εξεταζόμενη περίοδο η συνολική ανεργία αυξήθηκε αν και σε μικρότερο ποσοστό από την περιοχή παρέμβασης

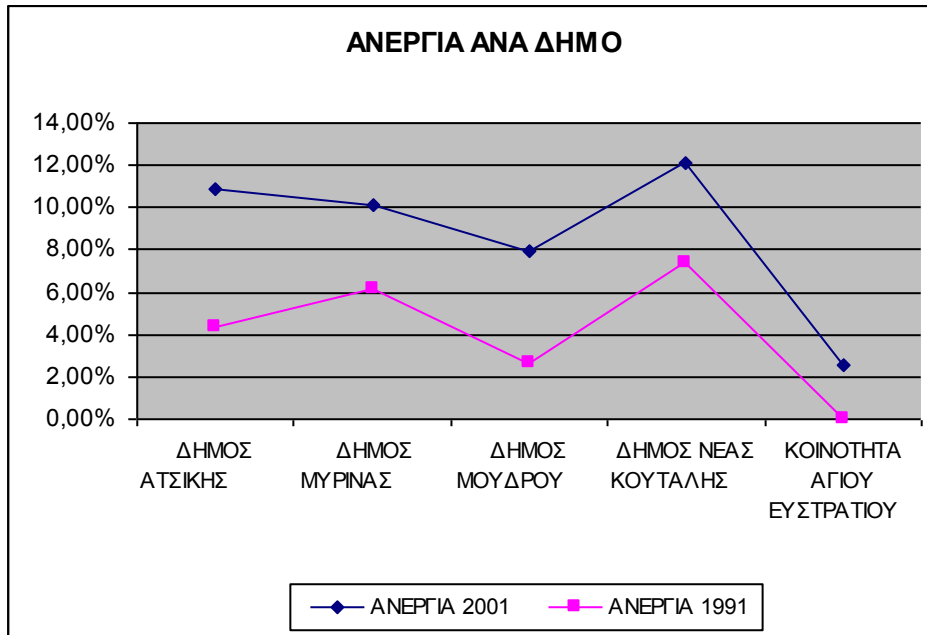
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.5.4.1: Η ανεργία στο νησί της Λήμνου, στο Νομό Λέσβου, στα νησιά του Αιγαίου και στη χώρα, έτος 2001

(ΑΝ.Ε.Λ.,2008)

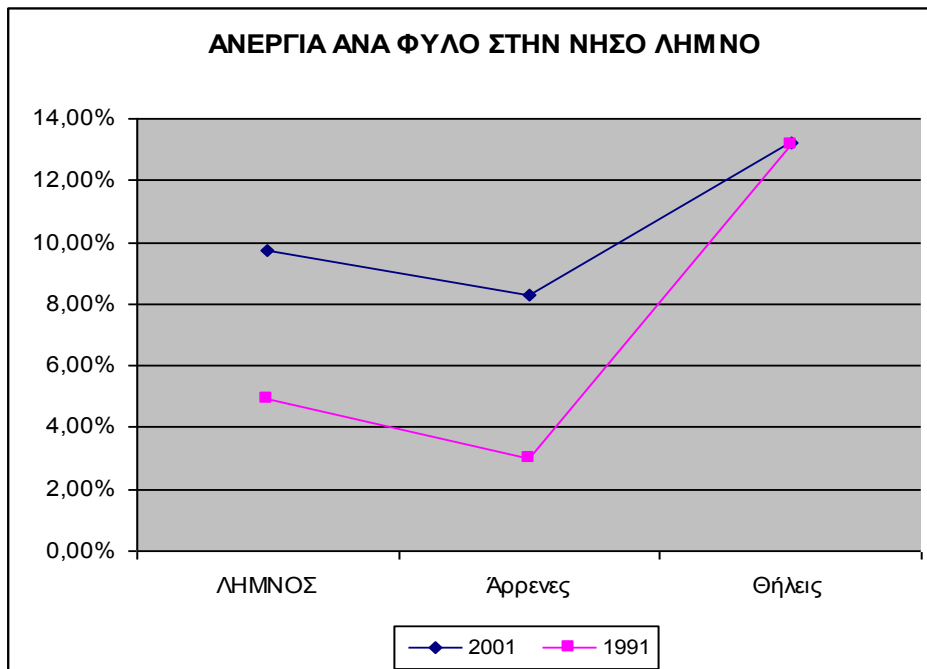
Μελετώντας τα στοιχεία της ανεργίας σε επίπεδο Δήμων, διαπιστώνεται ότι σε δυσμενέστερη θέση βρίσκεται ο Δήμος Ν. Κούταλης με την υψηλότερη ανεργία και τη χαμηλότερη αναλογία ενεργού πληθυσμού, ενώ ο Δήμος Μύρινας έχει ανεργία υψηλότερη του μέσου όρου της Επαρχίας, με αντίστοιχα όμως υψηλή αναλογία ενεργού πληθυσμού. Όσον αφορά στην κατά φύλο ανεργία, το μεγαλύτερο ποσοστό ανέργων αφορά τους άνδρες.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.5.4.2: Ανεργία ανά Δήμο, έτη 1991-2001

(ΑΝ.Ε.Λ., 2008)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.5.4.3: Ανεργία κατά φύλο στη νήσο Λήμνο, έτη 1991-2001

(ΑΝ.Ε.Λ., 2008)

2.4.2 Οικονομικές δραστηριότητες

2.4.2.1 Πρωτογενής τομέας

Γεωργία

Η κυρίαρχη στη Λήμνο καλλιέργεια του βαμβακιού (αλλά και η παραγωγή βαμβακόσπορου) την μεταπολεμική περίοδο καθόρισε για τρεις περίπου δεκαετίες την παραγωγική φυσιογνωμία του νησιού. Η εγκατάλειψή της μέχρι την δεκαετία του '80 συνδέθηκε με την δραματική μείωση του αγροτικού πληθυσμού και την κυριαρχία πλέον των σιτηρών στην αγροτική παραγωγή.

Οι εδαφο-κλιματικές συνθήκες του νησιού είναι ιδανικές για την καλλιέργεια σιτηρών. Το ξηρικά πεδινά και ημιορεινά αρόσιμα εδάφη προσφέρονται για φθινοπωρινές καλλιέργειες σίτου και κριθαριού-βρώμης. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Διεύθυνσης Γεωργίας του Ν. Λέσβου στο νησί δηλώθηκαν και επιδοτήθηκαν, 134.100 στρέμματα σιτηρών, από τα οποία 43.203 (32%) ήταν σκληρό σιτάρι και 90.893 στρέμματα (68%) ήταν κριθάρι και βρώμη (σε αναλογία περίπου 90% κριθάρι και 10% βρώμη). Οι καλλιεργητές σιτηρών αυξήθηκαν από 1.712 σε 1.783, ενώ η καλλιεργούμενη έκταση σε σιτηρά από 138.930 στρ. αυξήθηκε σε 151.758 στρ. (ΑΝ.Ε.Λ., 2008)

Η αμπελοκαλλιέργεια, με πανάρχαιη παράδοση στη Λήμνο από τα Ομηρικά χρόνια, από τη δεκαετία του '80, οπότε και περιορίζεται η βαμβακοκαλλιέργεια, καταλαμβάνει διαρκώς μεγαλύτερες εκτάσεις, καθώς η ποιότητα των παραγόμενων κρασιών και η βελτίωση των συνθηκών τυποποίησης, αποδίδει σημαντικό εισόδημα στους αμπελοκαλλιεργητές.

Στο νησί, υπάρχουν 1.787 οργανωμένοι αμπελοκαλλιεργητές, οι οποίοι και τυγχάνουν ενίσχυσης από την Ε.Ε. Αυτοί καλλιεργούν μια έκταση 7.320 περίπου στρεμμάτων σε 2.982 αμπελοτεμάχια. Ο κύριος όγκος της παραγωγής οινοποιήσιμων σταφυλιών βρίσκεται στην περιοχή παρέμβασης (ΑΝ.Ε.Λ., 2008).

Καλλιεργούνται κυρίως η ποικιλία “*Μοσχάτο Αλεξανδρείας*” και σε μικρό ποσοστό η ντόπια ποικιλία “*Καλαμπάκι*” μαύρο. Παράγονται περίπου 80-120 τόνοι σταφύλια και η μεν πρώτη ποικιλία έχει απόδοση σε κρασί 80%, η δε δεύτερη 60%.

Το παραγόμενο κρασί, το οποίο είναι Ονομασίας Προέλευσης Ανωτέρας Ποιότητας (V.Q.P.R.D.) διατίθεται, είτε χύμα, είτε εμφιαλωμένο, μετά από τυποποίηση και εμφιάλωση. Το παραγόμενο κρασί είναι εξαιρετικής ποιότητας με μοναδική γεύση και άρωμα. Η βελτίωση της τυποποίησης και η δραστηριοποίηση νέων δυναμικών μονάδων έχει οδηγήσει στην κατάκτηση σημαντικών μεριδίων στην εγχώρια αγορά και σε σημαντικές εξαγωγές.

Στη Λήμνο υπάρχει σημαντική δραστηριότητα στον χώρο των ζωοτροφών που βασίζεται κύρια στα χορτοδοτικά φυτά (μηδική, συγκαλλιέργεια κριθαριού ή βρώμης με βίκο). Οι ανάγκες της τοπικής κτηνοτροφίας καλύπτονται με επάρκεια, ενώ το σημαντικό πλεόνασμα διατίθεται κυρίως στην Λέσβο.

Οι δενδρώδεις καλλιέργειες είναι περιορισμένης έκτασης (ελιές, εσπεριδοειδή και αμυγδαλιές) και κυρίως προορίζονται για κατανάλωση στο ίδιο το νησί.

Σε κάθε Δημοτικό Διαμέρισμα εντοπίζονται καλλιέργειες κηπευτικών όλων των ειδών. Τα περισσότερα από αυτά είτε για ίδια κατανάλωση από τους παραγωγούς, είτε για κατανάλωση μέσα στο ίδιο Δημοτικό Διαμέρισμα. Η περιοχή είναι ελλειματική σε κηπευτικά και η τοπική ζήτηση καλύπτεται με τροφοδοσία κυρίως από την αγορά της Βόρειας Ελλάδας.

Οι βιολογικές καλλιέργειες αφορούν κυρίως την αμπελοκομία (περίπου στα 1500 στρ.) αλλά σταδιακά εκδηλώνεται σημαντικό ενδιαφέρον και για άλλους κλάδους.

Αρδευόμενες Εκτάσεις

Η Λήμνος είναι ελλειματική σε υδάτινους πόρους και ο αριθμός των αρδευόμενων εκτάσεων είναι εξαιρετικά περιορισμένος.

Οι εκτάσεις που αρδεύονται στο νησί χρησιμοποιούνται είτε για την καλλιέργεια κηπευτικών για ίδια κατανάλωση, είτε για την καλλιέργεια μηδικής για την παραγωγή σανού.

Οι κυριότερες πηγές νερού για την άρδευση των εκτάσεων αυτών είναι πηγάδια, γεωτρήσεις και στην περιοχή του Κοντιά ένα μικρό φράγμα που λειτουργεί από την δεκαετία του '80. Υπάρχει επίσης μελέτη για τη δημιουργία νέου μεγαλύτερου φράγματος για την άρδευση του κάμπου της Ατσικής.

Τοπικά προϊόντα και μέθοδοι παραγωγής

Στην Λήμνο παράγεται το παραδοσιακό τυρί «*ΚΑΛΑΘΑΚΙ ΛΗΜΝΟΥ*», Προϊόν Ονομασίας Προέλευσης. Καθώς το προϊόν αυτό παρουσιάζει αρκετή ζήτηση στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, η διάθεσή του, αλλά και αντίστοιχα η υψηλή τιμή του γάλακτος είναι εξασφαλισμένη. Επίσης, παράγεται ένα παρόμοιο είδους τυριού, το «*ΜΕΛΙΧΛΩΡΟ*»

Εξαιρετικής ποιότητας κρασί παράγεται από τον αμπελώνα της Λήμνου, ο οποίος συνίσταται σε μια κυρίαρχη ποικιλία το “*Μοσχάτο Αλεξανδρείας*”, και ακολουθεί η ερυθρή ποικιλία “*Λημνιό*”, ενώ περιθωριακά συναντώνται άλλες οινοποιήσιμες ποικιλίες, όπως “*Μανδηλαριά*” και “*Cabernet*”.

Η μελισσοκομία του νησιού είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη. Από το 1995 λειτουργεί συνεταιρισμός μελισσοκόμων με τη μορφή της ΚΟΠΑΣ με 87 μέλη. Σύμφωνα με στοιχεία της ΑΝ.Ε.Λ.(2008), υπάρχουν 6.000 κυψέλες και παράγονται ετησίως 30 περίπου τόνοι θυμαρίσιο μέλι εξαιρετικής ποιότητας.

Στην περιοχή παρέμβασης περιλαμβάνεται το 53,46% του συνόλου των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων της περιοχής της Λήμνου, καλύπτοντας έκταση 149.011,1 στρέμματα (ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4.α). Όσον αφορά στον παραγωγικό προσανατολισμό, το μεγαλύτερο μέρος των εκτάσεων καταλαμβάνεται από μικτές εκμεταλλεύσεις (γεωργοκτηνοτροφικές) και κατά δεύτερο λόγο από αμιγώς κτηνοτροφικές και αμιγώς γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Σε επίπεδο Δήμων, ο Δήμος Ατσίκης κατέχει το μεγαλύτερο ποσοστό (40,61%) εκμεταλλεύσεων της περιοχής παρέμβασης, ενώ το μικρότερο ο Δήμος Νέας Κούταλης (4,5%).

Στις ανώτερες γεωγραφικές-διοικητικές περιοχές στις οποίες εντάσσεται η περιοχή παρέμβασης, με εξαίρεση τη Λήμνο όπου το μεγαλύτερο ποσοστό των εκμεταλλεύσεων αφορά σε μικτές εκμεταλλεύσεις (61,02%), ο παραγωγικός προσανατολισμός των εκμεταλλεύσεων διαφοροποιείται. Τόσο στο Νομό Λέσβου, όσο και την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου και στο σύνολο της χώρας, οι περισσότερες εκμεταλλεύσεις είναι αμιγώς γεωργικές (65,59%, 74,9% και 75,17% στο σύνολο των εκμεταλλεύσεων, αντίστοιχα).

Στον Πίνακα 2.4.β αποτυπώνονται οι εκμεταλλεύσεις και οι εκτάσεις ανά είδος καλλιέργειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4.α: Παραγωγική εξειδίκευση της περιοχής (κύριες καλλιέργειες, παραγόμενα προϊόντα) (Εκτάσεις σε στρ.)

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΚΑΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ & ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΑΥΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΚΑΤΟΧΟΥ								ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΑΥΤΗ
	ΣΥΝΟΛΟ		ΜΙΚΤΕΣ		ΑΜΙΓΩΣ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ		ΑΜΙΓΩΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΕΣ		
	ΕΚΜΕΤ.	ΕΚΤΑΣΕΙΣ	ΕΚΜΕΤ.	ΕΚΤΑΣΕΙΣ	ΕΚΜΕΤ.	ΕΚΤΑΣΕΙΣ	ΕΚΜΕΤ.	ΕΚΤΑΣΕΙΣ	
ΔΗΜΟΣ ΑΤΣΙΚΗΣ	454	54609,8	222	45145,1	229	9434,7	3	30	89257,3
Δ.Δ. Ατσικής	183	25822,5	112	22414,8	70	3407,7	1	0	0
Δ.Δ. Αγίου Δημητρίου	176	13897,6	68	11858,1	106	2009,5	2	30	0
Δ.Δ. Βάρους	47	5951,9	22	4247,4	25	1704,5	0	0	0
Δ.Δ. Καρπασίου	48	8937,8	20	6624,8	28	2313	0	0	0
ΔΗΜΟΣ ΜΟΥΔΡΟΥ	254	25574,1	175	22694,9	79	2879,2	0	0	80508,1
Δ.Δ. Μούδρου	82	9901	50	7927	32	1974	0	0	0
Δ.Δ. Λύχνων	25	1676	22	1619	3	57	0	0	0
Δ.Δ. Ρεπανιδίου	69	6842,7	46	6263,2	23	579,5	0	0	0
Δ.Δ. Ρωμανού	78	7154,4	57	6885,7	21	268,7	0	0	0
ΔΗΜΟΣ ΜΥΡΙΝΑΣ	360	65591,5	242	63287	113	1814,5	5	490	67009,6
Δ.Δ. Μυριναίων	76	8664	32	7479	40	705	4	480	0
Δ.Δ. Θάνους	65	17622	51	17407,5	14	214,5	0	0	0

Η Εφαρμογή της Κ.Π.LEADER
για τη Λήμνο

Δ.Δ Κάσπακα	107	28443	98	28244	8	189	1	10	0
Δ.Δ Κορνού	43	6988,5	37	6789,5	6	199	0	0	0
Δ.Δ Πλατέος	69	3874	24	3367	45	507	0	0	0
ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΚΟΥΤΑΛΗΣ	50	3235,7	12	2810,1	38	425,6	0	0	58813,3
Δ.Δ Νέας Κούταλης	32	2845,7	9	2637,6	23	208,1	0	0	0
Δ.Δ Πεδινού	18	390	3	172,5	15	217,5	0	0	0
ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ	1118	149011,1	651	133937,1	459	14554	8	520	
ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΝΟΥ	2091	295524,3	1276	267356,7	806	27466,6	9	521	295588,3
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	18132	1197525,2	5890	838042,4	11894	291585,8	348	67897	1199906,02
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	32512	1561470,6	7730	958713	24352	497546,5	430	105211,1	1564589,7
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	817059	35831852,7	192094	15265936,8	614170	20070600	10795	495315,9	35831852,7

(ΑΝ.Ε.Λ., 2008)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4.β: Εκτάσεις ανά είδος καλλιέργειας

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΑΥΤΩΝ ΚΑΤΑ ΕΙΔΟΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ																
	ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ											ΛΟΙΠΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ					
	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΠΟ ΑΥΤΕΣ ΜΕ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΗ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ	ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΗ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ	ΕΤΗΣΙΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ		ΔΕΔΡΩΔΕΙΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ		ΑΜΠΕΛΙΑ Κ ΣΤΑΦΙΔΑΜΠΕΛΑ		ΜΟΝΙΜΑ ΛΙΒΑΔΙΑ Κ ΒΟΣΚΟΤΟΠΙ		ΑΓΡΑΝΑΠΑΥΣΕΙΣ		ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΙ ΛΑΧΑΝΟΚΗΠΟΙ		ΦΥΤΩΡΕΙΑ ΚΑΡΠΟΦΟΡΩΝ ΔΕΝΔΡΩΝ	
				ΕΚΜΕΤ	ΕΚΤΑΣΕΙΣ	ΕΚΜΕΤ	ΕΚΤΑΣΕΙΣ	ΕΚΜΕΤ	ΕΚΤΑΣΕΙΣ	ΕΚΜΕΤ	ΕΚΤΑΣΕΙΣ	ΕΚΜΕΤ	ΕΚΤΑΣΕΙΣ	ΕΚΜΕΤ	ΕΚΤΑΣΕΙΣ	ΕΚΜΕΤ	ΕΚΤΑΣΕΙΣ
ΔΗΜΟΣ ΑΤΣΙΚΗΣ	454	453	54.609,80	406	38.847,50	25	94	353	2927	145	12.241	25	389,5	101	72,8	3	38
Δ.Δ. Ατσικής	183	182	25.822,50	176	20.972,50	20	73	129	818,5	62	3.554,50	24	339,5	50	41,5	2	23
Δ.Δ. Αγίου Δημητρίου	176	176	13.897,60	138	6.504,50	3	7	162	1.812,50	54	5.555	0	0	36	18,6	0	0
Δ.Δ. Βάρους	47	47	5.951,90	45	3.899,50	1	5	30	138	21	1.857	1	50	3	2,4	0	0
Δ.Δ. Καρπασίου	48	48	8.937,80	47	7.471	1	9	32	158	8	1.274,50	0	0	12	10,3	1	15
ΔΗΜΟΣ ΜΟΥΔΡΟΥ	254	254	25.574,10	246	724.386,50	15	43,9	124	395,5	145	6.309,50	33	398,5	46	40,2	0	0
Δ.Δ. Μούδρου	82	82	9.901	82	6.386	1	15	6	42	34	3.456	0	0	2	2	0	0
Δ.Δ. Λύχνων	25	25	1.676	25	706.706	0	0	14	47	24	923	0	0	0	0	0	0
Δ.Δ. Ρεπτανιδίου	69	69	6.842,70	64	6.032	5	17,7	35	133	26	654,5	0	0	6	5,5	0	0
Δ.Δ. Ρωμανού	78	78	7.154,40	75	5.262,50	9	11,2	69	173,5	61	1.276	33	398,5	38	32,7	0	0
ΔΗΜΟΣ ΜΥΡΙΝΑΣ	360	360	65.591,50	313	10.355	37	315,5	205	1.005,50	216	53.740	3	26,5	70	68	0	0
Δ.Δ. Μυριναίων	76	76	8.664	57	1.454	18	214	33	206	21	6.782,50	0	0	8	7,5	0	0
Δ.Δ. Θάνους	65	65	17.622	61	3.121	3	9	40	130	53	14.354,50	0	0	17	16,5	0	0
Δ.Δ. Κάσπακα	107	107	28.443	102	3.151,50	1	1	77	350,5	94	24.909	1	7	24	24	0	0
Δ.Δ. Κορνού	43	43	6.988,50	39	1492	0	0	33	230	28	5.171,50	0	0	5	5	0	0
Δ.Δ. Πλατέας	69	69	3.874	54	1.136,50	15	91,5	22	89	20	2.522,50	2	19,5	16	15	0	0
ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΚΟΥΤΑΛΗΣ	50	50	3.235,70	43	1.430,50	4	9	30	128,7	6	1.662	0	0	7	5,5	0	0
Δ.Δ. Νέας Κούταλης	32	32	2.845,70	30	1138	2	7	14	56,2	5	1.642	0	0	4	2,5	0	0
Δ.Δ. Πεδινού	18	18	390	13	292,5	2	2	16	72,5	1	20	0	0	3	3	0	0
ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ	1.118	1.117	149.011,10	1.008	775.019,50	81	462,4	712	4.456,70	512	73.952,50	61	814,5	224	186,5	3	38
ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΗΜΝΟΥ	2.122	2.121	315.973,80	1.976	146.143,70	131	614,1	1.344	6.675	1.004	160.993,50	75	1.161,50	411	348	3	38
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	18.132	18.127	1.197.525,20	4.092	173.289,40	15.341	413.462,10	2.265	8.085,50	4.727	596.687,10	303	3.319,80	3.261	2.602,10	6	79,2
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	32.512	32.940	1.561.470,60	7.467	194.095,20	29.328	623.355,30	6.224	22.155,20	5.529	707.613,50	1.019	8.021,20	7.861	6.056,70	42	173,5
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	817.059	811.318	35.831.852,70	405.034	18.716.072,80	564.882	9.030.853	171.271	975.705,10	79.580	6.052.788	68.311	938.650,10	204.015	108.166,90	1.340	9.616,60

(ΑΝ.Ε.Λ., 2008)

Από την ανάλυση του Πίνακα 2.4.γ, ο οποίος αφορά στη διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, διαπιστώνεται ότι το έτος 2001 οι απασχολούμενοι του πρωτογενούς τομέα παραγωγής μειώθηκαν σε σχέση με το 1991 κατά 5,27% περίπου. Ο αριθμός των απασχολουμένων του πρωτογενή τομέα κατά την εξεταζόμενη περίοδο μειώθηκε και για τις άλλες ευρύτερες περιοχές (Επαρχία Λήμνου, Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, χώρα), με εξαίρεση το Νομό Λέσβου, όπου σημειώθηκε μια πολύ μικρή αύξηση. Σύμφωνα με τα παρατιθέμενα στοιχεία, το ποσοστό των απασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα για την περιοχή παρέμβασης τόσο κατά το 1991, όσο και για το 2001 πλησιάζει περισσότερο αυτόν της χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4.γ: Απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα, έτη 1991-2001

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	2001			1991		
	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ			ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ		
	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΔΗΜΟΣ ΑΤΣΙΚΗΣ	680	239	35,15%	560	236	42,14%
Δ.Δ.Αττικής	307	118	38,44%	270	112	41,48%
Δ.Δ.Αγίου Δημητρίου	224	66	29,46%	181	81	44,75%
Δ.Δ.Βάρους	83	22	26,51%	64	19	29,69%
Δ.Δ.Καρπασίου	66	33	50,00%	45	24	53,33%
ΔΗΜΟΣ ΜΟΥΔΡΟΥ	274	60	21,90%	588	160	27,21%
Δ.Δ.Μούδρου	337	61	18,10%	266	50	18,80%
Δ.Δ.Λύχνων	103	5	4,85%	122	17	13,93%
Δ.Δ.Ρεπανιδίου	73	38	52,05%	88	50	56,82%
Δ.Δ.Ρωμανού	98	17	17,35%	112	43	38,39%
ΔΗΜΟΣ ΜΥΡΙΝΑΣ	2.713	199	7,34%	2.056	148	7,20%
Δ.Δ.Μυριναίων	2.016	75	3,72%	1.462	48	3,28%
Δ.Δ.Θάνους	181	45	24,86%	147	29	19,73%
Δ.Δ.Κάσπακα	240	43	17,92%	224	47	20,98%
Δ.Δ.Κορνού	100	25	25,00%	81	13	16,05%
Δ.Δ.Πλατέος	176	11	6,25%	142	11	7,75%
ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΚΟΥΤΑΛΗΣ	173	16	9,25%	153	19	12,42%
Δ.Δ.Νέας Κούταλης	125	11	8,80%	115	14	12,17%
Δ.Δ.Πεδινού	48	5	10,42%	38	5	13,16%

ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΗΜΝΟΥ	5.698	1.187	20,83%	4.865	1.270	26,10%
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	36.035	10.074	27,96%	29.160	8.107	27,80%
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	65.798	14.570	22,14%	55.123	13.432	24,37%
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	4.102.089	591.669	14,42%	3.571.957	668.766	18,72%

(ΑΝ.Ε.Λ., 2008)

Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία του νησιού στηρίζεται κυρίως στην αιγοπροβατοτροφία και πολύ λιγότερο στη βοοτροφία. Υπάρχει, επίσης, ανεπτυγμένη μελισσοκομία, ενώ χοίροι, κουνέλια και πουλερικά εκτρέφονται κυρίως για ίδια κατανάλωση.

Το 90% και πλέον των εκτρεφόμενων ζώων είναι πρόβατα και σε ένα μικρό ποσοστό -κυρίως στις ορεινές περιοχές - είναι πιο ανεπτυγμένη η αιγοτροφία. Το κυρίαρχο μοντέλο εκτροφής είναι το εκτατικό, ενώ οι οργανωμένες εκτροφές είναι πολύ περιορισμένες.

Στη Λήμνο λειτουργεί σύγχρονο βιομηχανικό σφαγείο καθώς και σημαντικές επιχειρήσεις εμπορίας προϊόντων ζωικής παραγωγής.

Τα σημαντικά πλεονεκτήματα του νησιού στην παραγωγή βιολογικών προϊόντων ζωικής παραγωγής δεν έχουν αξιοποιηθεί και μπορούν να αποτελέσουν με κατάλληλη υποστήριξη σημαντική διέξοδο στη γενικότερη κρίση του γεωργικού τομέα της Λήμνου.

Πιο αναλυτικά και όσον αφορά στην κατανομή του ζωικού κεφαλαίου της περιοχής παρέμβασης, οι περισσότερες εκμεταλλεύσεις αφορούν σε χοίρους και πουλερικά, καθώς και σε πρόβατα και αίγες. Στις άλλες ευρύτερες γεωγραφικές περιοχές η κατανομή του ζωικού κεφαλαίου είναι παρόμοια, με μεγαλύτερο αριθμό εκμεταλλεύσεων πουλερικών, προβάτων και αιγών. Στον Πίνακα 2.4.δ καταγράφεται η κατανομή του ζωικού κεφαλαίου ανά εκμετάλλευση και κεφαλές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5.4.δ: Κατανομή ζωικού κεφαλαίου

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	ΒΟΟΕΙΔΗ				ΠΡΟΒΑΤΟΕΙΔΗ		ΑΙΓΕΣ		ΧΟΙΡΟΙ		ΙΠΠΟΕΙΔΗ ΚΑΙ ΟΝΟΙ		ΚΟΥΝΕΛΙΑ		ΠΟΥΛΕΡΙΚΑ		ΚΥΨΕΛΕΣ ΜΕΛΙΣΣΩΝ	
	ΕΚΜΕΤ.	ΚΕΦΑΛΕΣ	ΕΚΜΕΤ.	ΚΕΦΑΛΕΣ	ΕΚΜΕΤ.	ΚΕΦΑΛΕΣ	ΕΚΜΕΤ.	ΚΕΦΑΛΕΣ	ΕΚΜΕΤ.	ΚΕΦΑΛΕΣ	ΕΚΜΕΤ.	ΚΕΦΑΛΕΣ	ΕΚΜΕΤ.	ΚΕΦΑΛΕΣ	ΕΚΜΕΤ.	ΚΕΦΑΛΕΣ	ΕΚΜΕΤ.	ΚΕΦΑΛΕΣ
ΔΗΜΟΣ ΑΤΣΙΚΗΣ	57	561	56	362	199	14.537	180	1.420	162	516	43	57	5	69	296	14.183	7	136
Δ.Δ. Ατσικής	37	300	36	219	98	8.347	92	771	72	309	31	40	3	37	132	5.252	6	133
Δ.Δ. Αγνού Δημητρίου	5	107	5	47	63	3.926	49	389	77	149	5	5	0	0	105	4.323	1	3
Δ.Δ. Βάρους	4	52	4	22	22	993	16	82	9	40	3	7	0	0	27	3.504	0	0
Δ.Δ. Κορπασίου	11	102	11	74	16	1.271	23	178	4	18	4	5	2	32	32	1.104	0	0
ΔΗΜΟΣ ΜΟΥΔΡΟΥ	26	230	25	164	149	4.430	82	352	496	267	65	95	9	222	211	10.491	14	345
Δ.Δ. Μουδρού	7	135	7	101	41	2.635	3	29	410	99	11	18	4	195	60	3.510	4	204
Δ.Δ. Λύχνων	0	0	0	0	22	332	22	142	2	26	0	0	0	0	18	431	2	50
Δ.Δ. Ρετανιδίου	8	44	8	34	26	653	24	102	34	57	20	29	1	2	61	3.454	1	20
Δ.Δ. Ρωμανού	11	51	10	29	60	810	33	79	50	85	34	48	4	25	72	3.096	7	71
ΔΗΜΟΣ ΜΥΡΙΝΑΣ	27	243	25	117	235	16.581	204	5.077	148	508	73	109	0	0	259	10.377	9	275
Δ.Δ. Μυριναίων	2	16	2	5	30	1.895	22	118	11	41	5	7	0	0	44	1.859	4	45
Δ.Δ. Θάνους	14	155	14	60	48	5.209	41	573	22	144	8	11	0	0	54	2.246	1	150
Δ.Δ. Κάσπακα	6	36	6	31	97	6.578	88	3.966	86	262	50	76	0	0	99	3.881	4	80
Δ.Δ. Κοραού	3	23	3	21	37	1.738	32	312	20	21	6	7	0	0	33	1.027	0	0
Δ.Δ. Πλατέος	2	13	0	0	23	1.161	21	108	9	40	4	8	0	0	29	1.364	0	0
ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΚΟΥΤΑΛΗΣ	3	51	3	26	9	872	12	93	5	35	1	1	1	15	34	1.024	2	106
Δ.Δ. Νέας Κούταλης	3	51	3	26	7	855	7	69	4	34	0	0	1	15	21	733	2	106
Δ.Δ. Πεδινού	0	0	0	0	2	17	5	24	1	1	1	1	0	0	13	291	0	0
ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ	113	1.085	109	669	592	36.420	478	6.942	811	1.326	182	262	15	306	800	36.075	32	862
ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΗΜΝΟΥ	238	2.221	228	1.412	1.158	71.069	864	13.070	843	2.844	322	531	18	329	1.612	78.535	83	4.203
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	741	9.282	645	5.512	5.448	373.849	5.063	57.763	1.589	6.760	2.442	3.570	193	2.716	6.518	260.047	200	8.105
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	1.040	12.056	907	7.192	5.868	388.648	7.426	113.950	2.255	10.623	3.422	4.766	960	20.469	10.177	404.907	462	20.615
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	28.325	652.386	26.511	447.930	128.551	8.752.668	138.251	5.327.201	36.251	969.852	31.019	44.362	47.807	1.109.121	326.851	39.324.397	10.892	630.397

(ΑΝ.Ε.Λ., 2008)

Τέλος, η Λήμνος έχει αναγνωρισμένα ως προϊόντα ΠΟΠ, δύο γαλακτοκομικά προϊόντα: το «ΠΟΠ Τυρί Φέτα» και το «ΠΟΠ τυρί Καλαθάκι Λήμνου». Συνολικά τρεις (3) επιχειρήσεις παράγουν τα ανωτέρω ΠΟΠ προϊόντα.

4.2.2.2 Δευτερογενής τομέας

Όσον αφορά στην ανά αντικείμενο δραστηριότητας (κατά ΣΤΑΚΟΔ03) κατανομή των επιχειρήσεων, προκύπτει ότι πάνω από τις μισές επιχειρήσεις (51,7%) συγκεντρώνονται σε τρεις κατηγορίες δραστηριότητας:

- ✓ Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσυκλετών, επισκευή ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης με συνολικό αριθμό επιχειρήσεων 336 (21,12% του συνόλου).
- ✓ Ξενοδοχεία και εστιατόρια με συνολικό αριθμό επιχειρήσεων 221 (13,9% του συνόλου).
- ✓ Κατασκευές με συνολικό αριθμό επιχειρήσεων 263 (16,53% του συνόλου).

Οι περισσότερες επιχειρήσεις συγκεντρώνονται στο Δήμο Μύρινας (855 επιχειρήσεις) και στο Δήμο Μούδρου (383 επιχειρήσεις).

Ειδικότερα σε ότι αφορά στο δευτερογενή τομέα, πρέπει καταρχάς να σημειωθεί ότι η Λήμνος δεν έχει «βιομηχανικό» παρελθόν, καθώς δεν διέθετε τα γεωγραφικά πλεονεκτήματα, το μέγεθος και τα δυναμικά προϊόντα του πρωτογενούς τομέα ή τους φυσικούς πόρους που θα μπορούσαν να αποτελέσουν το κίνητρο για την ανάπτυξη τοπικής μεταποιητικής δραστηριότητας.

Η μεταποιητική δραστηριότητα στη Λήμνο, παρά τους εγγενείς περιορισμούς και το μικρό συνολικά μέγεθος των επενδύσεων, τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει μια σημαντική δυναμική, η οποία σε μεγάλο βαθμό υποστηρίζεται από το σχετικά ευνοϊκότερο καθεστώς χρηματοδοτήσεων και κυρίως από τις επιχορηγήσεις της Ε.Ε.

Η εστίαση σε τομείς που επηρεάζονται λιγότερο από την κακή συγκοινωνιακή σύνδεση και το κόστος μεταφοράς, η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στην παραγωγή και προώθηση των τοπικών προϊόντων, η βελτίωση της ποιότητας και της αναγνωρισιμότητας, μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στην ανάπτυξη του τομέα με πρώτο στόχο την κάλυψη των αναγκών του νησιού και την επιλεκτική διεξόδου σε σημαντικές αγορές.

Ο κυριότερος κλάδος δραστηριότητας από πλευράς απασχόλησης εργαζομένων είναι η βιομηχανία τροφίμων και ποτών στην οποία απασχολείται περίπου το ήμισυ των εργαζομένων στις μεταποιητικές επιχειρήσεις της Λήμνου.

Βασικό χαρακτηριστικό αποτελεί γενικά το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων (με κριτήριο τις υπάρχουσες εγκαταστάσεις και την απασχόληση προσωπικού), το οποίο και αποτελεί περιοριστικό παράγοντα ενσωμάτωσης των τάσεων της αγοράς και επιβάλλει την δραστηριοποίησή τους στην κατεύθυνση των συνεργασιών και δικτύων.

Εντούτοις, ένα σημαντικό ποσοστό των επιχειρήσεων επιθυμεί βελτιώσεις ή αλλαγές των παγίων στοιχείων που αφορούν σε νέες κτιριακές εγκαταστάσεις. Οι περισσότερες επιχειρήσεις καλύπτουν τις ανάγκες τους (κυρίως για τις ενδονησιωτικές μεταφορές) με ιδιόκτητα μεταφορικά μέσα.

Στο μεγαλύτερό τους μέρος, οι πρώτες ύλες των επιχειρήσεων προέρχονται από την Ελλάδα. Από τις χώρες προέλευσης εισαγόμενων πρώτων υλών ξεχωρίζουν η Σουηδία και η Ιταλία.

Οι επιχειρήσεις εξαρτώνται κυρίως από την ηλεκτρική ενέργεια και σε πολύ μικρότερο βαθμό από υγρά και στερεά καύσιμα.

Η λειτουργία των αναπτυξιακών νόμων και των κινήτρων, καθώς και η αξιοποίηση των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων των Προγραμμάτων και πρωτοβουλιών της Ε.Ε. συνέβαλαν αποφασιστικά στην ενεργοποίηση της ιδιωτικής επένδυσης στη μεταποίηση. Κύριες κατευθύνσεις της επενδυτικής δραστηριότητας είναι η δημιουργία μονάδων στον κλάδο των τροφίμων (τυροκομεία, ζαχαροπλαστική, αρτοποιεία, συσκευασία κατεψυγμένων αλιευμάτων, συσκευασία τροφίμων, κλπ.).

Οι επενδύσεις στη μεταποίηση που δεν στηρίζονται στις τοπικές πρώτες ύλες περιλαμβάνουν κυρίως τη μονάδα παραγωγής κουφωμάτων και τη μονάδα παραγωγής ηλεκτρικών κουβερτών, καθώς και τις επιχειρήσεις (εργαστήρια) κατεργασίας μαρμάρου, ξύλου και σιδήρου.

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί η πρωτοποριακή δράση του Συνεταιρισμού Ζαχαροπλαστικής των γυναικών στην Αττική που απετέλεσε και το έναυσμα για την σημαντικότερη ανάπτυξη του κλάδου σήμερα στο νησί.

Από πλευράς αριθμού επιχειρήσεων στη Λήμνο, ο κλάδος στον οποίο συγκεντρώνονται οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι οι κατασκευές (οικοδομικές-χωματουργικές εργασίες) όπου εντοπίζονται 299 επιχειρήσεις (47,16% του συνόλου των επιχειρήσεων του δευτερογενούς τομέα), γεγονός που μπορεί να αποδοθεί στην έντονη οικοδομική δραστηριότητα των τελευταίων ετών αλλά και στο μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων.

Οι επιχειρήσεις του κλάδου τροφίμων – ποτών αριθμούν ογδόντα τέσσερις (84) (13,25% του συνόλου των επιχειρήσεων του δευτερογενούς τομέα) μεταξύ των οποίων

συγκαταλέγονται και οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις του τομέα τόσο από την άποψη του κύκλου εργασιών, όσο και από την άποψη της απασχόλησης.

Στον κλάδο της βιομηχανίας ξύλου και κατασκευής προϊόντων από ξύλο και φελλό, πλην επίπλων, κατασκευή ειδών καλαθοποιίας σπαρτοπλεκτικής συγκεντρώνονται εβδομήντα εννέα (79) επιχειρήσεις (12,46% του συνόλου των επιχειρήσεων του δευτερογενούς τομέα), ενώ στον κλάδο της κατασκευής μεταλλικών προϊόντων με εξαίρεση τα μηχανήματα και είδη εξοπλισμού συγκεντρώνονται εξήντα δύο (62) επιχειρήσεις, δηλαδή 9,78% του συνόλου των επιχειρήσεων του δευτερογενούς τομέα.

Εν γένει, η βιοτεχνική δραστηριότητα συγκεντρώνεται στο Δήμο Μύρινας και ιδιαίτερα στην περιοχή γύρω από το ημιαστικό κέντρο.

Παρά τη σχετικά περιορισμένη βιομηχανική – βιοτεχνική δραστηριότητα παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια σημαντικά προβλήματα που σχετίζονται με τις δυνατότητες χωροθέτησης και τη δημιουργούμενη όχληση ή και περιβαλλοντική υποβάθμιση σε ορισμένες περιοχές της Λήμνου.

Η έλλειψη πρόβλεψης για τη χωροθέτηση των βιοτεχνικών και των χονδρεμπορικών επιχειρήσεων οδήγησε στην έντονη οικοδομική δραστηριότητα της τελευταίας δεκαετίας εκατέρωθεν του οδικού άξονα Μύρινας – Θέρμων με τάσεις επέκτασης τόσο μέχρι την περιοχή της επέκτασης του Σχεδίου Πόλης του ΔΔ Κορνού όσο και κατά μήκος της επαρχιακής οδού.

2.4.2.3 Τριτογενής τομέας

Η κυριαρχία των εμπορικών επιχειρήσεων (χονδρικού και λιανικού εμπορίου) είναι προφανής καθώς αποτελούν το 71,54% (842 επιχειρήσεις) του συνόλου των επιχειρήσεων του τομέα των υπηρεσιών στη Λήμνο.

Κατά το πρόσφατο παρελθόν, οι τεράστιες ελλείψεις της Λήμνου στον τομέα παροχής υπηρεσιών που συνδέονται με την υποστήριξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας, της εκπαίδευσης, της ψυχαγωγίας και της ποιότητας ζωής, δημιουργούσαν ένα κάθε άλλο παρά ελκυστικό περιβάλλον και λειτουργούσαν ανασταλτικά στην προσπάθεια προσέλκυσης ανθρώπινου δυναμικού αλλά και παραμονής των νέων στο νησί.

Αν εξαιρεθεί ο κλάδος του εμπορίου και του τουρισμού διαπιστώνεται μια σημαντική δυναμική ίδρυσης νέων επιχειρήσεων σε κατηγορίες που δεν είχαν σημαντική παρουσία ή υπολείπονταν της ζήτησης. Τα τελευταία χρόνια σημειώνεται ραγδαία ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας σε κλάδους που μέχρι πριν λίγα χρόνια δεν είχαν σημαντική ή και καθόλου παρουσία στη Λήμνο, με εστίαση σε υπηρεσίες που αφορούν στην τεχνική υποστήριξη και στη διάθεση προϊόντων νέων τεχνολογιών, χρηματοοικονομικές και μελετητικές υπηρεσίες και στις εκπαιδευτικές υπηρεσίες.

Βάσει των στοιχείων του Πίνακα 2.4.ζ, προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του συνόλου των επιχειρήσεων του τριτογενούς τομέα (59,3%) αφορούν σε επιχειρήσεις του λιανικού εμπορίου (692 επιχειρήσεις). Σχετικά με τη γεωγραφική κατανομή των επιχειρήσεων, οι περισσότερες συγκεντρώνονται στο Δήμο Μύρινας (57,1%), γεγονός το οποίο δικαιολογείται, καθώς η Μύρινα αποτελεί το οικονομικό και διοικητικό κέντρο της Λήμνου. Ως δεύτερος πόλος συγκέντρωσης επιχειρήσεων του εν λόγω τομέα είναι ο Δήμος Μούδρου. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 79,1% των επιχειρήσεων της Λήμνου συγκεντρώνεται στους δύο (2) προαναφερθέντες Δήμους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4.ζ: Κατανομή επιχειρήσεων τριτογενούς τομέα εκτός από τον τουρισμό

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	Δ.	ΑΤΣΙΚΗΣ	Δ.	ΜΟΥΔΡΟΥ	Δ.	ΜΥΡΙΝΑΣ	Δ.	Ν ^{ΕΑΣ} . ΚΟΥΤΑΛΗ	Σ	ΣΥΝΟΛΟ
	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	3		5		21		3		
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	82		145		401		64			692
ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ- ΑΠΟΘΗΚΕΣ	11		20		91		20			142
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ- ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ- ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	4		6		30		4			44
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ- ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ	0		4		27		2			33
ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	32		77		96		19			224
ΣΥΝΟΛΟ	132		257		666		112			1.167

(Πηγή: Εμπορικό Επιμελητήριο Λέσβου, 2006)

Το μεγαλύτερο ποσοστό των εμπορικών επιχειρήσεων της Λήμνου (24,88%) αφορά σε επιχειρήσεις εμπορίας μηχανημάτων-εξοπλισμού-οικιακών ειδών και οφείλεται κυρίως στη μεγάλη συγκέντρωση συναφών επιχειρήσεων στο Δήμο Μύρινας (133 επιχειρήσεις από τις συνολικά 202).

Όσον αφορά στην κατανομή των εμπορικών επιχειρήσεων στους Δήμους, αυτή φαίνεται ότι παρουσιάζει διαφοροποιήσεις, αφού σε κάθε Δήμο ο μεγαλύτερος αριθμός εμπορικών επιχειρήσεων συγκεντρώνεται σε διαφορετικό αντικείμενο δραστηριοποίησης.

Στο Δήμο Μούδρου, οι περισσότερες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στον κλάδο των τροφίμων-ποτών (37 επιχειρήσεις από τις συνολικά 165), στο Δήμο Ατσικής το μεγαλύτερο ποσοστό των εμπορικών επιχειρήσεων αφορά σε σούπερ μάρκετ-παντοπωλεία-περίπτερα (24 επιχειρήσεις από τις συνολικά 93), ενώ τέλος στο Δήμο Νέας Κούταλης στο χονδρικό εμπόριο-αποθήκες (20 επιχειρήσεις από τις συνολικά 87).

Η πολύ μεγάλη συγκέντρωση καταστημάτων ένδυσης – υπόδησης, των λοιπών επιχειρήσεων και των καταστημάτων εμπορίας μηχανημάτων και εξοπλισμού στη Μύρινα, καθορίζει και τα βασικά χωροταξικά χαρακτηριστικά της κατανομής της εμπορικής κίνησης και δηλώνει τη συγκέντρωση του μεγαλύτερου τμήματος της καταναλωτικής δαπάνης. Η εικόνα αυτή θα ήταν ενδεχομένως ακόμη περισσότερο εντυπωσιακή αν ήταν δυνατή η κατανομή των δραστηριοτήτων με βάση τον συνολικό κύκλο εργασιών και του αριθμού των απασχολούμενων των εμπορικών επιχειρήσεων της Λήμνου

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4.η: Κατανομή εμπορικών επιχειρήσεων, έτος 2006

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	Δ. ΑΤΣΙΚΗΣ				ΣΥΝΟΛΟ
	Δ. ΑΤΣΙΚΗΣ	Δ. ΜΟΥΔΡΟΥ	Δ. ΜΥΡΙΝΑΣ	Δ. ΝΕΑΣ ΚΟΥΤΑΛΗΣ	
ΤΡΟΦΙΜΑ-ΣΟΥΠΕΡ ΜΑΡΚΕΤ – ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΑ-ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ	24	30	29	18	101
ΛΟΙΠΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	16	28	94	14	152
ΤΡΟΦΙΜΑ-ΠΟΤΑ	21	37	44	11	113
ΕΝΔΥΣΗ ΥΠΟΔΗΣΗ	4	14	76	8	102
ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ –ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ- ΟΙΚΙΑΚΑ ΕΙΔΗ-	17	36	133	16	202

ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ-ΑΠΟΘΗΚΕΣ	11	20	91	20	142
ΣΥΝΟΛΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	93	165	467	87	812

(Εμπορικός Σύλλογος Λήμνου, 2006)

2.4.3 Τουρισμός

Η διάρθρωση του τουρισμού είναι αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης εξωγενών και ενδογενών παραγόντων που αφορούν:

- Στην τουριστική αγορά από την άποψη των τόπων προέλευσης και εκδήλωσης της τουριστικής ζήτησης.
- Στα συγκοινωνιακά δίκτυα και στους ταξιδιωτικούς μηχανισμούς.
- Στην τουριστική προσφορά και στους τουριστικούς πόρους.

Στη διαδικασία επιλογής ενός προορισμού για διακοπές κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζουν τα διαμορφωμένα επίπεδα πληροφόρησης και τα σχήματα αντίληψης-κατάταξης των εναλλακτικών τόπων διακοπών. Η παρέμβαση στη διαδικασία αυτή των μεγάλων ταξιδιωτικών οργανισμών και επιχειρήσεων είναι καθοριστική δεδομένων των τεχνικών και οικονομικών δυνατοτήτων διαμόρφωσης «εικόνας» ενός προορισμού που πάντως έχει επιλεγεί με καθαρά επιχειρηματικά κριτήρια.

Η Λήμνος, όπως και ολόκληρο το Β. Αιγαίο, κατατάσσεται στις περιοχές με μικρή τουριστική συγκέντρωση και στις συνήθεις προσεγγίσεις αναπτυξιακού σχεδιασμού αντιμετωπίζεται λανθασμένα εντασσόμενη στις γενικές κατηγοριοποιήσεις, π.χ. ως περιοχή με εξαιρετικά μικρό αριθμό μονάδων υψηλής στάθμης, ενώ στην πραγματικότητα αποτελεί μοναδική εξαίρεση στον περιφερειακό χώρο, νησιού με συμμετοχή κλινών υψηλής στάθμης στο σύνολο των προσφερομένων, ανάλογης περιοχών με υψηλή τουριστική συγκέντρωση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5.4.η: Τουριστικά Καταλύματα Λήμνου, Ν. Λέσβου, Βορείου Αιγαίου

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ-ΚΜ ²	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ-ΑΤΟΜΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΛΙΝΩΝ ΣΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΛΙΝΩΝ ΣΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΘΕΣΕΩΝ ΣΕ CAMPINGS	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΙΝΩΝ
		2001	ΚΛΙΝΕΣ (2004)	ΚΛΙΝΕΣ (2004)	2004	

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ-ΚΜ ²	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ-ΑΤΟΜΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΛΙΝΩΝ ΣΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΛΙΝΩΝ ΣΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΘΕΣΕΩΝ ΣΕ CAMPINGS	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΙΝΩΝ
		2001	ΚΛΙΝΕΣ (2004)	ΚΛΙΝΕΣ (2004)	2004	
Βόρειο Αιγαίο	3.836	200.066	21.858	24.991	167	45439
Ν. Λέσβου	2154	108.294	8.520	12.343	95	20091
Λήμνος	475,6	17.889	1.880	840	-	2574

(ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2004)

Η σχετική βελτίωση της «προσπελασιμότητας» του νησιού κατά την δεκαετία 1980-90, η ουσιαστική βελτίωση της υποδομής (κυρίως οδοποιίας) και η επίδραση των κινήτρων της εθνικής αναπτυξιακής νομοθεσίας είχαν ως αποτέλεσμα την σταδιακή αναβάθμιση του νησιού ως τουριστικού προορισμού.

Η ενδυνάμωση της τουριστικής προσφοράς, κυρίως με την αύξηση του αριθμού των ξενοδοχείων και των ενοικιαζομένων δωματίων, στηρίχθηκε σχεδόν αποκλειστικά στην χρηματοδότηση μέσω των κινήτρων της αναπτυξιακής νομοθεσίας, αλλά ειδικά στη Λήμνο και μέσω της εισροής κεφαλαίων απόδημων Λημνίων τα οποία κατευθύνθηκαν σχεδόν αποκλειστικά σε επενδύσεις στην ξενοδοχειακή υποδομή.

Η συγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας στο δυτικό τμήμα του νησιού και ειδικά στην περιοχή Θάνους, Πλατύ, Μύρινας, Κάσπακα (με μικρή εξαίρεση το Μούδρο), είναι αποτέλεσμα του προσανατολισμού σε κλασικού τύπου προφερόμενο προϊόν (ενδιαφέροντες οικισμοί, παραλίες, εξυπηρετήσεις), αλλά και της αποψίλωσης του υπόλοιπου νησιού από το ανθρώπινο δυναμικό, των ελλείψεων σε υποδομές και της συγκέντρωσης της συνολικής οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας στην περιοχή γύρω από το βασικό ημιαστικό κέντρο.

Σε σχέση με τις τουριστικές υποδομές και ειδικότερα με τον αριθμό των ξενοδοχειακών μονάδων και τον αριθμό των κλινών, παρουσιάζεται αύξηση (τριπλασιασμός) του αριθμού των κλινών κατά τη διάρκεια των ετών 1998-1995, το έτος 1997 παρουσιάζεται σταθεροποίηση των ξενοδοχειακών μονάδων με σχετική αύξηση κατά μία μονάδα και μείωση του αριθμού των ξενοδοχειακών κλινών. Από το έτος 1997 έως και το έτος 2007 δημιουργήθηκαν τρεις (3) νέες ξενοδοχειακές μονάδες.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4.θ:Εξέλιξη του αριθμού των κλινών των ξενοδοχείων της Λήμνου
1988 - 2007**

ΔΗΜ. ΔΙΑΜ.	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΟΝΑΔΩΝ/ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΛΙΝΩΝ				
	1988	1993	1995	1997	2007
Μύρινα	8/599	12/761	15/912	17/1262	19/1313
Κάσπακας		1/28	1/28	1/28	1/28
Πλατύ		1/323	1/323	1/323	1/323
Μούδρος	1/41	3/76	3/76	3/76	3/76
Κοντοπούλι			1/550	*	*
Σύνολο	9/640	17/1118	21/1889	22/1689	25/1740

(ΑΝ.Ε.Λ., 2008)

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του ΕΟΤ, το 1985 λειτουργούσαν στη Λήμνο δύο (2) μονάδες επιπλωμένων διαμερισμάτων συνολικής δυναμικότητας 49 κλινών, ενώ το 1991 τα αντίστοιχα μεγέθη διαμορφώνονται σε πέντε (5) μονάδες με 131 κλίνες και το 1992 εμφανίζεται εντυπωσιακή αύξηση του αριθμού των δωματίων και των κλινών, οι οποίες ανέρχονται σε 543 για να αυξηθούν περίπου σε 800 το 1997. Οι σημαντικές διαφορές που παρατηρούνται οφείλονται κατά ένα μέρος στην εισαγωγή κατά το διάστημα αυτό νέων διαδικασιών έκδοσης αδειών. Σε κάθε περίπτωση εκτιμάται ότι παρουσιάζεται περίπου διπλασιασμός των ενοικιαζομένων δωματίων από το 1988 μέχρι σήμερα.

Κατά το έτος 2001, το σύνολο των καταλυμάτων ανήλθε σε 62, συνολικής δυναμικότητας 421 δωματίων και 845 κλινών.

Για το έτος 2008 και στο σύνολο των τεσσάρων (4) Δήμων της Λήμνου, τα καταλύματα (δωμάτια και διαμερίσματα) ανέρχονται σε 71 με 487 δωμάτια και 979 κλίνες. Επιπλέον, υφίστανται πέντε (5) μονάδες τουριστικών και επιπλωμένων κατοικιών, 68 κλινών.

Όσον αφορά την χώρα προσέλευσης των τουριστών, όπως φαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα, οι τουρίστες που επισκέπτονται τη Λήμνο προέρχονται κυρίως από την Ελλάδα και την Ευρώπη. Η διαφοροποίηση του τόπου προέλευσης των ξένων επισκεπτών είναι αποτέλεσμα της έναρξης λειτουργίας δύο νέων ξενοδοχειακών μονάδων (Πλατύ, Μύρινα) αλλά και της, με διακυμάνσεις, ενσωμάτωσης του νησιού στα πακέτα προσφορών περιορισμένου αριθμού διεθνών τουριστικών επιχειρήσεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5-1: Αφίξεις Τουριστών στη Λήμνο ανάλογα με την χώρα προέλευσης, έτη 2005 – 2006 - 2007

ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ		
	2005	2006	2007 (ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ)
Γενικό Σύνολο		59,530	40,075
Ελλάδα	48,141	49,711	37,874 (Ιανουάριος – Αυγουστος)
Δανία		119	69
Ηνωμένο Βασίλειο		6,299	721
Ιταλία		3,830	1,411
Ελβετία		3	-
Νορβηγία		82	-
Ρωσία		59	-
Σύνολο Ε.Ε.		10,248	2,201
Σύνολο Ευρώπης		10,392	2,201

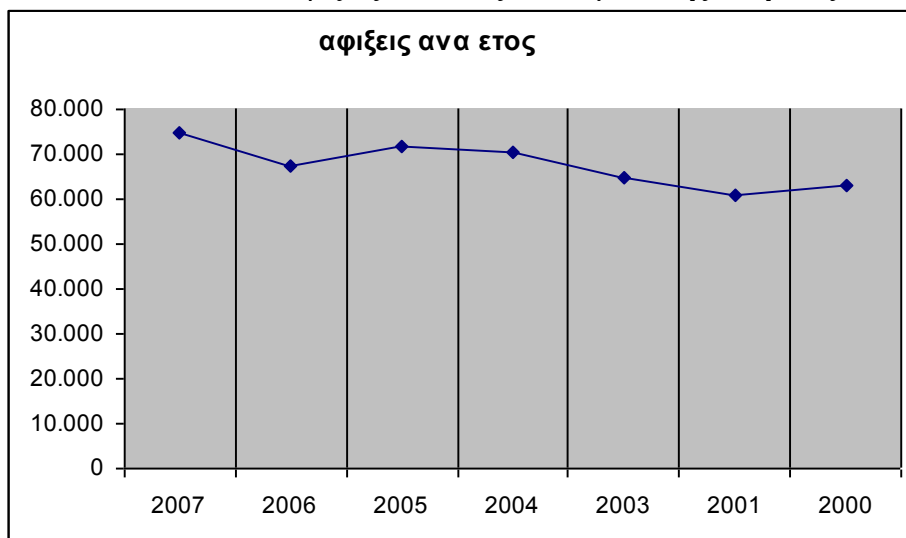
(ΑΝ.Ε.Λ., 2008)

Αναφορικά με τον αριθμό πτήσεων charters και τον αριθμό των επιβατών, παρατηρείται ότι κατά τα έτη 2004 έως 2007 και κατά τους πρώτους τρεις μήνες του χρόνου (Ιανουάριο, Φεβρουάριο, Μάρτιο) καθώς και τους δύο τελευταίους (Νοέμβριο και Δεκέμβριο), ο αριθμός των πτήσεων και των επιβατών ήταν μηδενικός. Η τουριστική κίνηση αρχίζει να κάνει δειλά τα πρώτα της βήματα τον Απρίλιο και για τους επόμενους μήνες, μέχρι και Σεπτέμβριο παρουσιάζει ανοδική πορεία. Τον Σεπτέμβριο παρουσιάζει μια κάμψη για να πέσει κατακόρυφα τον Οκτώβριο. Γενικά, η τουριστική κίνηση ακολουθεί τους συνήθεις ρυθμούς, δηλ. εκκίνηση τον Μάιο, κορύφωση Ιούνιο και Ιούλιο και έπειτα σταδιακή μείωση μέχρι Οκτώβριο.

Από το 2004 έως το 2005, ο αριθμός των πτήσεων αυξήθηκε και μάλιστα σημαντικά, αφού το ποσοστό μεταβολής ανήλθε σε 104,56%. Από το 2006 και έπειτα ο αριθμός των πτήσεων μειώνονταν συνεχώς, αφού από 628 που ήταν το 2005 μειώθηκαν σε 386 το 2006 και 220 το 2007. Διαπιστώνεται ότι η χρονιά με τις περισσότερες αφίξεις ήταν το 2005. Την ίδια πορεία ακολουθεί και ο αριθμός των αναχωρήσεων, οι οποίες μειώθηκαν συνολικά κατά 36,5% κατά την περίοδο 2004-2007.

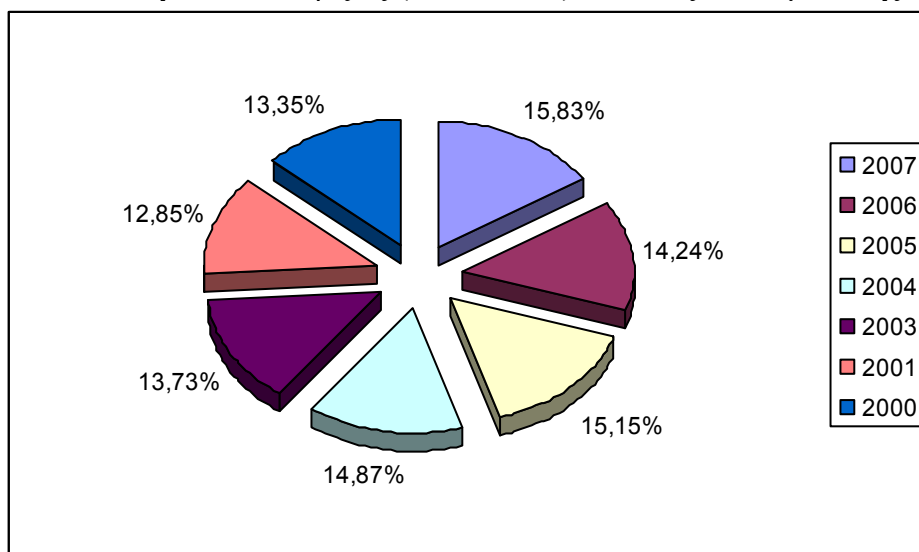
Σχετικά με τις αφίξεις επιβατών στο λιμάνι της Μύρινας, με εξαίρεση το έτος 2002 για το οποίο τα υφιστάμενα στοιχεία είναι ελλιπή, διαπιστώνεται συνεχής αύξηση των επιβατών, εκτός των ετών 2001 και 2006 όπου σημειώθηκε μείωση κατά 3,8% και 6% αντίστοιχα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.4.α: Αφίξεις ανά έτος στο λιμάνι της Μύρινας

(ΑΝ.Ε.Λ., 2008)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.4.β: Αφίξεις (ποσοστιαία) ανά έτος στο λιμάνι της Μύρινας

(ΑΝ.Ε.Λ., 2008)

Όπως διαπιστώνεται στον Πίνακα 2.4.κ, ο Δήμος Μύρινας συγκεντρώνει περίπου το 51,2% των επιχειρήσεων τουριστικού ενδιαφέροντος της Επαρχίας Λήμνου. Ιδιαίτερα αποτελεί χώρο συγκέντρωσης των επιχειρήσεων που προσφέρουν διαμονή και τουριστικές υπηρεσίες, όπως ενοικιάσεις αυτοκινήτων κλπ., ενώ οι επιχειρήσεις αναψυχής όπως μπαρ, κέντρα διασκέδασης κλπ. βρίσκονται περισσότερο διεσπαρμένα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4 κ: Κατανομή τουριστικών και συναφών επιχειρήσεων, έτος 2007

ΚΛΑΔΟΣ	Δ. ΑΓΣΙΚΗΣ	Δ. ΜΟΥΛΑΡΟΥ	Δ. ΜΥΡΙΝΑΣ	Δ. Ν. ΚΟΥΤΑΛΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ
Γραφεία και πρακτορεία ταξιδιών κλπ	2	2	8		12
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	25	12	54	10	101
Ενοικιάσεις αυτοκινήτων	1		9	1	11
Ενοικιάσεις θαλασσιών ειδών (ποδήλατα, κ.λ.π.)			5	1	6
Ενοικιάσεις λοιπών μεταφορικών μέσων		2	9		11
Εστιατόρια, οινομαγειρία, ψητοπωλεία	18	31	55	13	107
Καφενεία	16	24	24	8	72
Κέντρα διασκέδασης	4	4	3	6	17
Λέσχες και καντίνες		4	11	1	16
Μπάρ, καφέ, ουζερί	2	11	12	4	29
Ξενοδοχεία		3	21		24
Ψητοπωλεία	1	11	7	1	20
Σύνολο Επιχειρήσεων	71	104	218	45	426

(Εμπορικός Σύλλογος, 2007)

Οι συνεδριακές υποδομές της Λήμνου αφορούν σε δύο (2) ξενοδοχειακές μονάδες δυναμικότητας 150 και 200 ατόμων, ενώ υφίστανται και επτά (7) επισκέψιμα μουσεία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4.λ: Συνεδριακή υποδομή νήσου Λήμνου

ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ (ΑΤΟΜΑ)
Ξενοδοχείο Ακτή Μύρινα	150
Ξενοδοχείο Porto Myrina	200

(ΑΝ.Ε.Λ., 2008)

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5.4.μ: Μουσεία Νήσου Λήμνου

ΜΟΥΣΕΙΑ	ΠΕΡΙΟΧΗ
Μουσείο Λήμνου	Μύρινα
Προϊστορική Μύρινα - αρχαιολογικός χώρος	Μύρινα
Εκκλησιαστικό Μουσείο Μητροπόλεως Λήμνου	Μύρινα

ΜΟΥΣΕΙΑ	ΠΕΡΙΟΧΗ
Μουσείο Πολιόχνης	Μούδρος
Λαογραφικό Μουσείο Πορτιανού	Νέα Κούταλη
Μουσείο Ναυτικής Παράδοσης και Σπογγαλιείας Λήμνου	Νέα Κούταλη
Κέντρο ενημέρωσης Χορταρόλιμνης και Αλυκής	Μούδρος

(ΑΝ.Ε.Λ., 2008)

2.5 Χωροταξική – Πολεοδομική οργάνωση

2.5.1 Βαθμός Έλξης Και Επιρροής Κέντρων

Η Μύρινα είναι το μόνο αστικό κέντρο της νήσου και αποτελεί το κέντρο των κοινωνικών και οικονομικών δραστηριοτήτων. Συγκεντρώνει τις επαρχιακές, δημόσιες υπηρεσίες διοίκησης, τις υπηρεσίες εισόδου και εξόδου στο νησί, τις υπηρεσίες τουρισμού, καθώς και εμπορίου. Επηρεάζει και εξαρτά πολύπλευρα τους υπόλοιπους οικισμούς και ιδιαίτερα εκείνους που γειτνιάζουν άμεσα (Πλατύ, Κάσπακα, Κορνό). Άλλωστε, η έλλειψη κάποιου σημαντικού πόρου και οι μικρές χρονοαποστάσεις καθιστούν μη εφικτή την ανάπτυξη άλλου ισοδύναμου κέντρου.

Ο Μούδρος αν και είναι λιμάνι από το οποίο διεξάγεται το εμπόριο εξαγωγής – εισαγωγής αγαθών για το ανατολικό τμήμα του νησιού και συγκεντρώνει κάποιες στοιχειώδεις υπηρεσίες δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί πόλο έλξης που επηρεάζει άλλους οικισμούς. Αντίθετα, έλκεται και επηρεάζεται από τη Μύρινα.

2.5.2 Παραδοσιακοί Οικισμοί

Ως παραδοσιακοί οικισμοί θεωρούνται οι εξής: Βάρος, Κατάλακο, Σάρδες και η οικιστική ενότητα Κρηνίδα του Δήμου Ατσίκης, Θάνος, Κάσπακας, Κορνός, Πλατύ του Δήμου Μύρινας, Κοντιάς, Πορτιανό, Παλιό Πεδινό, Λιβαδοχώρι του Δήμου Νέας Κούταλης, Λύχνα, Ρωμανό, Καμίνια, Σκανδάλι, Αγ. Αλέξανδρος, Ρουσοπούλι του Δήμου Μούδρου.

Για τους οικισμούς αυτούς έχουν καθοριστεί ειδικοί όροι επιμέρους μορφολογικών και αρχιτεκτονικών στοιχείων στην τοποθέτηση κτιρίου στο οικοπέδο (όγκος, αποστάσεις, τοποθέτηση κτιρίου), στους μορφολογικούς όρους (όγκος,

ογκοπλαστικά χαρακτηριστικά, επιπρόσθετα κτίρια), στην κάλυψη (είδος στέγης), στις όψεις (υλικά όψεων, τρόπος δόμησης των υλικών, διακοσμητικά, χρωματισμοί, αναλογίες διαστάσεων, κτλ.), στα ανοίγματα – κουφώματα (ανοίγματα όψεων, υλικά – τύπος κουφωμάτων, γκαράζ), στις ανοιχτές κλίμακες (τρόποι κατασκευής), στον τρόπο κατασκευής και περιγραφής όψης της περίφραξης (ύψος και υλικά περίφραξης, διαστάσεις – θέση αυλόπορτων).

Καθορίζεται επίσης όριο ύψους κτιρίων και όριο αριθμού ορόφων, ενώ στην οικιστική ενότητα Κρηνίδα του Δήμου Ατσίκης επιτρέπεται μόνο η επισκευή και η αποκατάσταση των παλιών ερειπωμένων κτιρίων με τη χρήση των ίδιων υλικών αντιπροσωπευτικών της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, έστω και με παρέκκλιση των παρόντων διατάξεων ως προς την κάλυψη, το ύψος και τον συντελεστή δόμησης του οικοπέδου προκειμένου να αποκατασταθεί το κτίριο στην αρχική του μορφή.

Επιπλέον, απαγορεύεται η εγκατάσταση φωτεινών πινακίδων και επιγραφών, με εξαίρεση περιπτώσεις όπου αυτό κρίνεται ως απαραίτητο και κατόπιν έγκρισης των αρμόδιων αρχών. Επίσης απαγορεύεται η κατασκευή κτισμάτων σε υποστυλώματα, τα λυόμενα προκατασκευασμένα κτίρια και η κατασκευή στεγάστρων ή μαρκίζων καθώς και η δημιουργία οποιουδήποτε διακοσμητικού (αψίδα, τόξο κτλ) στο σώμα των κτιρίων και των περιφράξεων.

Τα έργα κοινής ωφέλειας πρέπει να είναι υπόγεια και οι οργανισμοί να αναλαμβάνουν με δαπάνες τους την βελτίωση των εγκαταστάσεων τους, ώστε να μην προσβάλλεται το περιβάλλον ή την αποκατάσταση της αρχικής μορφής του χώρου, αν έχει αλλοιωθεί. Τέλος, οποιαδήποτε εργασία που αφορά σε διαμόρφωση, ανάπλαση, τροποποίηση κοινόχρηστων χώρων, καθώς και σε επισκευές πρέπει να εκτελείται σύμφωνα με τα παραδοσιακά πρότυπα και κατόπιν έγκρισης των αρμόδιων αρχών.

2.6. Τεχνική υποδομή

2.6.1 Δίκτυα συγκοινωνιών και μεταφορών

Το σύνολο των οικισμών συνδέεται με το ασφαλτοστρωμένο επαρχιακό οδικό δίκτυο, συνολικού μήκους περίπου 110 χιλιομέτρων, το οποίο βρίσκεται σε γενικά ικανοποιητική κατάσταση, όχι τόσο λόγω της ποιότητας κατασκευής και του επιπέδου

συντήρησης, όσο λόγω του ομαλού γενικά εδάφους και του περιορισμένου κυκλοφοριακού φόρτου.

Σημαντικότερα προβλήματα του επαρχιακού οδικού δικτύου είναι:

- Η ασφαλτόστρωση επί παλαιών χαράξεων και η διέλευση μέσα από οικισμούς ιδίως στον νότιο οδικό άξονα (Μύρινα, Πλατύ, Λιβαδοχώρι).
- Η μη συστηματική συντήρηση των τεχνικών έργων και του ασφαλτοτάπητα.
- Η έλλειψη κάθετων συνδέσεων μεταξύ των κύριων οδικών αξόνων (Αγ. Δημήτριος- Αγκαρυώνες, Αγ. Δημήτριος – Ατσική)
- Η διασφάλιση λειτουργικών προσβάσεων προς τις λιμενικές εγκαταστάσεις (Μύρινα, Διαπόρι, Πλάκα)

2.6.2 Οδοποιία

Δημοτική Οδοποιία

Η γενική εικόνα των έργων δημοτικής οδοποιίας αντανακλά την αποσπασματικότητα και την έλλειψη γενικού σχεδιασμού και επαρκούς συντήρησης των έργων. Παρουσιάζονται συνολικά προβλήματα λειτουργικότητας αλλά και αισθητικής με συνέπεια την υποβάθμιση της εικόνας οικισμών με ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά και πολεοδομικά χαρακτηριστικά.

Προβλήματα εξασφάλισης θέσεων στάθμευσης εμφανίζονται ουσιαστικά μόνο στην περιοχή της Μύρινας και επιβάλλεται να ληφθεί πρόνοια για τη διαμόρφωση χώρων στους πυκνοδομημένους οικισμούς με γρήγορη τουριστική ανάπτυξη.

Αγροτική Οδοποιία

Το γενικευμένο πρόβλημα απαλλοτριώσεων, λόγω και της έλλειψης αναδασμών, στην πλειονότητα των αγροτικών περιφερειών του νησιού, έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις, τόσο στον ρυθμό εκτέλεσης και στο κόστος των έργων, όσο και στην λειτουργικότητα του δικτύου αγροτικής οδοποιίας.

Η συχνή κατάκλιση των πεδινών εδαφών τους μήνες της άροσης και της σποράς και η έλλειψη τεχνικών έργων, δυσχεραίνει την πρόσβαση και καθιστά απαραίτητη την επέκταση του αγροτικού δικτύου και τη συστηματική συντήρησή του. Παράλληλα,

ορισμένα προβλήματα αντιμετωπίζονται στην αποστράγγιση των εδαφών που οφείλονται στη δημιουργία αγροτικών οδών χωρίς επαρκή τεχνικά έργα. Εξίσου σημαντικά είναι τα προβλήματα του ορεινού αγροτικού δικτύου λόγω της μεγάλης έκτασης των βοσκοτόπων και των απομακρυσμένων θέσεων των κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων και του συνεπαγόμενου κόστους κάλυψης των αναγκών.

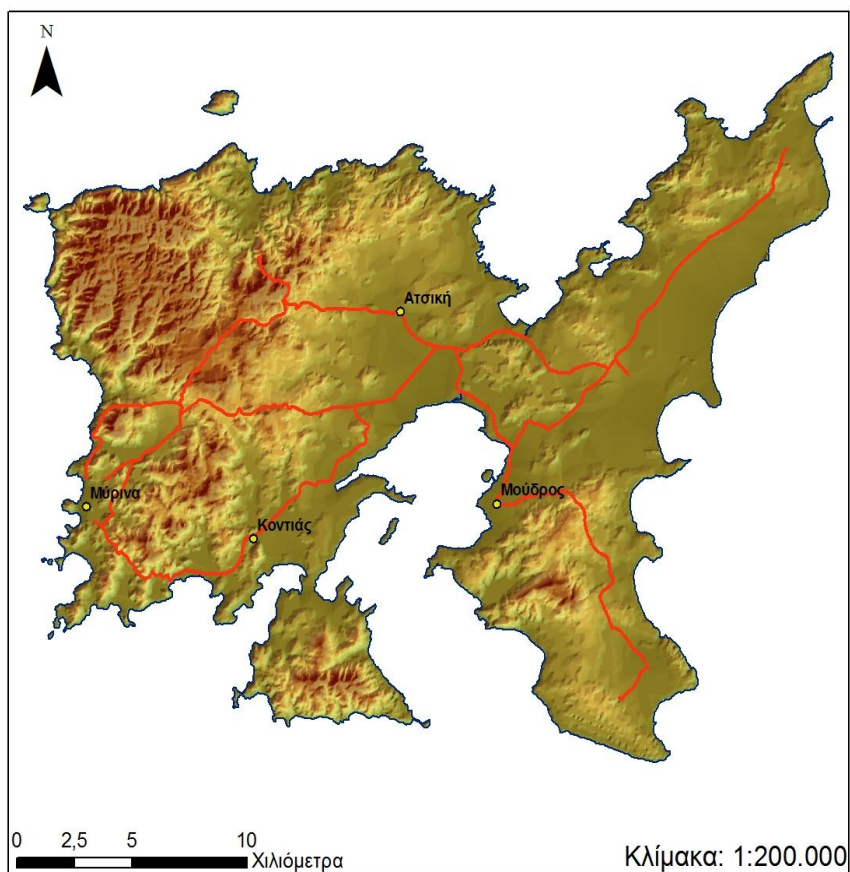
Οδική Πρόσβαση Τουριστικών Περιοχών – Αρχαιολογικών Χώρων

Οι προσβάσεις στους βασικούς αρχαιολογικούς χώρους είναι ικανοποιητική, με εξαίρεση την περιοχή της Ηφαιστίας, καθώς η Πολιόχνη και το Καβείριο συνδέονται με ασφαλτοστρωμένο δρόμο με το επαρχιακό δίκτυο.

Η πρόσβαση στις παραλίες του νησιού διασφαλίζεται κυρίως μέσω του δικτύου αγροτικής οδοποιίας και στις περισσότερες περιπτώσεις απαιτεί μικρές βελτιώσεις και μικρά τεχνικά έργα που θα μειώσουν μακροπρόθεσμα το κόστος της σχεδόν αναγκαστικής ετήσιας συντήρησης.

ΧΑΡΤΗΣ 4: Οδικό δίκτυο Λήμνου

Χάρτης Οδικού Δικτύου Λήμνου

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Ακτογραμμή
- Οδικό Δίκτυο
- Είδος
  - Επαρχακή Οδός
  - Δημοτική Οδός
  - Πρωτεύουσες Δήμων

(Μιμή και συν, 2010)

2.6.3 Λιμενικές Υποδομές – Ακτοπλοϊκές Μεταφορές

Λιμενική υποδομή και προβλήματα

Η ανάπτυξη της λιμενικής υποδομής της Λήμνου υστερεί σε σχέση:

- ✓ Με την αύξηση του μεταφορικού έργου κυρίως σε επιβάτες θερινής περιόδου, και
- ✓ Με το μέγεθος των πλοίων.

Σημειώνεται ότι τα σημερινά λιμάνια (Μύρινας, Μούδρου) αποτελούν σταδιακή εξέλιξη των παλιών αλιευτικών λιμανιών και όχι προϊόν σχεδιασμού με βάση σημερινές και προβλεπόμενες εξελίξεις και βασικά προβλήματα:

- ✓ το μέγεθος των λιμενολεκανών και στα βάθη νερού
- ✓ το βαθμό προστασίας των λιμενολεκανών από τις καιρικές συνθήκες, και
- ✓ την υποδομή κρηπιδωμάτων και ασφαλούς προσέγγισης των πλοίων

Επίσης, υπάρχει παντελής έλλειψη υποδομής και εξοπλισμού σε έργα χερσαίας ζώνης, με εμφανή τα προβλήματα καλής λειτουργίας και περιβαλλοντικών προβλημάτων. Σε πολλές περιπτώσεις χερσαία ζώνη αποτελεί ο παραλιακός δρόμος ή τα τουριστικά καταστήματα με σοβαρές επιπτώσεις και σε ζητήματα ασφάλειας επιβατών και διερχομένων.

Το υπάρχον σύστημα οργάνωσης των γραμμών επιβάλλει μερικά λιμάνια σε κάθε μικρό νησί σε αντιστοιχία με το μέγεθος των πλοίων που τα προσεγγίζουν. Η ανάγκη δημιουργίας μεγάλου αριθμού λιμένων για την εξυπηρέτηση των νησιών και λιμανιών που να υποδέχονται μεγάλα πλοία ανεβάζει το κόστος ανάπτυξης της λιμενικής υποδομής στη χώρα μας σε τεράστια ύψη. Η εποχικότητα της κίνησης καθιστά πολλά, αν όχι τα περισσότερα νησιωτικά λιμάνια μη βιώσιμες οικονομικά μονάδες. Επίσης, η ανάγκη προσεκτικού σχεδιασμού των αναγκών σε λιμενική υποδομή είναι εμφανής. Ο σχεδιασμός της λιμενικής υποδομής επιβάλλεται να γίνει:

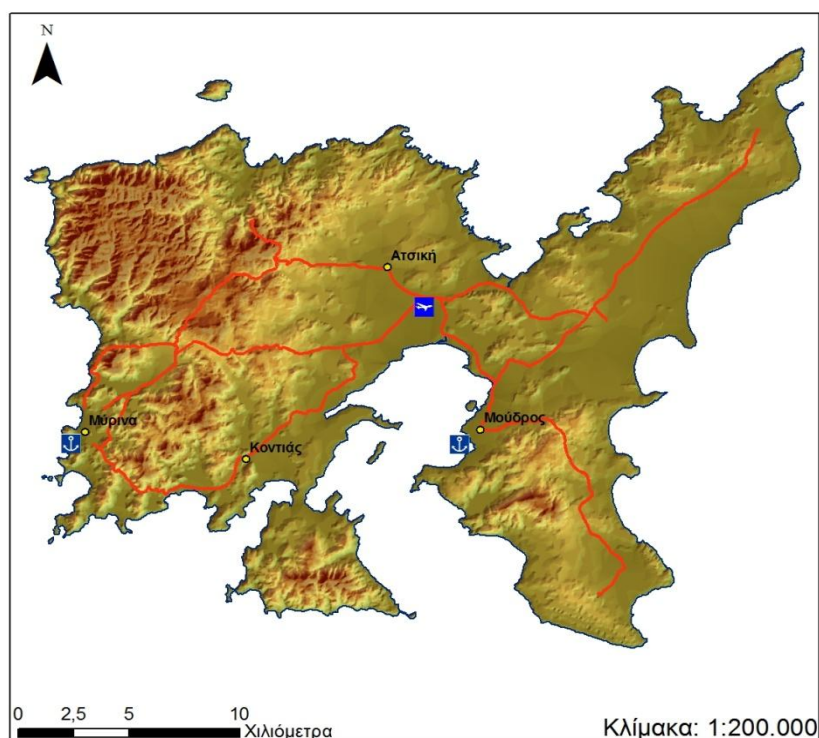
- ✓ Σε συνάρτηση με τον σχεδιασμό του δικτύου των ακτοπλοϊκών γραμμών και όχι απομονωμένα,
- ✓ Σε συνάρτηση με την προβλεπόμενη κίνηση όχι μόνο με βάση τα σημερινά δεδομένα, αλλά και με τα δεδομένα του δικτύου που θα προκύψει και της δυναμικής που αυτό θα δημιουργήσει,

- ✓ Σε συνάρτηση με άλλες παραμέτρους της συνολικής μεταφορικής κίνησης και κυρίως της τουριστικής κίνησης, μέσω κρουαζιερόπλοιων, και
- ✓ Σε συνάρτηση με την περιβαλλοντική προστασία και τη διαφύλαξη του ύφους και του χαρακτήρα των νησιωτικών περιοχών.

Τέλος, υπάρχουν εμφανή προβλήματα, αδυναμίες και δυσλειτουργίες στην διοίκηση και διαχείριση των λιμένων με επιπτώσεις στην καλή συντήρηση των λιμένων και στη διατήρηση της λειτουργικότητάς τους και στην έλλειψη δυνατοτήτων και προοπτικών για την εισαγωγή νέων μεθόδων διαχείρισης και νέων τεχνολογιών στη διαχείριση των λιμένων.

ΧΑΡΤΗΣ 5: Υποδομές μεταφορών Λήμνου

Χάρτης Υποδομών Μεταφορών Λήμνου

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Λιμάνι
- Αεροδρόμιο
- Ακτογραμμή
- Οδικό Δίκτυο**
- Είδος**
- Επαρχιακή Οδός
- Δημοτική Οδός
- Πρωτεύουσες Δήμων

(Μιμή και συν, 2010)

Λιμενικές Εγκαταστάσεις

Οι Λιμενικές εγκαταστάσεις παρουσιάζουν σημαντικές αδυναμίες στο σύνολό τους με σημαντικότερες εκείνες των βασικών λιμένων εισόδου της Μύρινας και του Αγίου Ευστρατίου.

Εγκαταστάσεις Υποδοχής Σκαφών Αναψυχής

Οι υπάρχουσες εγκαταστάσεις στη Μύρινα και στο Μούδρο είναι επαρκείς για την υποδοχή περιορισμένου μόνο αριθμού σκαφών, χωρίς τη δυνατότητα παροχής υπηρεσιών πέραν του εφοδιασμού και των συνδέσεων με δίκτυα κοινής ωφέλειας (ηλεκτροδότηση, τηλεφωνική σύνδεση, πόσιμο νερό).

Τα αλιευτικά καταφύγια με εξαίρεση αυτών της Πλάκας, του Κότσινα και της Ν. Κούταλης δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ανταποκρίνονται στις ανάγκες ελλιμενισμού σκαφών αναψυχής ανοιχτής θαλάσσης.

Γενικά, διαπιστώνεται ότι η υπάρχουσα υποδομή είναι ανεπαρκής και η απουσία μέχρι σήμερα σχεδιασμού οδηγεί στη μερική υποβάθμιση της Λήμνου, ως προορισμού θαλάσσιου τουρισμού, ιδιαίτερα μετά την ολοκλήρωση και λειτουργία παρεμφερών έργων σε νοτιότερες περιοχές και νησιά του Ανατολικού Αιγαίου.

2.6.4. Αεροπορικές Μεταφορές

Η Λήμνος διαθέτει αεροδρόμιο, σε απόσταση 700 περίπου μέτρων από την επαρχιακή οδό Μύρινας – Μούδρου, το οποίο εξυπηρετεί σήμερα την επιβατική κίνηση εσωτερικού, των εκτάκτων πτήσεων εξωτερικού (charters) καθώς και πτήσεις της γενικής αεροπορίας.

Σε αντίθεση με όλα σχεδόν τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου, η συντριπτική πλειοψηφία των επιβατών που καταφθάνει στο νησί με αεροπλάνο, είναι επιβάτες εσωτερικού. Οι επιβάτες εσωτερικού αποτελούν περίπου το 90% της αεροπορικής κίνησης όταν το αντίστοιχο ποσοστό για την Μυτιλήνη είναι 64% και για την Σάμο 33%.

Το ελικοδρόμιο της Μύρινας παρά την περιορισμένη του χρησιμότητα λόγω της μικρής σχετικά απόστασης από το αεροδρόμιο, είναι δυνατό να εξυπηρετεί έκτακτες ανάγκες επείγουσας μεταφοράς του ΕΚΑΒ

Το ελικοδρόμιο του Αγίου Ευστρατίου αποτελεί ζωτικής σημασίας υποδομή για το νησί και επιβάλλεται ο εξοπλισμός και η βελτίωση της επιχειρησιακής του ετοιμότητας.

2.6.5. Υποδομές ενέργειας και τηλεπικοινωνιών

Ενεργειακά Δίκτυα

Στη Λήμνο λειτουργεί νηξελονηλεκτρικός σταθμός στην περιοχή Αυλώνα (βορείως της Μύρινας) με εγκατεστημένη ισχύ 10.500 KW. Ως καύσιμη ύλη χρησιμοποιεί μαζούτ και ντήζελ. Στο ΒΔ τμήμα του νησιού στη θέση Βίγλα, έχει δημιουργηθεί αιολικό πάρκο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία η δυνατότητα παραγωγής από τις υφιστάμενες μονάδες μηνιαίως είναι:

Νηξελονηλεκτρικός σταθμός 10.500 X 24 X 30 =	7.560.000 KWh
Ανεμογεννήτριες 700 + 440 = 1.140 X 24 X 30 =	820.000 KWh
Σύνολο	8.380.000 KWh

2.6.6. Τηλεπικοινωνίες

Παρά τη σημαντική βελτίωση των τελευταίων ετών μέσω των προγραμμάτων του ΟΤΕ αλλά και των εταιρειών κινητής τηλεφωνίας, η τηλεπικοινωνιακή υποδομή χωλαίνει εξ αιτίας της γενικής ποιότητας του δικτύου ιδιαίτερα στις ανατολικές περιοχές του νησιού.

Με δεδομένη της ύψιστη σημασία των τηλεπικοινωνιών στο περιβάλλον της «κοινωνίας των πληροφοριών» επιβάλλεται η αναβάθμισή τους ώστε να είναι εφικτή η αποτελεσματική και έγκαιρη αξιοποίηση των τεχνολογικών δυνατοτήτων στους τομείς της δημόσιας διοίκησης, της υγείας, του ηλεκτρονικού εμπορίου και της εκπαίδευσης.

2.6.7. Υποδομές διαχείρισης απορριμμάτων

Η πρακτική της συγκεντρωτικής διαχείρισης απορριμμάτων εφαρμόζεται ήδη στη Λήμνο, από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η υλοποίηση του Συστήματος Διαχείρισης Απορριμμάτων ήταν αποτέλεσμα επιτυχημένης λειτουργίας του φορέα συντονισμού των ΟΤΑ Επαρχίας Λήμνου, του Αναπτυξιακού Συνδέσμου Λήμνου. Σήμερα λειτουργεί ΧΥΤΑ στη θέση Βίγλα 10 χλμ. βόρεια της Μύρινας που τον διαχειρίζεται με επάρκεια η Διαδημοτική Επιχείρηση, η οποία πρόκειται επίσης να αναλάβει την διαχείριση του νέου σύγχρονου ΧΥΤΑ που κατασκευάζεται στην ίδια περιοχή. Παράλληλα, έχουν προχωρήσει οι μελέτες και προγραμματίζεται η κατασκευή ΧΑΔΑ, ενώ παράλληλα γίνονται προσπάθειες στον τομέα της ανακύκλωσης κυρίως των συσκευασιών και των επικίνδυνων υλικών.

Οι υφιστάμενοι χώροι ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων αποκαθίστανται σταδιακά με χρηματοδότηση του προγράμματος Τοπικής Αυτοδιοίκησης «Θησείας».

2.6.8. Υποδομές διαχείρισης υδάτινων πόρων

Ανάγκες Ύδρευσης – Επάρκεια και Ποιότητα Νερού

Η ύδρευση των οικισμών γίνεται κυρίως από φυσικές πηγές και γεωτρήσεις το νερό των οποίων όμως δεν είναι πάντα κατάλληλο.

Η ολοκληρωμένη υδροδότηση των οικισμών και η δημιουργία κατάλληλων εσωτερικών δικτύων διανομής καθώς και εξωτερικών δικτύων και δεξαμενών υποστηρίχθηκε χρηματοδοτικά κυρίως από τα διαδοχικά Κ.Π.Σ. (ΜΟΠ Αιγαίου και ΠΕΠ Β. Αιγαίου) ενώ σημαντικός ήταν και ο ρόλος της τεχνικής υποστήριξης από το υπουργείο Αιγαίου. Τα αποτελέσματα των μακροχρόνιων παρεμβάσεων θα μπορούσαν να είναι περισσότερο θετικά ως προς τον στόχο της συνολικής αντιμετώπισης του προβλήματος εάν εφαρμοζόταν ως αποτέλεσμα ευρύτερου σχεδιασμού και μελέτης των αναγκών ύδρευσης.

Κρίσιμο πρόβλημα είναι αυτό της εξοικονόμησης πόσιμου νερού καθώς οι ενδείξεις για υπερκατανάλωση ή και σπατάλη είναι ανησυχητικές (χρήση για άρδευση κ.λπ.). Υπάρχει πρόβλημα επάρκειας υδρεύσεως σε όλη σχεδόν τη Λήμνο, ιδιαίτερα το καλοκαίρι που αυξάνεται ο πληθυσμός λόγω του τουρισμού. Εντονότερο πρόβλημα αντιμετωπίζει η Μύρινα λόγω της υπερσυγκέντρωσης του πληθυσμού όπου, εκτός από τις νέες γεωτρήσεις που συνεχώς γίνονται, επιβάλλεται να εξετασθούν λύσεις που θα αντιμετωπίζουν το πρόβλημα σε μακροχρόνια βάση.

Κατάσταση Δικτύων Και Γεωτρήσεων – Σημεία Υδροληψίας

Τα δίκτυα ύδρευσης, τόσο στη Μύρινα όσο και σχεδόν σε όλους τους οικισμούς παρουσιάζουν συχνές βλάβες, με αποτέλεσμα να υπάρχει απώλεια και ενδεχόμενη επιβάρυνση του νερού. Έχουν συντηρηθεί στο σύνολο ή μερικώς τα δίκτυα της Μύρινας, Κάσπακα (Αγ. Ιωάννης), Σκανδαλίου, Θάνους, Μούδρου, Βάρους, Φισίνης, Κατάλακκου, Πλατέως, Ρουσσοπουλίου, Κορνού, Καρπασίου, Ρεπανιδίου και Πορτιανού. Επίσης έχει αυξηθεί σημαντικά η χωρητικότητα των δεξαμενών και το νερό χλωριώνεται σημαντικά στο σύνολο των Δημοτικών διαμερισμάτων.

2.7. Κοινωνική υποδομή

2.7.1 Υγεία

Η γενικά κατάσταση στο χώρο της υγείας χαρακτηρίζεται από την ανεπάρκεια του συστήματος περίθαλψης, κυρίως σε ότι αφορά τις ελλείψεις στελέχωσης των αγροτικών ιατρείων και ειδικοτήτων στο Νοσοκομείο της Λήμνου, με συνέπεια σοβαρές αδυναμίες σε θέματα γενικής περίθαλψης και επί τόπου αντιμετώπισης των αναγκών. Η συγκέντρωση των βασικών υπηρεσιών και του ιατρικού δυναμικού στη Μύρινα σε συνδυασμό με τα προβλήματα πρόσβασης των ασθενών και ιδίως αυτών των απομακρυσμένων οικισμών, διαμορφώνουν τους κύριους παράγοντες υποβάθμισης των προσφερομένων υπηρεσιών.

Οι συνθήκες αυτές αν και αποτελούν κοινό πρόβλημα της Ελληνικής περιφέρειας, εκτιμάται ότι μπορεί να βελτιωθούν αφενός με την αναβάθμιση της υποδομής (ολοκλήρωση και λειτουργία νέας πτέρυγας Νοσοκομείου, αναβάθμιση πολυιατρείου Μούδρου) και αφετέρου με την αναδιοργάνωση του περιφερειακού συστήματος πρωτοβάθμιας φροντίδας σε επίπεδο νέου Δήμου.

Η ολοκλήρωση του έργου κατασκευής και εξοπλισμού του Νοσοκομείου, αναβαθμίζει τεχνικά την υποδομή, ενώ η παράλληλα δημιουργία νέων μονάδων και τμημάτων μπορεί να μειώσει σημαντικά τις ανάγκες μετακίνησης εκτός Λήμνου ορισμένων κατηγοριών χρονίως πασχόντων ή και έκτακτων περιστατικών, με την παράλληλη αξιοποίηση του υφιστάμενου συστήματος τηλεϊατρικής.

Η ειδική μέριμνα για την υγειονομική κάλυψη του Αγίου Ευστρατίου, πέρα από την αυτονόητη ανάγκη διασφάλισης της επί τόπου παρουσίας ειδικευμένου ιατρού και τον πλήρη εξοπλισμού του αγροτικού ιατρείου, αφορά περισσότερο στην συστηματική, περιοδική, δυνατότητα προσφοράς υπηρεσιών προληπτικής ιατρικής και στην αξιοπιστία του συστήματος έγκαιρης μεταφοράς.

Η εξυπηρέτηση των απομακρυσμένων οικισμών δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ικανοποιητική λόγω της μεγάλης απόστασης από το Κέντρο Υγείας και την έλλειψη αγροτικών ιατρών και για το λόγο ο Δήμος Μούδρου έχει ζητήσει ενίσχυση με προσωπικό του Περιφερικού Ιατρείου Μούδρου, σκοπό με τη συνολική αναβάθμισή του για την κάλυψη αναγκών πρωτοβάθμιας περίθαλψης στην ανατολική Λήμνο.

2.7.2 Πρόνοια

Οι υποδομή στον τομέα της Κοινωνικής Πρόνοιας χαρακτηρίζεται ως ανεπαρκής με δεδομένες τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της επαρχίας Λήμνου. Η ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού αλλά και το επίπεδο εισοδήματος σε ορισμένες περιοχές της Λήμνου καθιστούν επιτακτική την ανάγκη διαμόρφωσης ενός λειτουργικού και αποτελεσματικού συστήματος κοινωνικής πρόνοιας. Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης μπορεί να είναι καθοριστικός στην προσπάθεια αναβάθμισης των υπηρεσιών πρόνοιας αλλά και στην εφαρμογή προγραμμάτων συνολικής προσπάθειας ηλικιωμένων, δημιουργικής απασχόλησης παιδιών με βοήθεια στο σπίτι κ.λπ.

Η σημαντικότερη υποδομή Κοινωνικής Πρόνοιας της Λήμνου είναι το γηροκομείο «Ο Καλός Σαμαρείτης» με δυνατότητα υποδοχής 30 περίπου ατόμων, δυναμικότητα την οποία συνήθως εξαντλεί. Στεγάζεται σε ιδιόκτητο κτίριο στη Μύρινα. Παρέχει δωρεάν ιατρική περίθαλψη σε συνεργασία με τον Κέντρο Υγείας Λήμνου.

Στην Επαρχία Λήμνου λειτουργούν επίσης και δύο κρατικοί βρεφονηπιακοί σταθμοί:

- στη Μύρινα με περίπου 50 παιδιά, 3 νηπιοβρεφοκόμους, μία μαγείρισσα και μία καθαρίστρια,
- στο Μούδρου με περίπου 20 παιδιά, 2 νηπιοβρεφοκόμους, μία μαγείρισσα και μία καθαρίστρια

Το γραφείο κοινωνικής πρόνοιας της Επαρχίας Λήμνου διαχειρίζεται κυρίως τα τρέχοντα προβλήματα των δικαιούχων διαφόρων κατηγοριών επιδομάτων.

2.7.3. Εκπαίδευση – Κατάρτιση

Το κρισιμότερο πρόβλημα στην λειτουργία των σχολείων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Λήμνο και ακόμη περισσότερο στον Άγιο Ευστράτιο αποτελούσε τα προηγούμενα χρόνια ή δραματική έλλειψη εκπαιδευτικού προσωπικού λόγω της ανεπαρκούς κάλυψης των οργανικών θέσεων και της συστηματικής χρήσης από την πλευρά των εκπαιδευτικών, των δυνατοτήτων απόσπασης, των αναρρωτικών αδειών και της γενικότερης έλλειψης ενδιαφέροντος για παραμονή και εργασία στα σχολεία της επαρχίας. Το πρόβλημα αυτό αντιμετωπίστηκε ικανοποιητικά μόνο κατά την τελευταία διετία λόγω των σχετικών ευνοϊκών ρυθμίσεων και των κινήτρων διορισμού σε «δυσπρόσιτες περιοχές».

Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση επίσης τα τελευταία χρόνια αντιμετωπίστηκε παρά τις δυσκολίες συναίνεσης το πρόβλημα της ύπαρξης πληθώρας μονοθέσιων σχολείων κυρίως στους Δήμους Μούδρου και Ν. Κούταλης μέσω της εθελοντικής συγχώνευσης και της διασφάλισης ικανοποιητικών συνθηκών μεταφοράς των μαθητών. Το πρόβλημα των μονοθέσιων εξακολουθεί να υφίσταται στον Δήμο Αττικής

Στην Επαρχία Λήμνου, με βάση πρόσφατη μελέτη της ΤΕΔΚ Ν. Λέσβου, δεν εντοπίζονται ανάγκες κατασκευής νέων σχολικών κτιρίων. Για το Γυμνάσιο Μύρινας, εάν συνεχισθεί η τάση αύξησης του αριθμού μαθητών ανά αίθουσα, θα απαιτηθεί η προσθήκη νέων αιθουσών. Σε πολλά σχολεία επισημαίνονται ελλείψεις αναφορικά με τον εξοπλισμό τους (πχ κεντρική θέρμανση). Γενικά πάντως η κατάσταση της υλικοτεχνικής υποδομής είναι αρκετά καλή και οπωσδήποτε δεν αποτελεί παράγοντα καθυστέρησης της ανάπτυξης της επαρχίας.

Με βάση την επιτόπου καταγραφή των απόψεων των εκπροσώπων των Δήμων της επαρχίας τα προβλήματα υποδομής εντοπίζονται κυρίως στην έλλειψη χώρων για την εγκατάσταση των νηπιαγωγείων ειδικά στην περιοχή της Μύρινας και δευτερευόντως στις περιορισμένες ανάγκες επεκτάσεων και συντηρήσεων σχολικών συγκροτημάτων της πρωτοβάθμιας και κυρίως της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Σχολική Εκπαίδευση

Οι δυνατότητες εκπαίδευσης στην επαρχία Λήμνου περιορίζονται στην προσφορά υπηρεσιών του επίσημου κρατικού εκπαιδευτικού συστήματος της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η μοναδική απόπειρα δημιουργίας

επαγγελματικής σχολής στα τέλη της δεκαετίας του 1960 δεν ευδοκίμησε, ενώ έκτοτε δεν υπήρξαν άλλες προσπάθειες δημιουργίας κρατικών ή ιδιωτικών δομών επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Σήμερα στη Λήμνο λειτουργούν 19 Δημοτικά σχολεία, 3 Γυμνάσια και 2 Λύκεια. Λειτουργούν επίσης 2 *Τεχνολογικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ)*. Στον Άγιο Ευστράτιο λειτουργεί Δημοτικό Σχολείο καθώς και Γυμνάσιο που έχει και λυκειακές τάξεις.

Αθλητικές Υποδομές

Η περιορισμένη λειτουργικότητα του κλειστού γυμναστηρίου, της μοναδικής ουσιαστικά τεχνικής υποδομής στον αθλητικό τομέα η οποία δημιουργήθηκε την τελευταία δεκαετία, αλλά και η κακή κατάσταση των λοιπών χώρων (γηπέδων ποδοσφαίρου και καλαθοσφαίρισης) δημιουργούν ελάχιστα ελκυστικές συνθήκες για την ανάπτυξη του αθλητισμού. Η προσπάθεια ανάπτυξης άλλων μορφών αθλητισμού θεωρείται υποτυπώδης λόγω της μη ύπαρξης σχετικής υποδομής (γυμναστική κλπ).

Η πρωτοβουλία στον χώρο του ναυταθλητισμού με την δημιουργία του Ναυτικού Ομίλου Λήμνου δεν υποστηρίζεται από ανάλογες εγκαταστάσεις παρά τις δυνατότητες ανάπτυξης συναφών αθλητικών δραστηριοτήτων. Ο σχολικός αθλητισμός αντιμετωπίζει επίσης σημαντικές ελλείψεις ειδικά σε κλειστές αθλητικές εγκαταστάσεις.

2.8. Πολιτιστικό περιβάλλον

2.8.1. Διαχείριση τοπίου - κληρονομιάς

Η γενική εικόνα των υποδομών στο χώρο του πολιτισμού, χαρακτηρίζεται από την ανεπάρκεια ή και την ολοκληρωτική έλλειψη κατάλληλων χώρων και τεχνικού εξοπλισμού.

Η ύπαρξη και δημιουργική δραστηριότητα πολιτιστικών συλλόγων, θεατρικών ομάδων και οι πρωτοβουλίες των νέων, κυρίως στην περιοχή της Μύρινας αλλά τελευταία και στην υπόλοιπη Λήμνο, επιβάλλεται να υποστηριχθεί δυναμικά με πόρους και μέσα, δεδομένου ότι αποτελεί κρίσιμη παράμετρο για την ποιότητα ζωής και την

άμβλυνση του αισθήματος απομόνωσης και αποξένωσης των νέων ιδιαίτερα κατοίκων του νησιού.

Η ολοκλήρωση των εργασιών στο χώρο του κινηματογράφου «Μαρούλα» θα δώσει τον πρώτο ουσιαστικά χώρο με επαρκή λειτουργικότητα, η οποία όμως για να αξιοποιηθεί θα πρέπει να επικουρείται, από ένα σαφές και αποτελεσματικό πλαίσιο διαχείρισης και ανάπτυξης πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Η αξιοποίηση υφιστάμενων κτηρίων στην περιφέρεια του νησιού αλλά και στο ημιαστικό κέντρο, και η μετατροπή τους σε πυρήνες πολιτιστικής δημιουργίας, μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά στην ανάδειξη νέων πρωτοβουλιών στο πεδίο του πολιτισμού και της βελτίωσης των συνθηκών ζωής.

Λαϊκή Αρχιτεκτονική

Η σχετική καθυστέρηση της τουριστικής ανάπτυξης και η μέχρι πρόσφατα σχετικά περιορισμένη ανοικοδόμηση είχε ως θετική συνέπεια την διατήρηση της παραδοσιακής λαϊκής αρχιτεκτονικής του τόπου.

Σύμφωνα με μελέτες που έχουν γίνει στη περιοχή, με σχετική ευκολία εντοπίζονται δείγματα όλων των φάσεων της εξέλιξης της λαϊκής κατοικίας δια μέσου των αιώνων κυρίως στα απομακρυσμένα χωριά και οικισμούς της ΝΑ Λήμνου.

Τα τελευταία χρόνια η έντονη ανοικοδόμηση επέφερε σημαντικές αλλοιώσεις με την εισαγωγή προτύπων κατασκευής σπιτιών, ιδίως στο τουριστικό δυτικό τμήμα του νησιού και εγκαταστάσεων ξένων προς τις αρχιτεκτονικές καταβολές του Βορείου Αιγαίου και ειδικότερα προς αυτές της Λήμνου.

Κοινός αρχιτεκτονικός τύπος σπιτιού είναι η διάροφη κατοικία με εξωτερική πέτρινη σκάλα, η οποία σχηματίζει την «αξάτα» (χτιστό μπαλκόνι), στο εμπρόσθιο τμήμα του σπιτιού. Παλαιότερα, η εμφανής πέτρα της λιθοδομής και το ρωμαϊκό κεραμίδι της στέγης ενσωματώνονταν απόλυτα στο περιβάλλον χρωματικά και μορφολογικά, καθώς τα χωριά είναι συνήθως χτισμένα στο εσωτερικό του νησιού σε ομαλές πλαγιές λόφων, σε κοιλάδες ή σε επίπεδα μέρη μακριά από τη θάλασσα.

Ο αρχικός τύπος κατοικίας, το «δώμα», δηλαδή, ένα μονόχωρο καλύβι, διατηρείται ακόμα εν χρήσει ως κατοικία, αλλά συνηθέστερα, ενσωματώνεται στο κυρίως δίπατο σπίτι ως αχυρώνας ή στάβλος και μαζί με τον χτιστό και στεγασμένο φούρνο διαμορφώνουν τον κυρίαρχο τύπο λαϊκής κατοικίας στα χωριά του νησιού.

Η έλλειψη ασβεστοκονιάματος στο νησί, υποχρέωνε σε στερεή και ισχυρή τοιχοποιία, συχνά με μόνο συνδετικό τη λάσπη με χρήση της άφθονης πέτρας, η οποία ανάλογα με την θέση λατόμευσης χρωμάτιζε και τους οικισμούς, είτε με τόνους του γκριζου όπως στην περιοχή Κάσπακα είτε με κοκκινωπό χρώμα όπως στην ΝΑ Λήμνο.

Η μόνωση της στέγης, εξασφαλιζόταν με τη χρήση φυκιών της θάλασσας αναμειγμένων με λάσπη και άχυρο, πάνω στην οποία επικάθονταν τα κεραμίδια, στερεωμένα συνήθως με πέτρες για προστασία από τους ισχυρούς ανέμους.

Τα πιο χαρακτηριστικά δείγματα των πρωίμων φάσεων της λαϊκής αρχιτεκτονικής βρίσκονται στα χωριά της νοτιοανατολικής Λήμνου, Φυσίνη, Σκανδάλη, Αγία Σοφία, Καμίνια, αλλά και στον Κατάλακο, στο Παλαιό Πεδινό και στους αγροτικούς συνοικισμούς, Άγιο Αλέξανδρο, Βουνοχώρι, Αμινιού, Κώμη και άλλους, στα βόρεια και βορειοανατολικά του νησιού.

Ο κοινός τύπος του διώροφου σπιτιού απαντάται σε όλα τα χωριά της Λήμνου με μικρές διαφοροποιήσεις. Ενδιαφέροντα οικιστικά σύνολα αποτελούν:

Ο Κοντιάς, με τα πέτρινα σπίτια σκαρφαλωμένα στους απότομους βράχους, τους ανεμόμυλους στην μία είσοδο του χωριού και την δενδροστοιχία με τα πλατάνια στην άλλη. Οι δενδροστοιχίες (κυρίως από μουριές) αποτελούσαν χαρακτηριστικό των εισόδων των χωριών μέχρι την πρόσφατη διαπλάτυνση των δρόμων. Εντυπωσιακές δενδροστοιχίες συναντά κανείς στα Τσιμάνδρια, στην Αττική και στο Βάρος.

Ο Κορνός με την θαυμάσια διάταξη των καλοχτισμένων σπιτιών και των αρχοντικών του, ο Κάσπακας με εμφανές το μεράκι των τεχνιτών της πέτρας, ο Κατάλακος με την εξαιρετική θέα και την απόλυτη φυσικότητα του οικισμού και του τοπίου, Το Θάνος και το Πλατύ στη δυτική Λήμνο που παρά τις πιέσεις που δέχονται από την ανάπτυξη του τουρισμού διατηρούν την φυσιογνωμία τους, το Πορτιανού και το Βάρος με εμφανή τα ίχνη παλαιότερων εποχών ευμάρειας, ο Μούδρος και το Κοντοπούλι με όμορφα αρχοντικά και παλιά εμπορικά καταστήματα,

Ο επισκέπτης ανακαλύπτει ενδιαφέροντα αρχιτεκτονήματα και σύνολα σε κάθε χωριό του νησιού καθώς όλα έχουν την ίδια περίπου τυπική διάταξη με την κεντρική πλατεία και τα παραδοσιακά καφενεία, να αποτελούν το κέντρο της καθημερινής ζωής των κατοίκων.

Οι Μάνδρες

Ξεχωριστή και πολύ σημαντική κατηγορία της λαϊκής αρχιτεκτονικής της Λήμνου, αποτελούν οι «μάνδρες» δηλαδή τα αγροτοκτηνοτροφικά οικήματα της υπαίθρου που βρίσκονται διάσπαρτες, σχεδόν σε κάθε λόφο σε ολόκληρο το νησί. Η Μάνδρα, είναι συνήθως κτισμένη σε ύψωμα που δημιουργεί επίπεδο χώρο, δίπλα σε πατημένο από πέτρες στρογγυλό αλώνι και σπανιότερα πηγάδι, περιφραγμένη με μανδρότοιχο «ξεροτρόχαλο». Εντυπωσιάζει, με την ασυνήθιστη για κτηνοτροφική εγκατάσταση ποιότητα της λιθοδομής και είναι εξοπλισμένη με τα στοιχειώδη για την διαβίωση των κτηνοτρόφων και των οικογενειών τους, στο μονόχωρο συνήθως σπίτι με τζάκι, που είναι τοποθετημένο σε γωνία με το χαγιάτι για την στέγαση των προβάτων.

Σε ορισμένα σημεία του νησιού, οι μάνδρες είναι συγκεντρωμένες σε μικρούς αριθμούς, αποτελώντας έτσι μικρούς συνοικισμούς που σήμερα είναι οι περισσότεροι εγκαταλελειμμένοι αλλά, δείχνουν με μοναδικό τρόπο, την απλότητα και την πανάρχαια δομή της αγροτικής οικονομίας και ζωής του νησιού. Ο επισκέπτης της Πολιόχνης, δεν θα δυσκολευτεί να αναγνωρίσει τις ομοιότητες, στην κατασκευή του λαϊκού σπιτιού και της μάνδρας, με τις αντίστοιχες κατασκευές της πρώιμης εποχής του χαλκού.

Τα Αρχοντικά

Εκτός από τα μεγάλα αρχοντικά του «Ρωμαϊκού γιαλού» της Μύρινας, σχεδόν σε κάθε χωριό ξεχωρίζουν ορισμένα εντυπωσιακά οικοδομήματα, χτισμένα σε καίριες θέσεις των οικισμών. Είναι οι κατοικίες πλουσίων Λημνίων, οι οποίοι έχοντας μεταναστεύσει στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, κυρίως στην Αίγυπτο αλλά και στην Αμερική, γυρνούσαν στον τόπο τους, χτίζοντας μεγάλα αρχοντικά που σηματοδοτούσαν σε κάθε χωριό την οικονομική ευμάρεια των «Αιγυπτιωτών» όπως αποκαλούνταν.

Σε αντίθεση με το τυπικό Λημνιακό σπίτι, δεν έχουν εξωτερικές σκάλες αλλά, μνημειακού χαρακτήρα εισόδους, με πέτρινους παραστάτες και καλολαξευμένα πέτρινα μπαλκόνια με φορούσια καθώς και άλλα στοιχεία διακοσμητικής λιθογλυπτικής κυρίως στις προσόψεις ή στις μετώπες.

Εκτός από την περιοχή Μύρινας, εξαιρετικά και πολυάριθμα δείγματα, αυτού του αρχιτεκτονικού τύπου συναντώνται ιδίως στον Κορνό, στο Ρωμανό, στον Κοντιά, στο Πορτιανό και στο Μούδρο και μεμονωμένα σε όλα σχεδόν τα χωριά του νησιού.

Σχολεία

Οι δωρεές των ξενιτεμένων Λημνίων και οι έρανοι των φτωχών κατοίκων στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, δημιούργησαν τα θαυμάσια σχολικά κτίρια που συναντά ο επισκέπτης σε κάθε χωριό του νησιού. Από το παλαιότερο μικρό σχολείο της Σκανδάλης μέχρι το μεγαλοπρεπές κτίριο του Γυμνασίου στη Μύρινα μαρτυρούν τη φροντίδα και τη γενναιοδωρία για την εκπαίδευση των παιδιών του νησιού, που απομακρυσμένο όπως ήταν στη μέση του Αιγαίου δεν βρίσκονταν στο επίκεντρο της κρατικής μέριμνας. Σήμερα πολλά από τα σχολεία των μικρότερων χωριών είναι κλειστά καθώς έχει μειωθεί ο αριθμός των μαθητών. Θαυμάσια σχολικά κτίρια με φροντισμένες μεγάλες αυλές και λιθόγλυπτες προσόψεις συναντά κανείς σε όλα τα χωριά του νησιού.

Λημνιακή Λιθογλυπτική

Τα αριστουργηματικά πέτρινα χτιστά πηγάδια της Πολιόχνης, μαρτυρούν τις πανάρχαιες καταβολές της τέχνης των λιθοξόων στη Λήμνο. Στα νεώτερα χρόνια, η εντυπωσιακή άνθηση της λιθογλυπτικής, εξυπηρετεί τις ανάγκες διακόσμησης των πλούσιων σπιτιών και των δημοσίων κτιρίων και ιδίως των σχολείων του τέλους του 19^{ου} αιώνα αλλά και ταφικών μνημείων, των ηρώων και των εκκλησιών.

Σχεδόν σε κάθε οικισμό, ο επισκέπτης θα συναντήσει δείγματα της δουλειάς των ντόπιων ανώνυμων τεχνιτών στα υπέρθυρα και στα μπαλκόνια των σπιτιών, στις μετώπες των σχολικών κτιρίων, στα πέτρινα καμπαναριά αλλά και στα μνημεία συνήθως στις πλατείες των χωριών ή στα δύο συμμαχικά νεκροταφεία (Μούδρου και Πορτιανού).

Εντυπωσιακά είναι επίσης, τα διάσπαρτα, κυρίως σε εγκαταλελειμμένα σπίτια και στις «μάνδρες» χρηστικά λίθινα σκεύη ή αντικείμενα όπως, χειρόμυλοι για το άλεσμα των δημητριακών, πέτρινες γούρνες για το πότισμα των ζώων καθώς και τα απειράριθμα πηγάδια στην ύπαιθρο και οι κρήνες σχεδόν σε κάθε οικισμό.

Οι κρήνες αποτελούν επίσης, σημαντικό στοιχείο του τοπικού πολιτισμού και ο συνήθως μνημειακός χαρακτήρας τους, συμβολίζει την εξαιρετική σημασία του τρεχούμενου νερού σε ένα άνυδρο τόπο.

2.8.2 Ιστορικοί - πολιτιστικοί πόροι

Αρχαιολογικοί χώροι

Προϊστορικός Οικισμός Πολιόχνης. Στην ανατολική πλευρά του νησιού στη θέση Βορόσκοπος κοντά στο χωριό Καμίνια βρίσκεται ο νεολιθικός οικισμός της Πολιόχνης. Ανακαλύφθηκε από την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών το καλοκαίρι του 1930. Πρόκειται για μεγάλο μέρος ενός οικισμού της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού, με πολλές φάσεις αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής ανάπτυξης που καλύπτουν ολόκληρη της 3^η Π.Χ. χιλιετία. Οι ανασκαφείς συμβόλισαν κάθε αρχιτεκτονική φάση με ένα ξεχωριστό χρώμα διακρίνοντας επτά συνολικά περιόδους, οι τελευταίες από τις οποίες συμπίπτουν με αντίστοιχες της αντικρινής Τροίας.

Καβείριο. Βρίσκεται στην περιοχή της Χλόης στα Βόρεια του νησιού σε σημείο με εντυπωσιακή θέα στην απέναντι Σαμοθράκη όπου επίσης λατρεύονταν οι Κάβειροι. Σύμφωνα με τη μυθολογία, «Κάβειροι» ήταν οι τρεις γιοι και οι τρεις θυγατέρες του Ηφαίστου και της Καβειρούς και λατρεύονταν στη Λήμνο ως θεότητες. Η λατρεία τους ήταν έντονα μυστηριακή και περιελάμβανε τις τελετές που έμειναν γνωστές ως «Καβείρια Μυστήρια» και είχαν σχέση με την αναγέννηση της φύσης και την γονιμότητα. Το Καβείριο ήταν το κέντρο αυτής της λατρείας. Οι ανασκαφές έχουν φέρει στο φως το Ιερό της λατρείας που γνώρισε μακρά περίοδο ζωής από την πρωτολημνιακή περίοδο (8^{ος} αιώνας π.Χ.) ως την ύστερη αρχαιότητα.

Στην βραχώδη ακτή βρίσκεται και **η σπηλιά του μυθικού Φιλοκτήτη** που εγκαταλείφθηκε από τους συντρόφους του στην εκστρατεία εναντίον της Τροίας.

Ηφαιστεία. Η αρχαία «Ηφαιστεία» βρίσκεται κτισμένη στην περιοχή βόρεια του κόλπου Πουρνιά. Χρονολογείται από την Χαλκολιθική εποχή και φαίνεται ότι κατοικείτο συνεχώς μέχρι και τα Βυζαντινά χρόνια. Οι αρχαιολογικές ανασκαφές μπόρεσαν να αποκαλύψουν μεταξύ των άλλων το ιερό της Μεγάλης θεάς, νεκροπόλεις, λουτρά, ένα μεγάλο οίκημα -πιθανότατα ανάκτορο και ελληνοιστικό-ρωμαϊκό θέατρο. Σημαντικότερα ευρήματα κεραμικής τέχνης τοπικής παραγωγής και υψηλής καλλιτεχνικής ποιότητας εκτίθενται στο μουσείο της Μύρινας. Η πολύ μεγάλη έκταση του αρχαιολογικού χώρου, οποίος μόνο σημειικά έχει ανασκαφεί και η θαυμάσια θέση γοητεύουν τον επισκέπτη.

Νεολιθικός Οικισμός Μύρινας. Έξω από τα τείχη του κάστρου στην ανατολική πλευρά βρίσκονται τα ερείπια νεολιθικού οικισμού με αξιόλογα στοιχεία πρώιμης πολεοδομίας.

Ρηγά Νερά. Στα Ρηγά Νερά της Μύρινας Λήμνου, προέκυψαν από τις συνεχιζόμενες έρευνες ενδιαφέροντα στοιχεία και οικοδομικά λείψανα ενός κέντρου της Πρώιμης Χαλκοκρατίας, πιθανότατα με παράλληλη ιστορική διαδρομή με αυτήν της Πολιόχνης.

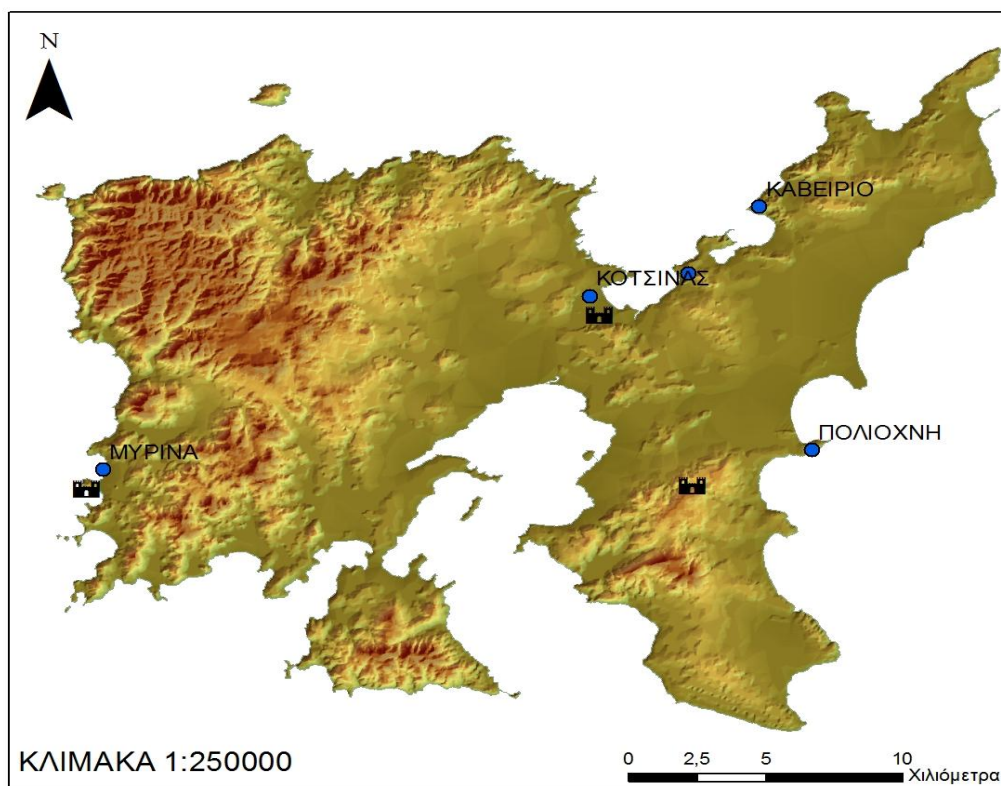
Μύρινα. Ιερό της Αρτέμιδος. Η Άρτεμη αναφέρεται από τις πηγές ως η πολιούχος της Μύρινας. Οι εργασίες ανέγερσης ενός μεγάλου ξενοδοχείου βόρεια της Μύρινας προς τη παραλία του Αυλώνα, οδήγησαν στην ανακάλυψη του ιερού της Ταυροπόλου Αρτέμιδος. Το ιερό αποτελείται από ένα κεντρικό κτίριο με λιθόστρωτο υπαίθριο χώρο, εκατέρωθεν του οποίου ανοίγονται δωμάτια βοηθητικά της λατρείας. Τα ευρήματα που χρονολογούνται από τον 7^ο π.Χ αιώνα και περιλαμβάνουν κεραμικά ειδώλια, μεταξύ των οποίων ομοιώματα ταύρων και λείψανα θυσίας νεαρού ταύρου, εκτίθενται στο μουσείο της Μύρινας.

Ελληνικά εργαστήρια Ηφαιστείας και Μύρινας. Κοντά στο ιερό της μεγάλης Θεάς, στην πόλη της Ηφαιστείας βρίσκεται ένα σημαντικό εργαστήριο κεραμικής των Ελληνιστικών χρόνων. Ανάλογο εργαστήριο κεραμικής εντοπίστηκε στην περιοχή μεταξύ του Νοσοκομείου και του Τεχνικού Λυκείου, εκτός των τοιχών της Μύρινας, κοντά στην Ελληνιστική και Ρωμαϊκή νεκρόπολη. Κοινό χαρακτηριστικό των δύο ελληνιστικών εργαστηρίων στην Ηφαιστία και στη Μύρινα είναι η επίδραση της αττικής κεραμικής, που οφείλεται στην έντονη παρουσία των Αθηναίων κληρούχων στη Λήμνο αυτήν την εποχή.

Παλιόκαστρο (Μούδρος – Ρωσσοπούλι). Εκτεταμένα ερείπια οχυρωματικών έργων και τειχισμάτων βρίσκονται στον ομώνυμο λόφο μεταξύ των δύο χωριών, όπου οι μαρτυρίες τοποθετούν τον πρώτο οικισμό του Μούδρου. Η πρόσβαση γίνεται από αγροτικό δρόμο μέχρι την θέση «Μενάλπη» και στη συνέχεια με μονοπάτι μέχρι την κορυφή.

ΧΑΡΤΗΣ 6: Περιοχές αρχαιολογικού ενδιαφέροντος

Χάρτης Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος Λήμνου

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Κάστρο
- Αρχαιολογικοί Χώροι

(Μιμή και συν,2010)

Βυζαντινά Μνημεία

Κάστρο Μύρινας. Το κάστρο της πρωτεύουσας Μύρινας του οποίου οι πρώτες φάσεις χρονολογούνται από την πρώτη αρχαιότητα., καταλαμβάνει ολόκληρη την βραχώδη χερσόνησο στα δυτικά της πόλης. Στα ερείπια των αρχαιότερων τειχών ο

Ανδρόνικος Δ' ο Κομνηνός έχτισε το 12ο αι. μ.Χ. το σημερινό κάστρο, το οποίο βελτιώθηκε αργότερα από τους Ενετούς και τους Τούρκους. Αν και δεν έχουν γίνει συστηματικές ανασκαφές, η περιήγηση πέρα από την εκπληκτική θέα και την παρουσία των ελαφιών που τρέχουν ελεύθερα στις πλαγιές σκαρφαλώνοντας στα ερείπια και μπεινοβγαίνοντας στις σπηλιές των βράχων, αποτελεί ξεχωριστή εμπειρία σαν ιστορική διαδρομή μέσα στις χιλιετηρίδες της ιστορίας.

Ο Πύργος της Φυσίνης. Ολόκληρη η περιοχή της Ν.Α Λήμου, κατά την μεσαιωνική περίοδο ονομάζονταν Σκάλα και φαίνεται ότι αποτελούσε σημαντικό κέντρο του νησιού ιδίως την περίοδο της κυριαρχίας των Ενετών και των Γενοβέζων. Υπάρχουν ερείπια οχυρωμένου πύργου και διάσπαρτα ίχνη σπιτιών, πηγαδιών, κίωνων και ανεμόμυλων.

Παλαιόκαστρο ή Βρυόκαστρο. (Πλάκας). Στο ανατολικότερο σημείο της Λήμου, νότια της Πλάκας, σε μία μικρή χερσόνησο βρίσκονται ερείπια σημαντικού κάστρου της μεσαιωνικής εποχής.

Κότσινας ή Κότζινος. Ο Κότσινας (παλαιότερη ονομασία Κότσινος ή Κότζινος) ήταν το επίνειο της Ηφαιστείας. Η ανάπτυξή του πιστεύεται ότι συνέτεινε στην παρακμή της Ηφαιστείας κατά τα Βυζαντινά χρόνια. Μάλιστα αναφερόταν και ως πρωτεύουσα του νησιού τα ύστερα Βυζαντινά χρόνια και οχυρώθηκε με κάστρο μάλλον κατασκευασμένο από τους Βενετούς. Σήμερα διασώζονται ελάχιστα ίχνη του κάστρου και η εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής με το «αγίασμα», πηγή νερού στο βάθος του βράχου.

Εκκλησίες - Μοναστήρια

Η Λήμος, τόπος ιερός από τα αρχαία χρόνια, διατήρησε την έντονη θρησκευτικότητα της και μετά τη μεταστροφή των κατοίκων της στο Χριστιανισμό. Κατά το 18^ο, 19^ο και 20^ο αιώνα κτίστηκαν όλες σχεδόν οι εκκλησίες των χωριών της Λήμου σε ορισμένες περιπτώσεις, μετά από κατεδάφιση παλαιότερων μικρών ναών των ύστερων βυζαντινών χρόνων και της τουρκοκρατίας. Για την ιστορική τους σημασία και το αρχιτεκτονικό τους ενδιαφέρον ξεχωρίζουν:

- 1) **στη Μύρινα** ο Μητροπολιτικός Ναός της **Αγίας Τριάδος**. Ο Ναός αυτός αρχικά χτίστηκε το 1724 και μετά την καταστροφή του το 1770 άρχισε να ξαναχτίζεται το 1835. Είναι αξιόλογο δείγμα αρχιτεκτονικής ναοδομίας και διαθέτει ξυλόγλυπτο με παλιές βυζαντινές εικόνες και νεότερες του 18ου αιώνα.

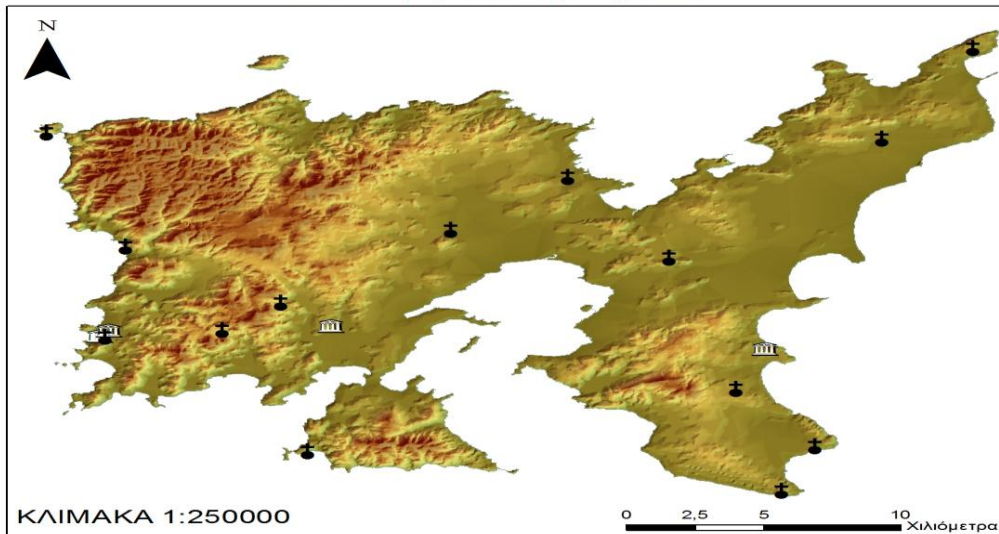
- 2) **στο Μούδρο** ο Ναός της **Ευαγγελιστρίας**, αξιόλογο και επιβλητικό δείγμα αρχιτεκτονικής ναοδομίας των νεότερων χρόνων και ο **Ναός των Ταξιαρχών**, κτίσμα του 1370 με αξιόλογο ξυλόγλυπτο τέμπλο.
- 3) **Στο Ρωμανού** οι εκκλησίες, του **Χριστού**, κτίσμα του 1830, με θαυμάσια αιογραφημένο τέμπλο, και του Αγίου Κωνσταντίνου με τέμπλο σκαλισμένο σε πέτρα.
- 4) **Στην Ατσική, ο Άγιος Γεώργιος**, με διώροφο πέτρινο καμπαναριό εξαιρετο δείγμα της τοπικής λιθογλυπτικής.
- 5) **Στον Κότσινα η Ζωοδόχος Πηγή**. Ναός κτισμένος στο χώρο του κάστρου όπου τον 14ο αιώνα υπήρχε μικρό μοναστήρι. Στο εσωτερικό του βράχου όπου είναι κτισμένη η εκκλησία υπάρχει αγίασμα που τροφοδοτούσε το κάστρο με νερό.
- 6) **Στο Κοντοπούλι ο Αγ. Δημήτριος**, με περιστύλιο αποτελούμενο εξ ολοκλήρου από κολόνες της αρχαίας Ηφαιστείας και ένα βάθρο του Αγίου με επιγραφή επίσης από τον ίδιο χώρο.
- 7) **Ι. Μονή του Αγίου Σώζοντος στη Φυσίνη**. Παλιό μοναστήρι του οποίου το πανηγύρι προσελκύει μεγάλο πλήθος προσκυνητών.
- 8) **Ι. Μονή Σωτήρος στους Αγκαρυώνες**. Εγκαταλειμμένο παλιό μοναστήρι.
- 9) **Τα εξωκλήσια, Παναγίας Κακαβιώτισσας στον Κάκκαβο του Θάνους** κτισμένο στην κορυφή του λόφου μέσα σε σπηλιά, του **προφήτη Ηλία** στο ομώνυμο βουνό κοντά στα **Θέρμα, της αγίας Ευφημίας** στο **Φακό, του Αγίου Ερμούλου** στην παραλία της **Ατσικής**, και δεκάδες άλλα σ' ολόκληρη την Λήμνο.

Η ύπαιθρος της Λήμνου είναι διάσπαρτη με εκατοντάδες ξωκλήσια, συνήθως μικρά μονόχωρα δωμάτια εκπληκτικής απλότητας, αρμονικά ενσωματωμένα στις απαλές γραμμές του τοπίου. Τα ξωκλήσια αυτά συνήθως τα φροντίζουν οι κτήτορες, κτηνοτρόφοι της γύρω περιοχής που μία φορά το χρόνο «λειτουργούν», δηλαδή τελούν την λειτουργία στην ονομαστική γιορτή του Αγίου και το πανηγύρι.

Μουσεία Και Άλλοι Επισκέψιμοι Χώροι

ΧΑΡΤΗΣ 7: Πολιτιστικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος

Χάρτης Πολιτιστικού & Θρησκευτικού Ενδιαφέροντος Λήμνου

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Εκκλησία
- Μουσείο

(Μιμή και συν,2010)

Στο νησί λειτουργούν τρία μουσεία, τα οποία συγκεντρώνουν τα ευρήματα και τον πλούτο της παράδοσης του νησιού. Τα μουσεία είναι τα εξής:

- 1) **Αρχαιολογικό Μουσείο Μύρινας.** Περιλαμβάνει τα ευρήματα από τις ανασκαφές της Ιταλικής Αρχαιολογικής Σχολής στην Πολιόχνη, το Καβείριο και την Ηφαιστεία. Τα ευρήματα των ανασκαφών της Κ' Εφορείας κυρίως από την Μύρινα και σποραδικά από όλο το νησί. Επίσης δωρεές ιδιωτικών συλλογών καθώς και αρχαιότητες της Ίμβρου.

Το κτίριο του Μουσείου στα χρόνια της Τουρκοκρατίας στέγαζε Τούρκικο Διοικητήριο. Στα 1939 πουλήθηκε από την Κοινότητα Κάστρου στο Παλλημνιακό Σχολικό Ταμείο με τον όρο να δωρηθεί στο Δημόσιο για την στέγαση Αρχαιολογικού Μουσείου. Οι εργασίες επισκευών του κτιρίου και επανέκθεσης των ευρημάτων ολοκληρώθηκαν το 1961.

Η σημερινή του σύγχρονη και λειτουργική μορφή οφείλεται στις προσπάθειες της Κ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων «Αγλαΐα Αρχοντίδου – Αργύρη».

- 1) **Εκκλησιαστικό Μουσείο Μύρινας.** Στο Εκκλησιαστικό Μουσείο της Μύρινας εκτίθενται αξιόλογα έργα εκκλησιαστικής τέχνης βυζαντινής και μεταβυζαντινής τέχνης.
- 2) **Λαογραφικό Μουσείο Πορτιανού.** Το Λαογραφικό Μουσείο του Πορτιανού φιλοξενεί περισσότερα από 300 αντικείμενα της λαϊκής τέχνης της Λήμνου.

Σύλλογοι / πολιτιστικές εκδηλώσεις

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.8.α: Λημνιακοί Πολιτιστικοί Σύλλογοι

ΔΗΜΟΣ	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ	ΕΔΡΑ
ΜΥΡΙΝΑ	Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Αθλητικός Σύλλογος «Λήμνος»	Μύρινα
	Πολιτιστικός σύλλογος Ανδρωνίου	Μύρινα
	Πολιτιστικός σύλλογος Μ.Ε.Α.Σ. Κάσπακα	Κάσπακας
	Πολιτιστικός σύλλογος «Άγιος Γεώργιος» Ηλικιωμένων Πλατέος	Πλατό
	Εκπολιτιστικός σύλλογος Θάνους	Θάνος
	Λύκειο των Ελληνίδων	Μύρινα
	Σύλλογος Ιμβρίων	Μύρινα
ΜΟΥΔΡΟΣ	Πολιτιστικός σύλλογος Μούδρου	Μούδρος
	Ιππικός σύλλογος «ΔΙΠΟΛΙΣ»	-
ΑΤΣΙΚΗ	Πολιτιστικός σύλλογος Αγ. Δημητρίου	Αγ. Δημήτριος
	Εκπολιτιστικός, μορφωτικός, αθλητικός σύλλογος «Ερμής»	Βάρος

Στον ανωτέρω πίνακα δεν περιλαμβάνεται η πλειάδα των τοπικών συλλόγων με έδρα εκτός Λήμνου (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Βόρεια Αμερική, Αυστραλία, Ν. Αφρική κλπ).

Η παρουσία των πολιτιστικών συλλόγων της επαρχίας Λήμνου μπορεί να θεωρηθεί σημαντική όχι τόσο ως προς την καθαυτό δραστηριότητα και ενεργοποίηση στον τομέα του πολιτισμού, όσο ως προς την κατεύθυνση της από κοινού δράσης για την επίλυση προβλημάτων ποιότητας ζωής και διατήρησης της φυσιογνωμίας και των τοπικών παραδόσεων.

Βασική διάσταση της συγκρότησης και παρουσίας των συλλόγων αποτελεί ο «εθνικοτοπικός» χαρακτήρας τους. Ο ρόλος των τοπικών συλλόγων έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα σημαντικός για την διατήρηση του ενδιαφέροντος και των δεσμών των μεταναστών με τον τόπο τους.

Ιδιαίτερα τονίζεται η δραστηριότητα της Ομοσπονδίας Λημνιακών Συλλόγων με έδρα της Αθήνα στον τομέα της παρουσίασης των προβλημάτων της Επαρχίας και της διεκδίκησης λύσεων με την οργάνωση εκδηλώσεων και παραστάσεων προς τους αρμόδιους φορείς.

Σημαντικό επίσης είναι το έργο ορισμένων τοπικών συλλόγων σε θέματα εξωραϊσμού κοινοχρήστων χώρων σε διάφορα χωριά του νησιού, ενώ τελευταία εκδηλώνονται πρωτοβουλίες και για την διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Σε ότι αφορά στην καθαυτό πολιτιστική δραστηριότητα σημειώνεται ότι παρά την ενεργοποίηση ορισμένων συλλόγων κυρίως στην Μύρινα και δευτερευόντως (τα τελευταία χρόνια) σε ορισμένα χωριά, αμιγώς πολιτιστικών συλλόγων (θεατρικές ομάδες, μουσικά σχήματα, εκπαιδευτικές ή ψυχαγωγικές εκδηλώσεις), η γενική πολιτιστική δραστηριότητα στην επαρχία είναι σχετικά υποβαθμισμένη. Στο γεγονός αυτό συμβάλλει και σημαντική κατάτμηση δυνάμεων και μέσων, η οποία όμως μπορεί να αντιμετωπισθεί με την ανάληψη ενεργότερου ρόλου από τις νέες δομές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:

ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΗΣ ΑΝ.Ε.Λ. Α.Ε. ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ LEADER.

Τα στοιχεία που θα παρατεθούν στο κεφάλαιο αυτό είναι καταγεγραμμένα σύμφωνα με τις εκθέσεις που συντάχθηκαν από την ΑΝ.Ε.Λ..

3.1 Η Εταιρική Σχέση

Η Αναπτυξιακή Εταιρεία Λήμνου Α.Ε. (ΑΝ.Ε.Λ. Α.Ε.) συστάθηκε τον Ιούνιο του 1992, για τη διαχείριση της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER I, με τη μορφή της Ανώνυμης Εταιρείας. Ο βασικός στόχος των τοπικών φορέων του νησιού που συνέπραξαν για τη δημιουργία της Αναπτυξιακής Εταιρείας, ήταν αυτή να αποτελέσει ένα επιτελικό όργανο ενθάρρυνσης, υποστήριξης και προώθησης της ανάπτυξης, ολόκληρης της Επαρχίας Λήμνου.

Τα ιδρυτικά μέλη της εταιρείας ήταν, η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Λήμνου, ο Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Λήμνου και ο Δήμος Μύρινας.

3.2 Η Ταυτότητα της ΑΝ.Ε.Λ.

Πλήρης επωνυμία του υποψήφιου φορέα: Αναπτυξιακή Εταιρεία Λήμνου Α.Ε.

Διακριτικός τίτλος: ΑΝ.Ε.Λ. Α.Ε.

Νομική μορφή: Ανώνυμος Εταιρεία

Έτος σύστασης: 1992

Έδρα: Μύρινα Λήμνου

Περιφέρεια : Βορείου Αιγαίου,

Νομός: Λέσβου,

Δήμος: Μύρινας

Διεύθυνση: Υψηπύλης 1, Πλατεία ΟΤΕ, Μύρινα, Τ.Κ. 81400

Τηλ: 02540/23849 & 24604, *Φαξ:* 02540/24604,

E – Mail: root@anelae.lim.forthnet.gr, *web site:* www.anel-sa.gr

A.Φ.Μ: 094204229, *Δ.Ο.Υ:* Λήμνου

3.3 Η Διάρθρωση του Μετοχικού Κεφαλαίου

Τα ιδρυτικά μέλη της εταιρείας ήταν, η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Λήμνου, ο Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Λήμνου και ο Δήμος Μύρινας. Οι μέτοχοι είναι οι ακόλουθοι :

- ✓ Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Λήμνου, με ποσοστό συμμετοχής 33%
- ✓ Δήμος Μύρινας, με ποσοστό συμμετοχής 32,5%
- ✓ Δήμος Μούδρου, με ποσοστό συμμετοχής 10,83%
- ✓ Δήμος Ατσικής, με ποσοστό συμμετοχής 10,83% και
- ✓ Δήμος Νέας Κούταλης, με ποσοστό συμμετοχής 10,83%
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Αγίου Δημητρίου Λήμνου, με ποσοστό συμμετοχής 1%
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Ατσικής Λήμνου, με ποσοστό συμμετοχής 1%.

3.4 Ο Σκοπός της Εταιρείας

Οι σκοποί της εταιρείας είναι:

- ✓ Η διαχείριση και υλοποίηση της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER για την Επαρχία Λήμνου,
- ✓ Η συμβολή στον γενικό προγραμματισμό της αναπτυξιακής διαδικασίας,
- ✓ Η ενημέρωση των πολιτών και τοπικών φορέων για την ανάληψη πρωτοβουλιών και τη δημιουργία προϋποθέσεων για την ανάπτυξη της Επαρχίας Λήμνου,
- ✓ Η παροχή τεχνικής στήριξης για την υποβολή και υλοποίηση επενδυτικών προτάσεων, τη βελτίωση των οικονομικών μεγεθών και την ανάπτυξη της κοινωνικό πολιτιστικής υποδομής της Επαρχίας.
- ✓ Η υλοποίηση κοινοτικών και εθνικών προγραμμάτων (επενδυτικών, πολιτιστικών, επιμορφωτικών, ανταλλαγής εμπειριών κλπ)
- ✓ Η εκπόνηση μελετών.

3.5 Χρηματοδοτικά Στοιχεία των Προγραμμάτων

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται συνοπτικά τα χρηματοδοτικά στοιχεία των τοπικών προγραμμάτων LEADER:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.β : Συνοπτικά χρηματοδοτικά στοιχεία των τοπικών προγραμμάτων LEADER

	Leader I (εκ. δρχ.)	Leader II (εκ. ευρώ)	Leader + (εκ. ευρώ)
Συνολικό κόστος	445.468	6.500.000	6.925.956,41
Σύνολο Δημοσίας Δαπάνης	316.967	4.795.146	4.949.791,08
Κοινοτική συμμετοχή (ΕΓΤΠΕ-Π)	237.982	3.596.360	3.923.741,53
Εθνική Συμμετοχή	78.985	1.198.787	1.026.049,56
Ιδία Συμμετοχή	128.501	1.704.854	1.976.165,33

3.6 Επίπεδο Λήψης Αποφάσεων

3.6.1 Γενικά Στοιχεία

Ειδικά στο LEADER PLUS (ως το τελευταίο υλοποιημένο πρόγραμμα) :

✓ **Ο αριθμός των μελών**

Η Επιτροπή Διαχείρισης Προγράμματος Leader +, η οποία συγκροτήθηκε με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ANEL και εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση των μετόχων είναι πενταμελής (5).

✓ **Το ποσοστό συμμετοχής** στην Επιτροπή Διαχείρισης Προγράμματος Leader + φορέων, που ανεξάρτητα από το νομικό τους καθεστώς εξυπηρετούν συμφέροντα του Δημοσίου είναι: **40%**

✓ **Το ποσοστό συμμετοχής** στην Επιτροπή Διαχείρισης Προγράμματος Leader + φορέων, που ανεξάρτητα από το νομικό τους καθεστώς εξυπηρετούν συλλογικά συμφέροντα του ιδιωτικού τομέα είναι: **60%**

Το Επίπεδο Λήψης Αποφάσεων δημιουργήθηκε προκειμένου να ανταποκριθεί στις προϋποθέσεις που καθορίζονται από τις διατάξεις εφαρμογής του Ε.Π. της Κ.Π. Leader+ (η επιτροπή διαχείρισης LEADER+ ίσχυσε μόνο για το συγκεκριμένο πρόγραμμα), δεδομένου ότι στη μετοχική σύνθεση και στο Διοικητικό Συμβούλιο της εταιρείας εκπροσωπούνται ουσιαστικά όλοι οι σημαντικοί τοπικοί φορείς της Λήμνου.

Η επιλογή των εκπροσώπων έγινε με αποφάσεις των αρμόδιων φορέων- μετόχων οι οποίες έλαβαν υπόψη τις απαιτήσεις που προκύπτουν από την ανάλυση των καθηκόντων των μελών του Επιπέδου Λήψης Αποφάσεων.

Ειδικότερα ως κρίσιμες παράμετροι που λήφθηκαν υπόψη για την διαμόρφωση της σύνθεσης της επιτροπής αναφέρονται το επίπεδο εμπειρίας, η γνώση των διαδικασιών υλοποίησης του προγράμματος και η γνώση των τοπικών συνθηκών και ιδιαιτεροτήτων.

3.6.2 Τεκμηρίωση της Επιλογής των Φορέων που Συμμετέχουν στο Επίπεδο Λήψης Αποφάσεων

Η επιλογή των φορέων που συμμετέχουν στο επίπεδο λήψης αποφάσεων έγινε με γνώμονα την αντιπροσωπευτικότητά τους και την δυνατότητα εκπροσώπησης των ευρύτερων κατά το δυνατό παραγωγικών δυνάμεων και φορέων της περιοχής παρέμβασης.

Η καθοριστική συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην αναπτυξιακή προσπάθεια και η αντικειμενική δυνατότητά της να στηρίξει αποτελεσματικά τις τοπικές επιχειρηματικές πρωτοβουλίες αποτυπώνεται με την συμμετοχή εκπροσώπων των δύο μεγαλύτερων Δήμων της Λήμνου, του Δήμου Μύρινας με την μεγαλύτερη συγκέντρωση παραγωγικών δραστηριοτήτων και ιδίως τουριστικών επιχειρήσεων και του δήμου Μούδρου στα όρια του οποίου περιλαμβάνεται η περιοχή Natura και συγκεντρώνει το μεγαλύτερο πλήθος αρχαιολογικών χώρων και μνημείων της αγροτικής κληρονομιάς του νησιού.

Η διευρυμένη συμμετοχή του αγροτικού κόσμου του νησιού με την συμμετοχή εκπροσώπων μεγάλων Αγροτικών Συνεταιρισμών και της ΕΑΣ Λήμνου.

Η συμμετοχή εκπροσώπου του Αγροτικού Συνεταιρισμού Αγίου Δημητρίου τονίζει την έμφαση που δίνεται στην αξιοποίηση της τοπικής οινοπαραγωγής (Δρόμος του κρασιού) καθώς στην περιοχή αυτή συγκεντρώνεται κατά κύριο λόγο η αμπελοκαλλιέργεια.

Η συμμετοχή εκπροσώπου του Αγροτικού Συνεταιρισμού Ατσικής διασφαλίζει την εκπροσώπηση της πλέον αγροτικής περιοχής του νησιού η οποία τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει ιδιαίτερη δυναμική στις προσπάθειες αξιοποίησης της τοπικής παραγωγής (τοπικά ζυμαρικά, ζαχαροπλαστική, κλπ) ενώ παράλληλα παρουσιάζει σημαντικές δυνατότητες στον τομέα του αγροτουρισμού.

Τέλος η συμμετοχή εκπροσώπου της ΕΑΣ Λήμνου διασφαλίζει την εκπροσώπηση του μεγαλύτερου επιχειρηματικού φορέα του νησιού, ο οποίος στην ουσία διαχειρίζεται και προωθεί το μεγαλύτερο μέρος της τοπικής αγροτικής παραγωγής και διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην μεταποίηση και εμπορία των τοπικών προϊόντων.

3.7 Στελεχιακή Δομή

3.7.1 Το Συνολικό Προσωπικό που Απασχολείται

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.7.α: Περιγραφή του απασχολούμενου προσωπικού

ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΣΧΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΣ	1	Σύμβαση εργασίας / Πλήρη Απασχόληση
ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ	1	Σύμβαση εργασίας / Πλήρη Απασχόληση
ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ	1	Σύμβαση Έργου/ Πλήρη

		Απασχόληση
ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ	1	Σύμβαση Έργου/ Κατά περίπτωση
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΟΣ	1	Σύμβαση εργασίας / Πλήρη Απασχόληση
ΓΕΩΛΟΓΟΣ	1	Σύμβαση Έργου

Το βασικό στελεχιακό δυναμικό της εταιρείας το οποίο δραστηριοποιήθηκε στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader II απέκτησε ικανοποιητική εμπειρία και τεχνογνωσία σε θέματα σχεδιασμού, διαχείρισης και υλοποίησης εθνικών και κοινοτικών προγραμμάτων. Αποτελεί πλέον, λοιπόν ένα δυνατό πυρήνα για την μετάδοση της υπάρχουσας τεχνογνωσίας και στο υπόλοιπο επιστημονικό προσωπικό με το οποίο στελεχώθηκε η ΟΤΔ έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα ικανός και επαρκής υπηρεσιακός πυρήνας .

Οι ειδικότητες του επιστημονικού και λοιπού προσωπικού με τις οποίες στελεχώθηκε η εταιρεία καλύπτουν όλες τις απαραίτητες ειδικότητες για την κάλυψη των αναγκών του τοπικού προγράμματος. Καθώς η ΟΤΔ Λήμνου δραστηριοποιείται σε ευαίσθητη περιβαλλοντικά περιοχή η εταιρεία στελεχώθηκε και με περιβαλλοντολόγο.

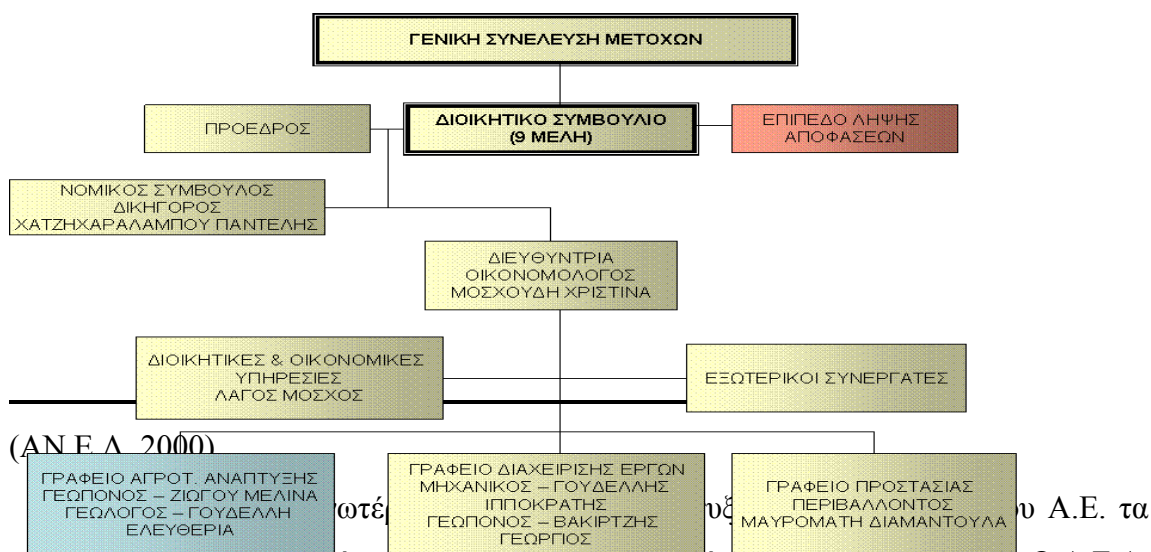
Επιπλέον η εταιρεία έχει στελεχωθεί με προσωπικό το οποίο προέρχεται από το δυναμικό της περιοχής. Εξασφαλίζεται με αυτό τον τρόπο η σταθερότητα του προσωπικού αλλά και η συγκράτηση στην περιοχή των νέων και μάλιστα πτυχιούχων, οι οποίοι λόγω της γεωγραφικής απομόνωσης και της έλλειψης ευκαιριών για απασχόληση σε θέσεις ανάλογες των ικανοτήτων τους, συνήθως εγκαταλείπουν την περιοχή.

3.8 Καθορισμός Ρόλων και Αρμοδιοτήτων

Η ANEL A.E. λειτουργεί με καθεστώς Ανώνυμης Εταιρείας και έχει ενσωματώσει τις αρχές αποτελεσματικής λειτουργίας ανάλογων επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα.

Η διάκριση των ρόλων και αρμοδιοτήτων αποτυπώνεται στο Οργανόγραμμα που ακολουθεί και το οποίο αποτυπώνει τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας της εταιρείας..

τελευταία ετη απασχολούνται, μέσω των προγραμμάτων απασχολησης του Ο.Α.Ε.Δ. (STAGE), νέοι επιστήμονες για την απόκτηση εμπειρίας σε θέματα λειτουργίας εταιρειών που δραστηριοποιούνται στην υλοποίηση Εθνικών και Κοινοτικών Προγραμμάτων.

Επίσης, υπάρχει συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, ώστε φοιτητές να πραγματοποιούν την πρακτική τους άσκηση, κατά τους θερινούς μήνες, απασχολούμενοι στην εταιρεία.

Τέλος, πολύτιμη είναι η συνεργασία και η συνεισφορά για τη ροή πληροφοριών, προς την Αναπτυξιακή Εταιρεία Λήμνου Α.Ε., από παλαιότερα στελέχη της εταιρείας, που δραστηριοποιούνται σήμερα σε άλλους χώρους του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα.

Γραφείο Αγροτικής Ανάπτυξης :

Ο ρόλος του γραφείου Αγροτικής ανάπτυξης, ήταν η παροχή για λογαριασμό της ΑΝΕΛ, τεχνικής στήριξης, στους κατοίκους της Επαρχίας Λήμνου. Η ενημέρωση και η παροχής συμβουλών σχετικά με το περιεχόμενο, τους όρους, τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία ένταξης δικαιούχων στα μέτρα του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006» καθώς και στα περιφερειακά προγράμματα.

3.9 Η Κ.Π LEADER I

Η υλοποίηση του Τοπικού Προγράμματος LEADER I έλαβε χώρα από το 1993 έως το 1996. Το συνολικό κόστος του προγράμματος ήταν 445.468 εκ.δρχ. (1.424.681 EURO)(Πίνακας 3.9.1). Για την περιοχή παρέμβασης και στα πλαίσια εφαρμογής της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader I συστήθηκε η Ο.Τ.Δ. Λήμνου και υλοποίησε το επιχειρησιακό της πρόγραμμα με κύριο άξονα και ιδιαίτερο βάρος στην μεταποίηση της γεωργικής παραγωγής .

3.9.1. Στόχοι προγράμματος

Κύριος στόχος του προγράμματος ήταν η ολοκληρωμένη τοπική ανάπτυξη, η συγκρότηση του πληθυσμού και η αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων. Η αναπτυξιακή καθυστέρηση της περιοχής και η εμφανής υστέρηση του εισοδήματος των κατοίκων σε σχέση με το εθνικό και κοινοτικό εισόδημα οδήγησαν την Ο.Τ.Δ. στο να θέσει αυτόν το γενικό στρατηγικό στόχο του προγράμματος για την ανάπτυξη της πολυδραστηριότητας, δηλαδή της απασχόλησης των γεωργών στους άλλους παραγωγικούς τομείς (τουρισμός, υπηρεσίες κλπ.) για τη συμπλήρωση του εισοδήματός τους.

Για την επίτευξη αυτού του κυρίαρχου στόχου σχεδιάστηκαν συνδυασμένες παρεμβάσεις σε τοπικό επίπεδο σε όλους τους βασικούς τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Οι επιμέρους στόχοι του προγράμματος επιλέχθηκαν μετά από εκτίμηση των προοπτικών και δυνατοτήτων των τομέων και των κλάδων παραγωγής και με τέτοιο τρόπο ώστε να δρουν συμπληρωματικά και πολλαπλασιαστικά για την επίτευξη του κυρίαρχου στόχου.

Για την επίτευξη του στόχου αυτού τέθηκαν οι εξής στόχοι:

- ✓ *Αξιοποίηση της παραγωγής αγροτικών προϊόντων*
- ✓ *Ανάπτυξη τοπικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών*
- ✓ *Ενίσχυση της τυποποίησης-εμπορίας των τοπικών προϊόντων*
- ✓ *Αξιοποίηση των δυνατοτήτων προώθησης εναλλακτικών μορφών τουρισμού (ιαματικός-αγροτουρισμός)*
- ✓ *Διάσωση-αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς*
- ✓ *Ενίσχυση των δραστηριοτήτων στον τομέα του πολιτισμού*
- ✓ *Επιμόρφωση-επαγγελματική κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού*

- ✓ *Ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού*
- ✓ *Προβολή του νησιού μέσω του δικτύου LEADER, ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας*

3.9.2. Δράσεις του προγράμματος ανά Μέτρο

Σύμφωνα με τους παραπάνω στόχους συντάχθηκε και υλοποιήθηκε το επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Ο.Τ.Δ. Οι απαιτήσεις και ανάγκες της περιοχής επέβαλλαν την ισομερή κατανομή των δράσεων στους τομείς παρέμβασης που ήταν οι παρακάτω:

Μέτρο 2 : Κατάρτιση

Φορέας υλοποίησης αυτού του μέτρου ορίστηκε η Ο.Τ.Δ. Λήμνου. Στόχος ήταν η επένδυση στον ανθρώπινο παράγοντα του νησιού. Οι προτεινόμενες ενέργειες, αφορούσαν την επιμόρφωση και τη διάχυση της πληροφόρησης σε όσο το δυνατό περισσότερα επαγγέλματα και κατηγορίες εργαζομένων και κυρίως σε δραστηριότητες πρωτογενούς παραγωγής και μεταποίησης. Οι ενέργειες του μέτρου αυτού, είχαν στόχο την κάλυψη της τεράστιας έλλειψης της Λήμνου σε επιμορφωτικά κέντρα και φορείς πληροφόρησης.

Μέτρο 3: Αγροτουρισμός: Προστασία-Αξιοποίηση Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς

Δικαιούχοι του Μέτρου ήταν οι Ο.Τ.Α. και ιδιώτες επιχειρηματίες. Το Μέτρο αυτό είχε δύο διαστάσεις. Από τη μια, στόχος του Μέτρου ήταν η στήριξη ενεργειών προστασίας και αξιοποίηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και η προβολή των αρχαιολογικών χώρων. Έτσι χρηματοδοτήθηκαν ενέργειες αναπαλαίωσης παραδοσιακών κτηρίων και δημιουργίας χώρων πολιτιστικών εκδηλώσεων καθώς και η ενίσχυση πολιτιστικών-αθλητικών σωματίων για τη συνέχιση των δραστηριοτήτων τους.

Από την άλλη, στόχος του Μέτρου ήταν η προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως πολιτιστικού, ιαματικού και αγροτουρισμού. Βασικός προσανατολισμός του Μέτρου ήταν η προώθηση του αγροτουρισμού.

Μέτρο 4 : Υπηρεσίες μικρής ακτίνας δράσης-MME

Η φιλοσοφία αυτού του Μέτρου ήταν η ενίσχυση για την ίδρυση ή τον εκσυγχρονισμό επιχειρήσεων υποβοήθησης της τοπικής οικονομικής ανάπτυξης.

Τέτοιες δραστηριότητες θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν οι αποθήκες υγρών καυσίμων, τυπογραφία, κλπ.

Μέτρο 5 : Αξιοποίηση- Εμπορία αγροτικών προϊόντων

Δικαιούχοι του Μέτρου ήταν ιδιώτες, τοπικοί συνεταιρισμοί, ΟΤΑ του νησιού και η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Λήμνου. Στόχος του Μέτρου ήταν η αξιοποίηση της υπάρχουσας αγροτικής παραγωγής (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία), ο εκσυγχρονισμός, η ενίσχυση νέων πρωτοβουλιών στον τομέα όπως π.χ. η ενίσχυση των ιχθυοκαλλιεργειών και κυρίως η παραγωγή-τυποποίηση και εμπορία χαρακτηριστικών τοπικών προϊόντων.

Μέτρο 6 : Λοιπές ενέργειες

Δικαιούχοι του Μέτρου οι ΟΤΑ, η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών και ιδιώτες. Στόχος ήταν η κάλυψη κάποιων πιθανών δράσεων επιχειρήσεων του δευτερογενούς τομέα, που δύσκολα θα μπορούσαν να ενταχθούν σε άλλα Μέτρα, όπως για παράδειγμα μικρές ναυπηγοεπισκευαστικές μονάδες, εργαστήρια ελέγχου ποιότητας, κλπ.

Μέτρο 7 : Ομάδα Τοπικής Δράσης

Στόχος του Μέτρου, η ενίσχυση της ΟΤΔ της Λήμνου για να διαχειριστεί με τον καλύτερο τρόπο το πρόγραμμα. Επιλέξιμες ήταν ενέργειες που υποβοηθούν την καλύτερη οργάνωση και λειτουργία της εταιρίας, την ενίσχυσή της με συστήματα πληροφορικής και μηχανολογικό εξοπλισμό, καθώς και τη στελέχωσή της με το απαραίτητο επιστημονικό προσωπικό. Όλα τα παραπάνω στόχο είχαν να μπορέσει η ΟΤΔ να επέμβει ενεργά στην παροχή τεχνικής στήριξης στους δικαιούχους, στη διαχείριση και στην προβολή του προγράμματος.

Η φιλοσοφία του καθορισμού των μέτρων του προγράμματος ήταν τέτοια που επέτρεπε την δυνατότητα διάχυσης των ωφελειών σε όλους τους κατοίκους του νησιού εκτός από ένα μέτρο που αναφερόταν αποκλειστικά στη Ο.Τ.Δ. Λήμνου και αφορούσε τη στήριξη και σωστή λειτουργία της.

Τα έργα που υλοποιήθηκαν ήταν 22. Η υλοποίηση του συνολικού προγράμματος της ΟΤΔ παρουσίασε μία πιστή, σε μεγάλο ποσοστό, ακολουθία των χρονοδιαγραμμάτων που είχαν κατατεθεί προς έγκριση. Στον Πίνακα 3.9.2. που ακολουθεί αναφέρονται ο αριθμός των έργων και ο προϋπολογισμός ανά μέτρο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.9.α: Αριθμός έργων και προϋπολογισμός του Τοπικού Προγράμματος LEADER I ανά Μέτρο

ΜΕΤΡΑ	ΕΡΓΑ	ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ(ΧΙΛ.ΔΡΧ)
Μέτρο 2		4.063
Μέτρο 3	7	199.375
Μέτρο 4	1	10.500
Μέτρο 5	9	146.650
Μέτρο 6	5	49.880
ΣΥΝΟΛΟ	22	445.468

3.9.3. Προβλήματα

Το LEADER I ως καινούριος θεσμός, αντιμετώπισε πολλά προβλήματα στο ξεκίνημα του προγράμματος, από τους ίδιους τους κρατικούς μηχανισμούς όπως τράπεζες, νομοθετικά κενά, κ.α. Από πλευράς τοπικών δυσχερειών επισημαίνονται η αρχική δυσπιστία του τοπικού πληθυσμού, η ελλιπής συγκοινωνία και η απομόνωση που δημιουργούσαν συχνά προβλήματα καθώς και η έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού για στελέχωση και συνεργασία με την Ο.Τ.Δ. με στόχο την απρόσκοπη λειτουργία και εκτέλεση του σχεδίου.

Με βάση την εφαρμογή του προγράμματος παρατηρήθηκαν τα εξής:

- ✓ *Αδυναμία των φορέων ή ιδιωτών να συντάξουν προτάσεις χρηματοδότησης για σημαντικές δράσεις. Χαρακτηριστική η απουσία ιδιωτών από κάποια μέτρα.*
- ✓ *Μεγάλη έλλειψη καινοτόμων προτάσεων για την προώθηση κάποιων ενεργειών «πέρα από τα συνηθισμένα» γεγονός που μπορεί να οφείλεται στην έλλειψη επιχειρηματικού κόσμου σύγχρονης αντίληψης και κατ' επέκταση, τονίζει την αξία της κατάρτισης και της ενημέρωσης.*
- ✓ *Η εκπροσώπηση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στις διαβουλεύσεις ήταν πολύ μικρή, γεγονός που δείχνει την αδυναμία παρέμβασης των ΟΤΑ κυρίως λόγω μεγέθους και οικονομικής ανέχειας.*
- ✓ *Πολύ μικρή παρουσία αγροτών, τοπικών συνεταιρισμών, πιθανόν λόγω ελλιπούς προβολής του προγράμματος*

Τα παραπάνω προβλήματα οδήγησαν στον εντοπισμό αδυναμιών που μπορούσαν να εξαλειφθούν σε μεγάλο βαθμό στο πρόγραμμα LEADER II μέσα από τις παρακάτω ενέργειες:

- ✓ *Στρατηγικός σχεδιασμός σε επίπεδο νησιών (Αγ. Ευστράτιος, Λήμνος)*
- ✓ *Προβολή της περιοχής*
- ✓ *Τεχνική στήριξη επενδυτών*
- ✓ *Ενεργοποίηση μαζικών φορέων*
- ✓ *Κατάρτιση-Επιμόρφωση-Πληροφόρηση*

3.10 Η Κ.Π. LEADER II

Στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER II (1996-2001), υλοποιήθηκε από την Αναπτυξιακή Εταιρεία Λήμνου Α.Ε. πρόγραμμα συνολικού επιλέξιμου κόστους 1.156.388.200 δρχ.(Πίνακας 3.10.1.)

3.10.1. Στόχοι προγράμματος

Στο πλαίσιο εφαρμογής της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader I η Ο.Τ.Δ. Λήμνου υλοποίησε το επιχειρησιακό της πρόγραμμα με κύριο άξονα και ιδιαίτερο βάρος στην μεταποίηση της γεωργικής παραγωγής. Με την ΚΠ Leader I, επιτεύχθηκε, σε κάποιο βαθμό, σύμφωνα με την ΑΝ.Ε.Λ. η ενίσχυση της ολοκληρωμένης ανάπτυξης με τα Μέτρα που αποσκοπούσαν στη διαφοροποίηση της γεωργικής δραστηριότητας, εντός και εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης, στον αναπροσανατολισμό του παραγωγικού δυναμικού και στην αύξηση της συμπληρωματικής απασχόλησης και των εισοδημάτων του γεωργικού πληθυσμού.

Με βασικό στόχο τη διαφοροποίηση και την προώθηση του αγροτουρισμού, των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μεταποίησης, την επαγγελματική κατάρτιση και εκπαίδευση του αγροτικού πληθυσμού και τη βελτίωση των υποδομών για τη διατήρηση του βιοτικού επιπέδου και την ανάπτυξη βιώσιμης οικονομικής δραστηριότητας, το επιχειρησιακό σχέδιο στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader II, είχε ως γενικό στόχο την υποβοήθηση της ολοκληρωμένης ανάπτυξης στον αγροτικό χώρο - περιοχή παρέμβασης.

Το επιχειρησιακό σχέδιο βασίστηκε κύρια στις επενδυτικές προθέσεις του αγροτικού πληθυσμού (Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος 1994, Πρόταση της Ο.Τ.Δ. Λήμνου για το Leader II). Στα πλαίσια του αγροτουρισμού, αλλά και του

Μέτρου που αναφέρεται στη διατήρηση του Περιβάλλοντος, η στρατηγική αποσκοπούσε ισόρροπη αγροτική ανάπτυξη (εκτός του αστικού κέντρου της Μύρινας).

Οι στόχοι που τέθηκαν από την Ομάδα Τοπικής Δράσης:

- ✓ Στήριξη και διεύρυνση της αγοράς στην οποία απευθύνονται τα τοπικά αγροτικά προϊόντα
- ✓ Διαφοροποίηση καλλιεργειών
- ✓ Διατήρηση των αγροτικών τοπίων
- ✓ Ανάπτυξη των ήπιων μορφών τουρισμού

Για την επίτευξη των στόχων αυτών, έπρεπε να εκδηλωθούν συνδυασμένες παρεμβάσεις σε τοπικό επίπεδο σε όλους τους βασικούς τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής και με ενεργό συμμετοχή των τοπικών φορέων της περιοχής.

Οι επιμέρους στόχοι του προγράμματος επιλέχθηκαν μετά από εκτίμηση των προοπτικών και δυνατοτήτων των τομέων και κλάδων παραγωγής και με τέτοιο τρόπο ώστε να δρουν συμπληρωματικά και πολλαπλασιαστικά για την επίτευξη των στόχων.

Οι επιμέρους στόχοι ήταν οι εξής:

- ✓ Τεχνική βοήθεια στην εκπόνηση μελετών και έργων απαραίτητων για την επίτευξη των στόχων.
- ✓ Αξιοποίηση της παραγωγής αγροτικών προϊόντων
- ✓ Ανάπτυξη τοπικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών
- ✓ Ενίσχυση της τυποποίησης-εμπορίας τοπικών προϊόντων
- ✓ Προβολή και διαφήμιση των τοπικών χαρακτηριστικών προϊόντων
- ✓ Αξιοποίηση των δυνατοτήτων προώθησης εναλλακτικών ήπιων μορφών τουρισμού(οικοτουρισμός-αγροτουρισμός)
- ✓ Διάσωση-αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς
- ✓ Ενίσχυση δραστηριοτήτων στον τομέα του πολιτισμού
- ✓ Επιμόρφωση- επαγγελματική κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού σε παραδοσιακές και νέες τεχνικές
- ✓ Ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού
- ✓ Προβολή του νησιού μέσω του δικτύου LEADER, ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας.

3.10.2. Δράσεις του προγράμματος ανά Μέτρο

Οι τομείς παρέμβασης έτσι όπως διαμορφώθηκαν για την Κ.Π. LEADER II

Στο Μέτρο 1 «Τεχνική Στήριξη»

Στόχοι του Μέτρου ήταν:

- ✓ Η δημιουργία ενός πυρήνα ικανών και έμπειρων στελεχών που θα στηρίξουν την αναπτυξιακή διαδικασία της περιοχής παρέμβασης στο μέλλον.
- ✓ Η δημιουργία της αναγκαίας υποδομής για τη στήριξη της λειτουργίας του προγράμματος LEADER II.

Η ΑΝ.Ε.Λ. Α.Ε. στελεχώθηκε με δύο υπαλλήλους με σχέση εξαρτημένης εργασίας: μια Οικονομολόγο στην θέση του Διευθυντή και ένα γραμματέα. Επίσης προσέλαβε δύο συνεργάτες με σύμβαση έργου: έναν Τοπογράφο μηχανικό και έναν Δικηγόρο.

Το Μέτρο 2 «Επαγγελματική κατάρτιση»

Στόχος του Μέτρου ήταν η κατάρτιση στελεχών των ΟΤΑ και των Συνεταιρισμών της περιοχής παρέμβασης στο πνεύμα και τη φιλοσοφία της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER.

Υλοποιήθηκαν από την ΑΝ.Ε.Λ. Α.Ε. οι εξής ενέργειες κατάρτισης :

- Κατάρτιση ανωτέρων στελεχών των Ο.Τ.Α της επαρχίας Λήμνου σε επενδύσεις Leader II,
- Κατάρτιση υπαλλήλων Αγροτικών Συνεταιρισμών σε επενδύσεις Leader II

Στο Μέτρο 3 «Αγροτικός τουρισμός»

Βασικός στόχος του μέτρου αυτού, κατά το σχεδιασμό του προγράμματος, ήταν η, δια της ανάδειξης και αξιοποίησης των τουριστικών πόρων της περιοχής, ενίσχυση της τοπικής αναπτυξιακής διαδικασίας και της ανάσχεσης των αρνητικών συνεπειών από την επικρατούσα κατάσταση.

Για την επίτευξη του βασικού στόχου υιοθετήθηκε η στρατηγική της δημιουργίας και στήριξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, με τη δημιουργία αγροτουριστικών καταλυμάτων και συστήματος κράτησης δωματίων, την προβολή

οικολογικών πόρων, την σήμανση των περιοχών αυτών, τη βελτίωση διαδρομών περιήγησης και αναψυχής και τη θαλάσσια περιήγηση .

Στο Μέτρο 4 «Μικρές επιχειρήσεις, βιοτεχνίες, υπηρεσίες παροχής μικρής κλίμακας»

Προκειμένου να αμβλυνθούν οι συνέπειες της διαμορφωμένης κατάστασης, τέθηκε ως στόχος η ενίσχυση και η δημιουργία μικρομεσαίων επιχειρήσεων, η στήριξη επιχειρήσεων, βιοτεχνιών, η στήριξη άλλων δραστηριοτήτων και των επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών. Κατόπιν τούτων στο επιχειρησιακό σχέδιο δεν προβλέφθηκαν δράσεις για ενίσχυση υπηρεσιών παροχής μικρής κλίμακας.

Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου στο σκέλος των βιοτεχνιών και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων προβλέφθηκαν δράσεις που εισάγουν καινοτομία και υποστηρίζουν δραστηριότητες, όπως οι οικοδομές και ο τουρισμός.

Στο Μέτρο 5 «Αξιοποίηση επιτόπου και Εμπορία της Γεωργικής, Δασικής και τοπικής αλιείας»

Ως βασικός στόχος τέθηκε η στήριξη των υπαρχόντων αγροτικών προϊόντων ονομασίας προέλευσης, καθώς και η προοπτική διαφοροποίησης προς την κατεύθυνση αυτή με προοπτική αξιοποίησης της γεωργικής παραγωγής και των πόρων της περιοχής. Στο Μέτρο 6 «Διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος και του περιβάλλοντος χώρου»

Προκειμένου να διατηρηθούν οι θετικές συνέπειες της διαμορφωμένης κατάστασης, ο βασικός στόχος που τέθηκε για το Μέτρο αυτό, κατά το σχεδιασμό του προγράμματος, ήταν η κατά το δυνατό ισόρροπη ανάπτυξη και αξιοποίηση των πόρων της περιοχής. Για την επίτευξη του βασικού στόχου υιοθετήθηκε η τακτική συντήρησης και προώθησης των περιβαλλοντικών πόρων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.10.α: Αριθμός έργων και προϋπολογισμός του Τοπικού Προγράμματος LEADER II ανά Μέτρο

	ΕΡΓΑ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ (δρχ.)
Μέτρο 1		112.678.600
Μέτρο 2		18.000.000.
Μέτρο 3	16	367.751.302
Μέτρο 4	16	318.260.910

Μέτρο 5	6	149.012.258
Μέτρο 6	21	190.685.129
ΣΥΝΟΛΟ	59	1.156.388.200

3.10.3. Προβλήματα

Τα προβλήματα-δυσχέρειες που εντοπίστηκαν κατά την εφαρμογή του προγράμματος ήταν οι εξής:

- ✓ Η ύπαρξη δύο επιτροπών ενστάσεων και η μη τήρηση του χρονοδιαγράμματος που όριζε το Υπουργείο Γεωργίας κατά την εξέταση αυτών.
- ✓ Καθυστέρηση της Τριμελούς Επιτροπής Ελέγχου να προβεί σε ελέγχους λόγω του γεγονότος ότι το ένα μέλος της επιτροπής ήταν από άλλο νησί, τη Λέσβο.
- ✓ Καθυστέρηση στην έκδοση των απαιτούμενων αδειών από τις αρμόδιες υπηρεσίες που εδρεύουν στην έδρα του Νομού, στην Μυτιλήνη.

3.11. Κ.Π.LEADER PLUS

Στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER+ (2002-2009), υλοποιήθηκε από την Αναπτυξιακή Εταιρεία Λήμνου Α.Ε. πρόγραμμα συνολικού κόστους 6.925.956,41ευρώ.

Το σύνολο της περιοχής παρέμβασης, εκτός από το Δημοτικό Διαμέρισμα της Μύρινας, επικαλυπτόταν τόσο από το ΟΠΑΑΧ όσο και από την Κ.Π. LEADER+. Το γεγονός αυτό επέβαλλε την ανάγκη διαφοροποίησης των δράσεων των δύο προγραμμάτων στο μεγαλύτερο μέρος της περιοχής παρέμβασης, προκειμένου να αποφευχθούν επικαλύψεις και σπατάλη πόρων. Έτσι, με εξαίρεση το Δημοτικό Διαμέρισμα Μύρινας, το οποίο αποτέλεσε καθαρή περιοχή εφαρμογής της Κ.Π. LEADER+, οι δράσεις που έλαβαν χώρα στις υπόλοιπες περιοχές, διαφοροποιήθηκαν με σαφήνεια. Ως γενική κατεύθυνση, οι δράσεις του τοπικού προγράμματος LEADER+, δεν περιλάμβαναν παρεμβάσεις που περιείχονταν στο ΟΠΑΑΧ της Περιφέρειας.

3.11.1. Θέμα συσπείρωσης² και χαρακτηριστικός τίτλος προγράμματος

«Λημνία Γή, το Περιβάλλον, τα Αγαθά, οι Άνθρωποι, ο Πολιτισμός.
Πρόταση για μια νέα επιχειρηματικότητα βασισμένη στη ζωντανή
παράδοση στην αειφορία και στην ποιότητα».

Η Λημνία Γη που ως προϊόν χαρακτήρισε για πολλούς αιώνες το απομονωμένο αυτό νησί του Β. Αιγαίου και το έκανε γνωστό μέσω των περιηγητών στην Ευρώπη, αποτελεί το σημείο αναφοράς για τον πραγματικό χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία του.

Το Περιβάλλον, τα Αγαθά, οι Άνθρωποι και ο Πολιτισμός του νησιού δημιουργούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορούν να αναπτυχθούν δραστηριότητες που θα στοχεύουν στην τοπική ανάπτυξη μέσω της ενσωμάτωσης των αρχών της αειφορίας. Η κατανόηση των αδιεξόδων του προτύπου ανάπτυξης των προηγούμενων δεκαετιών με την κατασπατάληση φυσικών πόρων στο όνομα της τουριστικής ανάπτυξης και η διατροφική κρίση των τελευταίων χρόνων αναδεικνύουν ένα προνομιακό χώρο ανάπτυξης νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Η νέα αυτή επιχειρηματικότητα μπορεί να στηριχθεί ακριβώς στους παράγοντες που μέχρι πρόσφατα προσδιόριζαν αρνητικά την αναπτυξιακή φυσιογνωμία του νησιού, με την προϋπόθεση ότι θα καταβληθούν συγχρόνως προσπάθειες για την αλλαγή νοοτροπίας και την αποδοχή του νέου αναπτυξιακού προτύπου.

3.11.2. Στόχοι Προγράμματος

Ο Κεντρικός Στόχος του Τοπικού Προγράμματος ήταν:

---

² Λαμβάνοντας υπόψη την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης, τα αποτελέσματα της ανάλυσης **SWOT** για την περιοχή παρέμβασης, τις προτεραιότητες του Γ'ΚΠΣ και τις κατευθύνσεις της LEADER+, και κυρίως το εγκεκριμένο εθνικό πρόγραμμα LEADER+ καθώς και τις απόψεις των τοπικών φορέων και των επαγγελματιών ενώσεων, η ΟΤΔ επέλεξε ένα κεντρικό θέμα «**συσπείρωσης**» για την περιοχή παρέμβασης γύρω από το οποίο διαρθρώνεται η αναπτυξιακή στρατηγική του κάθε προγράμματος. Το θέμα αυτό είναι χαρακτηριστικό της ταυτότητας, των πόρων και της τεχνογνωσίας της περιοχής.

Η ενιαιοποίηση του τουριστικού προϊόντος και η αξιοποίηση της παράδοσης και της τοπικής παραγωγής, ως στοιχείου ανάδειξης και προβολής του τόπου, ως συγκριτικό πλεονέκτημα και σημείο διαφοροποίησης.

Οι Τακτικοί Στόχοι του τοπικού προγράμματος ήταν:

- ✓ *Η ανάδειξη των πλεονεκτημάτων της Λήμνου και του Αγίου Ευστρατίου ως νέων «υψηλής περιβαλλοντικής αξίας» τουριστικών προορισμών.*
- ✓ *Η αξιοποίηση της μέχρι σήμερα επιβίωσης παραδοσιακών τεχνικών παραγωγής τοπικών προϊόντων και η άμεση συσχέτιση τους με την τουριστική προβολή.*
- ✓ *Ο αναπροσανατολισμός της τουριστικής προσφοράς και η δημιουργία εναλλακτικών και συμπληρωματικών εισοδημάτων μέσω της ενίσχυσης πρότυπων επενδύσεων αγροτικού και θεματικού τουρισμού.*
- ✓ *Η προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς και η ανάδειξη της μακρόχρονης και στενής σχέσης της με τον αγροτικό χαρακτήρα των νησιών.*
- ✓ *Η δικτύωση των τοπικών επιχειρήσεων μέσω της αξιοποίησης των σύγχρονων τεχνολογιών, μέσων και μεθόδων και η μεταφορά εμπειριών και καλών πρακτικών από άλλες περιοχές της Ελλάδας και της ΕΕ.*

Η προοπτική επιτυχίας των στόχων αυτών ήταν συνάρτηση μιας σειράς προϋποθέσεων οι οποίες έπρεπε να διασφαλισθούν:

- ✓ *Αποδοχή των κατευθύνσεων και ενεργός υποστήριξη του σχεδίου και των δράσεων από τις τοπικές παραγωγικές δυνάμεις και το τοπικό εργατικό δυναμικό.*
- ✓ *Διατήρηση των κατώτερων δυνατών επιπέδων «τουριστικής χωρητικότητας» σε συνδυασμό με «φιλική προς το περιβάλλον» εκμετάλλευσή τους*
- ✓ *Διατήρηση και ανάδειξη δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος*
- ✓ *Βελτίωση του επιπέδου των παρεχόμενων υπηρεσιών*
- ✓ *Αναπροσανατολισμός της τοπικής παραγωγής. Εστίαση των νέων επενδύσεων σε τομείς υψηλής ζήτησης και έντονα διαφοροποιημένης παραγωγής.*
- ✓ *Απόλυτη προτεραιότητα στην προστασία των ακτών και της θάλασσας.*

- ✓ *«Επένδυση» στην εκπαίδευση, κατάρτιση αλλά και στην αλλαγή νοοτροπίας του τοπικού δυναμικού. Κατανόηση των σαρωτικών αλλαγών στα πρότυπα των «διακοπών» και της «διατροφής»*
- ✓ *Προσέλκυση νέων επαγγελματιών και αγροτών – μέτρα στήριξης της αρχικής εγκατάστασης.*
- ✓ *Ανάληψη του κόστους προβολής και ανάδειξης της περιοχής από δημόσιους φορείς.*
- ✓ *Δημιουργία έργων υποδομής για την διευκόλυνση των επενδύσεων στον τουρισμό και στην γεωργία.*
- ✓ *«Πρόληψη» και αποφυγή, στο μέτρο του δυνατού, παρεμβάσεων σε μνημεία ή κτιριακά σύνολα του αστικού ή αγροτικού χώρου.*
- ✓ *Διατήρηση του αγροτικού τοπίου.*
- ✓ *Ενίσχυση των «παραδοσιακών» τεχνικών καλλιέργειας, εκτροφής και γενικότερα των αγροτικών εργασιών ακόμη και με την μορφή των επιδεικτικών δράσεων.*

Κύριος άξονας ανάπτυξης ήταν η ενιαιοποίηση της τουριστικής προσφοράς και ανάδειξη της Επαρχίας Λήμνου σε «Ολοκληρωμένο Τουριστικό Προορισμό» με παράλληλη αξιοποίηση των δυνατοτήτων ανάδειξης και προώθησης των παραδοσιακών προϊόντων της γεωργίας και κτηνοτροφίας, προσανατολισμένης όμως στην παραγωγή προϊόντων ποιότητας. Η στρατηγική της Ομάδας Τοπικής Δράσης στηρίχθηκε στην προσπάθεια ενεργοποίησης του τοπικού δυναμικού και υποστήριξης των τοπικών πρωτοβουλιών που παρουσιάζουν στοιχεία καινοτομίας, επιδεικτικότητας και βιωσιμότητας - αποτελεσματικότητας.

Οι επενδύσεις που αφορούν στον τουρισμό εστιάστηκαν σε δράσεις ενίσχυσης πιλοτικών αγροτουριστικών εκμεταλλεύσεων, ενίσχυσης του θεματικού τουρισμού, σε συνδυασμό με δράσεις ανάδειξης της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας των νησιών και της προβολής τους ως τουριστικών προορισμών «Υψηλής Περιβαλλοντικής Αξίας».

Ο σχεδιασμός με βάση τις αρχές της αειφορίας στόχευε στη δημιουργία υποδομών επιλεκτικής αύξησης της τουριστικής προσφοράς, στην βελτίωση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος και στην ανάδειξη των περιοχών οικολογικού και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος.

Επιδιωκόμενο αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία μικρού αριθμού και πιλοτικού χαρακτήρα πραγματικών αγροτουριστικών εκμεταλλεύσεων υψηλής ποιότητας και οικολογικού προσανατολισμού που θα λειτουργήσουν ως πρότυπες επενδύσεις προκειμένου να καταδειχθεί η σημασία και η οικονομική αξία του επιβαλλόμενου αναπροσανατολισμού της τουριστικής προσφοράς.

3.11.3. Δράσεις του προγράμματος ανά Μέτρο και Άξονα προτεραιότητας

Το τοπικό πρόγραμμα της Κ.Π. LEADER + διαρθρώθηκε γύρω από τους άξονες προτεραιότητας 1 και 2 ενώ αναπτύχθηκε σε έξι μέτρα.

Ο πρώτος άξονας προτεραιότητας περιλάμβανε και τα τέσσερα μέτρα και σχετίζεται με επενδυτικά σχέδια που θα υλοποιούνταν από την τοπική κοινωνία. Ο δεύτερος άξονας προτεραιότητας ο οποίος αφορούσε στη συνεργασία με άλλες αγροτικές περιοχές θα υλοποιούνταν εξ ολοκλήρου από την ομάδα τοπικής δράσης.

Ο Άξονας Προτεραιότητας 1 του Τοπικού Προγράμματος Leader+ αφορά στις «Ολοκληρωμένες και πιλοτικού χαρακτήρα στρατηγικές αγροτικές ανάπτυξης». Στόχος και βασική συμβολή του Άξονα αυτού είναι η ενιαιοποίηση του τουριστικού προϊόντος και η αξιοποίηση της παράδοσης και της τοπικής παραγωγής ως στοιχείου ανάδειξης και προβολής του τόπου δηλαδή των νησιών της Λήμνου και του Αγίου Ευστρατίου, ως συγκριτικό πλεονέκτημα και σημείο διαφοροποίησης γύρω από το βασικό θέμα Συσπείρωσης.

Ο Άξονας εξυπηρετείται από τέσσερα Μέτρα:

Μέτρο 1.1 «Τεχνική στήριξη φορέων υλοποίησης – Ομάδων Τοπικής Δράσης»

Στόχος του Μέτρου ήταν η στήριξη της δημιουργίας και λειτουργίας της Ομάδας Τοπικής Δράσης, η οποία ανέλαβε την υλοποίηση του προγράμματος LEADER+ στην περιοχή. Οι στόχοι αυτοί τέθηκαν μέσω των παρακάτω ενεργειών:

- ✓ Η στήριξη της λειτουργίας της ΑΝ.Ε.Λ. Α.Ε.
- ✓ Η ενίσχυση της τοπικής εταιρικής σχέσης
- ✓ Η αξιοποίηση ενός πυρήνα στελεχών
- ✓ Η εφαρμογή ενός αναπτυξιακού σχεδίου στην Επαρχία Λήμνου
- ✓ Η ενίσχυση ενεργειών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του πληθυσμού
- ✓ Η αξιολόγηση του τοπικού προγράμματος

Μέτρο 1.2 «Ενισχύσεις σε επενδύσεις – στήριξη στην επιχειρηματικότητα»

Οι στόχοι του Μέτρου:

- ✓ Αναβάθμιση της τουριστικής προφοράς μέσω της δημιουργίας πρότυπων αγροτουριστικών καταλυμάτων και κέντρων εστίασης
- ✓ Δικτύωση των τοπικών επιχειρήσεων και δημιουργία κοινών σχεδίων marketing υπηρεσιών και προϊόντων
- ✓ Διατήρηση χαμηλού επιπέδου «τουριστικής χωρητικότητας» σε συνδυασμό με «φιλική προς το περιβάλλον» εκμετάλλευση των τουριστικών πόρων
- ✓ Διατήρηση και ανάδειξη δομημένου Περιβάλλοντος
- ✓ Βελτίωση του επιπέδου παρεχόμενων υπηρεσιών
- ✓ Προσέλκυση νέων επαγγελματιών και αγροτών σε εναλλακτικές προς τη γεωργία δραστηριότητες
- ✓ Διατήρηση του αγροτικού τοπίου.
- ✓ Ενίσχυση των «παραδοσιακών» τεχνικών καλλιέργειας, των παραδοσιακών ασχολιών και της παραγωγής τοπικών προϊόντων που θα πάρουν την μορφή των επιδεικτικών δράσεων.
- ✓ Αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και ιδιαίτερα του διαδικτύου, τόσο για την αναβάθμιση των τουριστικών υπηρεσιών όσο και για την προβολή του σχεδίου στο σύνολο του
- ✓ Ενίσχυση της ικανότητας δικτύωσης και συνεργασιών.

Μέτρο 1.3 «Υποστηρικτικές ενέργειες»

Στόχος του Μέτρου ήταν να βελτιωθεί η «προστιθέμενη αξία» του προσφερόμενου προϊόντος από τις δράσεις που υλοποιούνται στα άλλα μέτρα του Προγράμματος. Επίσης η ενίσχυση των ενεργειών προβολής και δράσεων ανάδειξης της περιοχής της Λήμνου ως νέου τουριστικού προορισμού.

Μέτρο 1.4 «Προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση

Αποσκοπεί στην πραγματοποίηση συμπληρωματικών έργων και παρεμβάσεων που θα ολοκληρώνουν την «νέα» ταυτότητα του «υψηλής περιβαλλοντικής αξίας» τουριστικού προορισμού της Λήμνου και του Αγίου Ευστρατίου.

Οι παρεμβάσεις συντήρησης και ανάδειξης στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς σε συνδυασμό με την διοργάνωση δράσεων πολιτιστικού ενδιαφέροντος, είχαν στόχο να διαφοροποιήσουν περαιτέρω και να εμπλουτίσουν το «προσφερόμενο τουριστικό προϊόν».

Η ύπαρξη περιοχών Natura 2000 και ο χαρακτηρισμός του νησιού ως «ιδιαίτερου φυσικού κάλλους» τεκμηριώναν τη δυνατότητα και αναγκαιότητα εκτέλεσης παρεμβάσεων για την «ανάδειξη της περιβαλλοντικής αξίας» των νησιών στο πλαίσιο του παρόντος μέτρου.

Ο Άξονας Προτεραιότητας 2 του Προγράμματος Leader+ αφορούσε στη στήριξη της συνεργασίας μεταξύ των αγροτικών περιοχών. Στόχος και βασική συμβολή του Άξονα αυτού αποτέλεσε η άρση της απομόνωσης σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής και οικονομικής ζωής μεταξύ των περιοχών εφαρμογής. Οι στόχοι του Άξονα βρίσκονταν σε άμεση συνάφεια με τις προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη του δυναμικού των αγροτικών περιοχών, τη βελτίωση των όρων εργασίας, την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και τη διατήρηση ενός βιώσιμου κοινωνικού ιστού, μέσω κατάλληλων ενεργειών και δράσεων. Τα Μέτρα αποσκοπούσαν στην ενίσχυση της δικτύωσης και των συνεργασιών, τόσο σε Εθνικό, όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, για την ανταλλαγή τεχνογνωσίας, εμπειριών και τη δημιουργία μέσων για την καλύτερη πρόσβαση των προϊόντων και των υπηρεσιών στην αγορά.

Ο Άξονας εξυπηρετείται από δύο Μέτρα:

Μέτρο 2.1 – Συνεργασία μεταξύ περιοχών της Ελλάδας: διατοπική -διαπεριφερειακή συνεργασία

Στο Μέτρο αυτό επιδιώκεται η ένταξη της Λήμνου σε ευρύτερα, καταρχήν διατοπικά αλλά και διαπεριφερειακά δίκτυα συνεργασίας, με στόχο την άμβλυνση των συνεπειών της γεωγραφικής απομόνωσης από την υπόλοιπη χώρα και την υιοθέτηση καλών πρακτικών και αξιοποίηση της εμπειρίας άλλων περιοχών. Μέσα από αυτά τα δίκτυα θα είναι δυνατή η προώθηση και προβολή των τοπικών προϊόντων, καθώς και η συνεργασία πάνω σε θέματα στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών(κατηγορία πράξης 2.1.1 συνεργασίες σε θέματα αγροτικού τουρισμού).

Μέτρο 2.2 – Συνεργασία μεταξύ περιοχών δυο ή περισσότερων κρατών: διακρατική συνεργασία

Το μέτρο στοχεύει να επιτύχει, μέσω εθνικών και διακρατικών συναντήσεων, την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων Ο.Τ.Δ., έτσι ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις και οι βάσεις επί των οποίων θα στηριχθεί η υλοποίηση και θα επιτευχθεί ο μέγιστος βαθμός απόδοσης των ενεργειών εφαρμογής Σημάτων Τοπικής Ποιότητας στα προϊόντα και τις υπηρεσίες των τοπικών επιχειρησιακών προγραμμάτων LEADER+(κατηγορία πράξης 2.2.2 συνεργασίες σε θέματα μικρών επιχειρήσεων αγροτικού και λοιπών τομέων της οικονομίας).

Η διάρθρωση των δράσεων του Τοπικού Προγράμματος, ανά μέτρο και άξονα προτεραιότητας, παρουσιάζεται στο Παράρτημα 1.

Τα έργα που υλοποιήθηκαν συνολικά ήταν 41. Στον Πίνακα 3.11.β. που ακολουθεί αναφέρονται ο αριθμός των έργων και ο προϋπολογισμός ανά μέτρο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.11.α: Αριθμός έργων και προϋπολογισμός του Τοπικού Προγράμματος LEADER+ ανά Μέτρο

	ΜΕΤΡΑ	ΕΡΓΑ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ (σε ευρώ)
ΑΞΟΝΑΣ 1	ΜΕΤΡΟ 1		1.083.340,05
	ΜΕΤΡΟ 2	31	4.817.386,47 €
	ΜΕΤΡΟ 3		336.082,81 €
	ΜΕΤΡΟ 4	10	542.978,32 €
ΑΞΟΝΑΣ 2	ΜΕΤΡΟ 1		97.260,77 €
	ΜΕΤΡΟ 2		48.907,99 €
ΣΥΝΟΛΟ		41	6.925.956,41

3.11.4. Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας³

Τα Κοινοτικά προγράμματα στο σύνολο τους, και ειδικότερα η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+, εστιάζουν στην ενδυνάμωση του ενδογενούς αναπτυξιακού δυναμικού. Κατά συνέπεια, αφενός ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των τοπικών προγραμμάτων της πρωτοβουλίας LEADER βασίστηκαν, όπως προαναφέρθηκε, στη διάγνωση της περιοχής και, αφετέρου, οι Ομάδες Τοπικής Δράσης ανέλαβαν την πρωτοβουλία και ενθάρρυνση του σχηματισμού δικτύων επαγγελματιών της περιοχής παρέμβασης με σκοπό, μεταξύ άλλων, την ανάπτυξη της καινοτομίας στις τοπικές επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα, στο σύνολο τους οι Ομάδες Τοπικής Δράσης ήταν υποχρεωμένες για την υλοποίηση διακρατικών συνεργασιών με στόχο τη μεταφορά τεχνογνωσίας, εμπειριών αλλά και καινοτόμων δράσεων.

Στο πλαίσιο των τοπικών τους προγραμμάτων, οι 19 ΟΤΔ-εταίροι⁴ του διακρατικού σχεδίου («Κοινό Ευρωπαϊκό Σήμα Τοπικής Ποιότητας» Marca De Calidad

---

³ Τεχνικά ένα ΤΣΠ είναι μια συμφωνία μεταξύ μιας ομάδας ή των μελών ενός δικτύου για την ανάληψη συγκεκριμένων προϋποθέσεων από αυτούς που συμφωνούν να ενταχθούν σε αυτό. Ο χωρικός προσδιορισμός «τοπικό» αναφέρεται στον τοπικό χαρακτήρα της πρωτοβουλίας, καθώς ένα τοπικό σύμφωνο ποιότητας συνήθως αναφέρεται σε συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων και άλλων φορέων μιας συγκεκριμένης περιοχής. Έτσι, ένα Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας στην περίπτωση που μας ενδιαφέρει είναι μια συμφωνία για την τήρηση ορισμένων προδιαγραφών-προϋποθέσεων-περιορισμών κτλ από τα μέλη ενός δικτύου με την έννοια που περιγράφηκε παραπάνω. Η αναγκαιότητα το ΤΣΠ να προέρχεται από ένα δίκτυο αναφέρεται στην σαφή με αυτόν τον τρόπο οριοθέτηση των στόχων και των σκοπών του δικτύου, άρα και του σαφή προσανατολισμού του Συμφώνου με αυτούς τους στόχους και στην δυνατότητα των μελών να καθορίσουν με δημοκρατικές διαδικασίες το περιεχόμενο των συμφωνηθέντων και να το μεταβάλλουν σύμφωνα με τις αποφάσεις τους. Οπότε, το ΤΠΣ δεν πρέπει να θεωρηθεί ως κάτι δεδομένο και άκαμπτο (Κίζος και συν, 2003, σελ.22).

⁴ **Κατάλογος εταίρων**

Στο διακρατικό σχέδιο συμμετέχουν οι εξής 19 ΟΤΔ:

Ισπανία (11)

- FUNDACIÓ GARROTXA LIDER (Καταλονία, Ισπανία) – ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ
- ASOCIACION PARA EL DESARROLLO RURAL DE LA COMARCA DEL CONDADO DE JAÉN (Ανδαλουσία, Ισπανία)
- ASOCIACION PARA EL DESARROLLO SOSTENIBLE DEL PONIENTE GRANADINO (Ανδαλουσία, Ισπανία)
- CENTRO DE DESARROLLO RURAL VALLE DEL ESE-ENTRECABOS (Αστούριες, Ισπανία)
- ASOCIACIÓN PARA O DESENVOLVEMENTO RURAL DOS VALES DO ULLA E UMIA (Γαλικία, Ισπανία)
- ASOCIACION LIDER SERRANIA DEL TURIA-VALENCIA (Βαλένθια, Ισπανία)
- CENTRO DE DESARROLLO RURAL MERINDADES (Καστίλη και Λεόν, Ισπανία)
- ASOCIACION POEDA (Καστίλη και Λεόν, Ισπανία)
- ASOCIACION PARA EL DESARROLLO DE LA COMARCA DE TALAVERA, SIERRA DE SAN VICENTE Y LA JARA – IPETA (Καστίλη-Λα Μάντσα, Ισπανία)
- ASOCIACION COMARCAL DON QUIJOTE DE LA MANCHA (Καστίλη-Λα Μάντσα, Ισπανία)
- ASOCIACION GRUPO DE ACCION LOCAL DULCINEA (Καστίλη-Λα Μάντσα, Ισπανία)

Territorial Europea) είχαν προγραμματίσει τη θεσμοθέτηση και εφαρμογή ενός Σήματος Ποιότητας το οποίο αναφέρεται είτε σε επίπεδο τομέων της τοπικής οικονομίας (π.χ. σήμα για τον αγροτουρισμό, σήμα για τις βιοτεχνίες κ.λπ.) ή σε επίπεδο περιοχής καλύπτοντας μεγαλύτερο φάσμα δραστηριοτήτων (τοπικό σήμα). Σκοπός του παρόντος διακρατικού σχεδίου ήταν να απαντήσει στους παραπάνω προβληματισμούς και να πετύχει την κρίσιμη μάζα προκειμένου σε ευρωπαϊκό επίπεδο να είναι αναγνωρίσιμα τα τοπικά σήματα ποιότητας, να είναι ανταγωνιστικές οι περιοχές LEADER και να επιτευχθούν οι στόχοι των τοπικών προγραμμάτων. Για το λόγο αυτό, οι περιοχές που διέθεταν κατοχυρωμένα Σήματα στο πλαίσιο της διαδικασίας ενός Τοπικού Σήματος Ποιότητας συνασπίστηκαν και μοιράστηκαν ένα πρόσθετο κοινό σήμα, το ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΗΜΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ (ΕΣΤΠ), το οποίο αναμένεται να διευκολύνει την εμπορική προώθηση και την αναγνωσιμότητα τους από τους καταναλωτές.

Το Ευρωπαϊκό Σήμα Τοπικής Ποιότητας

Σε διατοπικό και διαπεριφερειακό επίπεδο οι 19 Ομάδες Τοπικής Δράσης συνεργάστηκαν σε θέματα σχετικά με :

- ✓ την ανάπτυξη της τοπικής συμμετοχής και αλληλεγγύης
- ✓ την ποιότητα προϊόντων και υπηρεσιών των περιοχών τους
- ✓ την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης σε κάθε δραστηριότητα
- ✓ την αειφόρο ανάπτυξη

Οι **επιμέρους στόχοι** του Σ.Δ.Σ. μπορούν να συνοψισθούν ως εξής :

- ✓ Η προώθηση τοπικής ποιότητας και η ανάπτυξη των περιοχών

Ιταλία (2)

- VALLE UMBRA E SIBILLINI (Ούμπρια, Ιταλία) – ΕΘΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ
- TRADIZIONE DELLE TERRE OCCITANE (Πιεμόντε, Ιταλία)

Γαλλία (1)

- G.A.L PAYS CATHARE-ASSOCIATION AUDOISE DE DEVELOPPEMENT LOCAL (Λανγκντόκ-Ρουσιγιόν, Γαλλία)

Ελλάδα (5)

- ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ – ANETXA ΑΕ (Κεντρική Μακεδονία, Ελλάδα) - ΕΘΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ
- ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ – ANEΘ ΑΕ (Κεντρική Μακεδονία, Ελλάδα)
- ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΕΛΛΑΣ - ANΠΕ ΑΕ (Κεντρική Μακεδονία, Ελλάδα)
- ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΚΙΛΚΙΣ – ANKI ΑΕ (Κεντρική Μακεδονία, Ελλάδα)
- ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΛΗΜΝΟΥ – ANEL ΑΕ (Βόρειο Αιγαίο, Ελλάδα)

- ✓ Ενδυνάμωση των διακλαδικών και διατομεακών σχέσεων της τοπικής οικονομίας.
- ✓ Η άρση της εσωστρέφειας και στην αποτελεσματικότερη προώθηση των τοπικών προϊόντων και τουριστικών υπηρεσιών σε μια διευρυμένη διεθνή αγορά.
- ✓ Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των τοπικών υπηρεσιών και προϊόντων και η αύξηση της προστιθέμενης αξίας, με την προώθηση της ποιότητας ως βασικού «συστατικού» τους.
- ✓ Η αναγνώριση, του Σήματος Τοπικής Ποιότητας και του μηχανισμού διαχείρισής του, σε ευρωπαϊκό επίπεδο.
- ✓ Η βιώσιμη ανάπτυξη του και μετά την ΚΠ LEADER +
- ✓ Η ανάπτυξη του ενδογενούς δυναμικού των αγροτικών περιοχών, η διατήρηση και ενίσχυση ενός βιώσιμου κοινωνικού ιστού, η βελτίωση των όρων εργασίας και η εισαγωγή νέων τεχνολογιών, μέσω της εφαρμογής κατάλληλων ενεργειών για άρση της απομόνωσης των αγροτικών περιοχών.
- ✓ Η δημιουργία συμπληρωματικών εισοδημάτων και η ενίσχυση της απασχόλησης με σκοπό τη συγκράτηση του πληθυσμού στις περιοχές εφαρμογής.
- ✓ Η ανταλλαγή εμπειριών, τεχνογνωσίας και πρακτικών μεταξύ των αγροτικών περιοχών της χώρας και άλλων περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την από κοινού επίλυση προβλημάτων και τη διαμόρφωση πολιτικών για την προώθηση, τη βελτίωση και την ανάπτυξη των υπηρεσιών και των προϊόντων τους.
- ✓ Ενίσχυση της τοπικής εταιρικής σχέσης και της ικανότητας δικτύωσης και συνεργασιών σε μακροπρόθεσμη βάση για αξιοποίηση μόνιμης διάρθρωσης και εξασφάλιση προστιθέμενης αξίας για την περιοχή.

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων σχεδιάστηκε να πραγματοποιηθεί μέσω συγκεκριμένης στρατηγικής που αφορά στην:

- ✓ υιοθέτηση κοινών κανόνων για την πιστοποίηση των προϊόντων και υπηρεσιών (Γενική Χάρτα),

- ✓ υιοθέτηση ενός κοινού ευρωπαϊκού σήματος – ομπρέλα στα τοπικά σήματα ποιότητας (Ε.Σ.Τ.Π.)
- ✓ ανταλλαγή και μεταφορά καλών πρακτικών ανάμεσα στους διατοπικούς και διακρατικούς εμπλεκόμενους φορείς (Ο.Τ.Δ., επιχειρήσεις),
- ✓ υιοθέτηση ενός πλαισίου παρακολούθησης, διοίκησης και συντονισμού για την αντιμετώπιση τρεχόντων προβλημάτων και δυσλειτουργιών και την επίτευξη των στόχων της δράσης, και
- ✓ εφαρμογή ενός μηχανισμού παρακολούθησης – ελέγχου της εφαρμογής των κοινών προδιαγραφών από τις επιχειρήσεις που αποκτούν το Σήμα Τοπικής Ποιότητας
- ✓ ενθάρρυνση συνεργασιών και ενδυνάμωση των διακλαδικών και διατομεακών σχέσεων της τοπικής οικονομίας (π.χ. διασυλλογικά δίκτυα) και της στήριξης νέων δομών προβολής & προώθησης (δίκτυα διατοπικά – διαπεριφερειακά - διακρατικά, διασυλλογικά δίκτυα) προϊόντων & υπηρεσιών σε εθνικό & διακρατικό επίπεδο.
- ✓ αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών για την προβολή & προώθηση των περιοχών και των τοπικών τους Σημάτων, μέσω του ΕΣΤΠ.
- ✓ διοργάνωση εκδηλώσεων προβολής προϊόντων & τουριστικών υπηρεσιών (εκθέσεις, συνέδρια κλπ.) και της συμμετοχής σε μεγάλα διεθνή γεγονότα (διεθνείς εκθέσεις, συνέδρια κλπ.).
- ✓ ενημέρωσης των επιχειρηματιών των αγροτικών περιοχών σε θέματα βελτίωσης ποιότητας (κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής) προϊόντων & παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών.

3.12 Αποτελέσματα

Στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 παρουσιάζονται οι επενδυτικοί πίνακες των προγραμμάτων ανά Μέτρο.

Όσον αφορά το LEADER I παρατηρείται μικρή συμμετοχή των επενδυτών σε αντίθεση με τον στόχο του προγράμματος. Στο σύνολο των 22 έργων που πραγματοποιήθηκαν μόνο τα 9 ανήκουν σε ιδιώτες επενδυτές. Στο Μέτρο 2 πραγματοποιήθηκαν 2 πολυήμερα σεμινάρια για κατάρτιση του πληθυσμού από την ΑΝ.Ε.Λ. για να τις επιδιώξεις του προγράμματος αλλά και για το πώς οι υποψήφιοι

επενδυτές θα καταθέσουν μια πρόταση. Στο Μέτρο 3 του αγροτουρισμού υλοποιήθηκαν 7 επενδύσεις από τις οποίες 6 πραγματοποιήθηκαν από ΟΤΑ, στο Μέτρο 4 (Μ.Μ.Ε.) 1 έργο για τον εκσυγχρονισμό τυπογραφείου, στο Μέτρο 5 που αφορούσε την γεωργία (Αξιοποίηση- εμπορεία αγροτικών προϊόντων) τα έργα ήταν 9 ,εκ των οποίων τα 2 πραγματοποιήθηκαν από συνεταιριστικές οργανώσεις και τέλος στο Μέτρο 6 «λοιπές ενέργειες» υλοποιήθηκαν 5 επενδύσεις (από ΟΤΑ και την ΕΑΣ).

Ο βασικός στόχος του προγράμματος, ήταν η απασχόληση των γεωργών στους άλλους παραγωγικούς τομείς (τουρισμός, υπηρεσίες κλπ.) για τη συμπλήρωση του εισοδήματός τους, μέσω των ιδιωτικών επενδύσεων που υλοποιήθηκαν, δεν επιτεύχθηκε, καθώς μόνο οι 3 από τους ερωτηθέντες ήταν γεωργοί και ο αριθμός των δημοσίων έργων ήταν μεγαλύτερος.

Όσον αφορά το LEADER II, υλοποιήθηκαν 59 έργα εκ των οποίων τα 28 ανήκουν σε ιδιώτες επενδυτές. Και σε αυτή την προγραμματική περίοδο παρατηρείται μεγάλο ποσοστό στα δημόσια έργα (σχεδόν ίσο με το 50%). Στο πλαίσιο του Μέρους 2 πραγματοποιήθηκαν 2 καταρτίσεις από την ΑΝ.Ε.Λ. που αφορούσαν τους εργαζομένους στους ΟΤΑ και στους συνεταιρισμούς, με την συμμετοχή 24 ατόμων. Στο Μέτρο 3 του αγροτουρισμού εντάχθηκαν 16 επενδύσεις εκ των οποίων η πλειοψηφία (12) αφορούσε ιδιωτικές επενδύσεις και στο Μέτρο 4 που αφορούσε μικρές επιχειρήσεις, βιοτεχνίες και υπηρεσίες παροχής υπηρεσιών μικρής κλίμακας, επίσης 16 επενδύσεις. Στο Μέτρο 5 «Αξιοποίηση επιτόπου και εμπορία της γεωργικής, δασικής και τοπικής αλιείας» υλοποιήθηκαν 6 επενδύσεις και τέλος στο Μέτρο 6 υλοποιήθηκαν 21 έργα δημοσίων επενδύσεων που αφορούν στη διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος και του περιβάλλοντος χώρου. Η προγραμματική περίοδος αυτή είχε μεν, αρκετά ικανοποιητικά αποτελέσματα με βάση τους στόχους που αφορούν την προώθηση του αγροτουρισμού και ότι αφορά αυτόν καθώς και διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος αλλά από την άλλη δεν ακολούθησε ιδιαίτερα τον κύριο άξονα του επιχειρησιακού της προγράμματος όπου έδινε ιδιαίτερο βάρος στην μεταποίηση της γεωργικής παραγωγής.

Όσον αφορά το LEADER PLUS, υλοποιήθηκαν 41 έργα εκ των οποίων τα 23 είναι ιδιωτικές επενδύσεις. Στον πρώτο άξονα προτεραιότητας στο Μέτρο 1 που αφορά την «Τεχνική Στήριξη Φορέων Υλοποίησης (Ομάδων Τοπικής Δράσεις)» υλοποιήθηκαν 4 πράξεις που αφορούσαν την ίδια την ΑΝ.Ε.Λ., στο Μέτρο 2 «Ενισχύσεις σε επενδύσεις – Στήριξη στην επιχειρηματικότητα» πραγματοποιήθηκαν

31 έργα, στο Μέτρο 3 «Υποστηρικτικές Ενέργειες » έγιναν 3 δράσεις για την ενημέρωση και κατάρτιση του πληθυσμού και την προβολή της περιοχής. Τέλος στο Μέτρο 4 υλοποιήθηκαν 10 έργα που αφορούν στην προστασία – ανάδειξη και αξιοποίηση φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Στο δεύτερο Άξονα προτεραιότητας « Στήριξη συνεργασίας μεταξύ αγροτικών περιοχών » υλοποιήθηκαν 2 δράσεις: μια διακρατική και μια διατοπική-διαπεριφερειακή συνεργασία. Σαφώς και η «εικόνα» της συγκεκριμένης προγραμματικής περιόδου είναι καλύτερη, σε σχέση με τις προηγούμενες, όσον αφορά τους στόχους του προγράμματος, που αναφέρονται στην προηγούμενη ενότητα, ενώ οι ιδιωτικές επενδύσεις είναι και εδώ στα ίδια σχεδόν ποσά με της δημόσιες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο:

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η παρούσα μελέτη ακολούθησε τα εξής βήματα:

1. Μελέτη των κειμένων της Ε.Ε. και της βιβλιογραφίας σε θέματα ενδιαφέροντος για την παρούσα εργασία (Κ.Π. LEADER, αειφορική ανάπτυξη, «από τα κάτω» προσέγγιση - συμμετοχή, εμπύχωση κλπ.).
2. Άντληση δευτερογενών δεδομένων από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. και από δημόσιες υπηρεσίες (εμπορικό επιμελητήριο Λέσβου, ΟΑΕΔ, κτλ)
3. Μελέτη των εκθέσεων (προτάσεων, απολογισμών, αξιολογήσεων, κλπ.) της Αναπτυξιακής Εταιρείας (ΑΝ.Ε.Λ. Α.Ε.) προκειμένου να αντληθούν στοιχεία που αφορούν στο σχεδιασμό και την υλοποίηση τοπικών προγραμμάτων στο πλαίσιο της Κ.Π. LEADER.
4. Συνέντευξη με την διευθύντρια της ΑΝ.Ε.Λ. Α.Ε. που έλαβε χώρα στα γραφεία της ΑΝ.Ε.Λ. Α.Ε. στην Μύρινα στις 25 Ιουνίου 2012.
5. Συνεντεύξεις με τους επενδυτές της Κ.Π. LEADER Ι,ΙΙ,+ , με χρήση ερωτηματολογίου, για την διασαφήνιση του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνονται την “bottom-up” προσέγγιση και την αποτύπωση της εμπειρίας τους από το τοπικό πρόγραμμα και την ΟΤΔ. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στην Λήμνο το πρώτο 10ήμερο του Δεκέμβριου 2012.

Οι συνεντεύξεις έγιναν με 22 (σε σύνολο 50) ιδιώτες επενδυτές των προγραμμάτων LEADER. Σημειώνεται ότι 9 επιχειρήσεις είχαν πάψει να λειτουργούν. Επίσης, 4 επενδυτές βρίσκονταν εκτός Λήμνου την περίοδο εκείνη, 5 επενδυτές διαμένουν στο

νησί μόνο κατά τους θερινούς μήνες, 7 δεν απάντησαν στο τηλέφωνο και 3 αρνήθηκαν να δώσουν συνέντευξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στο κεφάλαιο αυτό αποτυπώνονται τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων από τους επενδυτές και την ΑΝ.Ε.Λ..

5.1 Η Κ.Π. LEADER και η ΑΝ.Ε.Λ.

Σύμφωνα με την αξιολόγηση, από την ΑΝ.Ε.Λ., της εμπειρίας της εφαρμογής της Κ.Π. LEADER προκύπτει μια σειρά ενδιαφερόντων στοιχείων (τουλάχιστον για τα τοπικά προγράμματα LEADER II και LEADER + στα οποία συμμετείχε η συνεντευξιζόμενη) που αφορούν σε θέματα όπως ο σχεδιασμός και η δημοσιοποίηση των προγραμμάτων, οι διαδικασίες προκήρυξης των προγραμμάτων και η αξιολόγηση των προτάσεων, οι ειδικές ομάδες-στόχοι (νέοι, γυναίκες), η δικτύωση, οι μηχανισμοί για τη βελτίωση της οργανωτικής ικανότητας των τοπικών κοινωνιών και η συμμετοχή των τοπικών φορέων στη διαδικασία ανάπτυξης.

Όσον αφορά στην κατάρτιση και τη δημοσιοποίηση των προγραμμάτων, η Ο.Τ.Δ. συνεργάστηκε με τεχνικούς συμβούλους για την προετοιμασία των προτάσεων (στο LEADER II με την SPEED και στο LEADER PLUS με την PLANET B. Αιγαίου). Η προετοιμασία/διαδικασία κατάρτισης των προτάσεων προς το Υπουργείο διήρκεσε 3 με 4 μήνες ενώ όσον αφορά στη δημοσιοποίηση των προγραμμάτων αυτή ήταν ανοικτή γύρω στις πενήντα με εξήντα μέρες. Τα έργα προκηρύσσονται έως ότου εξαντληθούν όλα τα διαθέσιμα κονδύλια - στο LEADER II υπήρξαν 2 με 3 προκηρύξεις και στο LEADER PLUS 4 με 5 προκηρύξεις ανά Μέτρο.

Τοπικές διαβουλεύσεις με τοπικούς φορείς (με την ΕΑΣ, με τους τότε τέσσερις δήμους) και με τον τοπικό πληθυσμό πραγματοποιήθηκαν για την κατάρτιση του τοπικού προγράμματος LEADER PLUS. Στο πλαίσιο των διαβουλεύσεων ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να υποβάλλουν προτάσεις για να διαπιστωθεί τι ενδιαφέρον υπάρχει για επενδύσεις προκειμένου να συμπεριληφθούν στο πρόγραμμα. Η διαδικασία που ακολουθήθηκε στις διαβουλεύσεις αφορούσε στην πληροφόρηση για το πρόγραμμα και στη ζήτηση-κατάθεση ιδεών για προτάσεις και σχέδια. Το ενδιαφέρον του

πληθυσμού ήταν, σύμφωνα με την συνεντευξιαζόμενη, μεγάλο μετά τις διαβουλεύσεις ενώ στην κατάστρωση του προγράμματος αξιοποιήθηκαν τα περισσότερα από όσα καταγράφηκαν στη διάρκειά τους.

Όλα τα προγράμματα της ΑΝ.Ε.Λ. οργανώνονται με βάση τη γνώση της περιοχής και τις ανάγκες που αναδεικνύονται σύμφωνα με διάφορες μελέτες που πραγματοποιούνται. Έτσι και τα τοπικά προγράμματα LEADER στηρίχθηκαν στην κοινωνική πραγματικότητα της περιοχής, κυρίως με γνώμονα την επίλυση των προβλημάτων των μόνιμων κατοίκων, και στην παραγωγική-οικονομική πραγματικότητα της περιοχής, στους πολιτιστικούς και φυσικούς πόρους της περιοχής. Οι ανάγκες που, μέσα από την ανάλυση, εντοπίστηκαν εντάχθηκαν στα προγράμματα και επιδιώχθηκε η ικανοποίησή τους.

Τα προγράμματα ήταν ανοιχτά σε οποιονδήποτε θα ήθελε να καταθέσει κάποια πρόταση. Η ΑΝ.Ε.Λ. όταν ανοίγει ένας κύκλος προκηρύξεων πραγματοποιεί ενημέρωση για το πρόγραμμα καθώς και για το περιεχόμενο, τον τρόπο σύνταξης και τη διαδικασία υποβολής των προτάσεων.

Κατά την διάρκεια της διαδικασίας υποβολής των προτάσεων παρέχονται από την ΑΝ.Ε.Λ. συμβουλευτικές υπηρεσίες σε εν δυνάμει επενδυτές. Οι τελευταίοι έρχονταν συχνά σε επαφή με την ΑΝ.Ε.Λ., είτε τηλεφωνικά είτε με την παρουσία τους στα γραφεία της αναπτυξιακής, για κάθε είδους πληροφορίες. Οι επενδυτές που δεν μπορούσαν να συντάξουν την πρόταση μόνοι τους, κατευθύνονταν προς μελετητές. Αλλά και κατά την αξιολόγηση υπάρχουν διάλογοι επικοινωνίας με τους επενδυτές που μπορεί να ζουν ή να εργάζονται εκτός περιοχής. Γενικά, υπήρξε ενδιαφέρον για τα προγράμματα από άτομα που μένουν στην Αθήνα ή και σε άλλες περιοχές και οι οποίοι μπορούν να υποβάλλουν προτάσεις. Αυτοί ενημερώνονται και μέσω ιντερνέτ και στη συνέχεια επικοινωνούν μέσω τηλεφώνου με την Αναπτυξιακή.

Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον των υποψήφιων επενδυτών εκδηλώθηκε για καταλύματα παρότι, σύμφωνα με τη συνεντευξιαζόμενη, η ανάγκη για καταλύματα δεν ήταν τόσο μεγάλη. Έμφαση δόθηκε σε ομάδες ενδιαφερόντων/συμφερόντων, όχι τόσο στη γεωργία καθώς τα προγράμματα δεν αφορούσαν άμεσα τον πρωτογενή τομέα όσο στη μεταποίηση, στις επιχειρήσεις, στον αγροτουρισμό και στην αξιοποίηση των προϊόντων. Αν κάποια πρόταση δεν μπόρεσε να ενταχθεί με την έναρξη των προγραμμάτων (αρχικές προκηρύξεις), με τις τροποποιήσεις που έγιναν αργότερα ουσιαστικά εντάχθηκαν όλες οι προτάσεις.

Στο πλαίσιο του LEADER PLUS δημιουργήθηκε ένα δίκτυο επιχειρήσεων, ενταγμένων στο LEADER, εκτός από κάποιες που ήταν εκτός Μύρινας. Με αυτό το δίκτυο είχαν γίνει επαφές τόσο για την Κ.Π. LEADER PLUS όσο και για την επόμενη γενιά της LEADER. Στις εν λόγω διαβουλεύσεις είχαν συμμετάσχει και η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών και οι επιμέρους αγροτικοί συνεταιρισμοί.

Οι οργανωμένοι φορείς που δραστηριοποιούνται στην περιοχή είναι: α) η ΕΑΣ που είναι και ο πλέον δραστήριος φορέας και β) σύλλογοι (πολιτιστικοί) οι οποίοι ενεργοποιήθηκαν στο τελευταίο πρόγραμμα - μέχρι το LEADER PLUS είχαν δραστηριοποιηθεί. ΜΚΟ δεν υπάρχουν στην περιοχή παρέμβασης.

Η συμμετοχή των καταγόμενων από την περιοχή στη διαμόρφωση του προγράμματος ήταν σημαντική. Παρότι οι περισσότεροι επενδυτές είναι ντόπιοι, υπήρξαν και επενδυτές εκτός περιοχής παρέμβασης. Δεν υπήρξαν σημεία τριβής μεταξύ των δύο αυτών μερών. Αντίθετα υπήρξε και συνεργασία.

Σύμφωνα με τη συνεντευξιζόμενη, διαμέσου της υλοποίησης των προγραμμάτων αξιοποιήθηκε το διαθέσιμο ανθρώπινο δυναμικό, διατηρήθηκαν θέσεις εργασίες και δημιουργήθηκαν νέες. Στον τομέα του τουρισμού υπήρξε επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και δημιουργία νέων κλινών στην περιοχή παρέμβασης. Υποστηρίχθηκε το αγροτικό εισόδημα με την έμφαση που δόθηκε στη στήριξη των τοπικών ποιοτικών προϊόντων. Αυξήθηκε ο κύκλος εργασιών των μεταποιητικών επιχειρήσεων ως αποτέλεσμα του εκσυγχρονισμού τους. Αξιοποιήθηκαν, τέλος, τοπικοί πολιτισμικοί και περιβαλλοντικοί πόροι.

Γενικώς, το LEADER θεωρείται πλέον οικείο πρόγραμμα για τον τοπικό πληθυσμό, γιατί εφαρμόζεται στην περιοχή τους, αποτελεί ένα σημείο αναφοράς και οι κάτοικοι έχουν άμεση πρόσβαση στα γραφεία της ΑΝ.Ε.Λ. για πάσης φύσεως πληροφόρηση και γενικά έχει βοηθήσει πολύ τον αγροτικό πληθυσμό. Επιπλέον, σύμφωνα με τη συνεντευξιζόμενη, οι ντόπιοι έχουν κατανοήσει την φιλοσοφία της ΚΠ LEADER και συνεργάζονται με την ΑΝ.Ε.Λ. σε όλες τις φάσεις σχεδιασμού και υλοποίησής των τοπικών προγραμμάτων και αρκετοί και μετά το τέλος τους.

Η εμπειρία της ΑΝ.Ε.Λ. από τους Ο.Τ.Α. στα προηγούμενα LEADER, δεν ήταν ιδιαίτερα καλή καθώς δεν υπήρχε οργάνωση και δεν ήταν σε θέση να αναλάβουν ένα έργο από την αρχή μέχρι το τέλος. Η σημερινή εικόνα τους είναι πολύ καλύτερη καθώς έχουν καλύτερη οργάνωση και συμμετέχουν στις κοινές προσπάθειες. Η κατάρτιση για τους Ο.Τ.Α. και τους συνεταιρισμούς, στο πνεύμα και τη φιλοσοφία των επενδύσεων

της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER, ξεκίνησε από το LEADER II και αφορούσε την κατάρτιση των εργαζομένων. Η κατάρτισή τους ήταν πρωτοβουλία της ΑΝ.Ε.Λ. και μαζί με αυτούς συμμετείχαν και κάποιοι υπάλληλοι από τους πολιτιστικούς συλλόγους. Πλην όμως, η κατάρτιση αυτή δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα καθώς οι καταρτιζόμενοι δεν συμμετείχαν στην υλοποίηση του προγράμματος. Γενικώς, υπάρχει ένας αρνητισμός από την ΑΝ.Ε.Λ. σε σχέση με την κατάρτιση και συγκεκριμένα για το πώς αυτή γίνεται. Για παράδειγμα, γίνονται πολλά σεμινάρια από τα ΚΕΚ και καταρτίζονται άτομα όχι με στόχο την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων αλλά με στόχο, κυρίως, τη χορηγούμενη βεβαίωση.

Η ΑΝ.Ε.Λ. αποβλέπει, μέσα από τα προγράμματα LEADER, στη διατήρηση της τοπικής ταυτότητας. Έτσι, για παράδειγμα, υπάρχουν στο πλαίσιο της LEADER PLUS ιδιαίτερες προδιαγραφές για τα καταλύματα και τις επιχειρήσεις που ασχολούνται με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Έχει επίσης καθοριστεί το ποια θεωρούνται ως τοπικά προϊόντα και μπορούν να ενισχυθούν ούτως ώστε να διατηρείται συνολικά ο «παραδοσιακός χαρακτήρας» τους και να αναπτύσσεται η τοπική παράδοση και η ποιότητα των προϊόντων. Από την άλλη, σημειώνεται ότι και η τοπική κοινωνία προωθεί την τοπική ταυτότητα όπως για παράδειγμα οι επιχειρήσεις που πωλούν και οι ταβέρνες που αξιοποιούν τα τοπικά προϊόντα.

Μέσα από τα προγράμματα LEADER ενισχύεται επίσης η πολιτιστική ταυτότητα του αγροτικού χώρου με φροντίδα για το παραδοσιακό τοπίο, τα γεφύρια, μονοπάτια κ.α. καθώς και, όπως προαναφέρθηκε, με την προώθηση δράσεων για τα τοπικά προϊόντα. Στο πλαίσιο αυτό, οι κάτοικοι, κυρίως οι νέοι, ενημερώνονται για την τοπική ιστορία, τις παραδόσεις, κτλ μέσα από εκδηλώσεις που γίνονται κατά διαστήματα σε συνεργασία με τους υφιστάμενους συλλόγους (όπου δραστηριοποιούνται οι νέοι). Μια άλλη διάσταση της προσπάθειας ενίσχυσης της τοπικής ταυτότητας της περιοχής αφορά στην προώθηση των παραδοσιακών επαγγελμαμάτων και τεχνικών.

Όσον αφορά τις ειδικές ομάδες (νέους, γυναίκες), στην περιοχή δεν υπάρχουν φορείς που να τους εκπροσωπούν. Έτσι οι ενδιαφερόμενοι συμμετέχουν στις γενικές διαβουλεύσεις. Σύμφωνα με τη συνεντευξιαζόμενη, κατά τη διάρκεια των τοπικών διαβουλεύσεων δεν εντοπίστηκαν ανάγκες που αφορούν αποκλειστικά σε γυναίκες ή νέους, απλά οι γυναίκες και οι νέοι έχουν πριμοδοτούνται κατά την αξιολόγηση των προτάσεων τους.

Όσον αφορά την δικτύωση, χάρη στα προγράμματα LEADER δημιουργήθηκαν νέες συλλογικότητες στην περιοχή. Έτσι, δημιουργήθηκε το δίκτυο Επιχειρηματιών

Λήμνου, που ουσιαστικά παρακινήθηκε και από την ΑΝ.Ε.Λ. καθώς ήταν προϋπόθεση για να ενταχθούν οι επιχειρήσεις στο LEADER+.

Μηχανισμοί για τη βελτίωση της οργανωτικής ικανότητας των τοπικών κοινωνιών και τη συμμετοχή τοπικών φορέων στη διαδικασία ανάπτυξης, πέραν της ΟΤΔ, δεν υπάρχουν. Στα προγράμματα προβλέπονταν δραστηριότητες σε σχέση με την ευρύτερη δυνατόν παροχή πληροφοριών στους τοπικούς πληθυσμούς, ενώ έμφαση δόθηκε στην τουριστική προβολή (και την τοπική ταυτότητα).

Υπήρχαν συχνοί έλεγχοι για τη σωστή υλοποίηση των επενδύσεων, ιδίως στο LEADER + στο πλαίσιο της οποίας πραγματοποιήθηκαν τέσσερις φορές έλεγχοι στη διάρκεια και ένας επιπλέον στο κλείσιμο του.

Τέλος, η διαδικασία αξιολόγησης των ΟΤΔ από το Υπουργείο ήταν μια μάλλον τυπική διαδικασία. Οι σχέσεις της ΟΤΔ με την Διαχειριστική Αρχή ήταν πολύ καλές. Προοδευτικά υπήρχε και μεγαλύτερη και καλύτερη στελέχωση των μονάδων της Διαχειριστικής και τα αποτελέσματα ήταν άμεσα. Τώρα πλέον υπάρχει μια αλλαγή στην σύνθεση των μονάδων αυτών, είναι δυναμικό έχει μειωθεί και υπάρχουν καθυστερήσεις. Αλλά γενικώς η σχέση τους ήταν άριστη και η ΑΝ.Ε.Λ. θεωρείται ότι είναι εντάξει σε σχέση με τις υποχρεώσεις της απέναντι στη Διαχειριστική Αρχή.

5.2 Η Κ.Π. LEADER από την Οπτική Γωνία των Επενδυτών

Στο πλαίσιο της μελέτης διεξάχθηκαν προσωπικές συνεντεύξεις, με 22 ιδιώτες επενδυτές των προγραμμάτων LEADER (από το σύνολο 50 ιδιωτών επενδυτών) έτσι ώστε να διερευνηθεί η άποψή τους σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται την Κ.Π. LEADER καθώς και την οργάνωση, βοήθεια, και στήριξη που έλαβαν διαμέσου της συνεργασίας τους με τη ΑΝ.Ε.Λ. Α.Ε.

Από τους επενδυτές αυτούς οι 6 είχαν συμπεριληφθεί στο LEADER I, οι 8 στο LEADERII, άλλοι 8 στο LEADER +. Η περιοχή υλοποίησης της επένδυσης για τους εννιά από του 22 επενδυτές είναι εντός Μύρινας ενώ οι υπόλοιποι βρίσκονται σε χωριά όπως στον Μούδρο, το Κοντοπούλι, την Ατσική, τον Κόρνο, το Πορτιανό, την Τσιμάνδια, τον Κοντιά και τη Νέα Κούταλη.

Στο σύνολο των 22 επενδυτών οι 15 είναι άνδρες και οι 8 γυναίκες. Μεταξύ των αντρών, οι 10 από άντρες έχουν ηλικία άνω των 50 και οι 5 μεταξύ 30-50. Μεταξύ των γυναικών, οι 5 γυναίκες έχουν ηλικία άνω των 50, 2 γυναίκες είναι μεταξύ 30-50 και 1 γυναικά είναι μεταξύ 20-30. Επιπλέον οι 21 από τους 22 επενδυτές έχουν κάνει

οικογένεια. Σε 13 περιπτώσεις στις επιχειρήσεις απασχολούνται τα μέλη της οικογένειας ενώ σε 6 περιπτώσεις ασχολείται μόνο ο επενδυτής - και από τους 22 οι 3 επενδυτές έχουν μικρά παιδιά που μπορεί στο μέλλον να ασχοληθούν.

Εντύπωση προκαλεί η ποικιλία των πηγών ενημέρωσης των επενδυτών για την Κ.Π. LEADER και τις δράσεις της. Η πρώτη επαφή για 4 από τους επενδυτές έγινε μέσω των εφημερίδων και του ραδιοφώνου οπότε και τους κινήθηκε το ενδιαφέρον για περαιτέρω ενασχόληση με το θέμα. Άλλοι 2 ανέφεραν ότι ενημερώθηκαν για την ύπαρξη κάποιου προγράμματος που μπορεί να τους ενδιαφέρει από γνωστούς τους, 3 δήλωσαν ότι ενημερώθηκαν από την κοινότητα και οι υπόλοιποι 13 δήλωσαν ότι ενημερώθηκαν από την ίδια την ΑΝ.Ε.Λ. μέσω των διαβουλεύσεων, αφισών και άλλου έντυπου υλικού τα οποία έφτασε στα χέρια τους μετά από τη σχετική κινητοποίηση της Αναπτυξιακής Εταιρείας.

Επίσης αξιοσημείωτο είναι ότι μόλις 8 από τους 22 επενδυτές ίδρυσαν την επιχείρησή τους με αφορμή την ένταξή τους στο LEADER. Οι υπόλοιποι 15 επενδυτές είχαν είτε ιδρύσει ένα τμήμα ή όλη την επιχείρηση, οπότε με τη βοήθεια του προγράμματος επέκτειναν, εξόπλισαν, ανακαίνισαν ή εκσυγχρόνισαν τις προϋπάρχουσες επιχειρήσεις τους. Επιπροσθέτως, όσον αφορά το προσωπικό που απασχολούν οι επενδυτές, 7 επιχειρήσεις είναι καθαρά οικογενειακές επιχειρήσεις, στις προϋπάρχουσες του εκάστοτε LEADER επιχειρήσεις υπάρχουν 13 μόνιμες θέσεις εργασίας και 20 εποχιακές. Οι νέες θέσεις που δημιουργήθηκαν, είτε με την εκκίνηση της επιχείρησης με το πρόγραμμα είτε με την επέκταση ή τον εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων επιχειρήσεων προ LEADER, είναι 16 μόνιμες θέσεις εργασίας και 4 εποχιακές.

Παρ' όλα αυτά, ενώ υπήρχαν ήδη έτοιμες ή σχεδόν έτοιμες επιχειρήσεις, οι επενδυτές εξέφρασαν δυσαρέσκεια όσον αφορά στη διαδικασία της προετοιμασίας του φακέλου υποψηφιότητας – δηλαδή της πρότασής τους. Κατά τη γνώμη τους, η γραφειοκρατία ήταν υπερβολική και προκαλούσε πολλές καθυστερήσεις αφού εμπλέκονταν πολλές υπηρεσίες και φορείς. Σοβαρό επίσης πρόβλημα, που αναφέρθηκε από την πλειοψηφία των επενδυτών, προέκυψε με τη διαδικασία σύνταξης των μελετών. Παρόλο που η ΑΝ.Ε.Λ. προσπάθησε να βοηθήσει, κάνοντας διάφορες προτάσεις προς τους υποψήφιους επενδυτές, στην πράξη ο τοπικός πληθυσμός δεν ήταν σε θέση να συντάξει μόνος του την πρόταση. Έτσι, η συμβολή των ιδιωτών μελετητών ήταν μεγάλη αλλά χωρίς να επηρεάσει την τελική μορφή την πρότασης. Δεν υπήρχαν εξειδικευμένα

μελετητικά γραφεία ή οικονομολόγοι στην περιοχή, οι οποίοι και θα γνώριζαν και τις ιδιαιτερότητες του νησιού, και αυτό ήταν ένα πρόβλημα για τους επενδυτές.

Δεν υπήρξε δυσφορία όσον αφορά στις απαιτήσεις του περιεχομένου του φακέλου των προτάσεων, παρόλο που πολλές διαδικασίες ήταν άγνωστες και δυσνόητες για τους περισσότερους επενδυτές οι οποίοι δεν είχαν πρότερη εμπειρία σε τέτοια θέματα. Υπήρχε βέβαια η παραδοχή ότι, από την πλευρά της, η ΑΝ.Ε.Λ. έδινε συμβουλευτική στήριξη στους επενδυτές για να επεξηγήσει τα ζητήματα όσο το δυνατόν καλύτερα συν ότι και από μόνοι τους οι επενδυτές πληροφορούνταν μέσω των μελετητών τους. Αλλά υπήρξαν και κάποιοι που δήλωσαν ότι δεν δέχτηκαν καμία συμβουλευτική στήριξη. Πρέπει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι οι 17 από τους επενδυτές ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 50 ετών και άνω και το μορφωτικό τους επίπεδο δεν ξεπερνά το λύκειο, ενώ οι υπόλοιποι 5 έχουν τελειώσει κάποιο ΑΕΙ, ΤΕΙ ή ΙΕΚ και είναι μεταξύ των 20-50 ετών. Πάντως αξιοσημείωτο είναι το ότι όλοι οι επενδυτές θα ήθελαν να παρακολουθήσουν κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης διάρκειας από 3 έως 6 μήνες εντός του νησιού γιατί έως τώρα ήταν υποχρεωμένοι να παρακολουθούν προγράμματα κατάρτισης στην Μυτιλήνη. Οι 10 από τους επενδυτές θέλουν να καταρτιστούν σε θέματα αγροτουρισμού, 3 στη γεωργία, 5 σε νέες τεχνικές κατασκευής νέων προϊόντων (τεχνίτες) και οι υπόλοιποι 4 σε διάφορα θέματα. Στα θέματα κατάρτισης, τους έχει βοηθήσει πολύ το πανεπιστήμιο που λειτουργεί την τελευταία 5ετία στο νησί διότι διοργανώνει μια φορά την εβδομάδα ενημερώσεις με επιστήμονες οι οποίες είναι ανοικτές στο κοινό.

Σχετικά με το αν οι επενδυτές θεωρούν ότι ανέλαβαν σημαντικό οικονομικό και κοινωνικό ρίσκο όσον αφορά στη συμμετοχή-ένταξή τους στο πρόγραμμα, οι 10 από αυτούς δήλωσαν ότι τόσο το οικονομικό όσο και το κοινωνικό ρίσκο ήταν πολύ μεγάλο, ενώ οι υπόλοιποι το χαρακτήρισαν από πολύ μικρό έως ανύπαρκτο. Σύμφωνα με 9 από τους επενδυτές η ύπαρξη άλλων επιχειρήσεων που είχαν επιδοτηθεί από το LEADER συνέβαλε στην απόφαση τους να ενταχθούν και αυτοί. Από την άλλη, 10 επενδυτές επέλεξαν το LEADER γιατί αυτό «έτρεχε» εκείνη την περίοδο, 5 γιατί είχε μεγαλύτερη επιδότηση απ' ότι άλλα προγράμματα ενώ οι υπόλοιποι 7 δήλωσαν ότι το LEADER ήταν πιο ευέλικτο, πιο προσιτό για αυτούς και περιελάμβανε περισσότερες περιοχές (γεωγραφικά) από άλλα προγράμματα.

Όλοι πάντως οι επενδυτές δήλωσαν ότι τήρησαν στην επιχείρησή τους κάποιες συγκεκριμένες προδιαγραφές που τους επέβαλε το πρόγραμμα και ότι τους έγιναν

έλεγχοι και κατά την διάρκεια του προγράμματος αλλά και μετά το τέλος της επένδυσης.

Σχετικά με το αν οι επενδυτές είναι ενταγμένοι σε κάποιο δίκτυο συνεργασίας και προώθησης των τοπικών/ΤΣΠ προϊόντων και των υπηρεσιών τους οι 11 από αυτούς δήλωσαν πως είναι μέλη του Δικτύου Επιχειρήσεων. Οι 10 από αυτούς είχαν ενταχθεί στο LEADER +, καθώς το ίδιο το πρόγραμμα είχε τη δικτύωση ως προϋπόθεση ένταξης σε αυτό. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι, όπως δήλωσαν, ενώ αρχικά ήταν θετικοί απέναντι στην ιδέα της δικτύωσης τώρα δηλώνουν ότι τα αποτελέσματα δεν είναι για αυτούς ικανοποιητικά. Όλοι δήλωσαν ότι δεν αποκόμισαν ουσιαστικά οφέλη από τη δικτύωση, καθώς και ότι δεν γνωρίζουν πλέον τι γίνεται στο δίκτυο. Σημείωσαν μάλιστα ότι το δίκτυο δεν υποστηρίχθηκε όσο θα έπρεπε και ότι «μόνο λεφτά έδωσαν και στο τέλος δεν έγινε και τίποτα».

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι 16 επενδυτές δήλωσαν ότι δεν θα είχαν υλοποιήσει τα επιχειρηματικά σχέδιά τους εάν δεν υπήρχε το τοπικό πρόγραμμα LEADER και ότι το τοπικό πρόγραμμα ήταν το βασικό κίνητρο που τους ώθησε να δραστηριοποιηθούν στον τομέα τους μόλις 6 από τους 22 επενδυτές ίδρυσαν την επιχείρησή τους με αφορμή την ένταξή τους στο LEADER. Οι επενδυτές των οποίων οι επιχειρήσεις προϋπήρχαν της ένταξής τους στο LEADER δήλωσαν ότι το LEADER τους προσέφερε μια σημαντική βοήθεια στο να επισπευτούν ενέργειες που ήδη σχεδίαζαν. Κάποιοι τόνισαν δε ότι το LEADER απλά τους επέτρεψε να επενδύσουν παραπάνω χρήματα από όσα είχαν αρχικά υπολογίσει για να πραγματοποιήσουν το επιχειρηματικό τους σχέδιο ή ότι ήταν μια οικονομική διευκόλυνση. Επιπλέον, όλοι θεωρούν ότι με τη σωστή οικονομική διαχείριση των προγραμμάτων μπορεί να ευνοηθεί αναπτυξιακά πολύ το νησί της Λήμνου. Η συμβολή του θεωρείται σημαντική για τον τοπικό πληθυσμό γιατί δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας και γενικά ευνοείται η εξέλιξη-ανάπτυξη. Πλην όμως, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αρκετοί ανέφεραν ότι ένα μεγάλο ποσοστό των ενισχύσεων «πηγαίνει στο δήμο».

Στην ερώτηση «τι σημαίνει για σας καινοτομία;» οι 8 από τους 22 επενδυτές δεν γνώριζαν την έννοια της λέξης. Δύο από τους επενδυτές τη θεωρούν ως «το Α και το Ω» για την επιχείρησή τους και όλοι οι υπόλοιποι δήλωσαν ότι από τα βασικότερα στοιχεία που θα πρέπει να έχει μια επιχείρηση ενόψει κρίσης, είναι να παράγει και να προσφέρει καινοτόμα προϊόντα (Σημείωση: για τους περισσότερους επενδυτές χρειάστηκε μια μικρή αποσαφήνιση του όρου).

Η ύπαρξη τοπικής ταυτότητας αναγνωρίζεται από όλους του επενδυτές οι οποίοι και νιώθουν υπερήφανοι για τον τόπο τους. Παράλληλα, όλοι αναγνωρίζουν ότι αυτή αναδεικνύεται περισσότερο μέσα από τα τοπικά προϊόντα του νησιού, την τοπική κουζίνα και τη φιλοξενία των κατοίκων ενώ κάποιιοι συμπεριέλαβαν επίσης το τοπίο της Λήμνου και τον πολιτισμό της.

Τέλος, κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων με τους επενδυτές, αναφέρθηκαν σε θέματα που χρήζουν βελτίωσης όπως τα κριτήρια που εφαρμόζονται στα προγράμματα τα οποία, κατά τη γνώμη τους, πρέπει να είναι περισσότερο εφικτά και εφαρμόσιμα στις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής. Παράλληλα, ζητούμενο αποτελεί η περαιτέρω ενημέρωση και στήριξη των επενδυτών από την ΑΝ.Ε.Λ. και μετά την περάτωση των επενδύσεων, δηλαδή να υπάρχει «επαφή, ενημέρωση, κυκλοφορία της γνώσης, ενδιαφέρον» και από την πλευρά της ΑΝ.Ε.Λ. και όχι μόνο με πρωτοβουλία των επενδυτών, ιδιαίτερα όσον αφορά στις περιοχές εκτός Μύρινας. Πολλοί επίσης τόνισαν ότι αφού ολοκλήρωσαν τις επενδύσεις τους, αισθάνονταν την ανάγκη ύπαρξης κάποιου συμβούλου, εμπνευστή ή καθοδηγητή καθώς τα θέματα για τα οποία είχαν «θεωρητικά» ενημερωθεί στο πλαίσιο των διαβουλεύσεων/ενημερώσεων απείχαν κατά πολύ όταν επιχειρήθηκε η εφαρμογή τους στην πράξη, πόσο μάλλον όταν δεν υπήρχε και προηγούμενη εμπειρία. Επίσης να υπάρξει κάποιος σε τοπικό επίπεδο από την ΑΝ.Ε.Λ. που να μπορούν να ενημερωθούν γιατί τις περισσότερες φορές έρχονται επιστήμονες από την Αθήνα .

Πρέπει επίσης να σημειωθεί ο προβληματισμός των επενδυτών για θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος όπως οι μεταφορές και η φορολογία. Όπως αναφέρθηκε, μεγάλο είναι το πρόβλημα της σύνδεσης του νησιού με την υπόλοιπη Ελλάδα. Πολλές φορές, λόγω κακοκαιρίας και της υποδομής του λιμανιού, τα πλοία δεν προσεγγίζουν το νησί το χειμώνα για να παραλάβουν τα προϊόντα τους. Αλλά ακόμη και λόγω των συχνών ανέμων το καλοκαίρι δημιουργούνται προβλήματα κατά την τουριστική περίοδο έχει. Όσον σε αφορά στην φορολογία διαπιστώνεται αύξησή της παρ' ότι το νησί θεωρείται παραμεθόριος περιοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6:

ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα τοπικά προγράμματα LEADER I, LEADER II και LEADER + για τη νήσο της Λήμνου, σύμφωνα και με το θεωρητικό και επιχειρησιακό υπόβαθρο της ΚΠ LEADER, αφορούν στην εφαρμογή πρωτότυπων παρεμβάσεων ανάπτυξης της αγροτικής υπαίθρου και ειδικότερα μιας περιοχής, που εμφανίζει ιδιαίτερα σημαντικά προβλήματα και χαρακτηρίζεται από αναπτυξιακή υστέρηση. Σύμφωνα και με την γενικότερη στοχοθέτηση του προγράμματος το σύνολο των παρεμβάσεων αποσκοπούν στην ολοκληρωμένη τοπική ανάπτυξη, στην συγκράτηση του πληθυσμού και στην αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων.

Η αναπτυξιακή καθυστέρηση της περιοχής, όπως εκδηλώνεται μέσα από τα στοιχεία που έχουν παρατεθεί σε προηγούμενα κεφάλαια οδήγησαν την Ο.Τ.Δ. στο να θέσει, σε πρώτη φάση, ως γενικό στρατηγικό στόχο του προγράμματος την ανάπτυξη της πολυδραστηριότητας, δηλαδή της απασχόλησης των γεωργών στους άλλους παραγωγικούς τομείς (τουρισμός, υπηρεσίες κλπ.) για τη συμπλήρωση του εισοδήματός τους (ουσιαστικά στη διαφοροποίηση της γεωργικής δραστηριότητας, εντός και εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης, στον αναπροσανατολισμό του παραγωγικού δυναμικού και στην αύξηση της συμπληρωματικής απασχόλησης και των εισοδημάτων του γεωργικού πληθυσμού).

Επίσης, στόχευσε στην προώθηση του αγροτουρισμού, των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μεταποίησης, την επαγγελματική κατάρτιση και εκπαίδευση του αγροτικού πληθυσμού και τη βελτίωση των υποδομών για τη διατήρηση του βιοτικού επιπέδου και την ανάπτυξη βιώσιμης οικονομικής δραστηριότητας. Η ενιαιοποίηση του τουριστικού προϊόντος και η αξιοποίηση της παράδοσης και της τοπικής παραγωγής, ως στοιχείου ανάδειξης και προβολής του τόπου, ήταν και αυτά χαρακτηριστικά συστατικά των προγραμμάτων, ιδίως της τρίτης προγραμματικής περιόδου.

Επιπροσθέτως, η ΚΠ έχει σαφώς αναπτυξιακό χαρακτήρα δίνοντας έμφαση στην ενίσχυση των τοπικών επενδύσεων με συγχρηματοδότηση, κινητοποιώντας με τον τρόπο αυτό τους τοπικούς χρηματοδοτικούς πόρους και εμπλέκοντας άμεσα και έμμεσα στην εφαρμογή του ένα μεγάλο αριθμό φορέων και ατόμων στην υλοποίηση του.

Φορείς που συνέβαλαν στην υλοποίηση των προγραμμάτων σε τοπικό επίπεδο ήταν οι τότε 4 δήμοι και οι κοινότητες του νησιού καθώς και η ΕΑΣ.

Στην πρώτη προγραμματική περίοδο, LEADER I κύριος στόχος του προγράμματος ήταν η ολοκληρωμένη τοπική ανάπτυξη, η συγκράτηση του πληθυσμού και η αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων. Ως νέο πρόγραμμα για το νησί της Λήμνου αντιμετώπισε αρκετά προβλήματα (δυσπιστία του τοπικού πληθυσμού, ελλιπής συγκοινωνία και απομόνωση καθώς και η έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού). Σε κάποιο βαθμό επιτεύχθηκε η διαφοροποίηση της γεωργικής δραστηριότητας και η αύξηση της συμπληρωματικής απασχόλησης και των εισοδημάτων του γεωργικού πληθυσμού. Έτσι, στη συνέχεια, η δεύτερη προγραμματική περίοδος, η LEADER II, αποσκοπούσε στην υποβοήθηση της ολοκληρωμένης ανάπτυξης στον αγροτικό χώρο της περιοχής παρέμβασης. Και σε αυτή, όπως προαναφέρθηκε, υπήρχαν δυσχέρειες. Και στις δύο αυτές προγραμματικές περιόδους το Μέτρο που αφορά τον αγροτουρισμό είχε μεγάλη βαρύτητα και οι περισσότερες επενδύσεις κατευθύνθηκαν σε αυτό. Όσον αφορά το LEADER PLUS, ο κεντρικός στόχος του προγράμματος ήταν η ενιαιοποίηση του τουριστικού προϊόντος και η αξιοποίηση της παράδοσης και της τοπικής παραγωγής, ως στοιχείου ανάδειξης και προβολής του τόπου, ως συγκριτικό πλεονέκτημα και σημείο διαφοροποίησης. Επιπλέον, στους στόχους προστέθηκε η έννοια της διατήρησης του περιβάλλοντος που είχε ξεκινήσει από τη προηγούμενη προγραμματική περίοδο. Το μεγάλο πρόβλημα σε αυτή την προγραμματική περίοδο ήταν η δικτύωση που, παρά τις σχετικές μελέτες, δεν είχε ουσιαστικά αποτελέσματα.

Οι στόχοι των προγραμμάτων επιτυγχάνονταν κινητοποιώντας τους τοπικούς χρηματοδοτικούς πόρους και εμπλέκοντας άμεσα και έμμεσα στην υλοποίησή τους ένα μεγάλο αριθμό φορέων (δήμοι, κοινότητες, ΕΑΣ, πολιτιστικοί σύλλογοι) και ιδιωτών.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας των επενδυτών διαπιστώνεται ότι η ΟΤΔ κατέβαλε αξιόλογες προσπάθειες ώστε να εξαλειφθούν ή έστω να αντιμετωπιστούν σε κάποιο βαθμό οι σημαντικές αδυναμίες που είχαν παρουσιαστεί κατά την υλοποίηση των Κ.Π. LEADER I και LEADER II. Παρά όμως το γεγονός ότι οι προσπάθειες αυτές είχαν θετικά αποτελέσματα (τοπική προβολή), δεν κατάφεραν να βελτιώσουν ορατές αδυναμίες.

Όσον αφορά πάντως στη διαδικασία δημοσιοποίησης του προγράμματος, η ΟΤΔ τήρησε τις στοιχειώδεις και τυπικές υποχρεώσεις για τη δημοσιοποίηση των τοπικών προγραμμάτων και των σχετικών προκηρύξεων.

Ένα ζήτημα που εντοπίστηκε κατά την εφαρμογή των προγραμμάτων είναι η αδυναμία ιδιωτών να συντάξουν επενδυτικές, με χαρακτηριστική την απουσία προτάσεων σε κάποια μέτρα. Πρέπει επιπλέον να σημειωθεί ότι η σύνταξη των προτάσεων έγινε εξ ολοκλήρου από μελετητές κυρίως εκτός νήσου, ενώ και η ίδια η ΑΝ.Ε.Λ. ανέθετε τη σύνταξη των προτάσεων και εκθέσεων (αρχική, ενδιάμεση και τελική) του κάθε προγράμματος σε εταιρίες μελετών. Από την πλευρά του πληθυσμού, πάντως, διαπιστώθηκε διάθεση για κατάρτιση σε σχετικά ζητήματα (ώστε δηλ. να μπορούν να συντάξουν μόνοι τους μια πρόταση).

Όσον αφορά την δημιουργία θέσεων εργασίας μέσω της πρωτοβουλίας LEADER, που ήταν ένας από του στόχους του προγράμματος από την πρώτη κιόλας πρωτοβουλία, 16 νέες μόνιμες θέσεις εργασίας δημιουργήθηκαν και 4 νέες εποχιακές στο σύνολο 5 επιχειρήσεων από τις 8 που δημιουργήθηκαν με αφορμή το LEADER. Δηλαδή οι άλλες τρεις είναι οικογενειακές επιχειρήσεις. Συμπερασματικά ο στόχος είχε αποτέλεσμα σε σχέση με το σύνολο των 8 νέων επιχειρήσεων.

Επιπλέον, διαπιστώθηκε μεγάλη έλλειψη καινοτόμων προτάσεων για την προώθηση κάποιων ενεργειών «πέρα από τα συνηθισμένα», γεγονός που μπορεί να οφείλεται στην έλλειψη «σύγχρονης» αντίληψης και κατ' επέκταση, τονίζει την αξία της κατάρτισης και της ενημέρωσης.

Ένα επίσης σημαντικό ζήτημα που εντοπίστηκε, αφορά στην ελλιπή δικτύωση των επιχειρήσεων. Η πλειοψηφία των ενταγμένων σε δίκτυα αφορά στους επενδυτές της LEADER +, καθώς αυτό ήταν προϋπόθεση ένταξης στο πρόγραμμα. Από την άλλη βέβαια έχουν εκπονηθεί μελέτες στις οποίες αποτυπώθηκαν οι γενικές δράσεις συνεργασίας των τοπικών επιχειρήσεων.

Οι δράσεις αυτές συμπεριλαμβάνουν τη συνεργασία-δικτύωση πρωτογενών παραγωγών και μεταποιητών-διακινητών στα πλαίσια συμφώνων ποιότητας ή και την ανάληψη συγκεκριμένων δράσεων από τους παραγωγούς (βιολογική καλλιέργεια-κτηνοτροφία ή ολοκληρωμένη διαχείριση φυτών ή ζώων), τη συνεργασία ομοειδών επιχειρήσεων σε δράσεις πιστοποίησης της ποιότητας των διαδικασιών παραγωγής και την από κοινού ζήτηση εξειδικευμένων υπηρεσιών πιστοποίησης, οργάνωσης επιχειρήσεων, διακίνησης των προϊόντων, αλλά και την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και εισαγωγή εργαλείων διοίκησης και διαχείρισης (πιστοποίηση HACCP, ISO 9000 (Σύστημα Διαχείρισης Ποιότητας), ISO 14000 (Σύστημα Περιβαλλοντικής

Διαχείρισης), ολοκληρωμένη διαχείριση, βιολογικά προϊόντα). Επίσης, συμπεριλαμβάνουν τη συνεργασία ομοειδών επιχειρήσεων σε δράσεις προμήθειας σύγχρονου εξοπλισμού και την απόκτηση εξειδικευμένης τεχνογνωσίας για την ανάπτυξη νέων ή καινοτόμων προϊόντων ή παραγωγικών διαδικασιών και την εκπαίδευση στη χρήση τους.

Περαιτέρω, συμπεριλαμβάνονται η συνεργασία στη χρήση νέων τεχνολογιών καθώς και τη συνεργασία με φορείς παροχής επιστημονικής και τεχνικής υποστήριξης και εκπαίδευσης. Επιπλέον, τη συνεργασία σε δράσεις δικτύωσης μεταξύ των επιχειρήσεων παραγωγής προϊόντων με τουριστικές επιχειρήσεις στη Λήμνο (εστιατόρια, ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια) στο πλαίσιο του τοπικού δικτύου σύνδεσης της τοπικής παραγωγής με τον τουρισμό και στη βάση συγκεκριμένων προϊόντων και υπηρεσιών (πρωινά, τοπικά πιάτα, συνδυασμοί γεύσεων, σημεία πώλησης, κτλ.), όσο και για δράσεις κοινής προώθησης εκτός Λήμνου. Επιπροσθέτως, τη συνεργασία σε δράσεις ενημέρωσης και πληροφόρησης για τα μέλη του δικτύου και τα προϊόντα που παράγουν ή υπηρεσίες που προσφέρουν όπως, για παράδειγμα, συνεργασία σε δράσεις ανέγερσης αγοράς και διαμόρφωσης χώρων με στόχο την συγκέντρωση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του Δικτύου (π.χ. παραγωγικών, ποιοτικού ελέγχου, εκθετηρίου, κ.λπ.) σε κοινό χώρο. Τέλος, τη συνεργασία για την εκπόνηση προδιαγραφών ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, της αισθητικής των χώρων και των προϊόντων και υπεύθυνης συμπεριφοράς των επιχειρήσεων απέναντι στο περιβάλλον και την τοπική κοινωνία (Κίζος και συν., 2003, σελ.15-16).

Βασικός περιορισμός στο πλαίσιο του οποίου οι επιχειρήσεις κλήθηκαν να λειτουργήσουν, όπως γίνεται ιδιαίτερα φανερό στη δράση της δικτύωσης, είναι η έλλειψη ουσιαστικών Δομών Στήριξης που αφορά τόσο στην καινοτομία και στην μεταφορά της, όσο και σε ζητήματα ενημέρωσης για επενδυτικές ευκαιρίες και τη διαμόρφωση προτάσεων για επενδύσεις. Επιπλέον, το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων δυσκολεύει τις επιχειρήσεις να αναπτυχθούν σε αγορές εκτός νησιού, να ενημερωθούν για καινοτομίες και νομοθετικές υποχρεώσεις και να χρησιμοποιήσουν και να ενσωματώσουν βοήθεια από τεχνικούς συμβούλους. Επίσης, η ανεπαρκής εκπαίδευση και κατάρτιση των επιχειρηματιών έχει αρνητικές επιπτώσεις όσον αφορά στη δεκτικότητα, εκ μέρους τους, καινοτομιών, ενώ το μικρό μέγεθος της τοπικής αγοράς δρα περιοριστικά στη δυναμικότητα και στο μέγεθος των επιχειρήσεων και περιορίζει τις δυνατότητες συνεργασιών, σύμφωνα με τις απόψεις των επιχειρηματιών. Περαιτέρω, σημαντική είναι η έντονη εποχικότητα του τουρισμού, η οποία οδηγεί σε εποχική

λειτουργία των επιχειρήσεων που συνδέονται με τον τουρισμό, ενώ παρατηρείται και το φαινόμενο της εποχικής μετακίνησης μέρους του πληθυσμού ανάλογα με την τουριστική κίνηση. Περιορισμοί επίσης είναι η νησιωτικότητα, η οποία για τη Λήμνο εκφράζεται ως έντονη απομόνωση ενώ αυξημένη είναι η εξάρτηση από τις δημόσιες μεταφορές και τις επιδοτούμενες γραμμές σύνδεσης με την ηπειρωτική χώρα, αλλά και η ανεπαρκής γνώση της αγοράς, των ευκαιριών και των κινδύνων που αυτή παρουσιάζει και, τέλος, η χαμηλή κουλτούρα συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων η οποία δυσκολεύει σημαντικά τις όποιες δράσεις-πρωτοβουλίες συνεργασίας για συγκεκριμένους σκοπούς (Κίζος και συν., 2003, σελ.21).

Προς το παρόν, όπως προκύπτει και από τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων, φαίνεται ότι μικρό μόνο μέρος των σκοπών της δράσης της δικτύωσης έχει υλοποιηθεί και αφορά κυρίως στην προβολή των επιχειρήσεων και τη συνεργασία επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών με επιχειρήσεις παραγωγής τοπικών προϊόντων. Κανένας όμως από τους επενδυτές δεν δήλωσε ευχαριστημένος καθώς, όπως προαναφέρθηκε δεν είχαν ουσιαστικά οφέλη από την δικτύωση τους ενώ όπως δήλωσαν η δικτύωση «δεν στηρίχθηκε όσο έπρεπε και ότι μόνο λεφτά έδωσαν».

Οι επενδυτές όμως, σύμφωνα και με τις δικές τους επισημάνσεις, έχουν ανάγκη αφενός τις διαβουλεύσεις και αφετέρου την κατάρτιση. Η διαβουλεύσεις βελτιώθηκαν αρκετά κατά την τελευταία προγραμματική περίοδο που εξετάζεται (LEADER +). Από την άλλη έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες από την ΑΝ.Ε.Λ. αλλά και από άλλους φορείς πλην όμως, οι σύμβουλοι από την Αθήνα δεν έχουν γνώση για τις ιδιαιτερότητες του νησιού και του πληθυσμού. Οι γνώσεις που προσφέρουν είναι γενικές ενώ ο πληθυσμός έχει ανάγκη από συγκεκριμένη γνώση. Αλλά ελλείψεις παρατηρούνται και σε γενικότερα ζητήματα όπως, για παράδειγμα, σε ότι αφορά στον όρο «καινοτομία». Όταν τέθηκε το σχετικό ερώτημα, στην αρχή η πλειοψηφία των επενδυτών δίστασε να απαντήσει και υπήρξαν και κάποιοι που δεν γνώριζαν τον όρο. Επίσης, μεγαλύτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην ενημέρωση και στην παροχή ευκαιριών για συμμετοχή των πιο ευαίσθητων-περιθωριοποιημένων ομάδων στην αναπτυξιακή διαδικασία, δηλ. τους νέους και τις γυναίκες, καθώς όπως διαπιστώθηκε η συμμετοχή αυτών των ομάδων στα προγράμματα είναι πολύ μικρή.

Παράλληλα, διαπιστώθηκε ότι, πολύ συχνά, οι εν δυνάμει επιχειρηματίες αποτρέπονται από την ανάληψη «ρίσκου» από την έλλειψη παρακίνησης, την έλλειψη πληροφόρησης του τί συνιστά μια καλή επιχειρηματική ευκαιρία, και την έλλειψη δεξιοτήτων / γνώσεων του πώς εγκαθιδρύεται μια νέα επιχείρηση. Επανερχεται λοιπόν η

αναγκαιότητα μιας συγκροτημένης διαδικασίας κατάρτισης η οποία θα αφορά τόσο σε μια σχέση μεταφοράς τεχνολογικών γνώσεων, όσο επίσης και ικανοτήτων οργάνωσης και διαχείρισης (οικονομικής και τεχνικής), αλλά και ικανοτήτων διάγνωσης των τοπικών πόρων, που είναι απαραίτητη για την επιτυχία της δημιουργίας. Δυστυχώς, η διαδικασία αυτή γενικώς απουσιάζει ή πραγματοποιείται ευκαιριακά και βραχυχρόνια με τις μικρομεσαίες, κυρίως, επιχειρήσεις να μην επωφελούνται από μια τέτοια διαδικασία. Οι επιχειρηματικές δεξιότητες μπορούν να αναπτυχθούν διαμέσου καλά σχεδιασμένων προγραμμάτων κατάρτισης, τα οποία όμως πρέπει α) να βελτιώσουν την ποιότητά τους ώστε να προσελκύσουν την προσοχή των μικρομεσαίων επιχειρηματιών, β) να μην περιέχουν υπερβολικά εξειδικευμένα και αφηρημένα στοιχεία που απέχουν κατά πολύ από την πραγματικότητα του επιχειρηματία και γ) να μην είναι υπερβολικά φιλόδοξα όσον αφορά στις δεσμεύσεις που αναμένονται από τους επιχειρηματίες, κυρίως σε χρόνο.

Σημαντικό, επίσης, είναι το ότι τονίστηκε από τους επενδυτές, ως παράπονο ή ως κακοδιαχείριση του προγράμματος από την ΑΝ.Ε.Λ., το γεγονός ότι η πλειοψηφία των επενδύσεων που εντάχθηκαν και στα τρία προγράμματα δεν ανήκουν σε ιδιώτες αλλά σε Ο.Τ.Α.. Το γεγονός αυτό έρχεται σε σύγκρουση με τους ιδέα της ΚΠ. Οι επενδυτές έδειξαν μεν ευχαριστημένοι από το πρόγραμμα και την χρηματοδότηση του αλλά οι επενδύσεις από τους Ο.Τ.Α. και στα τρία προγράμματα καλύπτουν μεγάλο ποσοστό των επενδύσεων.

Η άποψη των επενδυτών συγκλίνει με αυτή της ΑΝ.Ε.Λ. όσον αφορά στην ταυτότητα της περιοχής. Είναι το βασικό πλεονέκτημα το οποίο μπορεί να συμβάλλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη στο νησί. Αξιοσημείωτο είναι ότι η ΑΝ.Ε.Λ. γνωρίζοντας την περιοχή και συνεπώς τα βασικά στοιχεία που συγκροτούν την τοπική ταυτότητα έχει θέσει ιδιαίτερες προδιαγραφές για τα καταλύματα και τις επιχειρήσεις που ασχολούνται με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Έχουν επίσης καθοριστεί ποια είναι τα τοπικά προϊόντα και ποια μπορούν να ενισχυθούν. Μέσα από αυτά προωθούνται σημαντικά τα «παραδοσιακά» χαρακτηριστικά και αξιοποιείται τη τοπική παράδοση και η ποιότητα των προϊόντων. Οι επενδυτές αναγνωρίζουν ότι υπάρχει συγκεκριμένη ταυτότητα στο νησί και αυτή εκδηλώνεται από τα τοπικά προϊόντα του νησιού και την τοπική κουζίνα μέχρι και το πολιτιστικό περιβάλλον και τη φιλοξενία των ντόπιων. Σε αυτό το σημείο έχει βοηθήσει η δικτύωση όσον αφορά την προβολή της τοπική ταυτότητας από τους επενδυτές (κυρίως από εστιατόρια και αγροτουριστικά καταλύματα). Πλην όμως, οι

επενδυτές θεωρούν ότι χρειάζεται περαιτέρω στήριξη ώστε να υπάρξουν τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Ένα, επίσης, πρόβλημα των επενδυτών που εντοπίστηκε και από την Αναπτυξιακή είναι το θέμα των μεταφορών. Όλοι οι επενδυτές έδωσαν ιδιαίτερο βάρος σε αυτό το θέμα κατά την διάρκεια της συνέντευξης. Κατά τους επενδυτές, αν δεν λυθεί το πρόβλημα αυτό δεν μπορούν να έχουν μια σταθερή προώθηση των προϊόντων και των υπηρεσιών τους. Οι συχνές ακυρώσεις δρομολογίων από και προς την ηπειρωτική Ελλάδα δημιουργούν αβεβαιότητα για τους επενδυτές.

Επιπλέον, όπως επισημάνθηκε, η αύξηση της φορολογίας (Φ.Π.Α.) τα τελευταία χρόνια και μάλιστα εν μέσω κρίσης δημιούργησε επιπρόσθετα προβλήματα για τους επενδυτές.

Τέλος, οι απόψεις της ΑΝ.Ε.Λ. και της πλειοψηφίας των επενδυτών συγκλίνουν στο ότι ο κόσμος έχει εκλάβει την Κ.Π. ως «δικό του» πρόγραμμα που βοηθάει στην τοπική ανάπτυξη. Ο κόσμος, όμως, συνεχίζει και βλέπει την Κ.Π. LEADER κυρίως ως ένα ακόμη χρηματοδοτικό πρόγραμμα το οποίο λόγω του μεγάλης οικονομικής ενίσχυσης που προσφέρει στους επενδυτές μπορεί να συνεισφέρει και στην ανάπτυξη της περιοχής. Οι περισσότεροι επενδυτές εξακολουθούν ή προσπαθούν να έχουν επαφή με την αναπτυξιακή προσδοκώντας ίσως σε κάποια άλλη επένδυση ή εκσυγχρονισμό/επέκταση της ήδη υπάρχουσας επιχείρησης. Το γεγονός αυτό δίνει ένα καλό παράδειγμα για την εικόνα που έχει δημιουργηθεί σε μια αρκετά σημαντική μερίδα του τοπικού πληθυσμού και είναι και ένα έναυσμα για να υλοποίηση στόχων που δεν επετεύχθησαν (δικτύωση και κατάρτιση). Απ' την άλλη η ΑΝ.Ε.Λ. έχει και αυτή από την πλευρά της κρατήσει κάποιες επαφές με τους επενδυτές. Υπήρξαν όμως και επενδυτές σε χωριά μακριά από την Μύρινα που είχαν αντίθετη άποψη, δηλώνοντας ότι τους «έχουν ξεχάσει και ότι αν χρειαστεί πρέπει να πηγαίνουν οι ίδιοι στην πόλη».

Η υλοποίηση της «από τα κάτω προσέγγισης» υπήρξε μάλλον ασθενής κατά τη διάρκεια των τριών προγραμματικών περιόδων, αλλά ενεργοποιήθηκε περισσότερο στη LEADER PLUS, όπως διαπιστώθηκε και από τις συνεντεύξεις με τους επενδυτές. Στην τελευταία περίπτωση οι επενδυτές συμμετείχαν στις διαβουλεύσεις της Αναπτυξιακής Εταιρείας και έθεσαν ερωτήματα και τους προβληματισμούς τους όσον αφορά στο πρόγραμμα και την εφαρμογή του στο νησί. Τόσο κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων όσο και 'εκτός' αυτών οι επενδυτές αντάλλαξαν απόψεις για την ανάπτυξη της περιοχής τους και τις εν δυνάμει επενδύσεις τους με την Αναπτυξιακή και πήραν συμβουλές σχετικά με τις επενδύσεις τους.

Παρ' όλα αυτά η έννοια της «από τα κάτω προσέγγισης» (και εν γένει της συμμετοχής/ των συμμετοχικών αναπτυξιακών διαδικασιών) δεν υλοποιήθηκε στην περιοχή όπως προσδιορίζεται από την Κ.Π. LEADER (ή γενικότερα από τη θεωρία). Οι επενδυτές εξέφρασαν τη δυσαρέσκεια τους κυρίως όσον αφορά στην περίοδο μετά το πέρας της υλοποίησης των επενδύσεων τους οπότε και δεν υπήρξε κάποια περαιτέρω διαβούλευση ή, όπως αναφέρθηκε από τους ίδιους, στο βαθμό που υπήρξε είτε δεν ήταν επαρκής είτε δεν ενημερώθηκαν.

Το πρόβλημα που εντοπίζεται σε σχέση με τις συμμετοχικές διαδικασίες εντοπίζεται στην έλλειψη της «εμπύχωσης». Όπως έχει αναφερθεί, ο όρος σημαίνει κατά κυριολεξία την εμπύχωση των ατόμων, έτσι ώστε να θεωρήσουν τους εαυτούς τους ως κύρια, ενεργά υποκείμενα/παίκτες στη διαμόρφωση της ζωής τους (και όχι ως άτομα υποκείμενα σε έλεγχο άλλων κοινωνικών ομάδων), να ανακτήσουν την αυτοεκτίμησή τους, να κατανοήσουν (κριτικά) τις συνθήκες διαβίωσής τους και να εκφράσουν και να υποστηρίξουν τους εαυτούς τους στις προκλήσεις της ζωής μέσω συλλογικής δράσης (Rahman 1993). Συνεπώς, και στο αναπτυξιακό πεδίο ως εμπύχωση εννοείται είτε η ενθάρρυνση των ανθρώπων να δραστηριοποιηθούν στη βάση των δικών τους πρωτοβουλιών είτε/και η οργάνωσή τους σε υφιστάμενα ή νέα οργανωτικά σχήματα ώστε να συνεργαστούν για την επίλυση των προβλημάτων τους (Bolliger και συν. 1990).

Συμπερασματικά από τις συνεντεύξεις με τους επενδυτές προκύπτει ότι ο πληθυσμός χρειάζεται ενθάρρυνση και παρακίνηση για να συνεχίσει και βελτιώσει τις δραστηριότητες του αλλά και για να μπορεί να συμβάλει στη γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής. Αξίζει να αναφερθεί ότι όπως δήλωσαν, ειδικά αυτοί που βρίσκονται εκτός Μύρινας, ενώ παλιότερα οι αρμόδιοι περνούσαν από τα χωριά για να τους παρακινήσουν και να τους ενημερώσουν σήμερα πλέον πρέπει να πάνε οι ίδιοι στη Μύρινα για πληροφόρηση ή ότι άλλο χρειαστούν. Αυτό είναι ένα σημαντικό, αρνητικό στοιχείο σε σχέση με την ανάπτυξη της περιοχής καθώς παρεμποδίζει την επίτευξη του σκοπού του τοπικού προγράμματος LEADER που με τη σειρά του στηρίζεται στην «από τα κάτω» ανάπτυξη.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η ΑΝ.Ε.Λ. έχει κάνει μια αξιολογη προσπάθεια παρ' όλα τα προβλήματα που αντιμετώπισε στο νησί, συμπεριλαμβανομένου του ότι πρόκειται ένα ακριτικό νησί. Έτσι, κάποιοι από τους στόχους που είχαν τεθεί δεν έχουν επιτευχθεί αλλά είναι θέματα μείζονος σημασίας για την τοπική ανάπτυξη του νησιού.

Οι σημαντικότεροι από αυτούς, έτσι όπως αναλύθηκαν παραπάνω, είναι η εμπύχωση, η συμμετοχή στις αναπτυξιακές διαδικασίες και η δικτύωση και η κατάρτιση του πληθυσμού. Σημαντική θα μπορούσε, σε ότι αφορά κάποια από αυτά, να είναι και η συμβολή του πανεπιστημίου, αφού σύμφωνα με τους περισσότερους επενδυτές οι ενημερώσεις-διαλέξεις που γίνονται είναι ανοικτές στον τοπικό πληθυσμό.

Τέλος, σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι επενδυτές δεν έχουν κατανοήσει επ' ακριβώς την έννοια του προγράμματος. Όλες η αναφορές τους, έχουν να κάνουν περισσότερο με τη χρηματοδότηση που προσφέρει το τοπικό πρόγραμμα παρά με τη συνολική αναπτυξιακή διαδικασία, δηλ. με το στόχο-πυρήνα της ΚΠ. Κατά συνέπεια, θα πρέπει η ΑΝ.Ε.Λ. να κάνει κατανοητούς, στους επενδυτές, τους στόχους των προγραμμάτων για να μπορέσουν και οι ίδιοι να κατανοήσουν την έννοια της (βιώσιμης) ανάπτυξης και να μην θεωρούν το πρόγραμμα ως ένα χρηματοδοτικό πρόγραμμα για της επιχειρήσεις τους αλλά ως ένα αναπτυξιακό όχημα για την περιοχή τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη Βιβλιογραφία

- ✓ Amalric, F. (1998), “Sustainable Livelihoods: Entrepreneurship, Political Strategies and Governance”, *Development*, Vol. 41, No 3, pp. 31-39.
- ✓ Bolliger, E., Reinhard, P., and Zellweger, T. (1990), *Agricultural Extension: Guidelines for extension workers in rural areas*, London, LBL και SKAT, ITP Ltd.
- ✓ Fals-Borda, O. (ed) (1998) *People’s Participation: Challenges ahead*. London, Intermediate Technology Publications.
- ✓ Koutsouris, A. and Hatzantonis, D. (2002), “The LEADER II Initiative: Aspects of evaluation of the Greek programme”, *Agricultura Mediterranea*, Vol. 132, no. 3-4/2002: 198-207.
- ✓ Nelson, N. and Wright, S. (1997) Participation and Power. In: N. Nelson and S. Wright (eds.), *Power and Participatory Development*. London, Intermediate Technology Publ.: 1-18.
- ✓ Oakley, O., et al. (1991) *Projects with People: The Practice of Participation in Rural Development*. Geneva, International Labour Office.
- ✓ Pearse, A. and Stiefel, M. (1979) *An Inquiry into Participation*. Geneva, UNRISD.
- ✓ Pretty, J. (1995) *Regenerating Agriculture: Policies and practice for sustainability and self-reliance*. London, Earthscan Publications Ltd.
- ✓ Rahman, M.A. (1993), *People’s Self-Development*, London, Zed Books.
- ✓ Ray, C. (ed.) (2000), “Rural Development in Europe: the EU LEADER Programme Reconsidered,” *Sociologia Ruralis*, Vol. 40, No. 2, Special Issue.
- ✓ Reid, D. (1995), *Sustainable Development*, London, Earthscan Publications.
- ✓ Shucksmith, M. (2000), “Endogenous Development, Social Capital and Social Inclusion: Perspectives from LEADER in the UK”, *Sociologia Ruralis*, Vol. 40, No 2, pp. 208-218
- ✓ Slocum, R., Wichhart, L., Rocheleau, D. and Thomas-Slayter, B. (1995) *Power, process and participation*. London, Intermediate Technology Publications.

- ✓ Smith, S, Willms D., and Johnson, N. (1997), *Nurtured by Knowledge: Learning to do Participatory Action-Research*, Ottawa, The Apex Press, N.Y. and IDRC.
- ✓ Taylor, M. (1998), “Achieving Community Participation”, in D. Warburton (ed), *Community and Sustainable Development*, London, Earthscan Publications, pp. 163-181.
- ✓ Walker, M. (1994), “Agricultural Information Systems”, *Journal of Extension Systems*, Vol. 10, No 2, pp. 1 – 25.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- ✓ Ανδρικοπούλου, Ε. (1995), *Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Θεμέλιο.
- ✓ ΑΝ.ΕΛ. (2008), Αρχική έκθεση «προσέγγιση LEADER», Λήμνος
- ✓ ΑΝ.ΕΛ. (2006), Τελική έκθεση «LEADER PLUS», Λήμνος
- ✓ ΑΝ.ΕΛ. (2000), Τελική έκθεση «LEADER II», Λήμνος
- ✓ ΑΝ.ΕΛ. (άγνωστο), Αρχική έκθεση «LEADER II», Λήμνος
- ✓ ΑΝ.ΕΛ. (άγνωστο), Τελική έκθεση «LEADER I», Λήμνος
- ✓ Εμπορικό Επιμελητήριο Λέσβου (2006)
- ✓ Εμπορικός Σύλλογος Λήμνου (2006,2007)
- ✓ Κίζος Α.-Σπιλάνης Γ.- Χατζηδιαμαντής Α. (2003), *Προκαταρκτική Εμπειρογνωμοσύνη και προδιαγραφές Δημιουργίας και Διαχείρισης Τοπικού συμφώνου Ποιότητας στα Πλαίσια Δράσης Δικτύωσης Επιχειρήσεων Παραγωγής Προϊόντων-Παροχής Υπηρεσιών*, σελ. 15-16, σελ.21-22, Λήμνος .
- ✓ Κουτσούρης Α., (2011), *Σημειώσεις Μαθήματος «Επικοινωνία και Καινοτομία στην Αειφόρο Αγροτική Ανάπτυξη»*, Π.Μ.Σ Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου, Γ.Π.Α, Αθήνα.
- ✓ Μιμή Μ., Μούκιου Ι., Αναγνωστοπούλου Α., Αθανασάκου Μ., Γεωργάκη Χ.,(2010), *Συστηματική καταγραφή της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Λήμνου*, στα πλαίσια του μαθήματος «Περιφερειακή ανάπτυξη και χωροταξικός σχεδιασμός», Τμήμα Γεωγραφίας, Παν. Αιγαίου, Μυτιλήνη.
- ✓ Παπαδόπουλος Α.Γ., Κυριατζή- Άλλισον Ε., Λιαρικός Κ., (άγνωστο), *Αειφόρος Αγροτική Ανάπτυξη και Ερημοποίηση: Προς Μια Νέα Πολιτική Διαχείρισης Του Αγροτικού Χώρου*.

- ✓ Σιάρδος Γ.- Κουτσούρης Α (2011), *Αειφορική Γεωργία και Ανάπτυξη, Θεσσαλονίκη, Ζυγός.*
- ✓ Υπουργείο Οικονομίας Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας,(2009), «*Οικονομική Υλοποίηση του προγράμματος μέχρι 31/12/2009 Ανά Μέτρο και Ταμείο*».

Ιντερνετικές Πηγές

- ✓ www.afs.edu.gr/files/PerrotisCollege/Leader.pdf
- ✓ www.environ-develop.ntua.gr/uploads/k_8.pdf
- ✓ www.minagric.gr/
- ✓ www.statistics.gr
- ✓ www.wwf.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=648&Itemid=72

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1^ο: «Πίνακες έργων LEADER ανά προγραμματική περίοδο»

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ

Περιφέρεια : ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

LEADER I

ΠΟΣΑ ΣΕ ΔΡΑΧΜΕΣ

Ο.Τ.Δ.: ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΗΜΝΟΥ Α.Ε.

ΑΝ.Ε.Λ. Α.Ε.

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΑΤΑ ΜΕΤΡΟ, ΔΡΑΣΗ

ΜΕΤΡΟ	Έργο	Δικαιούχ./ Περιοχή	Επιλέξ. κόστος	Δαπάνη (Επιχ.)	Ιδιωτική συμμετοχή
Κωδικός - Τίτλος	Κωδικός-Τίτλος				
1	2	3	4=5+6	5	6
3. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	Κατασκευή καταλύματος	Οδυσσέας Γαλανάκης / Άγιος Ευστράτιος	19.375.000	15.500.000	3.785.000
	Πολιτιστικά Δήμου Μύρινας	Δήμος Μύρινας / Μύρινα	15.000.000	7.500.000	7.500.000
	Αναπαλαίωση Θερμοπηγών 'Θέρμα'	Δήμος Μύρινας / Κορνός	101.170.000	80.936.000	16.400.000
	Αναπαλαίωση Δημαρχείου Μύρινας	Δήμος Μύρινας / Μύρινα	45.000.000	36.000.000	9.000.000
	Αναπαλαίωση Κοινοτικού Κτιρίου (παλαιό κτίριο σφαγείου) Μούδρου - Αναψυκτήριο	Κοινότητα Μούδρου / Μούδρος	12.000.000	9.600.000	2.400.000
	Αναπαλαίωση Κοινοτικού Κτιρίου (παλαιό κτίριο τελωνείου) Ν. Κούταλης - Αναψυκτήριο	Κοινότητα Ν. Κούταλης/ Νέα Κούταλη	12.000.000	9.600.000	2.000.000
	Αναπαλαίωση Κοινοτικού Κτιρίου (παλαιό Δημοτικό Σχολείο) Αγκαριώνων - Ξενώνας	Κοινότητα Αγκαριώνων/ Αγκαριώνες	16.000.000	12.800.000	3.200.000
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ			220.545.000	171.936.000	44.285.000
4. Μ.Μ.Ε.	Εκσυγχρονισμός Τυπογραφείου	Νικόλαος Παπαδόπουλος/ Μύρινα	10.500.000	6.250.000	4.250.000
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ			10.500.000	6.250.000	4.250.000
5. Γεωργία	Τυποποίηση τοπικών αλεύρων	Ε.Ν. Σταματέρης & ΣΙΑ Ο.Ε./ Κοντοπούλι	14.000.000	7.000.000	7.000.000
	Τυποποίηση τοπικών αλεύρων	Πάρις Βόγδανος/ Αγκαριώνες	14.000.000	7.000.000	7.000.000

	Αξιοποίηση τοπικών προϊόντων - Είδη αρτοποιείου	Αφοί Ν. Ποριάζη Ο.Ε./ Πορτιανού	14.000.000	7.000.000	7.000.000
	Αξιοποίηση τοπικών προϊόντων - Χαλβαδοποιείο	Υιοι Β. Αχιλαδέλλη Ο.Ε./ Κορνός	14.000.000	7.000.000	7.000.000
	Αξιοποίηση τοπικών προϊόντων - Ζυμαρικά	Παντελής Κελλάρης/ Λιβαδοχώρι	14.000.000	7.000.000	7.000.000
	Αξιοποίηση τοπικών προϊόντων - Μέλι	Δημήτρης Παλαιολόγου/ Κορνός	8.900.000	4.450.000	4.450.000
	Εμφιάλωση κρασιών	Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Λήμνου/ Μύρινα	36.500.000	18.250.000	18.250.000
	Προϊόντα Αλιείας - παραγωγή & τυποποίηση αλιευμάτων	Γεώργιος Κουτούκης/ Μούδρος	31.250.000	18.750.000	12.500.000
	Κατασκευή γεφυροπλάστιγκας	Αγροτικός Συνεταιρισμός Αγίου Δημητρίου / Άγιος Δημήτριος	10.000.000	5.000.000	5.000.000
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ			156.650.000	81.450.000	75.200.000
6.Λοιπές Ενέργειες	Κατασκευή καρνάγιου στην κοινότητα Ν. Κούταλης	Κοινότητα Ν. Κούταλης/ Νέα Κούταλη	12.880.000	10.304.000	2.576.000
	Κατασκευή καρνάγιου στην κοινότητα Μούδρου	Κοινότητα Μούδρου/ Μούδρος	13.000.000	10.400.000	2.600.000
6.Λοιπές Ενέργειες	Εργαστήριο ελέγχου ποιότητας νερού	Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Λήμνου / Μύρινα	15.000.000	15.000.000	0
	Εκθετήριο Τοπικών Προϊόντων	Δήμος Μύρινας / Μύρινα	6.000.000	3.000.000	3.000.000
	Οινολογικό εργαστήριο	Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Λήμνου / Μύρινα	3.000.000	1.500.000	1.500.000
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ			49.880.000	40.204.000	9.676.000
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ			437.575.000	299.840.000	133.411.000

Περιφέρεια : ΒΟΡΕΙΟΥ

ΑΙΓΑΙΟΥ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ LEADER II

Ο.Τ.Δ.: ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΗΜΝΟΥ Α.Ε.

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΑΤΑ ΜΕΤΡΟ ,ΔΡΑΣΗ ΚΑΙ ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Σκέλος : Β ΣΚΕΛΟΣ Β

Μέτρο : 3 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Δράση / Υποδράση	Έργο	Δικαιούχ./ Περιοχή	Συν. κόστος	Συν. Επιλέξ. κόστος	Δημ. Δαπάνη (Επιχ.)	Ιδιωτική συμμετοχή
Κωδικός - Τίτλος	Κωδικός-Τίτλος					
1	2	3	4	5=6+7	6	7

ΥΠΟΜΕΤΡΟ ΕΓΤΠΕ-Π**349.100.770****310.552.792****186.331.675****124.221.117**

03-01 Δημιουργία εκσυγχρονισμός επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων	03.01.00.01 Αναπαλαίωση- επισκευή παραδοσιακού αγροτουριστικού καταλύματος “ Πέτρινο ”	Παπαλέξη Χαρίκλεια Ρεπανίδι	6.903.775	6.669.175	4.001.505	2.667.670
	03.01.00.02 Αναπαλαίωση οικήματος για αγροτουριστικά καταλύματα	Κοινότητα Ρωμανού Ρωμανού	21.012.347	21.012.347	12.607.408	8.404.939
	03.01.00.03 Παραδοσιακό κατάλυμα	Ο.Βαγιάκου- Σπυρ. Μακρυγιάννης Κάσπακα	3.191.246	2.500.000	1.500.000	1.000.000
	03.01.00.04 Ανακαίνιση- διασκευή παλαιού οικήματος	Κοινότητα Ατσικής Ατσική	14.539.242	14.539.242	8.723.545	5.815.697
	03.01.00.05 Αναπαλαίωση οικήματος για αγροτουριστικά καταλύματα	Δημήτριος Μπούρδος Κάσπακα	18.696.161	17.000.000	10.200.000	6.800.000
	03.01.00.06 Αναπαλαίωση επισκευή παλαιού οικήματος και αξιοποίησή τους ως αγροτουριστικό καταλύματος	Αφοί Ποριάζη ΟΕ Πορτιανού	18.582.048	1.798.723	1.079.234	719.489
	03.01.00.07 Αναπαλαίωση οικήματος και αξιοποίηση του σε αγροτουριστικά καταλύματα	Φωτεινή Γκαράλη Ατσική	19.700.000	17.000.000	10.200.000	6.800.000

	03.01.00.08 Αναστήλωση - επισκευή παλαιού παραδοσιακού οικήματος	Γεώργιος Σακούλιας Κοντιάς	14.467.100	14.250.000	8.550.000	5.700.000
	03.01.00.09 Κατασκευή τεσσάρων ανεξάρτητων τουριστικών κατοικιών	Μουχτής Χαράλαμπ. Άγιος Γιάννης	41.863.862	41.421.000	24.852.600	16.568.400
Δράση / Υποδράση	Έργο	Δικαιούχ./ Περιοχή	Συν. κόστος	Συν. Επιλέξ. κόστος	Δημ. Δαπάνη (Επιχ.)	Ιδιωτική συμμετοχή
Κωδικός - Τίτλος	Κωδικός-Τίτλος					
1	2	3	4	5=6+7	6	7
03-01 Δημιουργία εκσυγχρονισμός επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων	03.01.00.10 Κατασκευή ξενοδο-χείου τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων (Studios) -Κατηγορία Γ'/Ι	Παπακλωνάρη Κων/να Νεβγάτης	59.656.987	53.526.000	32.115.600	21.410.400
	03.01.00.11 Συγκρότημα κατοικιών - επιπλωμένες τουριστικές κατοικίες	Καλαϊτζή Μάλαμα Καρπάσι	53.274.997	49.590.000	29.754.000	19.836.000
	03.01.00.12 Δημιουργία νέων αγρο-τουριστικών καταλυμάτων τύπου τουριστικών επιπλωμένων κατοικιών	Άφοι Ν. Γαροφαλή Ο.Ε. Κοντοπούλι	57.998.905	56.996.305	34.197.783	22.798.522
03-02 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού						
03-02-08 Νέες μορφές τουρισμού	03.02.08.01 Περιηγητικό σκάφος με γυάλινο πυθμένα	Καράκος Γεώργιος	19.214.100	14.250.000	8.550.000	5.700.000

ΥΠΟΜΕΤΡΟ ΕΤΠΑ	18.510.000	18.510.000	11.106.000	7.404.000
----------------------	-------------------	-------------------	-------------------	------------------

03-14 Προβολή , προώθηση τουριστικά πακέτα , συστήματα κράτησης δωματίων, περίπτερα τουριστικών πληροφοριών	03.14.00.01 Δημιουργία συστήματος κράτησης αγροτουριστικών καταλυμάτων	Ψάρρας Χρυσόστ. Λήμνος	5.000.000	5.000.000	3.000.000	2.000.000
	03.14.00.02 Προβολή μέσω οικοτουριστικού οδηγού των οικολογικών πόρων Λήμνου & Αγίου Ευστρατίου	Σύνδεσμος 11ης Ε.Π. (Δήμος Μούδρου)	11.250.000	11.250.000	6.750.000	4.500.000
	03.14.00.03 Προβολή μέσω οικοτουριστικού οδηγού των οικολογικών πόρων Λήμνου	Δήμος Μύρινας	2.260.000	2.260.000	1.356.000	904.000

ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ			367.610.770	329.062.792	197.437.675	131.625.117
----------------------	--	--	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------

Μέτρο : 4 ΜΙΚΡΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ, ΒΙΟΤΕΧΝΙΕΣ, ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΜΙΚΡΗΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ

Δράση / Υποδράση	Έργο	Δικαιούχ./ Περιοχή	Συν. κόστος	Συν. Επιλέξ. κόστος	Δημ. Δαπάνη (Επιχ.)	Ιδιωτική συμμετοχή
Κωδικός - Τίτλος	Κωδικός-Τίτλος					
1	2	3	4	5=6+7	6	7

ΥΠΟΜΕΤΡΟ ΕΤΠΑ	329.967.639	318.260.910	190.956.546	127.304.364
----------------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------

04-02 Εκσυγχρονισμός επέκταση μονάδων οικοτεχνίας, χειροτεχνίας και ειδών λαϊκής τέχνης	04.02.00.01 Εκσυγχρονισμός , επέκταση μονάδος παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης	Κων/να Δεσποτέρη Κοντοπούλι	10.129.982	9.110.020	5.466.012	3.644.008
04-03- Νέες Βιοτεχνίες - μικρές επιχειρήσεις	04.03.00.01 Παραγωγή πάγου	Κων/νος Κουτούκης Μούδρος	10.000.000	10.000.000	6.000.000	4.000.000
	04.03.00.02 Νέα βιοτεχνία παραγωγής πιπτών (για σουβλάκι)	Κων/νος Σταματέρης Κοντοπούλι	39.675.000	39.675.000	23.805.000	15.870.000
	04.03.00.03 Δημιουργία μονάδας παραγωγής & εμπορίας ασβεστοπολτού	Σταύρος Λαντούρης Τσιμάνδρια	29.805.050	29.300.000	17.580.000	11.720.000
	04.03.00.04 Ίδρυση νέας βιοτεχνίας παραγωγής μονωτικών υαλοπινάκων	Αντώνιος Βέργος Ατσική	28.963.439	28.000.000	16.800.000	11.200.000
04-04 Εκσυγχρονισμός - επέκταση βιοτεχνιών - μικρών επιχειρήσεων	04.04.00.01 Εξοπλισμός σε μηχανήμα για κατασκευή παραδοσιακού κικλιδώματος	Κων/νος Ελευθεράκης Μύρινα	2.750.000	2.750.000	1.650.000	1.100.000
	04.04.00.02 Εκσυγχρονισμός μονάδος παραγωγής - Ξυλουργείου	Παναγιώτης Καφές Πορτιανού	8.750.000	8.750.000	5.250.000	3.500.000
	04.04.00.03 Αγορά μηχανημάτων για ξυλουργικό εργαστήριο	Ιωάννης Κατωμερίτης Μούδρος	7.750.000	7.750.000	4.650.000	3.100.000
	04.04.00.04 Παραδοσιακά Λημνιακά Έπιπλα	Αναστάσιος Βαλάκος Μύρινα	16.200.000	14.800.000	8.880.000	5.920.000
	04.04.00.05 Εκσυγχρονισμός μονάδος παραγωγής πλαστικών κουφωμάτων	ΦΙΑ Φεργαδιώτης ΕΠΕ Μύρινα	10.330.068	10.000.000	6.000.000	4.000.000
	04.04.00.06 Εκσυγχρονισμός μηχανογράφησης Ε.Α.Σ.Λήμνου	Ε.Α.Σ. Λήμνου Μύρινα	10.005.295	9.923.045	5.953.827	3.969.218

	04.04.00.07 Κατασκευή υποσταθμού οινοποιείου Ε.Α.Σ. Λήμνου	Ε.Α.Σ. Λήμνου Μύρινα	17.928.515	14.660.000	8.796.000	5.864.000
Δράση / Υποδράση	Έργο	Δικαιούχ./ Περιοχή	Συν. κόστος	Συν. Επιλέξ. κόστος	Δημ. Δαπάνη (Επιχ.)	Ιδιωτική συμμετοχή
Κωδικός - Τίτλος	Κωδικός-Τίτλος					
1	2	3	4	5=6+7	6	7
04-04 Εκσυγχρονισμός - επέκταση βιοτεχνιών - μικρών επιχειρήσεων	04.04.00.08 Εκσυγχρονισμός - επέκταση βιοτεχνίας εμφιάλωσης αναψυκτικών	Ν. Κουκουλήθρας & ΥΙΟΙ Ο.Ε. Αττική	47.062.554	47.000.000	28.200.000	18.800.000
	04.04.00.09 Βιοτεχνία κατασκευών αλουμινίου & σιδήρου	Σπυρίδων Τσακανιάς Κοντοπούλι	12.700.217	10.200.000	6.120.000	4.080.000
	04.04.00.10 Παραδοσιακές ξυλοκατασκευές - μικροέπιπλα	Δημήτριος Πλακιώτης Μύρινα	59.544.473	59.370.000	35.622.000	23.748.000
04-05 Αξιοποίηση τοπικών φυσικών πόρων	04.05.00.01 Επιχείρηση επεξεργασίας και τυποποίησης τοπικής πέτρας	Κ. Πινάκος & Σια Ο.Ε. Κάσπακας	18.373.046	16.972.845	10.183.707	6.789.138

ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ			329.967.639	318.260.910	190.956.546	127.304.364
----------------------	--	--	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------

Μέτρο : 5 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΠΙΤΟΠΟΥ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ, ΔΑΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΛΙΕΙΑΣ

Δράση / Υποδράση	Έργο	Δικαιούχ./ Περιοχή	Συν. κόστος	Συν. Επιλέξ. κόστος	Δημ. Δαπάνη (Επιχ.)	Ιδιωτική συμμετοχή
Κωδικός - Τίτλος	Κωδικός-Τίτλος					
1	2	3	4	5=6+7	6	7

ΥΠΟΜΕΤΡΟ ΕΓΤΠΕ-Π			160.672.615	149.012.258	89.407.355	59.604.903
-------------------------	--	--	--------------------	--------------------	-------------------	-------------------

05-01 Δράσεις τύπου Καν. (ΕΟΚ) 866/90						
05-01-02 Γάλα & Γαλακτοκομικά	05-01-02-01 Εκσυγχρονισμός μονάδος επεξεργασίας γάλακτος	Ε.Α.Σ. Λήμνου Λύχνα	66.520.189	65.000.000	39.000.000	26.000.000
	05-01-02-02 Κατασκευή βιολογικού καθαρισμού στο Τυροκομείο της Ε.Α.Σ. Λήμνου	Ε.Α.Σ. Λήμνου Λύχνα	38.000.000	31.565.000	18.939.000	12.626.000
05-01-04 Μέλι & Σηροτροφία	05-01-04-01 Δημιουργία τυποποιητηρίου μελιού	ΚΟΠΑΣ Λήμνου Ομάδα	9.450.000	9.450.000	5.670.000	3.780.000

		Μελισσοκόμων				
05-06 Αξιοποίηση αλιευτικής παραγωγής	05-06-00-01 Αλιεία (επεξεργασία- τυποποίηση)	Γεώργιος Κουτούκης	33.256.168	30.000.000	18.000.000	12.000.000
05-13 Επενδύσεις παραγωγής ειδών διατροφής (Αρτοσκευάσματα, γλυκά, ζυμαρικά κλπ)	05-13-00-01 Εκσυγχρονισμός εργαστηρίου ζαχαροπλαστικής	Συν/σμός Ζαχαροπλαστικής Αττικής	9.885.000	9.436.000	5.661.600	3.774.400
05-24 Πιστοποίηση ποιότητας -σήμανση προϊόντων	05-24 Δημιουργία εργαστηρίου ελέγχου ποιότητας μελιού και άλλων αγροτικών προϊόντων	ΚΟΠΑΣ Λήνου Ομάδα Μελισσοκόμων	3.561.258	3.561.258	2.136.755	1.424.503

ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ			160.672.615	149.012.258	89.407.355	59.604.903
----------------------	--	--	--------------------	--------------------	-------------------	-------------------

Σκέλος : Β ΣΚΕΛΟΣ Β

Μέτρο : 6 ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΥ

Δράση / Υποδράση	Έργο	Δικαιούχ./ Περιοχή	Συν. κόστος	Συν. Επιλέξ. κόστος	Δημ. Δαπάνη (Επιχ.)	Ιδιωτική συμμετοχή
Κωδικός - Τίτλος	Κωδικός-Τίτλος					
1	2	3	4	5=6+7	6	7

ΥΠΟΜΕΤΡΟ ΕΓΤΠΕ-Π			106.854.636	102.308.045	81.846.436	20.461.609
-------------------------	--	--	--------------------	--------------------	-------------------	-------------------

06-01 Αναπλάσεις, αξιοποιήσεις και ανάδειξη, τοπίων, περιβάλλοντος και χώρων	06.01.00.01 Προστασία οικοσυστημάτων (ελάφια Μύρινας)	Δήμος Μύρινας	30.903.807	30.716.250	24.573.000	6.143.250
	06.01.00.02 Λιθόστρωση παλαιού μονοπατιού μεταξύ αρχαιολογικών χώρων Ηφαιστείας-Καβειρίου	Κοινότητα Κοντοπουλίου (Δ.Μούδρου)	4.520.622	4.150.000	3.320.000	830.000
	06.01.00.03 Βελτίωση διαδρομών περιήγησης (Κουκονήσι -Άγιος Παύλος)	Κοινότητα Μούδρου (Δ.Μούδρου)	3.962.900	2.528.600	2.022.880	505.720
	06.01.00.04 Βελτίωση διαδρομών περιήγησης	Δήμος Μύρινας	7.874.161	6.900.000	5.520.000	1.380.000
	06.01.00.05 Βελτίωση υποδομών παραδοσιακών πλατειών - χώρων αναψυχής	Κοινότητα Αττικής (Δήμ.Αττικής)	1.927.000	1.927.000	1.541.600	385.400
	06.01.00.06 Βελτίωση χώρων	Κοινότητα	3.215.917	3.215.917	2.572.734	643.183

	αναψυχής - πλυσταριού	Ρωμανού (Δ.Μούδρου)				
	06.01.00.07 Υποδομή παραδοσιακών πλατειών	Κοινότητα Κοντιά (Δήμος Ν.Κούταλης)	2.910.824	2.910.824	2.328.659	582.165
	06.01.00.08 Υποδομή και ανάπλαση παραδοσιακής πλατείας	Κοινότητα Καλλιθέας (Δήμος Ν.Κούταλης)	3.669.191	2.720.354	2.176.283	544.071
	06.01.00.09 Ανάπλαση παλαιού πλυσταριού	Κοινότητα Κοντοπουλίου	1.928.000	1.928.000	1.542.400	385.600
	06.01.00.10 Αναπαλαίωση παραδοσιακής βρύσης	Κοινότητα Καμινίων	2.296.675	2.296.675	1.837.340	459.335
	06.01.00.11 Αναπαλαίωση ανάδειξη παλαιάς κρήνης-πηγάδια νεκροταφείο	Κοινότητα Μούδρου (Δ. Μούδρου)	2.170.016	2.170.016	1.736.013	434.003
06-02 Σήμανση αξιοθέατων, μνημείων, μονοπατιών-χαρτογραφήσεις	06.02.00.01 Σήμανση περιοχών με οικολογικό ενδιαφέρον	Σύνδεσμος 11ης Ε.Π. (Δ. Μούδρου)	8.207.963	8.207.963	6.566.370	1.641.593
Δράση / Υποδράση	Έργο	Δικαιούχ./ Περιοχή	Συν. κόστος	Συν. Επιλέξ. κόστος	Δημ. Δαπάνη (Επιχ.)	Ιδιωτική συμμετοχή
Κωδικός - Τίτλος	Κωδικός-Τίτλος					
1	2	3	4	5=6+7	6	7
06-03 Μουσεία αγροτικής πολιτιστικής κληρονομιάς (μη ανταποδοτικά)	06.03.00.01 Μουσείο ναυτικής παράδοσης και σπογγαλιείας	Κοινότητα Ν.Κούταλης (Δήμος Ν.Κούταλης)	18.936.446	18.936.446	15.149.157	3.787.289
	06.03.00.02 Υποδομή για υπαίθρια έκθεση του λαογραφικού μουσείου Πορπιανού	Σύλλογος Πορπιαντών Πορπιανού	6.331.114	5.700.000	4.560.000	1.140.000
	06.03.00.03 Εξοπλισμός Λαογραφικού μουσείου Πορπιανού	Σύλλογος Πορπιαντών Πορπιανού	3.000.000	3.000.000	2.400.000	600.000
06-06 Μελέτες , έρευνες , καταγραφή έντυπα	06-06-01 Κατασκευή μήτρας για την επανέκδοση Ιστορικού βιβλίου με τίτλο : `` Λήμνος `` του Α.Μοσχίδη	Ίδρυμα Αποστόλου Καρατζά	2.000.000	2.000.000	1.600.000	400.000
	06.06.00.02 Κατασκευή μήτρας για την επανέκδοση βιβλίου με τίτλο : `` Λημνιακή Λαογραφία	Σύλλογος Δασκάλων & Νηπ/γων	1.000.000	1.000.000	800.000	200.000

	06.06.00.03 Κατασκευή μήτρας για την έκδοση βιβλίου με τίτλο: " Μαθαίνω τον τόπο μου "	Σύλλογος Δασκάλων & Νηπιγών	2.000.000	2.000.000	1.600.000	400.000
--	--	-----------------------------	-----------	-----------	-----------	---------

ΥΠΟΜΕΤΡΟ ΕΤΠΑ			90.682.271	88.377.084	70.701.667	17.675.417
----------------------	--	--	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------

06-12 Αναπαλαίωση , ανάδειξη και αξιοποίηση ιστορικών και παραδοσιακών κτιρίων	06.12.00.01 Αποκατάσταση όψεων και εσωτερικές διαρρυθμίσεις, Ιστορικού κτιρίου	Παλλημνιακό Σχολικό Ταμείο	83.128.221	81.047.434	64.837.947	16.209.487
	Παλλημνιακού Σχολικού Ταμείου	Μύρινα				
06-17 Ενίσχυση πολιτιστικών εκδηλώσεων και εκδηλώσεων ανάδειξης και διατήρησης τοπικής κληρονομίας	06.17.00.01 Εμπλουτισμός Υμαιοθήκης	Σύλλογος Κεχαγιάδων	2.124.400	1.900.000	1.520.000	380.000
	06.17.00.02 Εμπλουτισμός Υμαιοθήκης	Λύκειο Ελληνίδων	5.429.650	5.429.650	4.343.720	1.085.930

ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ			197.536.907	190.685.129	152.548.103	38.137.026
----------------------	--	--	--------------------	--------------------	--------------------	-------------------

ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΩΝ 3,4,5 & 6 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ LEADER II			1.055.787.931	987.021.089	630.349.679	356.671.410
---	--	--	----------------------	--------------------	--------------------	--------------------

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ LEADER +

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΑΝΑ ΔΡΑΣΗ

Άξονας : 1 ΠΟΣΑ ΣΕ ΕΥΡΩ

Μέτρο : 1.2

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ 1.2.1

ΔΡΑΣΗ 1.2.1.1 : ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΔΙΑΝΥΚΕΡΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ / ΠΕΡΙΟΧΗ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Μετατροπή διατηρητέου κτιρίου του 19 ^{ου} αιώνα σε τουριστικά επιπλωμένα διαμερίσματα στη Μύρινα Λήμνου	ΜΠΟΥΛΟΥΤΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ/ ΜΥΡΙΝΑ	275.400,00	165.240,00	60	110.160,00	40
Έξι μονόχωρες επιπλωμένες κατοικίες στον Άγιο Γιάννη Κάσπακα	Μ. & Δ. ΠΙΝΑΚΟΣ ΟΕ / ΑΓΙΟΣ ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΣΠΑΚΑ	367.820,00	220.692,00	60	147.128,00	40
Ίδρυση τουριστικού καταλύματος τύπου επιπλωμένων κατοικιών, στην Παραλία Πλατέως	ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΤΡΩΝΙΑΣ ΕΠΕ/ ΠΛΑΤΥ	363.160,00	217.896,00	60	145.264,00	40
Αναπαλαίωση ιστορικού διατηρητέου οικήματος και μετατροπή του σε τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες στο Ρεπανίδι	Π. & Δ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΟΕ / ΡΕΠΑΝΙΔΙ	164.390,00	98.634,00	60	65.756,00	40
Επισκευή, αποκατάσταση, προσθήκη κατ' επέκταση και καθ' ύψος δύο παραδοσιακών κατοικιών εντός του οικισμού Κοντιά Λήμνου	ΡΟΥΛΙΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ / ΚΟΝΤΙΑ	188.364,39	113.018,63	60	75.345,76	40
ΣΥΝΟΛΟ		1.359.134,39	815.480,63	60	543.653,76	40

ΔΡΑΣΗ 1.2.1.2 : ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Εκσυγχρονισμός του σνακ – μπαρ – πιπσαρίας «Μεσόγειος»	ΠΑΤΡΩΝΙΑΣ Κ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ / ΜΥΡΙΝΑ	35.351,00	21.210,60	60	14.140,40	40
Εστιατόριο "ΕΞΑΝΤΑΣ"	ΤΖΕΛΒΕΛΗΣ Σ. ΦΩΤΗΣ	67.698,00	40.618,80	60	27.079,20	40

	/ ΜΥΡΙΝΑ					
Εκσυγχρονισμός κέντρου εστίασης «Το Σινιάλο» στη Μύρινα Λήμνου	ΛΙΜΑΝΗΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ / ΜΥΡΙΝΑ	37.235,00	22.341,00	60	14.894,00	40
ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Εκσυγχρονισμός παραδοσιακής ταβέρνας «Ήφαιστος» στο Κοντοπούλι Δήμου Μούδρου	ΜΠΕΖΑΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ / ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΙ	22.836,60	13.701,96	60	9.134,64	40
Εκσυγχρονισμός του παραδοσιακού εστιατορίου-ψησταριάς "Η ΜΑΡΘΑ" στη Νέα Κούταλη Λήμνου	ΠΑΛΑΣΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗΣ / ΝΕΑ ΚΟΥΤΑΛΗ	131.557,00	78.934,20	60	52.622,80	40
Εκσυγχρονισμός & βελτίωση παραδοσιακού εστιατορίου "ΤΟ ΚΕΡΟΣ" στο Τ.Δ. Καλλιόπη Λήμνου	ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ / ΚΑΛΛΙΟΠΗ	43.707,80	26.224,68	60	17.483,12	40
Εκσυγχρονισμός παραδοσιακού ουζερί-ψησταριάς στο Μούδρο Λήμνου	ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ / ΜΟΥΔΡΟΣ	49.580,00	29.748,00	60	19.832,00	40
Εκσυγχρονισμός εστιατορίου - ψησταριάς στο Τ.Δ. Καμινίων	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ / ΚΑΜΙΝΙΑ	50.970,00	30.582,00	60	20.388,00	40
ΣΥΝΟΛΟ		438.935,40	263.361,24	60	175.574,16	40

ΔΡΑΣΗ 1.2.1.3 : ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΑ ΑΓΡΟΚΤΗΜΑΤΑ ΜΕ ΠΡΟΒΛΕΨΗ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΗΣ)

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Δημιουργία επισκέψιμου αγροκτήματος με πρόβλεψη διανυκτέρευσης στη θέση «Γλυκιά» του Τ.Δ. Πλάκας του Δήμου Μούδρου Λήμνου	ΠΑΠΑΜΑΝΩΛΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ / ΠΛΑΚΑ	417.316,27	250.389,76	60	166.926,51	40
Δημιουργία επισκέψιμου αγροκτήματος με πρόβλεψη υποδομής διανυκτέρευσης στη θέση ΧΑΝΔΡΙΑΣ στο Τ.Δ. Κοντιά	ΚΑΤΡΑΚΑΖΟΥ ΜΑΡΙΑ / ΚΟΝΤΙΑΣ	281.460,40	168.876,24	60	112.584,16	40
Επισκέψιμο αγρόκτημα Μούδρου με πρόβλεψη υποδομής διανυκτέρευσης και αναψυχής	ΚΟΤΣΑΥΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ / ΜΟΥΔΡΟΣ	553.089,21	331.853,53	60	221.235,68	40
ΣΥΝΟΛΟ		1.247.058,95	748.235,38	60	498.823,57	40

ΔΡΑΣΗ 1.2.1.4 : ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ, ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ, ΟΡΕΙΝΟΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ, ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΤΙΚΟΣ ΚΛΠ)

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%

1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Εκσυγχρονισμός Ιαματικών Πηγών στα Θέρμα Λήμνου	Ε. ΓΙΑΡΜΑΔΟΥΡΟΣ & ΣΙΑ Ο.Ε. / ΚΟΡΝΟΣ	151.018,39	90.611,03	60	60.407,36	40
Ίδρυση μονάδας ενοικίασης εξοπλισμού για σύντομες θαλάσσιες διαδρομές	ΚΑΠΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ / ΘΑΝΟΣ (ΝΕΒΓΑΤΗΣ)	27.159,50	16.295,70	60	10.863,80	40
ΣΥΝΟΛΟ		178.177,89	106.906,73	60	71.271,16	40

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ
1.2.2
ΔΡΑΣΗ 1.2.2.1 : ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ (ΟΙΚΟΤΕΧΝΙΑ, ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ, ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΙΔΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΛΠ)

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Εκσυγχρονισμός της βιοτεχνικής μονάδας κατασκευής παραδοσιακών κεντημάτων	ΨΑΡΡΗ ΜΑΡΙΑ / ΜΟΥΔΡΟΣ	10.683,84	6.410,30	60	4.273,54	40
ΣΥΝΟΛΟ		10.683,84	6.410,30	60	4.273,54	40

ΔΡΑΣΗ 1.2.2.3 : ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Βιοτεχνία παραγωγής γλυκών κουταλιού και μαρμελάδας	ΓΚΑΡΑΛΗ ΦΩΤΕΙΝΗ / ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	127.200,00	82.680,00	65	44.520,00	35
Εκσυγχρονισμός υφιστάμενου Οινοποιείου ΕΑΣ Λήμνου	ΕΑΣ ΛΗΜΝΟΥ / ΜΥΡΙΝΑ	189.835,00	123.392,75	65	66.442,25	35
Οινοποιείο - Αποστακτήριο	Ν. ΚΟΥΚΟΥΛΗΘΡΑ & ΥΙΟΙ Ο.Ε./ ΑΤΣΙΚΗ	328.861,00	213.759,65	65	115.101,35	35
ΣΥΝΟΛΟ		645.896,00	419.832,40	65	226.063,60	35

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ
1.2.2
ΔΡΑΣΗ 1.2.2.6 : ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΙΔΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Μετεγκατάσταση και εκσυγχρονισμός βιοτεχνίας συνεταιρισμού ζαχαροπλαστικής γυναικών Αττικής Λήμνου	ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΑΤΣΙΚΗΣ ΛΗΜΝΟΥ Π.Ε. / ΚΑΡΠΑΣΙ	416.800,00	250.080,00	60	166.720,00	40
Εκσυγχρονισμός και βελτίωση υποδομών & εξοπλισμού του παραδοσιακού αρτοποιείου	ΔΡΑΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ / ΜΥΡΙΝΑ	183.200,00	109.920,00	60	73.280,00	40
ΣΥΝΟΛΟ		600.000,00	360.000,00	60	240.000,00	40

ΔΡΑΣΗ 1.2.2.7 : ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ & ΧΩΡΩΝ (ΠΑΤΗΤΗΡΙΑ, ΚΕΛΛΑΡΙΑ, ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΑ

ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΑ)

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Δημιουργία προϋποθέσεων επισκεψιμότητας του οινοποιείου Ε.Α.Σ. Λήμνου που βρίσκεται στην περιοχή Σωληνάρια στη Μύρινα Λήμνου	ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΛΗΜΝΟΥ ΣΥΝ ΠΕ / ΜΥΡΙΝΑ	250.000,00	187.500,00	75	62.500,00	25
ΣΥΝΟΛΟ		250.000,00	187.500,00	75	62.500,00	25

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ 1.2.3
ΔΡΑΣΗ 1.2.3.1 : ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ (ISO - HACCP)

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Εγκατάσταση συστήματος διαχείρισης της υγιεινής και ασφάλειας τροφίμων (HACCP) σε κέντρο εστίασης	ΠΑΤΡΩΝΙΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ / ΠΛΑΤΥ	12.500,00	9.375,00	75	3.125,00	25
Εγκατάσταση συστήματος διαχείρισης της υγιεινής και ασφάλειας Τροφίμων (HACCP) σε εργαστήριο ζαχαροπλαστικής	ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΖΑΧ/ΚΗΣ ΑΤΣΙΚΗΣ ΛΗΜΝΟΥ ΣΥΝ ΠΕ / ΚΑΡΠΑΣΙ	15.000,00	11.250,00	75	3.750,00	25
ΣΥΝΟΛΟ		27.500,00	20.625,00	75	6.875,00	25

ΔΡΑΣΗ 1.2.3.2 : ΔΙΚΤΥΩΣΗ ΟΜΟΕΙΔΩΝ Η' ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ (CLUSTERS)

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Δίκτυο επιχειρήσεων για ένα ΤΟΠΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ προϊόντων και υπηρεσιών Λήμνου και Αγίου Ευστατίου	ΔΙΚΤΥΟ ΤΣΠ / ΛΗΜΝΟΣ	60.000,00	45.000,00	75	15.000,00	25
ΣΥΝΟΛΟ		60.000,00	45.000,00	75	15.000,00	25

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ 1.3.3
ΔΡΑΣΗ 1.3.3.2 : ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ - ΠΡΟΒΟΛΗΣ (ΕΚΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ)

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Δημιουργία αρχείου πολιτιστικής κληρονομιάς της Λήμνου	ΔΗΜΟΣ ΜΟΥΔΡΟΥ	107.520,00	75.264,00	70	32.256,00	30
Δημιουργία υλικού προβολής του τουριστικού προϊόντος της Λήμνου	ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΗΜΝΟΥ	35.913,20	25.139,24	70	10.773,96	30

Τουριστική προβολή Επαρχίας Λήμνου	ΑΜΚΕ ΛΗΜΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ	142.857,14	100.000,00	70	42.857,14	30
ΣΥΝΟΛΟ		286.290,34	200.403,24	70	85.887,10	30

Μέτρο : 1.4

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ 1.4.1

ΔΡΑΣΗ 1.4.1.1 : ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ, ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ, ΤΟΠΙΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΩΝ NATURA 2000

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Διαμόρφωση οικολογικών διαδρομών και σημείων στάσης στη θέση Γομάτι Δήμου Ατσικής	ΔΗΜΟΣ ΑΤΣΙΚΗΣ	55.159,00	55.159,00	100	0,00	0
Δημιουργία παρατηρητηρίου και έργα πρόσβασης στη θέση «Ανωγίτσα» υδροβιότοπου Διαπορίου	ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΚΟΥΤΑΛΗΣ	15.764,99	15.764,99	100	0,00	0
ΣΥΝΟΛΟ		70.923,99	70.923,99	100	0,00	0

ΔΡΑΣΗ 1.4.1.2 : ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Πρόγραμμα Τεμαχισμού Φυτικής Βιομάζας Δ. Μούδρου	ΔΗΜΟΣ ΜΟΥΔΡΟΥ	64.120,00	64.120,00	100	0,00	0
ΣΥΝΟΛΟ		64.120,00	64.120,00	100	0,00	0

ΔΡΑΣΗ 1.4.1.4 : ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ, ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ, ΓΕΦΥΡΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Παρεμβάσεις ανάδειξης Τ.Δ. Πορτιανού & Τσιμανδρίων	ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΚΟΥΤΑΛΗΣ	43.681,15	43.681,15	100	0,00	0
Ανάπλαση παραλίας Κότσινια & πρόσβαση προς Μεσαιωνικό Κάστρο	ΔΗΜΟΣ ΜΟΥΔΡΟΥ	183.698,92	183.698,92	100	0,00	0
ΣΥΝΟΛΟ		227.380,07	227.380,07	100	0,00	0

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ 1.4.2

ΔΡΑΣΗ 1.4.2.2 : ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΙ ΚΤΙΡΙΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2

Δρόμος πρόσβασης - Μονοπάτι στην περιοχή Ντάπια εντός οικισμού Μύρινας Δήμου Μύρινας	ΔΗΜΟΣ ΜΥΡΙΝΑΣ	59.293,06	59.293,06	100	0,00	0
Δημιουργία θέσης θέας στον Άγιο Γεώργιο Αγκαραυώνων, διαμόρφωση χώρου και πρόσβασης - εξοπλισμός	ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΚΟΥΤΑΛΗΣ	13.197,52	13.197,52	100	0,00	0
ΣΥΝΟΛΟ		72.490,58	72.490,58	100	0,00	0

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ 1.4.3

ΔΡΑΣΗ 1.4.3 : ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ		ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
			Ποσό	%	Ποσό	%
1		2=3+5	3,00	4=3/2	5	6=5/2
Ενίσχυση Δήμου Μύρινας με εξοπλισμό για πολιτιστικές εκδηλώσεις και εκδηλώσεις ανάδειξης των πολιτιστικών και λαογραφικών στοιχείων της Λήμνου	ΔΗΜΟΣ ΜΥΡΙΝΑΣ	50.546,91	37.910,18	75	12.636,73	25
Εξοπλισμός με Μουσειακό υλικό του Μουσείου Ναυτικής Παράδοσης και Σπογγαλιείας Νέας Κούταλης	ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΚΟΥΤΑΛΗΣ	47.916,76	35.937,57	75	11.979,19	25
Ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του Δήμου Μούδρου	ΔΗΜΟΣ ΜΟΥΔΡΟΥ	9.600,00	7.200,00	75	2.400,00	25
ΣΥΝΟΛΟ		108.063,67	81.047,75	75	27.015,92	25

ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΩΝ 1.2, 1.3 & 1.4		5.646.655,12	3.689.717,31	65%	1.956.937,81	35%
---	--	---------------------	---------------------	------------	---------------------	------------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2^ο :

Ερωτηματολόγιο συνέντευξης από επενδυτές

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αριθμ. Ερωτηματολογίου:

Ημερομηνία:

Τόπος συμπλήρωσης:

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΕΝΔΥΤΗ / ΝΟΜΙΜΟΥ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ

Όνοματεπώνυμο:

Ηλικία:

Τόπος Γέννησης:

Τόπος Μόνιμης Κατοικίας:

Επάγγελμα:

Προηγούμενο επάγγελμα:

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ

Μέτρο :

Δράση :

Κωδικός /τίτλος έργου :

Τοποθεσία υλοποίησης :

Φορέας υλοποίησης:

Εγκεκριμένος προϋπολογισμός:

Επιλέξιμος προϋπολογισμός:

Νομική μορφή:

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

1. Θα θέλαμε λίγα στοιχεία για το νοικοκυριό σας.

	ΦΥΛΟ	ΗΛΙΚΙΑ	ΚΥΡΙΟ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΕΠΙΠΕΔΟ ΜΟΡΦΩΣΗΣ
Ερωτώμενος				
Σύζυγος				
1 ^ο Παιδί				
2 ^ο Παιδί				
3 ^ο Παιδί				
4 ^ο Παιδί				
Γονέας**				
Γονέας **				

2. Έχεις παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα επαγγελματικής εκπαίδευσης

Σε ΚΕΓΕ	1
Σε ΙΕΚ	2
Σε ΚΕΚ	3
ΕΠΠ	4
Άλλο	5

3. Ποιο ήταν το αντικείμενο (τίτλος) της εκπαίδευσης;

4. Τελειώνοντας το σχολείο σου (σπουδές), τι εργασία επιθυμούσατε να κάνετε;

5. Από ποιες πηγές προέρχεται το οικογενειακό σου εισόδημα; (να ερωτηθεί ως ανοιχτή, σημειώνοντας με 1 την πιο σπουδαία, 2 την επόμενη σε σπουδαιότητα, κλπ.):

.....

.....

1. Γεωργία-κτηνοτροφία στην εκμετάλλευση	( )
2. Μεροκάματα στη γεωργία, εκτός εκμετάλλευσης	( )
3. Τουρισμός-αγροτουρισμός	( )
4. Κοινωνικές παροχές (συντάξεις κλπ.)	( )
5. Μικρή επιχείρηση άσχετη με τη γεωργία (παντοπωλείο, ουζερί καφενείο, κτλ.)	( )
6. Άλλο (προσδιόρισε)	( )

6. Η απασχόλησή σας στην επιχείρησή σας είναι κύρια ή δευτερεύουσα απασχόληση;

α. ως προς το χρόνο που ασχολείστε:

Κύρια Δευτερεύουσα

β. ως προς το εισόδημα που κερδίζετε:

Κύρια Δευτερεύουσα

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

7. Έτος ίδρυσης επιχείρησης:

Είδος επιχείρησης:

Τοποθεσία:

Σε ποια προγραμματική περίοδο εντάχτηκε η επιχείρηση;

Η επιχείρηση προϋπήρχε της ένταξης της στο LEADER;

Ιδρύθηκε με αφορμή την ένταξη της στο LEADER;

Τροποποιήθηκε με αφορμή την ένταξη στο πρόγραμμα;

8. Ποιος ήταν ο λόγος που έχετε ή ξεκινήσατε αυτή τη δραστηριότητά σας; (να ερωτηθεί ως ανοιχτή, σημειώνοντας με 1 την πιο σπουδαία, 2 την επόμενη σε σπουδαιότητα, κλπ.):

- Η μεγάλη ανάπτυξη που εμφανίστηκε στην περιοχή ( )
- Τα προβλήματα της γεωργίας ( )
- Για να συνεχίσετε να ζείτε και να εργάζεστε στον τόπο τους ( )
- Προϋπήρχε στην οικογένεια ( )
- Άλλος λόγος .....( )

9. Είδος επιχείρησης ως προς τις προσφερόμενες υπηρεσίες

Αγροτουριστικό κατάλυμα	☐	Ταβέρνα	☐
Μικτό(π.χ. κατάλυμα και ταβέρνα)	☐	Άλλο	
Βιοτεχνία		Μονάδα παραγωγής	

10. Περιγραφή της υλικοτεχνικής υποδομής της επιχείρησης και του μηχανολογικού εξοπλισμού (σε είδος και σε ποσότητες)

11. Περιγραφή των παραγόμενων προϊόντων και των παρεχόμενων υπηρεσιών (σε είδος και σε ποσότητες)

12. Περιγραφή της οργάνωσης και λειτουργίας της επιχείρησης (διοίκηση, προσωπικό, κλπ)

13. Διάθεση των προϊόντων και / ή των υπηρεσιών

14. Τρόπος διαφήμισης της επιχείρησης και των προϊόντων και / ή υπηρεσιών

15. Πόσο προσωπικό απασχολεί η επιχείρησή σας;

	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
--	--------	----------

Προϋπάρχουσες μόνιμες θέσεις Εργασίας		
Προϋπάρχουσες εποχιακές θέσεις Εργασίας		
Νέες μόνιμες θέσεις Εργασίας - μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης		
Νέες εποχιακές θέσεις Εργασίας - μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης		

16. Η επιχείρηση εξασφαλίζει απασχόληση σε άτομα εκτός του προσωπικού της (π.χ. προμηθευτές, παραγωγοί);

17. Είστε ευχαριστημένος/ η με τα πράγματα όπως είναι σήμερα στην περιοχή σας

ΝΑΙ	1
ΕΤΣΙ ΚΙ ΕΤΣΙ	2
ΟΧΙ	3

18. Εάν ΝΑΙ, ποιοι είναι οι λόγοι; (να ερωτηθεί ως ανοιχτή, σημειώνοντας με 1 την πιο σπουδαία, 2 την επόμενη σε σπουδαιότητα, κλπ.):

- Νέες, κερδοφόρες επιχειρήσεις ( )
- Νέα, ευχάριστη απασχόληση ( )
- Κοινωνικοποίηση ( )
- Αλλαγή τρόπου σκέψης των ανθρώπων ( )
- Άλλος λόγος .....( )

19. Θα συνεχίσετε τις δραστηριότητες αυτές στο μέλλον;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

20. Εάν ΝΑΙ, θα θέλατε να ασχοληθείτε εσείς ή κάποιος από την οικογένειά σας και με κάτι άλλο όπως:

- Αγροτουρισμό(δωμάτια, ξενώνα, εστιατόριο) 1
- Μικρή βιοτεχνία 2
- Μικρό κατάστημα 3
- Γεωργία 4
- Άλλο 5

21. Τα παιδιά σας ασχολούνται με την επιχείρησή σας(% χρόνου ή αριθμός ημερών ή ΠΣΚ ή κάθε πότε)

22. Τα παιδιά σας θα συνεχίσουν τη λειτουργία της επιχείρησής σας;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2
ΔΞ	3

23. Τα παιδιά σας, σας βοήθησαν για το στήσιμο της επιχείρησής σας;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

24. Εάν ΝΑΙ, πως;

- Ενθάρρυναν – συμμετείχαν στις γραφειοκρατικές διαδικασίες 1

- Συμμετείχαν οικονομικά 2
- Συμμετείχαν στις εργασίες(οικοδομικές κλπ.) 3
- Άλλο 4

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

25. Πόσο σημαντικό ήταν για εσάς το οικονομικό ρίσκο; (ανύπαρκτο, πολύ μικρό, μικρό, μεγάλο, πολύ μεγάλο)

26. Πόσο σημαντικό ήταν για εσάς το κοινωνικό ρίσκο; (ανύπαρκτο, πολύ μικρό, μικρό, μεγάλο, πολύ μεγάλο)

27. Αποτέλεσε σημαντικό ρόλο κάποια γνωριμία σας (π.χ. τράπεζα, κλπ); (καμία, πολύ λίγο, λίγο, πολύ, πάρα πολύ) Αν ναι αιτιολογήστε

28. Κατά πόσο συνέβαλε στην απόφασή σας η ύπαρξη άλλων επιχειρήσεων που έχουν επιδοτηθεί από προγράμματα; (καθόλου, πολύ λίγο, λίγο, πολύ, πάρα πολύ)

29. Γιατί επιλέξατε το πρόγραμμα LEADER;

30. Με ποιο τρόπο πληροφορηθήκατε / ενημερωθήκατε για το πρόγραμμα LEADER;

εφημερίδες	
τηλεόραση	
Δήμο/ Κοινότητα	
από την ίδια την ΑΝ.Ε.Λ.	
από την δ/ση γεωργίας ή γεωπόνους δημοσίου	
άλλο	

31. Είχατε κάποια συμβουλευτική υποστήριξη και από ποιόν;

32. Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίσατε στη διαδικασία προετοιμασίας του φακέλου της πρότασης σας;

33. Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίσατε στη διαδικασία υλοποίησης της επένδυσής σας;

34. Συμμετείχατε σε κάποια από τις διαβουλεύσεις/συναντήσεις που έγιναν από την ΑΝ.ΕΤ.;

- 35. Ποιος ήταν ο ρόλος του μελετητή στο σχεδιασμό της επένδυσής σας; Σας επηρέασε καθόλου η άποψη του στη τελική μορφή της πρότασής σας;**
- 36. Τηρείται στην επιχείρησή σας κάποιες συγκεκριμένες προδιαγραφές; Ελέγχεται η επιχείρησή σας για αυτό;**
- 37. Συνεχίζεται την επαφή σας με την ΑΝ.ΕΤ.;(ναι, όχι). Αν ΝΑΙ τι προσδοκάτε από αυτή την επαφή;**

ΔΙΚΤΥΩΣΗ

- 38. Είστε μέλος σε κάποιο δίκτυο/ ΤΣΠ;**
- 39. Ποιος σας επηρέασε για την απόφασή σας να ενταχθείτε στο δίκτυο;**
- 40. Ποιοι είναι οι στόχοι του δικτύου;**
- 41. Ποια είναι τα αναμενόμενα οφέλη για εσάς;**

42. Έχετε ενταχθεί στο παρελθόν σε κάποιο δίκτυο συνεργασίας (και ποιο);

43. Θα θέλατε να ενταχθείτε σε κάποιο (άλλο) δίκτυο συνεργασίας;

44. Θα θέλατε να παρακολουθήσετε κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης, και αν ναι σε ποιο αντικείμενο και για πόσο χρόνο;

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

45. Ποια η συμβολή του LEADER στην τοπική οικονομία;

46. Τι σημαίνει για σας «καινοτομία»;

47. Πιστεύετε ότι υπάρχει τοπική ταυτότητα στην περιοχή;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

48. Εάν ΝΑΙ, φαίνεται από:

- Το ίδιο το τοπίο 1
- Τη φιλοξενία των κατοίκων 2
- Τα έθιμα 3
- Τοπική κουζίνα 4
- Παραδοσιακά επαγγέλματα 5
- Τοπικές διάλεκτοι 6
- Πολιτισμό 7
- Τοπικά προϊόντα 8
- Άλλο 9

49. Εάν ΟΧΙ, γιατί δεν υπάρχει;

.....

50. Χρειάζεται υποστήριξη ο κλάδος από κάποιο φορέα που να παρέχει συμβουλές και πληροφορίες; Αν ΝΑΙ σε ποια ζητήματα;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3^ο :**«Στοιχεία Επενδυτών και Επιχειρήσεων»**

			ΕΠΙΠΕΔΟ	ΤΟΠΟΣ	ΤΟΠΟΣ
	ΗΛΙΚΙΑ	ΦΥΛΟ	ΜΟΡΦΩΣΗΣ	ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΜΟΝΙΜΗΣ
					ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ
1	72	ΑΝΔΡΑΣ	1	ΜΥΡΙΝΑ	ΜΥΡΙΝΑ
2	38	ΓΥΝΑΙΚΑ	1	Ν.ΑΦΡΙΚΗ	ΜΥΡΙΝΑ
3	62	ΑΝΔΡΑΣ	4	ΜΥΡΙΝΑ	ΜΥΡΙΝΑ
4	39	ΑΝΔΡΑΣ	3,4	ΑΘΗΝΑ	ΜΥΡΙΝΑ
5	63	ΑΝΔΡΑΣ	5	ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΙ	ΜΟΥΔΡΟΣ
6	44	ΓΥΝΑΙΚΑ	5	ΜΟΥΔΡΟΣ	ΡΩΜΑΝΟ
7	42	ΑΝΔΡΑΣ	4	ΑΘΗΝΑ	ΜΟΥΔΡΟΣ
8	50	ΓΥΝΑΙΚΑ	3	ΜΥΡΙΝΑ	ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΙ
9	53	ΑΝΔΡΑΣ	6	ΑΤΣΙΚΗ	ΑΤΣΙΚΗ
10	59	ΑΝΔΡΑΣ	4	ΜΥΡΙΝΑ	ΜΥΡΙΝΑ
11	46	ΑΝΔΡΑΣ	6	ΜΥΡΙΝΑ	ΜΥΡΙΝΑ
12	40	ΑΝΔΡΑΣ	4	ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	ΜΥΡΙΝΑ
13	29	ΓΥΝΑΙΚΑ	5	ΑΘΗΝΑ	ΚΟΝΤΙΑΣ ΝΕΑ
14	50	ΑΝΔΡΑΣ	3	ΝΕΑ ΚΟΥΤΑΛΗ	ΚΟΥΤΑΛΗ
15	56	ΑΝΔΡΑΣ	6	ΜΥΡΙΝΑ	ΠΟΡΤΙΑΝΟ
16	54	ΑΝΔΡΑΣ	4	ΠΟΡΤΙΑΝΟ	ΠΟΡΤΙΑΝΟ
17	47	ΑΝΔΡΑΣ	6	ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΙ	ΠΛΑΚΑ
18	57	ΓΥΝΑΙΚΑ	6	ΑΤΣΙΚΗ	ΑΤΣΙΚΗ
19	42	ΑΝΤΡΑΣ	1	ΑΘΗΝΑ	ΡΕΠΑΝΙΔΙ
20	56	ΑΝΤΡΑΣ	5	ΜΥΡΙΝΑ	ΜΥΡΙΝΑ
21	41	ΑΝΤΡΑΣ	3	ΑΘΗΝΑ	ΜΥΡΙΝΑ
22	57	ΑΝΤΡΑΣ	5	ΑΘΗΝΑ	ΜΥΡΙΝΑ

Όπου επίπεδο μόρφωσης:

1: ΑΕΙ

2: ΤΕΙ

3: ΙΕΚ- ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

4: Λύκειο

5: Γυμνάσιο

6: Δημοτικό

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ	
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΚΥΡΙΟ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ
1	ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ
2 Δ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΞΕΝΟΔΟΧΙΑΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ
3 ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ	2 ΣΚΑΦΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ
4	ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΟΣ
	ΑΛΙΕΙΑ/ΠΑΡΑΓΩΓΗ/ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ/ΤΥΠΟΠΟΙ ΗΣΗ ΑΛΙΕΥΜΑΤΩΝ
5 ΨΑΡΑΣ	ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΚΕΝΤΗΜΑΤΩΝ
6 ΟΙΚΙΑΚΑ	ΟΥΖΕΡΙ
7	ΜΟΝΑΔΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΙΔΩΝ ΛΑΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
8	
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΜΦΙΑΛΩΣΗ	
9 ΑΝΑΨΥΚΤΙΚΩΝ	ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ/ΑΠΟΣΤΑΚΤΗΡΙΟ
10	ΧΑΛΒΑΔΟΠΟΙΟΣ
11 ΕΠΙΠΛΩΠΟΙΟΣ	ΞΥΛΟΥΡΓΟΣ/ΜΕΛΙΣΣΟΚΩΜΟΣ
12 ΑΓΡΟΤΗΣ	ΑΣΒΕΣΤΟΠΑΡΑΓΩΓΟΣ
13	ΑΓΡΟΚΤΗΜΑ/ΟΙΚΙΑΚΑ
14 ΚΡΕΟΠΩΛΗΣ	ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ
15	ΞΥΛΟΥΡΓΟΣ
	ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ/ΕΙΔΗ
16 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	ΑΡΤΟΠΟΙΕΙΑΣ
17 ΓΕΩΡΓΙΑ	ΑΛΟΥΜΙΝΟΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
	ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΓΛΥΚΩΝ
18 ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟ/ΑΓΡΟΠΟΥΡΙΣΜΟ	ΚΟΥΤΑΛΙΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΜΕΛΑΔΑΣ/ΠΩΛΗΣΗ
19 Δ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ

20		ΑΡΤΟΠΟΙΕΙΟ
21	Δ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ
22		ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ

ΠΗΓΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ

ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΣΥΖΥΓΟΥ	ΠΑΙΔΙΑ
1 ΕΤΑΙΡΙΑ	ΟΙΚΙΑΚΑ	1
2 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ		
3 ΣΚΑΦΗ	ΣΚΑΦΗ	1
4 ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΙΟ		
5 ΕΤΑΙΡΙΑ	Δ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	2
6 ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ/ΣΥΖΗΓΟΣ	Δ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	1
7 ΟΥΖΕΡΙ	ΟΥΖΕΡΙ	1
ΜΟΝΑΔΑ/ΜΑΘΗΜΑΤΑ		
8 ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΙΔΙΩΤΗΣ	2
9 ΑΝΑΨΥΚΤΙΚΑ/ΚΡΑΣΙΑ	ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ/ΑΠΟΣΤΑΚΤΗΡΙΟ	1
10 ΕΤΑΙΡΙΑ	ΕΤΑΙΡΙΑ	2
11 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ/ ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΕΙΑ	ΟΙΚΙΑΚΑ	2
ΜΟΝΑΔΑ/		
12 ΓΕΩΓΡΙΑ/ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ	Δ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	3
13 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ/ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΑΡΟΧΕΣ		
14 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ	2
ΞΥΛΟΥΡΓΕΙΟ/ ΓΕΩΓΡΙΑ		
15 ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ	Δ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	4
16 ΕΤΑΙΡΙΑ/ΓΕΩΡΓΙΑ	ΕΤΑΙΡΙΑ	2
17 ΕΤΑΙΡΙΑ	ΟΙΚΙΑΚΑ	1
18 ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ		2
19 ΔΗΜΟΣΙΟ/ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ	Δ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	
20 ΑΡΤΟΠΟΙΕΙΟ	ΑΡΤΟΠΟΙΕΙΟ	1
21 ΔΗΜΟΣΙΟ/ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ	
22 ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ/ΓΕΩΡΓΙΑ	ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ	2

ΕΤΟΣ	ΙΔΡΥΣΗ		ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ	ΙΔΡΥΣΗ
	ΙΔΡΥΣΗΣ	ΕΙΔΟΣ		ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΜΕ
					LEADER
1	1980	ΕΠΕ	ΘΕΡΜΑ	LEADER II	ΟΧΙ
2	2006	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΜΥΡΙΝΑ	LEADER +	ΝΑΙ
3	1994	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΜΥΡΙΝΑ	LEADER II	ΝΑΙ
4	1980	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΜΥΡΙΝΑ	LEADER II	ΟΧΙ
5	1993	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΜΟΥΔΡΟΣ	LEADER I,II	ΟΧΙ
6	2004	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΜΟΥΔΡΟΣ	LEADER +	ΝΑΙ
7	1993	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΜΟΥΔΡΟΣ	LEADER +	ΟΧΙ
8	1992	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΙ	LEADER II	ΟΧΙ
9	1977,2008	Ο.Ε.	ΑΤΣΙΚΗ	LEADER II, +	ΟΧΙ
10	1945	Ο.Ε.	ΚΟΡΝΟΣ	LEADER I,II	ΟΧΙ
11	2000	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΜΥΡΙΝΑ	LEADER II	ΝΑΙ
12	2001	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΤΣΙΜΑΝΔΡΙΑ	LEADER II	ΝΑΙ
13	2008	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΚΟΝΤΙΑΣ	LEADER +	ΟΧΙ
14	1960	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΝΕΑ ΚΟΥΤΑΛΗ	LEADER +	ΟΧΙ
15	1978	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΠΟΡΤΙΑΝΟ	LEADER II	ΟΧΙ
16	1940	Ο.Ε.	ΠΟΡΤΙΑΝΟ	LEADER II	ΟΧΙ
17	1984	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΙ	LEADER II	ΟΧΙ
18	1999	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΑΤΣΙΚΗ	LEADER I, II	ΝΑΙ
19	2008	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΡΕΠΑΝΙΔΙ	LEADER +	ΝΑΙ
20	1992	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΜΥΡΙΝΑ	LEADER II	ΟΧΙ
21	2000	ΑΤΟΜΙΚΗ	ΜΥΡΙΝΑ	LEADER II	ΝΑΙ
22		ΑΤΟΜΙΚΗ	ΜΥΡΙΝΑ	LEADER II,+	ΟΧΙ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4^ο:

«Ερωτηματολόγιο συνέντευξης από διευθύντρια ΑΝ.Ε.Λ.»

Συνέντευξη από διευθύντρια ΑΝΕΛ Μοσχούδη Χριστίνα (οικονομολόγος)

- *Ποιοι συνεργάστηκαν στην κατάρτιση των προγραμμάτων της Ο.Τ.Δ.;*

- *Πόσο χρόνο διήρκησε*
  - ✓ *η προετοιμασία/διαδικασία κατάρτισης της πρότασης σας προς το Υπουργείο;*
  - ✓ *η δημοσιοποίηση του προγράμματος;*

- *Πόσες τοπικές διαβουλεύσεις πραγματοποιήσατε για την κατάρτιση των προγραμμάτων σας;*

- *Ξεχωριστά με τους τοπικούς φορείς και ξεχωριστά με τον τοπικό πληθυσμό;*

- *Υπήρχαν φορείς οι οποίοι αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στην τοπική διαβούλευση;*

- *Ποια διαδικασία ακολουθήθηκε κατά την διαβούλευση;*

- *Παρασχέθηκαν συμβουλές σε ενδιαφερόμενους στην διάρκεια διαβουλεύσεων;*

- *Υπήρξαν ενδιαφερόμενοι μετά τις διαβουλεύσεις που με κάποιο τρόπο επικοινωνήσαν μαζί σας;*

Αν ναι, πόσοι, πως και γιατί;

- *Μετά από την διαβούλευση αξιοποιήθηκαν τα όσα πήρατε εσείς από τον κόσμο;*
- *Με ποιο τρόπο στηρίζεται το πρόγραμμα σας στην πραγματικότητα της περιοχής παρέμβασης*
  - ✓ *τον μόνιμο ενεργό πληθυσμό, μετανάστευση, τοπική γνώση, εκπαιδευτικό επίπεδο*
  - ✓ *στην παραγωγική-οικονομική πραγματικότητα της περιοχής παρέμβασης;*
- *Υπήρξαν ανάγκες που εντοπίσατε, αλλά δεν ήταν δυνατόν να ενσωματωθούν στο εγκεκριμένο πρόγραμμα σας; Ποιες και γιατί δεν ενσωματώθηκαν;*
- *Κάποια περίπτωση που δεν ενσωματώθηκε κάποια; (έκτος από αγροτουριστικά)*
- *Δόθηκε έμφαση σε ομάδες ενδιαφερόντων/συμφερόντων στην περιοχή(π.χ. γεωργούς τουριστικές επιχειρήσεις);*
- *Κλήθηκαν οι εν λόγω ομάδες να συμμετάσχουν σε μια από κοινού συνάντηση για τις Κ.Π. LEADER;*
- *Ποια η συμμετοχή των καταγόμενων από την περιοχή στην διαμόρφωση του προγράμματος;*

- Ποιες δυσκολίες εντοπίστηκαν κατά την διάρκεια κατάρτισης του προγράμματος;
- Κατά τον σχεδιασμό, εμφανιστήκαν αντιθέσεις σε σχέση με τα ενδιαφέροντα/συμφέροντα ομάδων των τοπικών πληθυσμών;
- Στον βαθμό που υπήρξε ενδιαφέρον για επενδύσεις από άτομα εκτός περιοχής παρέμβασης, υπήρξαν σημεία τριβής με τον τοπικό πληθυσμό;
- Με ποιο τρόπο αναγνωρίστηκαν οι ανάγκες στην περιοχή παρέμβασης και οι δραστηριότητες που ικανοποιούν τις εν λόγω ανάγκες;
- Υπάρχουν στην περιοχή παρέμβασης οργανωμένοι φορείς;
Αν ναι , ποιοι είναι και πως συμμετείχαν στην διαβούλευση;
- Τι σύλλογοι; Με τι ασχολούνται;
- Ασχολούνται ουσιαστικά;
- Σε ποιο βαθμό και πως διαμέσου της διαδικασίας του LEADER έχουν ενδυναμωθεί ικανότητες οι επενδυτές, οι τοπικοί πληθυσμοί, οι τοπικοί φορείς, οι συλλογικές επιχειρήσεις όσον αφορά στην κατανόηση την «αγροτικής ανάπτυξης», της «φιλοσοφίας LEADER»;
- Ποιες δραστηριότητες προβλέπεται, στο πλαίσιο των LEADER, ειδικά για την ενδυνάμωση και την απόκτηση ικανοτήτων από πλευράς του τοπικού πληθυσμού;

- *Πως βελτιώνονται οι οργανωτικές ικανότητες των ΟΤΑ;*

  - *Γίνονται ενέργειες με θέματα όπως η τοπική ανάπτυξη, η συμμετοχή κ.α.; Με ποια διαδικασία εντοπίστηκαν τα θέματα κατάρτισης;*

  - *Το ζητούσαν ή ήταν δικιά σας πρωτοβουλία;*

  - *Στο PLUS είχε ζήτηση;*

  - *Με ποιους τρόπους ενισχύονται οι γνώσεις, οι δεξιότητες των τοπικών πληθυσμών;*

  - *Ενημερώνονται οι κάτοικοι για την τοπική ιστορία, τις παραδόσεις, κτλ και πως;*

  - *Η τοπική ταυτότητα είναι κυρίαρχη σε περιπτώσεις όπως:*
    - ✓ *Πολιτιστικός τουρισμός*
    - ✓ *Φυσιολατρικός τουρισμός*
    - ✓ *Εκπαιδευτικός τοπικές κουζίνες*
    - ✓ *Παραδόσεις*
    - ✓ *Τοπική διάλεκτος*
    - ✓ *Η προώθηση της τοπικής κουλτούρας δίνει στους κατοίκους την αίσθηση του «ανήκειν»*
- Πως προωθούνται τα παραπάνω;*
- *Θεωρείται ότι η τοπική κοινωνία το προωθεί;*

- *Με ποιους τρόπους ενισχύεται, μέσα από τα προγράμματα σας, η πολιτιστική ταυτότητα του αγροτικού χώρου;*
- *Πως αξιοποιείται η τοπική ταυτότητα της περιοχής σας;*
- *Κατά την διάρκεια της διαδικασίας υποβολής των προτάσεων παρασχέθηκαν συμβουλευτικές υπηρεσίες σε εν δυνάμει επενδυτές;*
- *Υπάρχουν ή επιδιώχθηκε να δημιουργηθούν διάλογοι επικοινωνίας με τους εν δυνάμει υποψήφιους επενδυτές που ζουν ή εργάζονται εκτός περιοχής;*
- *Επιδιώχθηκαν ειδικές ενημερωτικές συναντήσεις στο πλαίσιο της κατάρτισης του προγράμματος σας με γυναίκες ή νέους;*
- *Κατά την διάρκεια της τοπικής διαβούλευσης, εντοπίστηκαν ανάγκες που αφορούν αποκλειστικά σε γυναίκες ή νέους;*
- *Δημιουργήθηκαν νέες συλλογικότητες στην περιοχή σας χάρη στα προγράμματα LEADER;*
- *Πέρα από την ΟΤΑ υπάρχουν σε τοπικό επίπεδο μηχανισμοί για την ευαισθητοποίηση, ενδυνάμωση, κινητοποίηση των τοπικών πληθυσμών;*
- *Ποια η σχέση των παρακάτω μηχανισμών με την ΟΤΑ- ANEL;*

- *Προβλέπονται στα προγράμματα σας, δραστηριότητες σε σχέση με την αύξηση της παροχής πληροφοριών στους τοπικούς πληθυσμούς;*
- *Πως κρίνεται την διαδικασία αξιολόγησης των ΟΤΔ από το Υπουργείο;*
- *Ποιες οι σχέσεις της ΟΤΔ με την Διαχειριστική Αρχή; Πως κρίνεται τη μέχρι τώρα λειτουργία της;*
- *Κάνουν συχνά ελέγχους;*

